

nederlandsdagblad

JAARGANG 75 NR. 20.019 WWW.ND.NL REDACTIE@ND.NL 088 1 999 999

CHRISTELIJK BETROKKEN

NL

AUKE VAN EIJDEN nd.nl/nederland

Marathondienst in Haagse kerk gaat gewoon door

► DEN HAAG

Het Armeense gezin dat in de Haagse Bethelkerk verblijft, blijft hopen op een verblijfsvergunning. Donderdag meldde staatssecretaris Mark Harbers (Justitie en Veiligheid) geen gebruik te maken van zijn discretionaire bevoegdheid, waarmee hij uitzetting kan voorkomen. De ChristenUnie roept Harbers op zijn uitspraak te herzien.

'We blijven in gesprek met staatssecretaris Harbers', zegt Derk Stegeman van de Haagse Bethelkerk. 'Daarnaast kloppen we ook aan bij de coalitiepartijen, in de hoop dat die iets kunnen bewerkstelligen.' Sinds 26 oktober verblijven Hayarpi (21), haar ouders, zusje en broertje in de Bethelkerk. De Haagse Protestantse Kerk maakt daarbij gebruik van een oude regel die zegt dat de overheid geen kerkdienst mag onderbreken om mensen die daaraan deelnemen op te pakken. De beslissing van Harbers is een enorme klap voor het gezin, zegt Stegeman. 'We hoopten echt dat hij tot een ander besluit zou komen.' Het kerkasiel gaat gewoon door, aldus Stegeman. 'Het gezin mag in de kerk loge-

ren tot er een humanitaire oplossing is. De kerk blijft voor hen open.' Stegeman vermoedt dat Harbers nieuwe beschikbare informatie niet heeft meegenomen in zijn besluit. 'Die argumenten zijn niet serieus genomen', zegt hij. 'Ik kan me voorstellen dat we op een gegeven moment zullen stoppen met het kerkasiel, maar niet als we alleen een "nee" krijgen te horen, zonder goede onderbouwing.'

hoop

Stegeman beseft dat het er niet goed uitziet voor het Armeense gezin.

ARMEENSE GEZINNEN

De Armeense familie staat symbool voor andere uitgeprocedeerde gezinnen die in Nederland wonen. Volgens *De Gelderlander* worden in de Achterhoek drie gezinnen, eveneens van Armeense komaf, met uitzetting bedreigd. Het zou gaan om zeker vijf kinderen. Nederland telt ongeveer vierhonderd kinderen uit gezinnen die in dezelfde situatie verkeren.

'Toch hebben we hoop.' Dat is iets anders dan optimisme, benadrukt hij. 'We houden hoop omdat we er stellig van overtuigd zijn dat het juist is om dit te doen. We voelen ons als kerk verantwoordelijk om te blijven strijden voor wat humaan en rechtvaardig is.'

Tweede Kamerlid Joël Voordewind van coalitiepartij ChristenUnie wil dat Mark Harbers zijn besluit heroverweegt. 'Daarop blijven wij bij de staatssecretaris aandringen. Deze impasse moet worden doorbroken, het kerkasiel kan niet tot in de eeuwigheid blijven doorgaan', vindt Voordewind. 'Als er nieuwe informatie is, kan dat leiden tot een nieuw besluit.' Voordewind verwijst naar nieuwe informatie die verschaft is door Inlia, een stichting die zich inzet voor asielzoekers in nood. Die informatie bestaat volgens Stegeman onder meer uit getuigenverklaringen van mensen in Armenië, die nieuw licht op de zaak zou kunnen werpen.

De ChristenUnie is teleurgesteld in het besluit van Harbers. 'Wij hadden gehoopt op een positief besluit. Dit is een koude douche voor het Armeense gezin.' <

kerst

Goed nieuws

De engel in
jouw leven

pagina 7

'Ik ben vaak
te scherp voor
christenen'

Cabaretier Chris Verlaan pagina 4

Klimaat-
plannen
'Ze ontzien
vuile industrie'

pagina 3

advertentie

Reserveer nu uw
vakantie!

DE KLEINE BELTIES

Op ons gezellige
vakantiepark
0523-26 13 03Hoe een geheime
actie bijna leidde
tot oorlog in Gaza

pagina 22

Burundi
Wreedheden in
een onbekend
Afrikaans land

pagina 8

'Niet bang'
Hans Eschbach
zal niet weer
genezen

pagina 11

WILLEKE

nd.nl/cartoons

Voordat de reis naar Griekenland begint, spreekt de katholieke theoloog Erik Borgman (rechts) een reizegen uit. Naast hem actieleider Rikko Voorberg.

Hoopvol naar Griekenland

...Zestig actievoerders zijn vrijdag op weg gegaan naar Griekenland om vluchtelingen op te halen.

... 'Het is bijna Kerst. We hopen op een wonder.'

► UTRECHT

Op de ochtend van vertrek is de lucht grijs en valt een miezerige regen uit de hemel. Aanvankelijk baalde theoloog Rikko Voorberg. 'Jammer, dacht ik. Aan de andere kant: je moet dit in perspectief zien. Wij hebben een huis, een paspoort en een dikke jas. De vluchtelingen zitten in een tentje zonder deze luxe én zonder toekomstperspectief.'

De leider van de actiegroep Wij Gaan Ze Halen zit in een lange harmonica-bus met de gelijknamige actieslogan in grote letters op de zijkant. Eromheen staan op een industrieterrein in Utrecht zo'n vijftientig auto's in allerlei soorten en maten, vele voorzien van vlaggetjes. De chauffeurs die meegaan, dragen groen-oranje actiesjaals.

De actiegroep legt drieduizend kilometer af naar de Griekse hoofdstad Athene in de hoop 150 vluchtelingen mee te nemen naar Nederland. Dat is onderdeel van een campagne om duizend vluchtelingen naar Nederland te krijgen. Een petitie, gesteund door mensenrechtenorganisaties Amnesty en PAX, oogstte reeds 45.000 handtekeningen. Voorberg

verhaalt hoe hij met medestanders drie jaar geleden met auto's in Den Haag klaarstond om vluchtelingen op te halen. Nederland had toegezegd duizenden vluchtelingen te herbergen. 'Sindsdien is er weinig gebeurd. De vluchtelingen worden al jaren vastgehouden op Griekse eilanden. Te weinig landen nemen ze op.' De actieleider schiet vol. 'Moet je je voorstellen: een kind moet daar blijven om te voorkomen dat andere kinderen naar Europa komen.' De gevluchte mensen leven onder erbarmelijke omstandigheden in de kampen. Zelfs kinderen willen zelfmoord plegen, illustreert hij.

kleine kans

Op eerste kerstdag proberen de actievoerders in contact te komen met Griekse bestuurders en politici om asielzoekers in de bus en de auto's te krijgen. De kans daarop is klein. In een brief aan de Griekse premier Tsipras verzocht Wij Gaan Ze Halen hem de ontheemden alvast te selecteren. Krijgen zij de vluchtelingen mee, dan is het de vraag of ze Nederland binnenkomen. Staatssecretaris Mark Harbers waarschuwde in *De Telegraaf* alvast dat hij ze dan laat oppakken. Hij noemde het initiatief mensensmokkel. Voorberg was eerst ontstemd, omdat de initiefnemers niet van plan zijn illegaal mensen Nederland binnen te loodsen. Uiteindelijk werkte het arti-

kel mee ten goede, zegt hij. 'Ik werd overspoeld door telefoontjes van journalisten. Zo kwam onze actie juist breed in de media.' Denkt hij écht vluchtelingen mee te krijgen? 'Het is bijna Kerst. We hopen op een wonder.'

Over media-aandacht heeft de actiegroep niet te klagen. Er lopen veel lokale, regionale en landelijke journalisten te interviewen, filmen en fotograferen op het terrein van 'Kanaal 030'. De 'creatieve broedplaats' heeft vanwege de regen een loods opengezet waar de autobestuurders en hun familie samendrommen. Jaap Boersma en Gea Overweg uit Kampen-IJsselmuiden worden net met een mobieltje op de foto gezet. Met hun zes kinderen. Die blijven tijdens de Kerst thuis. Pa en ma gaan mee op reis naar Griekenland. Waarom? Jaap: 'Op Lesbos verblij-

ven 19.000 mensen op een plek waar ruimte is voor 2000 mensen. Een schande. En dat in Europa.' Gea: 'Wij hebben het goed en leven in een veilige sfeer van familie en vrienden. Dat ontbreekt daar. Wij gaan de vluchtelingen hoop brengen. Wij willen ze laten weten dat wij hen steunen. Ze worden niet vergeten.'

moed inspreken

Voor het vertreksein klinkt, wordt de chauffeurs moed ingesproken. Vanaf een omgekeerde houten haspel houdt 'verhalenman' Karel Baracs, iemand met joods-christelijke wortels, zijn toehoorders voor dat 'mensen op de vlucht' de gewonde man zijn uit het bijbelverhaal van de barmhartige Samaritaan. Iedereen keek in dat verhaal de andere kant op. 'Mijn vader zei altijd: "Vandaag zijn zij vluchteling, maar morgen kunnen jij of ik dat zijn".' Het vertrek verloopt licht chaotisch. Eerst rijden de auto's in kolonne weg, als laatste komt de bus in beweging, uitgezwaaid door familie en vrienden. Vooraf waren er al vele afscheidsknuffels. De rooms-katholieke theoloog Erik Borgman geeft het gezelschap een reizegen mee. Die helpt nog niet veel. In Eindhoven komt de bus stil te staan met luchtdrukproblemen. Tegen het donker zijn die verholpen en gaat de reis verder, de auto's achterna. <

TOEZICHT POLITIE

De politie houdt de reis van We Gaan Ze Halen in de gaten. Uit (extrem)rechtse kringen zijn via onder meer sociale media bedreigingen geuit aan het adres van Wij Gaan Ze Halen. Met de politie is afgesproken dat de actieleiding de politie waarschuwt als zij iets van tegenwerking merkt omdat de actiegroep recht op demonstratie heeft.

Uitwisselen gegevens in zorg moet eenduidig

► DEN HAAG

Minister Bruno Bruins (Medische Zorg) gaat zorginstellingen stapsgewijs verplichten om op een eenduidige manier digitale gegevens met elkaar uit te wisselen.

Dat schrijft de minister vrijdag in een brief aan de Tweede Kamer. Huisartsen, ziekenhuizen en fysiotherapeuten gebruiken bij de gegevensuitwisseling vaak een eigen taal of systeem. Deze talen en systemen moeten op elkaar worden afgestemd, want het is belangrijk dat alle zorgverleners op dezelfde manier informatie kunnen uitwisselen, om fouten te voorkomen en om snelle gegevensuitwisseling mogelijk te maken.

Minister Bruins wil dat zorgverleners sneller over medische gegevens van patiënten kunnen beschikken en dat patiënten hun eigen gegevens veilig digitaal kunnen inzien en beheren.

niet snel genoeg

Nu is de bereidheid om samen te werken op het punt van elektronische gegevensuitwisseling in de zorg vooral gebaseerd op vrijwilligheid. Dat gaat niet snel genoeg, constateert minister Bruins.

Zorgverleners gaan afspraken maken om op dezelfde manier medische gegevens vast te leggen. Nu is het in de praktijk nog te vaak zo dat de huisarts dezelfde soort gegevens anders registreert dan de fysiotherapeut. Zo betekent de afkorting BB voor een arts bovenbuik en voor de fysiotherapeut bovenbeen. <

Piet Hein Donner minister van staat

► DEN HAAG

Piet Hein Donner wordt benoemd tot minister van staat. Dat heeft het kabinet besloten. Donner was tot voor kort vicepresident van de Raad van State. Hij was eerder minister van Justitie, van Sociale Zaken en van Binnenlandse Zaken. De in 1948 geboren CDA'er wordt de achtste minister van staat. De titel wordt zelden vergeven en valt meestal toe aan gelouwerde politici met een lange staat van dienst. Een minister van staat vertegenwoordigt het kabinet bijvoorbeeld in het buitenland, zoals onlangs bij de begrafenis van de Amerikaanse ex-president George Bush. In juni werden de oud-ministers Sybilla Dekker, Winnie Sorgdrager en Jaap de Hoop Scheffer nog benoemd tot minister van staat. <

nieuwsvandaag

06.00

Recordpoging

Bas (12) gaat voor het Diabetes Fonds in een dag langs alle 16 stationspiano's in Nederland.

11.00

Gele hesjes

Protest in Vancouver tegen koolstofbelasting, ontslagen in de oliesector en het asielbeleid.

15.00

Vredesdienst

Voor Dieren in de Nassaukerk in Amsterdam, met een oproep om Kerst vleesloos te vieren.

NL

KOEN HAEGENS / VK nd.nl/nederland BEELD ANP / LEX VAN LIESHOUT

Voorlopig klimaatakkoord 'is een ramp, ze doen niks'

...De CO₂-uitstoot moet in 2030 met 49 procent zijn verminderd. Dat is het grote doel van de plannen die vrijdag zijn gepresenteerd door de Klimaatraad onder leiding van Ed Nijpels.

...Hoogleraar en oud-staatssecretaris Rick van der Ploeg ziet tot zijn verbijstering dat de vervuulende industrie de dans ontspringt.

► OXFORD

De zware industrie is met afstand de grootste vervuiler. Toch ontspringt zij de dans in de klimaatplannen, stelt Rick van der Ploeg, hoogleraar economie aan de universiteit van Oxford en oud-staatssecretaris.

Hoe effectief is het vrijdag gepresenteerde ontwerpakkoord om de uitstoot van de zware industrie terug te dringen?

'Dit is rampzalig beleid. Een truc van de vervuulende bedrijven, en misschien ook wel van CDA en VVD. Het lijkt heel wat, maar ondertussen doen ze niks. Het idee is dat de staalindustrie, cementbedrijven en andere vervuulende ondernemingen geld krijgen om te vergoeden. In ruil daarvoor moeten zij met eigen plannen komen om hun CO₂-uitstoot terug te dringen. Gebeurt dit onvoldoende, dan volgt een boete. Dat lijkt een slimmigheidje, maar het is ontzettend omslachtig. Ik snap dat de milieubeweging en de vakbond hieraan niet willen meedoen. Het wordt namelijk onmogelijk om alle bedrijfsplannen goed te controleren, je zet de deur open voor lobby's en vriendjespolitiek en het vergt een enorme bureaucratie. Maar het ergst is dat we nu in plaats van een heldere, efficiënte aanpak weer een nieuwe, peperdure subsidie krijgen.'

U prees onlangs in een advies aan

Ed Nijpels presenteerde vrijdag aan onder meer minister Eric Wiebes het ontwerp-klimaatakkoord om Nederland duurzamer te maken.

het kabinet een CO₂-belasting aan. Waarom?

'Wie het echt menens is met het terugbrengen van de CO₂-uitstoot met 49 procent in 2030, ontkomt simpelweg niet aan zo'n prijsprikkel. Zo'n maatregel kan al gauw tien keer zo goedkoop uitpakken als subsidies uitdelen en boetes opleggen. En door dit nu aan te kondigen, weet het bedrijfsleven waar het aan toe is.'

Nóg een belasting. Je ziet de gele hesjes al optrekken.

'Júíst niet! Die bakken subsidiegeld voor het bedrijfsleven worden straks voor een groot deel opgehoest door Jan met de pet, via de energietaks en andere belastingverhogingen. Een CO₂-prijs is niet alleen goedkoper, je kunt met de opbrengst heel mooie dingen doen. Bijvoorbeeld een zichtbaar CO₂-dividend uitkeren aan huishoudens met lage inkomens. Of de

inkomstenbelasting verlagen. Dan krijg je wél breed maatschappelijk draagvlak voor klimaatbeleid.'

De werkgevers en regeringspartijen CDA en VVD vrezen voor verslechtering van het vestigingsklimaat bij zo'n CO₂-belasting.

'Deze aanpak stimuleert op geen enkele manier dat bedrijven gaan innoveren of concurreren. Het houdt de gevestigde orde in stand. Terwijl er misschien wel nieuwe ondernemingen zijn met veel groenere technologieën. Hier wordt een enorme subsidie machine opgetuigd, met een enorme bureaucratie, en tegelijkertijd wordt het invoeren van een prijsmechanisme voor CO₂-uitstoot onacceptabel verklaard. Hoe kan het dat uitgerekend de VVD zo'n communistisch beleid steunt?'

►► zie ook pagina 17: dit zijn de maatregelen in het klimaatakkoord

WERKGEVERS: KLIMAATAKKOORD 'UNIEK IN DE WERELD'

REDACTIE ND

Dat met zo'n divers gezelschap aan verschillende tafels is gewerkt aan de klimaatplannen is 'uniek in de wereld' en zorgt ervoor dat 'de schop straks ook snel de grond in kan'. Dat is de reactie van werkgeversorganisaties VNO-NCW, MKB-Nederland en LTO Nederland op het gepresenteerde klimaatakkoord. Ze zeggen blij te zijn dat bepaalde zorgen die ze hadden daadwerkelijk 'geadresseerd' zijn, zoals de vrees dat de plannen ten koste gaan van de internationale concurrentiepositie van bedrijven. Tegelijk stellen ze dat alle partijen aan de klimaat tafel hun nek uitsteken. Ze vinden het dan ook 'buitengewoon jammer' dat de milieubeweging en vakbond FNV niet meer deelnemen aan de onderhandelingen. De klimaatplannen die vrijdag zijn gepresenteerd, zijn nog niet definitief. Ze zullen worden doorgerekend en dan pas hakt de politiek de knopen door. Dat onderstreepte vrijdag zowel premier Mark Rutte als klimaatminister Eric Wiebes.

VVD-fractieleider Klaas Dijkhoff is tevreden dat er een ontwerp-klimaatakkoord ligt, maar nu moeten de rekenaars volgens hem aangeven hoe effectief en haalbaar de plannen zijn. Daarna zal de Tweede Kamer 'beoordelen of die maatregelen behapbaar zijn voor de mensen thuis'. Het is volgens Dijkhoff belangrijk dat mensen worden gestimuleerd om duurzame keuzes te maken, maar hen 'niet op kosten te jagen als ze die keuze níét hebben'. Het CDA wil eveneens dat Nederland de klimaatdoelen van Parijs haalt 'op een manier die kansen biedt voor onze economie en die voor iedereen draagbaar is'. Het moet voor Nederlanders 'haalbaar en betaalbaar' blijven, aldus fractieleider Sybrand Buma. De ChristenUnie is blij met het ontwerp-klimaatakkoord. Volgens fractieleider Gert-Jan Segers is 'de route naar Parijs nu uitgestippeld'. Minder enthousiast reageerde de PVV. Volgens de partij van Geert Wilders moet het klimaatakkoord direct van tafel. 'Klimaatbeleid is rampzalig voor de portemonnee van de Nederlanders', laat Wilders weten.

STOP MET TELLEN

EEN HALF TOT ANDERHALF MILJOEN: zo ver lopen de schattingen uiteen over het aantal christenmigranten in ons land. Er bestaat geen grotere mistbank in de binnenlandse statistieken. Dat komt deels door de enorme rek in de begrippen 'christen' en 'migrant'. Want hoeveel generaties lang blijven we Molukse en Indische, Surinaamse en Antilliaanse christenen nog migranten noemen? Zijn bezoekers van een stokoude, Franstalige Waalse Kerk nog 'christenmigranten'? Tellen ook de hier illegaal verblijvende christenen mee (in sommige Amsterdamse kerken is dat naar schatting de helft van de bezoekers)? En al die christelijke gastarbeiders uit Oost-Europa, vrome katholieken uit Polen bijvoorbeeld? Hoe dan ook: als het gemiddelde van de schattingen ongeveer de waarheid is, telt Nederland méér christenmigranten dan moslims. Ook onder de vluchtelingen die recent arriveerden uit landen als Syrië en Eritrea, is dat de verhouding.

'GOD STUURT ONS OM EEN ZEGEN TE ZIJN voor dit land', zei de Nigeriaanse voorganger Ola Asubiaro deze week in een reportage van *Nieuwsuur*. Dat wordt niet even hartelijk beaamd door iedereen die zich bekreunt om het behoud van 's lands 'christelijke cultuur'. Maar de breedte en veelkleurigheid van het christendom is veel groter dan benepen definities van 'onze cultuur'. Jammer dat die verscheidenheid zich vaak zo moeilijk binnen één kerkelijke gemeenschap laat beleven. Veel migranten stichten of bezoeken hun eigen kerken; het geloof lijkt geen wondermiddel voor integratie. Hoe gastvrij de Urker gemeenteraad zich ook opstelt jegens Asia Bibi, het zou voor een rooms-katholieke vrouw uit Pakistan toch wennen zijn in een reformatisch dorp.

DE VITALITEIT EN GROEI van migrantenkerken is maar één van de lichtpunten in het zoveelste rapport, deze week van het SCP, over ontkerkelijking in Nederland. Vanuit heimweeperspectief wordt het alles natuurlijk minder. De klagerige, Jona-achtige beschouwing van kardinaal Simonis verschilt niet veel van de beleving van zijn generatie hervormden en gereformeerden, die zich de volkskerken herinneren waarnaar in hun jeugd de stammen optrokken. Maar waar de jubelende vrijmoedigheid van dominee Ola Asubiaro vooral mee contrasteert, dat is het gevoel van sombere christenen dat je zo veel 'tegenwoordig niet meer hardop kunt zeggen in ons land'. Tegen die haast gretige vrees voor christenvervolg bestaat maar één remedie: probeer het eens, zeg het dan nog eens hardop! Laat zien en proeven hoe goed God is, welke liefde Hij bewijst in Jezus Christus. Overstem al het seculiere kerstgekwel met lofzangen zoals eens in de velden van Efrata. En stop met tellen, want dat lukt zelfs de statistici niet.

SJIRK KUIJPER

advertentie

**IS DE WERELD
JOU VERGETEN?**

Laat vluchtelingen er niet alleen voor staan.
Help mee op zoa.nl/nietvergeten
of geef op IBAN NL46 INGB 0000 0005 50

ZOA
HULP | HOOP | HERSTEL

20.30

Bijbel Quiz

Bert van Leeuwen en Marleen Stelling presenteren de kersteditie van de Bijbel Quiz.

'Ik vond het moeilijk
dat ik plotseling
genezen was.'

Dominee Hans Eschbach,
pagina 11

Geld voor centra tegen huiselijk geweld

► DEN HAAG

In de strijd tegen huiselijk geweld maakt het kabinet 3 miljoen euro vrij voor de ontwikkeling van drie centra voor slachtoffers en plegers van huiselijk geweld en kindermishandeling.

Dat hebben de ministers Hugo de Jonge (Volksgezondheid, Welzijn en Sport) en Sander Dekker (Rechtsbescherming) vrijdagochtend bekendgemaakt. De centra komen in de regio's Hart van Brabant, Rotterdam-Rijnmond en Kennemerland. Alle betrokken deskundigen, zoals forensische artsen, maatschappelijk werkers en politieagenten, werken er onder één dak samen, zodat het slachtoffer niet telkens hetzelfde verhaal hoeft te vertellen aan verschillende instanties en er één aanpak voor het hele gezin volgt. Dit moet ertoe leiden dat acuut geweld eerder wordt gestopt, de veiligheid van slachtoffers wordt vergroot, er een passende aanpak voor plegers volgt en dat de betrokken organisaties beter met elkaar samenwerken. De centra zullen in het eerste kwartaal van 2019 starten. Het gaat om een proefproject. In Kennemerland bestaat al een dergelijk centrum en daar hebben ze goede ervaringen met deze werkwijze. Hun aanpak is nu nog alleen gericht op slachtoffers van kindermishandeling. Met het geld zullen ze hun aanpak verbreden naar betrokkenen bij huiselijk geweld.

hardnekkig

Huiselijk geweld en kindermishandeling vormen een hardnekkig maatschappelijk probleem. Jaarlijks zijn nog steeds zo'n 200.000 volwassenen en 119.000 kinderen slachtoffer. De kans dat iemand te maken krijgt met huiselijk geweld of kindermishandeling is daarmee groter dan de kans op welke andere vorm van geweld dan ook.

Met het programma 'Geweld hoort nergens thuis' willen de ministers De Jonge en Dekker samen met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) huiselijk geweld en kindermishandeling terugdringen, stoppen en duurzaam oplossen. <

'Humor kan mij niet scherp

... 'Humor is overwonnen droefheid', zei Godfried Bomans ooit. Voor Chris Verlaan, winnaar van het cabaretfestival Cameretten, vat het samen hoe hij naar humor kijkt.

... 'Ik hou van satire waar pijn of tragiek achter zit.'

► ALMERE

Chris Verlaan (34) mag zich in een bijzonder rijtje scharen. Hij won de laatste editie van 's lands oudste cabaretfestival Cameretten; onder anderen Brigitte Kaandorp, Theo Maassen, Marc-Marie Huijbregts, Ronald Goedemondt en Daniël Arends gingen hem voor. Herman Finkers werd ooit tweede, maar won toen wel de publieksprijs. Verlaan won beide: de jury- én de publieksprijs. De prijzen staan uitgesteld in zijn woonkamer in Almere. Nadat hij thee heeft voorgezet, verontschuldigt hij zich voor het feit dat hij enkel zacht geworden koekjes in huis heeft. 'Vergeten op te bergen.' Hij heeft het druk sinds de winst van het Cameretten Festival. Zijn mail stroomt over met verzoeken, maar vooral: de finalistentour slokt tijd op. Tot en met mei treedt hij nu drie keer per week op met de voorstelling waarmee hij Cameretten won. Ondertussen werkt hij nog drie dagen in de week als data-analist bij de GGD. Zoals Verlaan aan het begin van zijn voorstelling zegt: 'Dit is niet mijn échte baan. Jullie zullen straks wel begrijpen waarom.'

Verlaan komt, zoals hij zelf zegt, uit 'een normaal christelijk gezin'. Geen theatrale allures of ambities. Zijn vader werkte bij een verzekeringsmaatschappij. Zelf studeerde hij medische biologie in Amsterdam. Probeerde te promoveren, maar liep daarin vast. 'Daar ben ik met heel veel plezier mee gestopt. Een van de betere beslissingen in mijn leven.' In zijn studententijd sloot hij zich aan bij de christelijke studentenvereniging Ichthus in Amsterdam. In het eerste jaar, in 2005, maakt hij met een vriend een cabaretoorstelling. 'Eigenlijk deed hij bijna alles. Ik durfde nog bijna niks te zeggen. Hij was de optimist in onze voorstelling, ik de sombere afmaker.' In het christelijke studentenwereldje hadden ze succes. Verlaan relativeert het direct

weer. 'Je moet je er niet te veel van voorstellen, hoor. Maar het vlammetje is toen wel gaan branden.'

Echt succes liet nog een tijd op zich wachten. Zijn cabaretvriend verhuisde, trouwde, kreeg kinderen. 'Ik zat alleen in mijn kamer liedjes te schrijven, waar ik vervolgens niets mee deed.' In 2013 waagde hij het zich aan te melden voor een solo-optreden in zijn woonplaats Almere. Hij kreeg een kwartier, voor een zaal met zo'n zeventig mensen. 'Het was heel slecht, maar ik kreeg goede reacties.' Met de opname die ervan was gemaakt wist hij zich langzaam de cabaretwereld in te werken. 'Als je thuis liedjes schrijft maar ze niet deelt met anderen weet je natuurlijk nooit of je materiaal werkt. Door te spelen krijg je vertrouwen in wat je maakt en doet. Je groeit als artiest en je materiaal wordt sterker.'

Welke cabaretier is uw grote voorbeeld?

'Ik vind de liedjes van Jeroen van Merwijk heel mooi en scherp. Hij is een onheilsprofeet die vertelt wat er niet klopt. In onszelf, in de maatschappij. Ik heb me tot nu toe vooral ontwikkeld als liedjesschrijver; mijn tussenstukken zijn nog vrij beperkt. Daarin zou ik naar Herman Finkers willen toegroeien. Een lied is veilig: je hebt een melodie en een tekst. Maar een babbel, daarmee kun je zoveel kanten uit. Dat is veel vrijer, en daardoor ook enger. Freek de Jonge kan bijvoorbeeld minutenlang losgaan op de NS, en het blijft interessant. Dat is razend knap.'

Er zit veel zelfspot in uw voorstelling, onder meer over uw autisme. De nadelen én de voordelen ervan. Hoe uit zich dat in het dagelijks leven?

'Er gebeurt heel veel in mijn hoofd. Veel prikkels. Ik hoor en zie van alles. Het rolgordijn heb ik altijd naar beneden, omdat ik anders door elke fietser of auto word afgeleid. Er zijn ook voordelen. In de supermarkt valt het me ineens op hoeveel bejaarden er zijn, ik moet denken aan voltooid leven, er klikt iets, en dan heb ik een lied. Of dat met autisme te maken heeft, weet ik eigenlijk niet. Zo werkt mijn hoofd gewoon.'

Chris Verlaan: 'Ik vind Jezus best vaak cynisch of sarcastisch.'

Bij Pauw vertelde u dat u een talkshowtafel spannender vindt dan een podium in een groot theater. Hoe komt dat?

'Op een podium ben je alleen. Je staat voor een zaal met mensen, maar in feite is het best eenzaam. Ik kan vanuit mijn eigen wereld zenden. Maar ná een optreden komen er allemaal mensen naar me toe. Dat komt har-

der binnen. Bij Pauw waren het niet de camera's, maar gewoon de mensen om mij heen. Ik zie en hoor alles wat ze doen, en mijn hoofd reageert daarop. Ik hoorde twee dames door mij heen kletsen, en ik dacht: huh, dat hoor je dan toch ook op tv?'

Over die zelfspot... Eigenlijk is het best apart hoe het publiek soms re-

NL BLOGS EN BLADEN

HANS-LUKAS ZUURMAN nd.nl/nederland

■ HOE GEZOND IS LACHEN?

Is lachen gezond? Je zou denken van wel: iedereen kent het gevoel wel hoe bevrijdend een grap kan zijn in een gespannen of stressvolle situatie. Maar ... is dat echt gezond? We denken al heel lang dat lachen en een vrolijk gemoed gezond zijn, haalt *Medisch Contact* de Bijbel aan. 'Een vrolijk hart bevordert de genezing, maar een verslagen geest doet het gebeente verdorren', staat er immers in Spreuken 17:22. Maar lachen is op het eerste gezicht helemaal niet zo'n gezonde activiteit, zegt psycholoog en 'humorkenner' Sibe Doosje. 'Je ademt in, zet je borstkast vast en je maakt een stotend geluid. Het hart wordt dus samengedrukt en de bloeddruk stijgt. Maar ben je uitgelachen, dan ontspant zich dat weer, gaat de bloeddruk omlaag en ontspannen de spieren.' Dat lachen net zo gezond zou zijn als sporten, verwijst hij naar het rijk der fabelen. 'Je moet echt heel lang, heel veel en heel hard lachen wil het calorisch iets voorstellen, en dat is best lastig.'

Doosje heeft geen hoge pet op van kleinschalige experimenten waarin gepoogd is de gezondheidseffecten van lachen aan te tonen. Zijn conclusie: 'Lachen is gezond, noch ongezond. Het heeft eerder psychologische en sociale effecten en is simpelweg ontspannend.' In het levenswaardige magazine over dit thema, delen artsen ook humoristische anekdotes uit hun alledaagse praktijk. Tijdens een gynaecologische echo zegt de arts tegen de patiënt: 'Kijk mevrouw, u heeft een vleesboom.' Waarop de patiënte antwoordt: 'Dat kan niet, ik ben vegetarisch.' Ook duwde ie-

mand ooit een uiterst serieus document in de brievenbus van een huisarts: 'Goedemorgen, naar aanleiding van het gesprek van vorige week, deel ik u mede dat als er iets gebeurt, ik geen reïncarnatie wil.'

■ POSITIEF OVER SCHOOLMELK

Nederlandse basisscholen zijn positief over het schoolmelkprogramma van de Europese Unie, meldt *ZuivelZicht* op basis van onderzoek, uitgevoerd in opdracht van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland. De belangrijkste reden voor 1440 deelnemende scholen (47 procent) is dat de schoolleiding het drinken van zuivel wil stimuleren. Voor 41 procent van de scholen geldt dat de onderwijsinstelling gezien wil worden als Gezonde School, een kwaliteitskeurmerk voor scholen die werken aan het verbeteren van de gezondheid van hun leerlingen. Uit het onderzoek blijkt verder dat er behoefte is aan uitbreiding van het assortiment met drinkyoghurt, halfvolle en chocolademelk.

NL

ANP

Tweede verdachte vast in zaak-Humeyra

► ROTTERDAM

De politie heeft een tweede verdachte aangehouden in de zaak van de dinsdag op haar school in Rotterdam doodgeschoten Humeyra (16). Het gaat om een 25-jarige man zonder vaste woon- of verblijfplaats. Hij werd donderdag aangehouden in de wijk Rotterdam Delfshaven, maakte het Openbaar Ministerie (OM) vrijdag bekend. Het OM verdenkt de man ervan betrokken te zijn geweest bij de schietpartij, maar meldt niet wat zijn mogelijke rol zou zijn geweest. Kort nadat de schietpartij had plaatsgevonden, had politie de 31-jarige ex-vriend van het slachtoffer al aangehouden. <

genoeg zijn'

veel christenen, denk ik. Hoewel, bij de voorstelling in Amstelveen was laatst een aantal mensen uit mijn kerk, de christelijk-gereformeerde Amstelgemeente, en ik heb nog geen verontruste mails gehad. Het kan mij niet scherp genoeg zijn. Ik vind dat Jezus in de Bijbel ook best vaak cynisch of sarcastisch is. "Wie zonder zonde is, werpe de eerste steen", dat is scherp hoor. En neem nou de zin "Er is geen groter man geboren uit een vrouw dan Johannes". Dat vat ik op als sarcastisch. Maar goed, dat ligt misschien aan mij.'

Wat wilt u met uw optredens? Alleen mensen aan het lachen krijgen, of gaat het dieper?

'Ik wil graag een spiegel voorhouden. Wijzen op dingen die niet kloppen. In al mijn liedjes zit iets persoonlijks. Iets wat ik mis, waar ik niet goed bij kan in mijn leven. Scherpe satire vind ik het mooist, maar dat zie je niet zo veel. Dat zijn de grappen en de liedjes waarbij je het idee hebt dat er echt pijn of noodzaak achter zit. Je deelt eigenlijk op een liefdevolle manier een keiharde klap uit.'

Bent u zo cynisch als u in de voorstelling naar voren komt?

'Ik ben wel negatief, ja. Humanisten geloven in de kracht van de mens, ik vooral in zijn zwakte. Ik zie snel de sombere kant van iets. Nu ook met die finalistentour: in plaats van dat ik er flink van geniet, denk ik vooral: ik ben zó moe, hoe houd ik dit vol?'

Maar blijkbaar is uw pessimisme ook een bron van humor.

'Klopt. Het liedje over Freek Vonk is er een staaltje van. Dat is behoorlijk venijnig. Ja, hoe ontstaat zoiets? Je komt thuis van je werk en het eerste wat je op tv ziet, is die optimistische, enthousiaste, extraverte Freek Vonk. Dat strijkt me dan tegen de haren in. Het is een soort aanklacht tegen de extraverte mens, denk ik.

Het lied over peutertjes slaan kwam voort uit mijn irritatie over schreeuwende kinderen op het schoolplein. Vaak zit er wel een persoonlijke tragiek, groot of klein, achter mijn liedjes. "Humor is overwonnen droefheid", zei Godfried Bomans. Dat is wel een mooie samenvatting van hoe ik humor zie.' <

ageert. Als u vertelt dat u in Almere woont, of GGD-analist bent, ligt het publiek dubbel.

'Ja, dat verbaast me wel een beetje, want het is geen grap. Ik zie het als een cadeautje, dat je een lach haalt uit iets wat niet als lach was bedoeld. Soms gebeurt het ook als ik opkijk en nog niets heb gezegd. Daar kun je ook mee spelen.'

Geloof en humor, ervaart u daar spanning tussen?

'Ikzelf niet. Maar mijn optredens in de christelijke wereld zijn de laatste jaren maar matig enthousiast ontvangen. Op het Flevo Festival heb ik eens een seksgrap gemaakt over een zin uit de Bijbel, "binnengaan door de nauwe poort". Nou, dat viel niet goed. Wat ik maak, is te scherp voor

NL

ANP BEELD ERWIN OLAF

Nieuwe foto op koninklijke kerstkaart

► DEN HAAG

Koning Willem-Alexander, koningin Máxima en hun drie dochters hebben een koninklijke kerstkaart 'gestuurd'. Via sociale media deelde de koning een nieuwe foto van zichzelf, zijn vrouw Máxima en de prinsessen Amalia, Alexia en Ariane. De foto is gemaakt door fotograaf Erwin Olaf. De tekst 'Een gezegende kerst en een gezond en voorspoedig 2019' staat bij de foto in het Nederlands, Engels, Spaans, Fries en Papiaments. Donderdag verspreidde het koninklijk huis ook een foto van de koning in de bibliotheek van Paleis Noordeinde, zijn werkpaais. Hij neemt daar de traditionele kersttoespraak op. <

NL

PETRA NOORDHUIS nd.nl/nederland

'Oud en nieuw meest brandgevaarlijke dagen van het jaar'

...Tijdens de kerstvakantie is het risico op brand en brandwonden groot, met een piek tijdens de jaarwisseling.

...Vuurwerk is niet de enige boosdoener; pas ook op met kerstbomen, theepotten en gourmetstellen.

► BEVERWIJK

Twee keer per jaar is er een piek in het aantal branden en brandwonden, namelijk in de zomermaanden en in de kerstvakantie. 'De dagelijkse routine is voor de meeste mensen dan anders. We zijn dan meer thuis, zoeken elkaar op en gaan samen eten, vaak met kleine kinderen erbij', verklaart Merel van der Mark, woordvoester van de Nederlandse Brandwonden Stichting. In de zomer vormen vuurkorven, barbecues en koffiepoten op gasbranders een extra risico. In de kerstvakantie zijn het de kerstbomen, de theepotten op tafel tijdens een druk familiefeest en de ouderwetse spiritus-gourmetstellen.

De gevaarlijkste dagen van de kerstvakantie zijn de 48 uur tijdens oud en nieuw. In 2017 ontvingen verzekeraars op 31 december maar liefst 836 brandclaims en op 1 januari 1885 brandclaims. Dit is gemiddeld 4,5 keer zoveel als op iedere andere dag in het jaar. Niet alleen vuurwerk veroorzaakt al die extra branden. Opvallend is dat 25 procent van de brandmeldingen tijdens de feestda-

gen wordt gedaan rond etenstijd, tussen vijf uur 's middags en negen uur 's avonds. De branden worden meestal veroorzaakt door menselijk handelen (24 procent), kortsluiting (17 procent) of haarden en kachels (9,3 procent).

2 januari

December staat ook voor grote drukte in de drie Nederlandse brandwondencentra in Groningen, Rotterdam en Beverwijk en bij de huisartsen. Rond de jaarwisseling melden zich de meeste patiënten met brandwonden bij de huisarts, blijkt uit cijfers die het Nivel (Nederlands instituut voor onderzoek van de gezondheidszorg) in juni uitbracht samen met de Nederlandse Brandwondenstichting. Op 1 januari worden er op huisartsenposten zelfs meer dan zes keer zoveel brandwonden gezien dan op een gemiddelde dag, ongeveer vijf-honderd brandwonden in totaal. Op 2 januari zien de huisartsenpraktijken (de praktijken zijn op 1 januari gesloten) meer dan drie keer zoveel brandwonden als op een gemiddelde dag, bijna 740 brandwonden in totaal. Niet alleen degenen die vuurwerk afsteken lopen extra risico op brandwonden. Bijna de helft van de vuurwerksslachtoffers is omstander. Binnenblijven is ook al geen garantie om de jaarwisseling heelhuids door te komen. Mensen lopen tijdens oud en nieuw ook brandwonden op bij andere, activiteiten, zoals koken. <

BRANDVEILIGHEIDSTIPS VOOR FEESTDAGEN

- De meeste kerstbomen worden na verloop van tijd kurkdroog, omdat de meeste bomen boven de wortels zijn afgezaagd. Dat merk je aan de naalden die uitvallen. Steek daarom geen kaarsen aan in of bij de boom of droge kerststukjes.
- Blaas kaarsen uit en zet de kerstboomverlichting uit (en haal de stekker uit het stopcontact) als je weggaat of slaapt.
- Kinderen tussen de 0 en 4 jaar hebben bijna drie keer zoveel kans als een volwassene om met een brandwond bij de huisarts te komen. Drink geen thee of koffie met

een kind op schoot. Houd kinderen ook altijd uit de buurt van open vuur en kaarsen.

► Kies bij gourmetten, fonduen of steengrillen voor de meest veilige variant: elektrisch. Gebruik geen toestellen met een spiritus- of gelbrander, die kunnen levensgevaarlijke steekvlammen veroorzaken. Als u die toch gebruikt, vul dan niet de brander bij terwijl hij nog warm is. Vul ook nooit de warme spiritus-, brandgel- of bio-ethanolhouders van de sfeerhaard bij.

►► bron: Nederlandse Brandwonden Stichting

advertentie

Ontdek Griekenland

→ 8 tot 15 dagen v.a. **998**

Ontdek méér van Griekenland met onze reisleaders!

Antieke tempels, verstilde kerkjes en levendige havenstadjes: in Griekenland voelen goden en stervelingen zich thuis! Beleef een onvergetelijke vakantie met de reisleaders van SRC!

Meer reisinspiratie?
Bestel onze gratis brochure!

[SRC-reizen.nl/brochure](https://src-reizen.nl/brochure) 050-3 123 123

“NEEM OOK EEN GEHEIME LIEFDE!”

Didier woont in Ivoorkust. Een land met veel werkloosheid, armoede en huiselijk geweld. Daarom maakt NGM, partner van 3xM in Ivoorkust, al jaren de tv-serie ‘Heartbeat’. Op een avond is het alsof Didier naar zichzelf kijkt.

De vader van Didier is moslim en getrouwd met drie vrouwen, waarvan Didiers moeder christen is. Als zij overlijdt, wil Didiers vader niet meer voor hem en zijn broertje en zusje zorgen: “De vrouwen die overblijven, hebben de privileges. Als kinderen kun je nergens aanspraak op maken. Gelukkig betaalde mijn moeders familie de huur van ons huis. Ik had de zorg voor mijn jongere broer en zus, maar ik heb mijn opleiding toch afgemaakt. Dat lukte door mijn baantje op een busstation. Daar werkte ik dan met al mijn diploma’s... Mijn vriendin had me verlaten, omdat ik geen goede baan had.”

Alle luxe

Dan ziet Didier een aflevering van ‘Heartbeat’, dat met de steun van de Nederlandse zendingsorganisatie 3xM wordt gemaakt. Het vertelt het verhaal van een echtpaar dat niet gelukkig is. De man heeft een laagbetaalde baan en zijn vrouw is ongelukkig omdat ze ieder dubbeltje moeten omdraaien. Haar vriendin heeft een buitenechtelijke relatie met een bankier. Hij geeft haar alle luxe die ze maar wil. “Neem ook zo’n geheime liefde!” raadt de vriendin haar aan.

“Dit programma vertelde mijn verhaal”, zegt Didier. “Mijn vriendin ging bij mij weg omdat ik geen goede baan had, terwijl ik steeds zei dat we op God moesten vertrouwen. Toen mijn vriendin het programma ook had gezien, vroeg ze vergeving aan mij. Samen hebben we ons leven aan God toevertrouwd. Ik kreeg contact met de nazorg van het programma. Ze bellen regelmatig en vragen dan hoe het met ons gaat, of we nog samen zijn en of we regelmatig bidden. De programma’s van NGM zijn een geestelijk fundament voor ons.”

3xM: Het evangelie in miljoenen huiskamers

3xM zendt tv-programma’s uit in landen waar het christelijk geloof moeilijk doorgang vindt zoals Franstalig West-Afrika, Bangladesh, Pakistan en Centraal Azië. De dramaprogramma’s laten zien wat het christelijk geloof in het dagelijks leven betekent. Daarbij komt de sociale problematiek van het betreffende land aan de orde zoals vrouwen- en kinderhandel, corruptie, zuurgooien, HIV/Aids, verslavingen en huiselijk geweld. Er wordt nauw samengewerkt met zoveel mogelijk kerken voor draagvlak en nazorg. De rol van internet en social media groeit en zorgt voor veel reacties. 3xM wil haar zendingswerk graag uitbreiden naar Afghanistan en Japan.

Word ook donateur en steun het zendingswerk van 3xM via 3xm.nl/dekrachtvantv

Meer lezen over het werk van 3xM?

☐ **Ja, ik ontvang graag gratis een verhalenverzameling van 3xM met een uniek kerstpakketje**

Naam: _____

Adres: _____

Postcode en Woonplaats: _____

Emailadres: _____

Telefoon: _____

U kunt deze bon sturen naar:
3xM, Antwoordnummer 7087, 3800 TB Amersfoort.
Of stuur een mail naar: info@3xm.nl

HENDRO MUNSTERMAN nd.nl/geloof BEELD AFP / FILIPPO MONTEFORTE

Paus roept op misbruik bij justitie te melden

► VATICANSTAD

Paus Franciscus heeft tijdens zijn kersttoespraak de media geprezen die stem geven aan slachtoffers van seksueel misbruik. Hij riep geestelijken die misbruik hebben gepleegd op zich te melden bij justitie.

In voorgaande jaren had Franciscus in zijn kersttoespraken telkens gewezen op de benodigde cultuurverandering binnen het centrale bestuursapparaat van de kerk. Dit jaar – terwijl een curiehervorming volgens ingewijden binnen enkele maanden haar beslag zal krijgen – sprak hij in ongekend harde termen over de misbruikschandalen. ‘Tot hen die minderjarige misbruikten, zou ik willen zeggen: bekeer je, geef je over aan de menselijke rechtspraak en bereid je voor op de goddelijke rechtspraak.’

Met deze toespraak zet Franciscus de toon voor de uitzonderlijke misbruiktop die eind februari in Rome gehouden gaat worden. ‘De kerk zal geen moeite sparen om te doen wat noodzakelijk is om de plegers van deze misdaden voor de rechter te brengen’, zei Franciscus. In het verleden zijn er volgens de paus grote fouten ge-

Paus Franciscus

maakt, maar deze worden tot ‘kansen om deze plaag uit te roeien’. ‘Sommigen, ook in de kerk, vallen journalisten aan en beschuldigen hen ervan dat zij geen aandacht besteden aan de grotere aantallen misbruikgevallen buiten de kerk’, zei Franciscus. ‘Ik zou de mediaprofessionals echter willen bedanken die eerlijk en objectief deze misbruikers ontmaskerd

hebben en hun slachtoffers stem hebben gegeven’, voegde hij eraan toe. Franciscus wees op koning David die op drievoudige wijze zondigde – door seksueel misbruik, misbruik van macht en misbruik van zijn geweten – maar door de profeet Natan werd aangeklaagd. ‘We hebben nieuwe Natans nodig om de vele Davids uit hun hypocriete en perverse leven te trekken.’

De paus begon zijn toespraak met de erkenning dat ‘het schip van de kerk het afgelopen jaar moeilijke momenten heeft gekend, en nog kent, en wordt geteisterd door sterke winden en stormen’. Hij bekritiseerde hen die ‘uit angst, persoonlijk belang of andere doelen proberen de kerk aan te vallen en haar wonden te verergeren’. Franciscus gaf echter ook aan dat er hoop is. ‘Kerstmis geeft ons de zekerheid dat Gods licht zal blijven schijnen, ondanks onze menselijke misère.’ Als reden van vreugde noemde hij de geestelijken ‘die dagelijks hun roeping trouw leven, in stilte en heiligheid, en grote toewijding’. In het bijzonder noemde Franciscus ‘de vele pastoors die gezinnen nabij zijn en hun namen kennen’. <

RIEN VAN DEN BERG nd.nl/geloof BEELD EO

Marleen is Maria niet

... *Marleen Stelling presenteert vanavond met Bert van Leeuwen de Nationale Bijbelquiz.*

... *Ze is zwanger, en nadenkend over Maria raakt het haar dat Gabriël tegen haar zegt dat ze niet bang hoeft te zijn. Maar ze beseft ook: ‘Ik ben Maria niet.’*

► UTRECHT

De Nationale Bijbelquiz is deze keer ook inhoudelijk toegespitst op Kerst. En het is de laatste presentatieklus die Marleen Stelling (28) doet voor de Evangelische Omroep, voordat ze met zwangerschapsverlof gaat. Dat leidt, in een gezellig tentje in de Utrechtse binnenstad, onvermijdelijk tot een gesprek over Kerst en zwan-ger zijn.

Bent u een weetjesmens?

‘Ja, ik hou ervan. Zelfs als het gaat over Kerst. Twee jaar geleden zat ik in een kerk, en daar ging het heel negatief over etalages met glitter, over die ezel en die stal ... Heel veel van wat er nu bij Kerst hoort, staat niet in de Bijbel. Het hele woord Kerst staat niet in de Bijbel. Maar ik heb ontdekt dat ook wat er in de loop van de eeuwen is bijgekomen, van waarde is. Het doet niet per se afbreuk aan Kerst.’

Hebt u een voorbeeld?

‘De kerststal. Dat is bedacht door de heilige Franciscus, in de dertiende

eeuw. Hij leefde in een wereld waarin veel mensen niet konden lezen. In de kerststal konden mensen zelf de figuren uit het verhaal spelen. Prachtig. Ik zal nooit meer afgeven op al die kersttradities.’

Dat deed u wel?

‘Ik ben opgegroeid met de gedachte: met sinterklaas krijg je cadeautjes, met Kerst is iets anders het cadeau. Kerst was meer een inhoudelijk feest. Nu denk ik eerder: misschien moet het wel zo groot!’

Wat spreekt u zo aan in Kerst?

‘Misschien valt het me meer op nu, doordat ik zelf zwanger ben, maar zo’n detail als Elisabet, die haar kind voelt opspringen in haar schoot als ze Maria ziet. Zo’n gewoon, menselijk detail. Of dat Gabriël tegen Zacharias zegt: jij wilt niet geloven, dan moet je maar zwijgen. Dat is toch fantas-tisch? Houd jij je maar even koest, zegt de engel.’

het goede

‘En de weg van Maria, die onverwachte zwangerschap – en dan nog van het kind van God ook, van de redder van het volk. Mooi toch, dat de engel als eerste zegt: wees niet bang? Ik herken dat zelf. Er komt nu een derde persoon bij, en daarmee komt er ook verdriet bij, en angst. Voor alles wat er mis kan gaan bijvoorbeeld. En alles wat dit nieuwe mensje, helemaal aan het begin, nog

te wachten staat. Dan is de boodschap ineens urgent: je moet blijven uitgaan van het goede.’

Het gaat in het kerstverhaal toch juist niet goed?

‘Jezus komt in een voederbak terecht.

ELINE KUIJPER nd.nl/geloof BEELD ESTHER LEENE

‘Liturgie gaat om doen, niet om denken’

... ‘De eredienst is een ontmoeting met God, geen praten over God.’

... Hans Schaeffer wordt benoemd tot hoogleraar praktische theologie.

► KAMPEN

De Gereformeerde Kerken vrijgemaakt staan niet bekend om hun rijke liturgie. ‘Dat herken ik’, zegt Hans Schaeffer. Hij wordt per 1 januari benoemd tot hoogleraar praktische theologie aan de Theologische Universiteit in Kampen. Hij gaat zich vooral richten op het belang van de liturgie voor de kerk. ‘Sinds de vrijmaking en zeker vanaf de jaren zeventig, na de breuk waaruit de Nederlands Gereformeerde Kerken zijn ontstaan, werd de liturgie gedefinieerd naar wat we niet doen. We zingen niet uit het Liedboek, we doen geen liturgische experimenten. Dat verandert nu wel, maar er zijn nog steeds mensen die liturgie associëren met de vraag wat we wel en niet doen. Dat maakt van liturgie een strijdgebied. In het Engels noemt men dat een *worship war*. Dat doet geen recht aan het verlangen dat er is om God te ontmoeten.’

Waar gaat liturgie wel over?

‘Ik zie om me heen het verlangen om ruimte te beleven waarin we dingen

kunnen vieren. Waarin je tot rust kunt komen te midden van het jachtige leven. Er is verlangen naar stilte, naar ontmoeting en ook een uitbundige verering van de Heer. Het draait om de samenkomsten op zondag. Daar gebeurt iets bijzonders. Zonder dat je vriendjes met elkaar hoeft te worden, zit je er samen. Je bent met elkaar verbonden in de Heilige Geest, in Christus.’

Hoe ziet een typisch vrijgemaakt-gereformeerde kerkdienst eruit? ‘Geen kerkdienst is meer hetzelfde, in de vrijgemaakte kerk. Maar wat veel diensten gemeenschappelijk hebben, is de manier van preken. Dat zou je kunnen omschrijven als een vorm van de uitleggende preek: we ontsluiten de Schrift, inhoudelijk.’

Wat voor andere preekvormen zijn er mogelijk?

‘Bijvoorbeeld een meer meditatieve vorm van preken. Dat hoor je wel eens in vesperdiensten, of in een dienst op Goede Vrijdag. In zulke preken wordt een ander taalregister gebruikt. Een taal die iets laat ontstaan, in plaats van een taal die verklaart en duidt. Een ander genre is de narratieve, verhalende preek. In gesprekken met voorgangers en bij cursussen probeer ik erop te focussen

Hans Schaeffer

dat liturgie meer is dan uitleg en informatie. Het gevaar is namelijk dat de liturgie een nadenken over de Schrift en het leven wordt, waar we antwoorden op zingen. Terwijl in de oude kerk liturgie niet draait om denken, maar om doen: we aanbidden, we zingen, we horen. De eredienst is een ontmoeting met God, geen praten over God.’

Wilt u dat veranderen in vrijgemaakte diensten?

‘Als onderzoeker ben ik niet sturend, dat past niet bij een academische taak. Maar in het onderwijs moet ik wel een repertoire aan vormen aanbieden, die passen bij verschillende tradities. Ik heb een verlangen aan te sluiten bij de liturgie van de oude kerk en de kerk van de middeleeuwen.’

Moet u om aandacht knokken met preekkunde in Kampen? Wordt de preek niet belangrijker gevonden?

‘In de beleving van veel mensen is de preek het belangrijkste. Dat idee zit heel diep in het gehele protestantisme. Als je na afloop van een dienst vraagt hoe het was, klinkt vaak: “nou de preek vond ik...” Er is dus werk aan de winkel. Ik zeg niet dat de preek onbelangrijk is. Maar bij het samenkomen rond de Schrift hoort ook het brood breken en de wijn drinken, het bedienen van de doop. Het verhaal van de Emmaüsgangers is daarin tekenend: bij het breken van het brood zien ze de Heer en herkennen ze zijn stem.’

Hebt u zelf ook meegemaakt dat uw ogen opengingen in een liturgie?

‘Voor mijzelf is er een kerkdienst waarin het licht aanging. Het was in

de Duitse stad Ratzeburg, waar ik was voor een congres. Na afloop van het congres vierden we het avondmaal. Dat is gebruikelijk in die lutherse setting. We zaten met zo’n veertig mensen in de enorme domkerk. Ondanks die kleine groep hadden ze de domorganist gevraagd te spelen. We gingen naar voren om de ouwel en de wijn te ontvangen. De man die mijn leermeester was, legde de ouwel in mijn handen. Het was grauw weer en op het moment dat ik dat stukje kreeg, brak de zon door. Het orgel speelde een register waarvan ik niet eens wist dat orgels het hebben: belletjes. Ik krijg nu weer kippenvel.’ <

TUSSENSTAP

Hans Schaeffer volgt vanaf 1 januari Kees de Ruijter op, die in 2014 met pensioen ging. In dat jaar werd Schaeffer al door de vrijgemaakt-gereformeerde synode benoemd als zijn opvolger, maar omdat hij niet direct hoogleraar kon worden volgens de geldende universitaire regels, werd hij eerst universitair (hoofd)docent. Zijn aandacht gaat in het bijzonder uit naar praktische ecclesiologie – ‘gemeenteopbouw klinkt te activistisch’ – en liturgiek. <

Marleen Stelling: ‘De echte macht is de macht van gewone mensen.’

Dat leeft voor mij, nu ik zelf m’n eigen Ikea-ledikantje in elkaar zet. Die voederbak staat voor armoede, voor wanhoop, voor een stel op de vlucht. Bij mij gaat het zo anders. Ik spreek vanuit een luxe positie, en toch gaat het bij mij ook niet vanzelf.’

Doordat er angst bij komt?

‘Ik heb aanleg voor angstigheid. Alleen al het medische traject waarin je terecht komt, voedt de angst. De mentaliteit in de medische wereld is toch vaak: het gaat in principe fout, maar omdat wij goed voor je zorgen

en alles in de gaten houden, gaat het goed. Goede gezondheidszorg is een zegen, maar het werkt in mijn hoofd ook averechts. Het zou geruststellend moeten zijn, al die echo’s en buikmetingen en zo. Maar ik dacht: ik krijg een kikker!’

Ik sprak voor het programma *Het Vermoeden* met journaliste Rinke Verkerk. Zij vertelde dat ze voor de geboorte van haar kind grote dromen had over wat hij later zou worden. Haar zoon bleek het syndroom van Down te hebben. Op een onverwachte manier heeft dat Rinke in haar geloof bevestigd: God laat zich zien, juist in dit kind.’

‘Ik dacht bij die echo: ik krijg een kikker!’

Zou dat voor u ook zo werken?

‘Ik ben daardoor wel over mijn eigen angsten na gaan denken. Als dit maar goed gaat, als mijn kind maar niet zus of zo ... Ik dacht: ben ik dan geen voorwaarden aan het stellen? Het verhaal van Maria heeft me geleerd me over te geven, en mee te gaan in de stroom van ontwikkelingen.’

Hebt u een twintigwekenecho gedaan?

‘Ja. Toch wel. Het is een zoektocht. Ik ben niet zo dapper. Ik ben Maria niet. Natuurlijk waren toen al die moderne technieken er niet, maar Maria onderging haar zwangerschap gewoon. Die onderzoeken lijken onder-

steunend, ze moeten je vertrouwen bieden. Maar zo werkt het bij mij helaas niet altijd.’

Hebt u vertrouwen teruggevonden?

‘Een verloskundige hielp mij door de manier waarop ze luisterde toen ik alles eruit gooide over mijn angsten. Ik besepte ineens: ik ben dit aan het dóén en houd daarmee mijn angst in stand.’

gewone mensen

‘Ik trek nu meer naar mijn familie en naar vriendinnen toe, dat helpt ook. Je staat op de schouders van andere vrouwen, moeders.

Zo’n meisje als Greta Thunberg, die op de klimaatop in Katowice ineens naar voren stapt, helpt mij ook. Ze deelt daar haar wijsheden met grote mensen die in weken onderhandelen alleen maar een papieren tijger hebben kunnen maken. Dat filmpje van haar toespraak is niet voor niets viral gegaan. Al die grote mannen lukt het niet om iets voor elkaar te krijgen wat cruciaal is voor de toekomst. En dan stapt zij naar voren en zegt: nee, het gaat de wereldleiders niet lukken. Maar de echte macht is de macht van gewone mensen. Die maar gewoon hun keuzes moeten maken om de wereld te veranderen en te redden. Dat is precies wat Maria in haar lofzang zingt. Een kernpunt in het kerstverhaal.’

►► De Nationale Bijbelquiz, NPO 2, vanavond 20.25 uur

EU

TILLY DODDS nd.nl/buitenland BEELD EPA / STEPHANIE LECOCQ

Veroordeelde asielzoekers naar Deens eilandje

► KOPENHAGEN

Bezwaren van de Verenigde Naties en van een deel van de Deense bevolking hebben niet mogen baten. De centrumrechtse coalitieregering van Denemarken zet haar plan door om veroordeelde afgewezen asielzoekers op het eiland Lindholm onder te brengen.

Het parlement heeft de financiering van het plan met de begroting voor 2019 goedgekeurd.

In de komende twee jaar moet het eiland in de Stege Bugt, ten zuidwesten van Kopenhagen, gereedgemaakt worden voor de opvang van maximaal 125 wegens misdaden veroordeelde migranten. Het gaat om mensen van wie de asielaanvraag is afgewezen, maar die niet uitgezet kunnen worden, omdat ze de kans lopen in hun land van herkomst gemarteld of gedood te worden. Zij zitten nu in een centrum op Jutland.

Dat gereedmaken van het eiland wordt nog een hele klus. Wetenschappers hebben er van 1926 tot voor kort onderzoek gedaan naar besmettelijke (dier)ziekten, zoals varkensgriep, mond-en-klauwzeer en hondsdolheid, dus moet het eiland eerst van gevaarlijke ziektekiemen ontdaan worden. Ook zijn er, behalve de faciliteiten van de onderzoekers en de veerboot van en naar Kalvehave, vrijwel geen voorzieningen. Voor het publiek is Lindholm verboden terrein. Volgens de Deense regering mogen de toekomstige bewoners van Lindholm er vrij rondlopen. Ze mogen overdag zelfs van het eiland af, op voorwaarde

dat ze de autoriteiten laten weten waar ze zijn. De nachten moeten ze wel op Lindholm doorbrengen. En Inger Støjberg, minister van Immigratie, Integratie en Huisvesting, heeft laten weten de veerdienst zo weinig mogelijk te willen laten varen. Juristen zoeken nog uit hoe dat kan zonder dat internationale overeenkomsten worden geschonden.

onaantrekkelijk

Het plan is een volgende stap in het beleid van de Deense regering om het land onaantrekkelijk te maken voor migranten. Eerder al werd onder meer bezuinigd op de programma's voor hulp aan asielzoekers en werd een wet van kracht die de autoriteiten het recht geeft beslag te leggen op waardevolle bezittingen van migranten, om hen te laten bijdragen in de kosten voor hun opvang. Lang niet alle Denen zijn het eens met het plan om de migranten naar Lindholm te verbannen. Eerder deze maand demonstreerden tegenstanders, onder wie aanhangers van de linkse oppositie, in Kopenhagen tegen het volgens hen mensonwaardige plan en inhumane Deense vreemdelingenbeleid.

Zij weten zich gesteund door Michelle Bachelet, mensenrechtencommissaris van de Verenigde Naties, die heeft laten weten met de Deense regering in gesprek te willen gaan over het plan. Zij waarschuwde dat de VN de zaak nauwlettend in de gaten houdt.

toerisme

Andere tegenstanders zijn bewoners van Kalvehave. Zij vrezen dat hun stad, die aanzienlijke inkomsten haalt uit toerisme, schade zal ondervinden, doordat toeristen de streek links laten liggen. Ook de sociaaldemocratische burgemeester Mikael Smed van de gemeente Vordingborg, waaronder Lindholm valt, heeft zo zijn bezwaren. Tegenover Reuters zei hij dat het sturen van de migranten naar het eiland geen echte oplossing is. Overigens is het aantal migranten dat naar Denemarken komt sinds het piekjaar 2015 sterk gedaald. <

Michelle Bachelet

+

HENDRO MUNSTERMAN nd.nl/geloof BEELD WIKIPEDIA

Paus onderzoekt Oostenrijks bisdom

► GURK

Paus Franciscus heeft de bisschop van Salzburg opgedragen onderzoek te doen naar de situatie van het bisdom Gurk-Klagenfurt. Na het vertrek van de vorige bisschop kwamen daar grote problemen aan het licht.

Aartsbisschop Franz Lackner (62) is door paus Franciscus aangewezen om als 'apostolisch visitor' onderzoek te doen naar de situatie die zijn collega-bisschop Alois Schwarz (66) in Gurk-Klagenfurt na zeventien jaar heeft achtergelaten. Na het vertrek van Schwarz, die afgelopen zomer werd benoemd tot bisschop van

Sankt Pölten, bleek dat er in Gurk al jaren veel onrust heerst. Dat kwam plotseling aan de oppervlakte. De interim-leider van het bisdom trad direct na het vertrek van Schwarz op en maakte diverse problemen openbaar rond Schwarz' uitvoering van het bisschopsambt – het autoritaire leiderschap en 'de levensstijl' van de bisschop. Onder meer diens nauwe banden met een directrice van een opleidingsinstituut zijn deel van de beschuldigingen.

Het kapittel (bestuur) van het bisdom Gurk-Klagenfurt beschuldigde bovendien de voormalige bisschop eerder deze week onder meer van ver-

HERMAN VEENHOF nd.nl/buitenland BEELD AFP

Bloedvergieten in Bu

...De mensenrechtensituatie in het Afrikaanse land Burundi gaat van kwaad tot erger.

...De beulen van nu zijn de getraumatiseerde kinderen van vroeger. Mede daardoor lijkt vrede veraf.

► BUJUMBURA

In december 2016 ging een verontrostende video-opname viral. Op de beelden was te zien hoe een flinke hoeveelheid donkerrode vloeistof uit een afvoerpijp stroomde. Die pijp zat aan een mooie vrijstaande woning in Bujumbura, de hoofdstad van het Afrikaanse land Burundi. Het huis staat in de wijk Kinindo en heeft nummer 76; het pand staat in een betere buurt, niet ver van het kantoor van het Wereldvoedselprogramma en de rooms-katholieke kerk Regina Pacis.

Bijna twee jaar had de Britse omroep BBC nodig om te bewijzen dat de vochtstroom het resultaat was van letterlijk bloedvergieten. De BBC sprak met Prosper Kaze, die ooit de bezitter van het huis was. Hij vluchtte medio 2015 naar het buitenland, omdat hij bekend stond als opposant van de regering van Burundi. 'Ik ben er opgegroeid, dus ik herken mijn huis', zei hij. Ook Pierre, Nathan en een andere getuige verhaalden van kreten die afschuwelijke pijn verhaalden en de bevelen die de politie schreeuwde: 'Laat die handen niet ontsnappen! Breng zakken en pak die schoften in!'

Het huis is een van de ruim twintig martelcentra die in de Burundese hoofdstad fungeren, volgens mensenrechtenorganisaties als Amnesty International. Een ander huis van tortuur heet 'Chez Ndayaye', een cynische verwijzing naar de president van Burundi die op 21 oktober 1993 werd vermoord.

slachthuis

De regering van Burundi was laaiend over de reportage *Inside Burundi's Killing Machine*, die het team van Africa Eye maakte. Minister van Justitie Laurentine Kanyana zei dat de staat de Britse omroep zou aanklagen wegens laster. Het bloed in de uitzending was van geiten die tijdens het islamitische Offerfeest waren gesneuveld, meldde ze aan website The East African.

In mei dit jaar bewerkte president Pierre Nkurunziza van Burundi door een grondwettelijk referendum een mogelijk derde herverkiezing.

Op 26 februari dit jaar hield Zeid Ra'ad al-Hussein, de Jordaanse prins die tot dan toe Mensenrechtencommissaris van de Verenigde Naties was, zijn afscheidsrede. 'Dit is mijn laatste toespraak, dus ik wil onverbloemd zijn.' Hij ging een aantal landen af waar de rechten van de mens het ergst werden geschonden. Voor Burundi was er een aparte alinea. Hij noemde het kleine land aan het immense Tangaiykameer 'een van de meest productieve menselijke slachthuizen van de laatste tijd'. Dat was

letterlijk te nemen. De jongste keten van geweld begon vroeg in 2014, toen Pierre Nkurunziza, aan het eind van twee vijfjaarlijkse termijnen als president van Burundi, zijn tegenstanders begon uit te schakelen. Hij wilde aanblijven, ook al was een derde ambtsperiode grondwettelijk niet mogelijk. Zijn argument? Dat klopte formeel. 'De eerste keer ben ik niet gekozen, maar aangesteld.' Nkurunziza mobiliseerde politieke en geüniformeerde krachten, zoals de Service National des Renseignements

EU

ANP

Laatste Duitse kolenmijn gesloten

► BOTTRUP

In de Bondsrepubliek wordt geen steenkool meer gedolven. De laatste mijn die nog productief was, de Prosper-Haniel in het Ruhrgebied bij Bottrop, is vrijdag feestelijk gesloten. Acht kompels brachten nog een keer een brok 'zwart goud' uit de diepte naar boven en overhandigden dat aan president Frank-Walter Steinmeier. Daarmee kwam een einde aan ongeveer twee eeuwen industriële kolenwinning in Duitsland. Rendabel was die trouwens allang niet meer. Ieder jaar moest er bijna een miljard euro subsidie bij om de nog resterende mijnwerkers aan de slag te houden. <

Bisschop Alois Schwarz in 2011.

duistering van grote sommen geld. Het bisdom geldt als het rijkste bisdom in Oostenrijk.

EU

ANP nd.nl/buitenland

Lockerbie herdenkt aanslag 1988

► LOCKERBIE

Met een eenvoudige kranslegging en gebedsdienst is in het Schotse dorp Lockerbie de aanslag van 30 jaar geleden op een Pan Am-jumbojet herdacht. Bij de ramp kwamen 270 mensen om het leven.

Het vliegtuig explodeerde op 21 december 1988 boven Lockerbie tijdens een vlucht van Londen naar New York. Alle 259 mensen aan boord kwamen om. Nog eens elf mensen op de grond lieten het leven. Lockerbie, vlak bij de Engelse grens, met een bevolking van slechts 4000 mensen, is sindsdien synoniem voor de tragedie. Het was de dodelijkste terroristische aanval in Groot-Brittannië ooit. 'Laten we hoop en vrede vinden voor allen die geliefden verloren hebben en nog steeds de littekens van deze gruweldaad dragen', zei voorganger Jeff Brown, die de viering leidde. De Libische inlichtingenofficier Abdel Basset al-Megrahi werd in 2001 veroordeeld tot levenslange gevangenisstraf nadat hij schuldig was bevonden aan de aanslag. Hij zou hebben samengewerkt met anderen die nooit werden geïdentificeerd. <

ANP

Bus met scholieren stort in ravijn Nepal

► KATHMANDU

Zeker zestien mensen zijn om het leven gekomen door een busongeval in Nepal. Het voertuig raakte tijdens een schoolreisje in de buurt van de stad Tulsipur van de weg en stortte honderden meters omlaag, zegt de politie. In de bus zaten docenten en leerlingen die op excursie waren geweest. 'We hebben de lichamen gevonden van dertien mannen en drie vrouwen', zegt een politiewoordvoerder. De Nepalese krant *The Himalayan Times* bericht dat twaalf mensen levend uit het wrak zijn gehaald. De plek van het ongeval ligt op ongeveer 430 kilometer van de hoofdstad Kathmandu. Het is nog onduidelijk hoe de bus van de weg kon raken. <

Burundi bestendigt trauma's

(SNR) en de Police Nationale du Burundi (PNB), maar vooral de Imbonerakure, de gewapende jongerenafdeling van zijn partij CNDD-FDD (Conseil National pour la défense de la démocratie – Forces pour la défense de la démocratie). De Verenigde Naties schatten dat een kleine zeshonderd mensen omkwamen, duizenden werden gevangengezet en bijna 300.000 een goed heenkomen zochten in de buurlanden Congo, Tanzania en Rwanda. Na al dat geweld, nog eens herhaald

op 11 december 2015, toen tientallen mensen op straat werden neergemaaid, kon Nkurunziza zijn verkiezingen makkelijk winnen. In juni kreeg zijn partij de absolute meerderheid in het parlement en in juli werd hij met 68 procent herkozen als president.

halfdood

De president en zijn veiligheidschef, de als bloeddorstig bekendstaande Alexis Ndayikengurukiye, hebben het elf miljoen zielen tellende Burundi

sindsdien in een knellende houdgreep. Op 27 november kreeg mensenrechtenactivist Germain Rukuki 32 jaar gevangenisstraf. Hij was al in juli 2017 gearresteerd en herhaaldelijk halfdood geslagen. De Afrikaanse Unie, de zes landen omvattende Oost-Afrikaanse Gemeenschap, non-gouvernementele organisaties en het Internationaal Strafhof hebben geen greep meer op het geweld. Burundi zegde op 12 oktober 2016 het lidmaatschap van die Haagse rechtbank zelfs op. Het Men-

senrechtenbureau van de VN moet eind dit jaar sluiten en voor de ngo's in Burundi is vreemd beleid ontwikkeld. Ze mogen alleen blijven als een derde van hun budget vervalt aan de centrale bank en er personele quota worden ingevoerd: zestig procent van de werknemers moet Hutu zijn, veertig procent Tutsi.

Dat laatste raakt een open zenuw. In Burundi is 85 procent Hutu en 15 Tutsi. De minderheid was altijd de elite, geprotégeerd door de Duitse en Belgische koloniale overheden en na de onafhankelijkheid op 1 oktober 1962 de baas in staat en leger. Dat bleef lang zo, ook na de genocides van 1972 en vooral 1993, toen Tutsi's uit angst voor de meerderheid respectievelijk 140.000 en 300.000 vooral Hutu's afslachtten.

vermoord

De gematigde Tutsi-staatshoofden Jean-Baptiste Bagaza en Pierre Buyoya, die vanaf 1976 de Tutsi-koningen aflosten, maakten plaats voor fellere, meer op militaire macht steunende presidenten, die vaak al na korte tijd werden vermoord: de Hutu's Melchior Ndadaye op 21 oktober 1993 en Cyprien Ntamyira met zijn Rwandese collega, op 6 april 1994 in hun vliegtuig neergehaald. Terugkeer van Buyoya (nu VN-gezant bij de missie in Mali) leverde tot 2003 pauze op; daarna regeerde koning Etnische Instabiliteit weer, tot dat huidig staatshoofd Nkurunziza in augustus 2005 aantrad, gekozen door het parlement en niet door het volk. Daarom kon hij driemaal beëdigd worden.

Het probleem met ook de elite in Burundi is dat vrijwel iedereen getraumatiseerd is. Geweld is vaak de vlucht naar voren vanuit panische angst. De biografie van Nkurunziza bewijst dat. Zijn vader werd in 1972 omgebracht. Van de zeven broers en zussen met wie hij het gezin vormde, zijn alleen hij en een zus nog in leven. Twee van zijn broers en zusters kwamen om na de uitbraak van de burgeroorlog in 1993 en drie andere sneuvelden als strijders van de CNDD-FDD. Het jaar daarop werd Nkurunziza naar eigen zeggen 'wedergeboren als christen'. Maar die bekering heeft bij hem kennelijk niet geleid tot het omsmeden van zwaarden tot ploegscharen. <

CASPER LUCKERHOF / VK nd.nl/buitenland

Libische kampen 'onmenselijk' ondanks EU

► BRUSSEL

Ondanks Europese miljoeneninjecties is de situatie van migranten in Libië niet verbeterd. Moord, marteling, verkrachting, slavernij en mensensmokkel zijn nog aan de orde van de dag.

Dat blijkt uit een onderzoek van de VN, waarvoor in anderhalf jaar zeker 1300 migranten zijn geïnterviewd. Sinds 2014 stak de Europese Unie 286 miljoen euro in het verbeteren van de migrantensituatie in Libië, waar naar schatting tussen de 700.000 en 1 miljoen migranten in detentiecentra en kampen vastzit-

ten. Maar Ghassan Salamé, hoofd van de VN-ondersteuningsmissie in Libië, spreekt van een 'lokaal en internationaal falend beleid om de misstanden op te lossen'. Vanaf het moment dat vluchtelingen en migranten Libië betreden, worden ze onderworpen aan 'onvoorstelbare verschrikkingen' stelt het vrijdag verschenen VN-rapport. De situatie in de detentiecentra is 'onmenselijk'. Migrantten zitten soms wel met tweehonderd in een kamer, niet in staat de benen te strekken. Een 'overweldigende meerderheid' van de ondervraagde vrouwen ver-

telde slachtoffer te zijn van groepsverkrachtingen door smokkelaars.

'bijna volledige straffeloosheid'

Het falende beleid ligt voor een belangrijk deel bij de Libische autoriteiten zelf, stelt het rapport. Daar zou de wil en de capaciteit ontbreken om de problemen op te lossen. Sinds het machtsvacuüm dat volgde op de val van Gadhafi in 2011 zijn gewapende groepen toegenomen tot het staatsapparaat. Personen bij de overheid profiteren van de mensensmokkel. De rechtsgang is zo goed als non-existent: misdadigers gaan vrij-

uit met 'bijna volledige straffeloosheid'. EU-woordvoerder Maja Kocijancic zegt dat de EU op de hoogte is van de situatie in het land. 'Dat is precies waarom we daar al enkele jaren hulp bieden aan mensen in nood.'

Ze wijst erop dat met hulp van de EU sinds vorig jaar 39.000 mensen naar hun land van herkomst zijn teruggebracht, het aantal mensen in kampen significant is afgenomen en er meer dan 150 smokkelaars zijn opgepakt. Desondanks houdt het VN-rapport ook de EU verantwoordelijk voor de huidige situatie. Twee jaar geleden

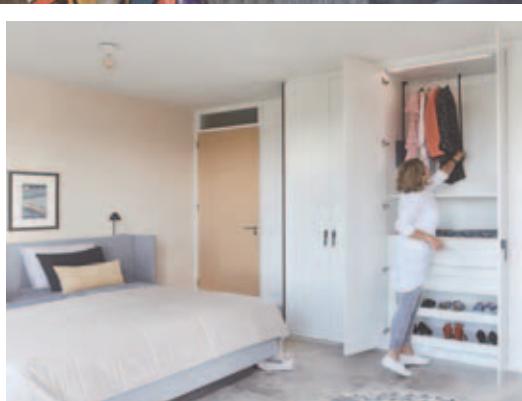
besloot de EU dat de stroom migranten uit Libië een halt moest worden toegeroepen. Reddingsschepen van hulporganisaties op de Middellandse Zee is het werk zo goed als onmogelijk gemaakt. Alleen via Operatie Sophia worden nog in beperkte mate bootmigrantten uit Libië opgevangen. De prioriteit van de EU is komen te liggen bij het opbouwen van de Libische kustwacht. Die onderschept migranten en stuurt ze terug naar Libië. Mede daardoor slok het aantal overgestoken migranten naar Italië van 199.000 in 2017 naar 21.000 in 2018. <

Mevrouw & meneer Meijer wilden een nieuw bed en weer lekker slapen.

De Suite maakte het mogelijk.

Mevrouw Meijer: "Ik sliep al jaren slecht en was vaak oververmoeid. In ons nieuwe bed hebben we aan mijn kant ook de FPS-technologie genomen. Het is verbaazingwekkend hoe goed dat werkt. Als ik naar bed ga, draai ik een sessie voor mijn rug en dan nog een programma om te ontspannen. Je voelt dan een zachte trilling, dat voelt heerlijk en meestal ben ik dan snel vertrokken. Ik slaap nu veel langer achter elkaar en voel me stukken fitter."

complete slaapkamers

uitgebreid programma

(deel-) behoud bestaande bed

Stijlvol en beter slapen

Er zijn veel mensen die niet optimaal slapen, terwijl dit wél kan. Daarom maken wij zelf bedden en slaapkamers op maat. Als voortrekkers in comfortbedden maken wij, zelfs in de twijfelaarmaten, uitvoeringen met een verborgen hoog/laag functie. Op zorgvuldige wijze ontwerpen we uw bed en matras, steeds weer rekening houdend met uw wensen en omstandigheden. Dat kan zijn in geval van spier-, rug- en nekklachten of als er sprake is van moeite met draaien en opstaan.

Op zoek naar de perfecte nachtrust

De zoektocht naar de perfecte nachtrust begint bij ons altijd met een persoonlijk gesprek om uw wensen en eventuele slaapproblemen goed te begrijpen. Het kan zijn dat een bezoek aan huis u beter past of omdat u een deel van uw bestaande bed wilt behouden. Ter plekke kunnen we dan bespreken wat mogelijk is. Wat de vraag ook is, we vinden altijd een weg om te maken wat u wenst. Maak een afspraak voor een bezoek aan huis of kom naar de uitgebreide showroom van ons familiebedrijf in Moordrecht.

Beter ontspannen met geluid

Weldadig en vernieuwend zijn onze matrassen met een ingebouwd Frequency Physio Support (FPS) geluidssysteem. De subtiële geluidsgolven, die het systeem geeft, zorgen voor stimulering van de bloedsomloop. U komt in een diepere staat van ontspanning en slaapt beter. Deze akoestische techniek is een succesvolle toepassing voor mensen, die jetlag of stress ervaren, neuropathische pijn hebben of veel spanning opbouwen, zoals bij Parkinson.

de SUITE

slapen in eigen stijl

showroom en productie: Zuidplaspolderweg 11
2841 DC Moordrecht 0182 375022 www.desuite.nl
di. t/m za. 10.00 uur – 17.00 uur 's avonds op afspraak

INTERVIEW

GERARD TER HORST nd.nl/gelooft BEELD ND

Onzeker over morgen, niet bang

Hans Eschbach, die aan de wieg stond van het Evangelisch Werkverband in de Protestantse Kerk in Nederland, is ernstig ziek. ‘Het is tijd me voor te bereiden.’

Nog steeds bidden mensen voor genezing van Hans Eschbach – het zou de tweede keer in zijn leven zijn. Maar hijzelf accepteert nu ‘dat de Heer iets anders zegt’.

► AMERSFOORT

Hij is 16 kilo kwijt en loopt op sloffen door de woonkamer, met om de hals een morfinepomp. ‘Dat is nu mijn beste maatje’, lacht Hans Eschbach, dit voorjaar 70 geworden. Sinds de zomer weet hij dat hij onbehandelbare alvees- klierkanker heeft. De morfine bestrijdt de felle pijn. Naar de mens gesproken is het einde nabij voor Hans Eschbach, de dominee die in 1995 aan de wieg stond van het Evangelisch Werkverband, een vernieuwingsbeweging in de Protestantse Kerk in Nederland. Eschbach gold als een energieke organisator met visie, een straatvechter ook die, als hij iets in zijn hoofd had, erg vasthoudend kon zijn. Hij leidde grootschalige evangelisatiecampagnes als Welkom Thuis en Er is Meer, maakte zich hard voor GemeenteGroeGroepen en bedacht de inmiddels bekende, protestantse, missionaire pioniersplekken.

Hoe is het om uw eigen begrafenis te moeten voorbereiden?

‘Ik heb er honderden gedaan – ik behoor tot de hervormde bloedgroep in de Protestantse Kerk, hè? Er waren altijd meer leden buiten dan binnen de kerk. Duizenden leden die nooit kwamen. Maar als er iemand overleed, moest de dominee erbij komen. Dat bood mooie missionaire kansen. Zo hebben we (hij kijkt eens naar zijn vrouw Kea, die bij het gesprek zit) mijn begrafenis ook voorbereid.’

Wat gebeurt er als je hoort dat je ongeneeslijke kanker hebt?

‘Ik ben vrij nuchter. We hebben het bij de Heer gebracht, en samen gehuild. Laat dat helder zijn. Maar als ik terugkijk op mijn leven, zie ik dat ik zo veel zegen heb ontvangen. Ik heb, toen ik het nieuws van de kanker hoorde afgelopen zomer, niet meer gerekend op een wonder. De eerste maand was ik vreselijk ziek, ik dacht dat het binnen een of twee weken voorbij zou zijn. We hebben toen alles al geregeld: al het bestuurswerk heb ik neergelegd, alle spreek- en preekbeurten afgezegd en de begrafenis voorbereid. Toen kwam de morfine, de pijn is nu al een paar maanden goed beheersbaar. Ik kan nog dingen doen en ben dankbaar voor de kwaliteit van leven nu. Hoelang dat doorgaat, is heel erg de vraag. Dat kan zo over zijn. Dat is de onzekerheid waarmee ik nu leef. “Stil, mijn ziel, wees stil, en wees niet bang voor de onzekerheid van morgen”, dat zingen we veel. Met die onzekerheid leef ik nu.’

accepteren

Elf jaar geleden bent u wonderlijk genezen van darmkanker, nu rekent u daar niet op? ‘Nou, er zijn broeders en zusters die blijven bidden voor genezing. Maar voor mij is het tijd me voor te bereiden. Ik heb in het pastoraat meegemaakt dat heel claimend werd gezegd: jij móet genezen. Mensen konden daar krampachtig in blijven hangen, dan was er geen enkele ruimte om een begrafenis voor te bereiden en een rouwproces in te gaan. Maar wij hebben onze voorbereidingen getroffen. Hoelang mag je je uitstrekken naar genezing, wanneer moet je accepteren dat de Heer iets anders zegt? Ik ben niet bang voor de dood, hooguit bang voor het lijden dat eraan voorafgaat. Ik vertrouw op de Heer. Als ik de Bijbel bestudeer, dan is één ding heel duidelijk: jullie zullen zijn waar Ik ben, zegt Jezus. Dus dat moet goed zijn.’

Hans Eschbach: ‘Je moet wel weten achter wie je aanloopt, anders verdwaal je.’

Waar kijkt u het meest dankbaar op terug?

‘We hebben als Evangelisch Werkverband mooie evangelisatiecampagnes gehouden, ik denk aan Welkom Thuis en Er is Meer. Toch kijk ik het meest dankbaar terug op het gewone werk als gemeentepredikant, onder andere in Aalsmeer en Spijkenisse. Daar zijn opwekkingen ontstaan die nog steeds doorgaan. Fantastisch wat we daar hebben mogen meemaken. Ik geloof dat het een opdracht is de Heer met vreugde te dienen. Als je het zuchtend en hijgend doet, of met schuldgevoelens worstelt omdat je te weinig onder de mensen komt, zeg ik: ga in de vrijheid van God staan. Of stop ermee. Het evangelie is bevrijdend. Als je daar zwaarmoedig over doet, ben je niet tot zegen voor de mensen die aan je zijn toevertrouwd. Zorg dus goed voor je eigen geestelijke leven, neem de tijd zelf stil te zijn voor God.’

Hoe denkt u over de Protestantse Kerk in Nederland, de kerk die nogal beïnvloed is door het Evangelisch Werkverband?

‘Is het glas halfvol of halfleeg? Ik ben optimistisch en dankbaar voor de moed die ik tegenkom om dingen te veranderen. De kerk is van een starre kerkorde-organisatie opgeschoven naar een zoekende kerk, met pioniersplekken. Daarmee ben ik ooit begonnen. Ik heb aangeklopt bij de dienstenorganisatie en om 100.000 euro gevraagd om pioniersplekken te beginnen. Vanuit de vraag: wat gebeurt er als de moederkerk zwanger wordt? Nou, ze hebben erover vergaderd en zeiden: “Je krijgt van ons geen geld, we willen het zelf gaan doen.” Oké, neem me maar mee. De kerk heeft vervolgens miljoenen beschikbaar gesteld, het is groots aangepakt. Ondanks alle weerbarstigheid loopt het, er ontspruiten nieuwe loten aan de oude stam. Aan de andere kant: in 1995 zijn we met het

Evangelisch Werkverband begonnen uit een verlangen naar geestelijke vernieuwing. Mijn gebed is geweest dat de ledendaling van de kerk zou stoppen. Dat gebed is niet verhoord. De kerk loopt steeds verder leeg. Ik weet dat het anders kan, ik heb plaatselijke kerken tot bloei zien komen. Maar landelijk dus niet.’

Het zijn toch vooral papieren leden die wegvallen, de mensen die alleen administratief nog lid waren?

‘Een dergelijk kerkelijk denken is me vreemd. Het zijn kostbare mensenkinderen voor wie Jezus is gestorven. Je moet weten: ik denk slechts

‘Ik vind het de zonde van de kerk dat we de indruk hebben gewekt dat kerk-zijn duf is.’

in twee categorieën: je hebt volgelingen van de Here Jezus en je hebt mensen die Hem niet volgen. Je moet wel weten achter wie je aanloopt, anders verdwaal je. De Protestantse Kerk kent een enorme diversiteit: de één leeft hartelijk uit de Schrift, de ander stamelt over een God die niet bestaat. Maar je ziet duidelijk dat er een beweging terug naar de bron is, spiritueel orthodoxer. Verder zie ik ook buiten de Protestantse Kerk heel bemoedigende ontwikkelingen: groei in de migrantengemeenschappen en onder jongeren. Op Urk en in Spakenburg zuipen jongeren zich te pletter en zitten ze ’s zondags alleen in de kerk omdat het van hun ouders moet. Vertel mij niet dat dat discipelschap is. Als er dan een jongerenbeweging opkomt en

van hen nieuwe volgelingen van Christus maakt – prijs de Heer!’

U hebt jarenlang gepreekt, nu bent u opeens een gewoon kerkganger. Hoe is dat?

‘Ik zou zo weer de preekstoel op willen, dat vind ik moeilijk om los te laten. Ik hoor heel lieve voorgangers die erg in de theorie blijven hangen. Maak het praktisch: wat vraagt God van mij, hoe kan ik functioneren als christen? Ik vind het de zonde van de kerk dat we de indruk hebben gewekt dat kerk-zijn duf is. Tegen jongeren zeg ik: ga op avontuur met God, ga mee met World Servants of Operatie Mobilisatie. Laat ze avonturen beleven met God, dan wordt geloof ‘live’, dan wordt het echt. Droge theoretische preken hebben we genoeg gehoord, schep ruimte in de liturgie om mensen te laten getuigen wat ze met God hebben beleefd. Kan er niemand getuigen, stel de vraag: wat doen we fout, moeten we ons verootmoedigen?’

ziekenzalving

Eschbach vertelt op het eind van het interview nogmaals over de darmkanker van elf jaar terug. Hij heeft toen een vrede en rust ervaren die het verstand te boven ging, nadat hij ziekenzalving had ontvangen van het bestuur van het Evangelisch Werkverband. Hij was klaar om te sterven maar genas wonderlijk, tot grote verbazing van zijn toenmalige arts. Maar, vertelt hij, ‘ik vond het moeilijk dat ik plotseling genezen was. Ik vond het ook heel lastig om te communiceren: dat ik er zo uitloop terwijl anderen het niet zo verging. Nu accepteer ik dat ik ziek ben. Natuurlijk kan God mij genezen, maar het is vooral geweldig om de vrede van God te ervaren en te weten: ik ben veilig in Jezus’ armen.’ <

GERARD TER HORST nd.nl/geloof

Willow Creek in de rode cijfers

► CHICAGO

De ophef over Willow Creek-voorganger Bill Hybels heeft de megakerk in Chicago in allerlei opzichten geraakt: het kerkbezoek liep terug en giften bleven fors achter. Dat zorgt voor een gat van 3,3 miljoen dollar op de lopende begroting.

Dat heeft Religion News Service (RNS) op een rij gezet, mede op basis van informatie die bestuurders van Willow Creek tijdens kerkdiensten hebben gedeeld. Hybels werd in maart beschuldigd van seksueel wangedrag jegens verscheidene vrouwen; hij trad daarna vervroegd terug, al ontkenende hij de beschuldigingen.

Daarna kwamen nieuwe aantijgingen naar buiten, waarop in de afgelopen zomer de voltallige oudstenraad en de twee opvolgers van Hybels terugtraden.

Volgens RNS is het kerkbezoek over heel 2018 met 9 procent gedaald over de acht locaties verspreid in en om de Amerikaanse stad Chicago. Op de hoofdlocatie daalde het bezoek met minimaal 15 procent.

Ook de giften daalden met 10 procent in de eerste helft van het jaar, en daarna tot meer dan een kwart in de periode van augustus tot oktober. Om die reden heeft de kerkleiding het mes in de uitgaven gezet: er zijn vijftig arbeidsplaatsen geschrapt, vijftientig medewerkers hebben het veld moeten ruimen.

De wekelijkse begroting is teruggeschoefd van 685.000 dollar naar 550.000. De hoop is nu dat kerstgiften een deel van het begrotingsgat zullen dichten. Normaal zijn deze giften voor een speciaal doel bestemd, maar ook het geld van vorig jaar – bedoeld voor studenten- en kinderwerk – is daar niet voor aangewend. <

NIEUWSANALYSE

HERMAN VEENHOF nd.nl/buitenland BEELD EPA / SHAWN THEW

Amerika halfweg uit Afghanistan

Een dag na het aangekondigde vertrek van Amerikaanse militairen uit Syrië, lijkt het bericht dat troepen van de Verenigde Staten ook hun verblijf in Afghanistan beëindigen meer van hetzelfde. Maar er zijn verschillen.

► WASHINGTON – KABUL

De Verenigde Staten lijken deze week maar één type beleid te hebben waar het buitenlandse missies betreft: inpakken en wegwezen, uit Syrië en Afghanistan. Het lijkt symbolisch voor de richting waarin de Amerikaanse president Trump denkt: *Make America Great Again!*, en *America First*.

Natuurlijk overheerst een ander vertrek het nieuws over Afghanistan. James Mattis, de Amerikaanse minister van Defensie, stapte in februari volgend jaar op. Trump ging niet in op de afscheidsbrief van zijn bewindsman, die in nette woorden messcherp aangaf dat er twee redenen waren voor zijn weggaan: frustratie dat zijn president en opperbevelhebber niet luisterde naar adviezen vanuit het leger. En in het algemeen: de onmogelijkheid samen te werken met iemand die van onvoldoende niveau en consistentie is, maar helaas als president wel de doorslaggevende stem heeft.

verschillen

Het Amerikaanse vertrek uit Syrië en dat uit Afghanistan lijken op elkaar. Maar er zijn verschillen. Ten eerste de manier van berichtgeving: het vertrek uit Syrië werd aangekondigd door president Trump zelf, zij het ultrakort, met een woordje van een minuut en vier tweets. De terugtrekking van

De Amerikaanse minister van Defensie James Mattis (midden), naast hem zijn ambtgenoot van Buitenlandse Zaken Mike Pompeo (r).

de helft van de Amerikaanse troepen uit Afghanistan (7000 van de ruim 14.000 militairen gaan weg uit dat geplaagde land) zat al veel langer in de pijlpijn, maar is juist niet officieel verwoord. Geen verhaal van Trump, niks op Twitter. Amerikaanse troepen zijn al sinds 2001 actief in Afghanistan, nadat op 11 september dat jaar de aanslagen in New York en Washington hadden plaatsgevonden. Dat is nog eerder dan in Irak, waar weliswaar al in 1990-1991 een Golfoorlog werd gevochten, maar pas echt een invasie plaatsvond in 2003. Ten tweede is er verschil in schaal-grootte. Het vertrek van nog geen 2000 Amerikaanse instructeurs en

adviseurs uit Syrië en de aftocht van veel meer reguliere troepen uit Afghanistan is niet vergelijkbaar. Veel meer dan in Syrië vochten er gewone mannen en vrouwen in Afghanistan; de roep om die thuis te brengen, bestond dan ook langer en was veel dieper.

bondgenoot

Ten derde is er verschil in geschiedenis. De Amerikaanse inzet in Syrië is een verhaal van vijf jaar, in Afghanistan hebben de Verenigde Staten zeventien jaar gezeten; Amerikaanse troepen vochten er hun langste oorlog ooit. Het is echt een missie die thuishoort in het rijtje Eerste en Tweede Wereldoorlog,

Korea en Vietnam. Ook nu is er een immense groep veteranen, zijn er fysieke en geestelijke problemen en is er vooral veel verbittering. Bush en zeker Obama beloofden al langer en vaker dat er een grootschalige *homecoming* zou zijn, maar er kwam steeds maar weinig van. Ten vierde is er verschil in omgeving. De Amerikanen in Syrië waren meer oog en oor, dan betrokken bij gevechten; hun interactie met troepen van andere landen was veel geringer dan in Afghanistan, waar de Verenigde Staten leidend zijn in een missie die heel divers en internationaal was. Dat het vertrek door de Afghaanse regering wordt gezien als niet erg belangrijk, is dan ook misplaatst en doorzichtig.

Maar voordat de bekende clichés over 'The Donald' weer van stal worden gehaald: zijn beleid, hoe impulsief en kortzichtig het ook lijkt, is op zich niet buitenissig of nieuw. Het isolationisme is in de geschiedenis van de Amerikaanse buitenlandse politiek heel lang de standaard geweest. Tussen de Monroe-doctrine ('elke vorm van Europese bemoeienis op het westelijk halfrond is taboe') in 1823 en de Veertienpuntenverklaring van president Wilson in 1918 zat bijna een eeuw van Amerikaanse afwezigheid.

Monroe wilde geen gedoe in zijn politieke achtertuin (Mexico, Midden- en Zuid-Amerika), Wilson stelde dat Amerika juist leidend moest zijn in het huldigen van principes van zelfbeschikking, volkeren- en mensenrechten. Het lijkt erop dat James Monroe momenteel hogere ogen gooit in het Witte Huis dan James Mattis.

ANP nd.nl/buitenland

Russische mediawaakhond gaat BBC onderzoeken

► MOSKOU

De Russische mediawaakhond gaat de BBC onder de loep nemen. Rusland doet dit nadat Groot-Brittannië de Russische nieuwszender Russia Today (RT) donderdag op de vingers had getikt omdat het de regels over onpartijdige berichtgeving heeft overtreden.

'We hebben geen andere optie dan op deze manier te reageren', liet een woordvoerder van het Russische ministerie van Buitenlandse Zaken weten. De Russische toezichthouder Roskomnadzor gaat nu uitzoeken of BBC World en de websites van de Britse omroep voldoen aan de Russische wet. De BBC liet in een reactie weten dat het 'zoals overal ter wereld

ook in Rusland in volledige overeenstemming werkt met de wetten en voorschriften van het land om onafhankelijk nieuws en informatie te leveren aan het publiek', aldus een woordvoerder van de Britse publieke omroep.

Volgens de Britse toezichthouder Ofcom heeft RT zich in maart en april schuldig gemaakt aan zeven overtredingen. Die betreffen onder meer berichtgeving over het conflict in Syrië en de vergiftiging van Sergej Skripal en zijn dochter. Vrijdag schreef de RT-hoofdredacteur Margarita Simonjan op Twitter dat de Ofcom had laten doorschemeren van plan te zijn de uitzendvergunning van haar kanaal in Groot-Brittannië in te trekken. <

advertentie

EEN CHRISTEN HOORT IN DE GEVANGENIS

Waarom? Dat kunt u lezen in onze gratis nieuwsbrief. Ga hiervoor naar www.gevangenenzorg.nl

RENÉ FRANSEN nd.nl/wetenschap BEELD BOURKE

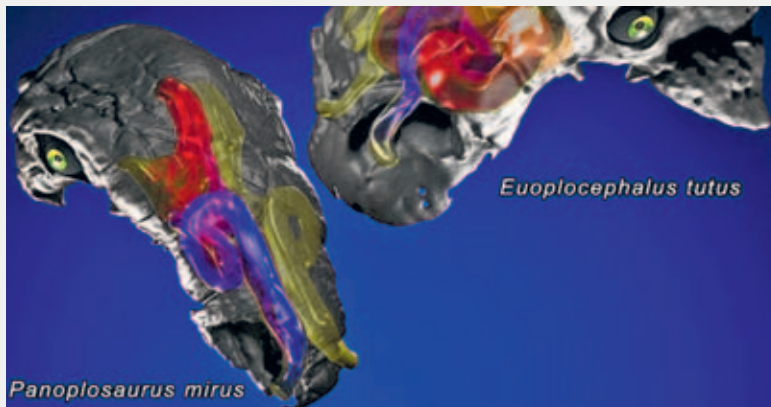
DINOSAURUS GEBRUIKTE NEUS ALS AIRCONDITIONING

► COLOMBUS

De gepantserde Ankylosauriërs hadden een lange neusholte waarmee ze hun temperatuur konden regelen, blijkt uit simulaties en een 3D-reconstructie. Dat schrijven onderzoekers in het tijdschrift *PLOS One*. Bij moderne zoogdieren en vogels speelt de neus een rol in de koeling of opwarming van ademlucht.

Koude, droge lucht wordt bij inademen door de neus warm en vochtig. En de neusholte kan bij het uitademen warmte en vocht terugwinnen, wat energie bespaart. Amerikaanse onderzoekers van de Ohio State University hadden eerder al geopperd dat de neusholte van de Ankylosauriërs dezelfde functie kan hebben gehad. Dit vermoeden is nu verder bevestigd.

De onderzoekers maakten een 3D-reconstructie van de neusholte van twee soorten Ankylosauriërs. Vervolgens deden zij simulaties van de luchtstromen door deze holten, waarbij de overdracht van warmte

De twee onderzochte soorten Ankylosauriërs: Panoplosaurus mirus en Euoplocephalus tutus.

tussen de lucht en het lichaam van de dinosaurussen is berekend. Bij de twee soorten vonden ze een energiebesparing van 65 en 84 procent, waarden die vergelijkbaar zijn met die van zoogdieren en vogels. In een artikel dat deze week is gepubliceerd betogen de onderzoekers dan ook dat de neus bij deze

dinosauriërs diende als 'airconditioning', om het lichaam op de juiste temperatuur te houden. De dieren waren groot, wat helpt tegen het verlies van warmte, maar dit kan leiden tot oververhitting van de hersenen. Koeling van het brein via de neusholte zou daarom zinvol zijn geweest.

De medewerkers van het Nederlands Dagblad
wensen u verblijdende kerstdagen
en veel goed nieuws in 2019

*U, Heer, zal ik loven onder de volken,
over u zingen voor alle naties.
Hemelhoog is uw liefde,
tot aan de wolken reikt uw trouw.
Verhef u boven de hemelen, God,
laat uw glorie heel de aarde vervullen.*

Psalm 57

Zeer gewaardeerde lezer,

Alweer een nieuw jaar voor de deur! 'De tijd gaat sneller als je ouder wordt', hebt u dat ook?
2019 is voor het Nederlands Dagblad het jaar waarin we ons 75-jarig bestaan mogen vieren. Een vieren met omzien in dankbaarheid, maar ook met verwachtingsvol vooruitkijken.

Digitale ontwikkelingen versnellen, per dag komt er steeds meer op ons af. Enerzijds gaan we erin mee, gretig en zo goed als we kunnen. Dat moet, willen we u dagelijks goed van dienst zijn. Daarom: meer digitale nieuwsvoorziening via onze website. Tegelijk blijft de papieren krant ons visitekaartje. Lezers waarderen dat als rustpunt, moment van reflectie.

Wij koesteren uw onmisbare steun en betrokkenheid. Die helpen ons de rust te bewaren als de tijd versnelt. Ook in 2019 willen we die diepere rust met u delen. Bijvoorbeeld rond christelijke feestdagen. Want God houdt deze wereld in zijn hand. Houd goede moed, Hij heeft de wereld overwonnen!

Wij weten niet wat 2019 ons gaat brengen, maar wij blijven, samen met u, uitzien naar signalen van nuchtere hoop, rustige naastenliefde en positief burengerucht: de krant als oog in de nieuwsstorm. Die mag verwijzen naar het échte windstille oog, in de storm van de geschiedenis. 'Wees niet bang!', klinkt het tientallen keren in het evangelie. Immanuël, God met ons!

Sjirk Kuijper
hoofdredacteur

nederlandsdagblad
CHRISTELIJK BETROKKEN

FIJNE KERSTDAGEN EN EEN GEZEGEND

2019

Hartelijke groet,

Jan en Marja Hakkers.
Jan en Anita, Arjen, Gerko, Marit Altena.
Sietse en Ellis, Milan, Gerwin, Ivan Hakkers
en medewerkers.

Friedensstimme

Uw broeders en zusters uit het hoge Noorden
van Rusland wensen u **Gods Zegen** toe!

**Het mooiste kerstcadeau
voor het hele gezin**

€ 49, in januari € 59.
Profiteer nog dit jaar!

ROYAL JONGBLOED

/ Hart voor Bijbels

**GEEF ONS DAGELIJKS
HEDEN BROOD**

Krijgt zij ook deze winter een brood als teken van aandacht en hoop? Christenen in Oost-Europa willen graag gehoor geven aan de Bijbelse opdracht om naar de naaste om te zien. Ze willen uitdelen, uit liefde voor God en de naaste. Helaas hebben ze onvoldoende middelen om adequaat te helpen. Daarom vragen ze onze... nee, uw hulp! Steunt u met gebed en financiële middelen?

NL84 INGB 0000 0088 87 t.n.v. Stichting Hulp Oost-Europa, Barneveld o.v.v. 'Ons dagelijks brood'

HO
HULP OOST-EUROPA

T +31 (0)342 420554 E info@stichtinghoe.nl NL84 INGB 0000 0088 87
t.n.v. Hulp Oost-Europa in Barneveld o.v.v. 'Ons dagelijks brood'

**HELP VLUCHTELINGEN
ZOALS FARAH UIT JEMEN**

EN ONTVANG EEN SYMBOOL VAN HOOP CADEAU!

ZOA
HULP | HOOP | HERSTEL

democratie redden?

De Hofvijver met het torentje van de minister-president. Steeds minder mensen geloven in het democratische systeem.

kozen orgaan, politiek leidend. De Eerste Kamer wordt geacht wetten te beoordelen op uitvoerbaarheid en rechtmatigheid. Als er een conflict ontstaat tussen beide Kamers is er geen goede oplossing. De senaat heeft één paardenmiddel: een wet verwerpen, het vetorecht. De staatscommissie stelt voor de Eerste Kamer daarnaast ook het 'recht van amendement' te geven. Daarin krijgen senatoren het recht een wetsvoorstel dat volgens hen niet deugt, terug te sturen naar de Tweede Kamer, die

het moet aanpassen. Dat nieuwe middel is minder bot dan alleen 'nee' zeggen. Bert van den Braak, kenner van de geschiedenis van de Eerste Kamer en pas benoemd tot hoogleraar parlementaire geschiedenis aan de Universiteit van Maastricht, vindt dit 'een klein stapje in de goede richting'. Het voorstel gaat, vindt Van den Braak, voorbij aan het wezenlijke 'pijnpunt'. Dat is dat de Eerste Kamer indirect via de leden van de Provinciale Staten wordt gekozen, en dan een

actueler mandaat heeft dan de Tweede Kamer. Die nieuw verkozen senaat heeft dan mogelijk een heel andere samenstelling dan de Tweede Kamer. Een coalitie kan in de senaat haar meerderheid verliezen. Dat maakt dat de komende Statenverkiezingen uitgroeien tot een 'tussentijdse peiling over het zittende kabinet'. Voor het terugzendrecht is een wijziging van de Grondwet nodig.

■ ONDERWIJS

De democratie is kwetsbaar, constateert de staatscommissie. Aanvallen kunnen van buiten komen, via internet en nepnieuws. Maar de democratie kan ook van binnenuit worden uitgehoud als burgers niet meer weten hoe waardevol een democratische rechtsstaat is. Volgens politoloog Ruud Koole blijkt uit internationaal onderzoek dat het met de 'kennis van de democratie in Nederland echt niet goed gesteld is'. De commissie wil het debat over de functie en waarde van de democratie aanjagen en vindt dat er meer tijd en geld nodig is voor beter onderwijs hierover op scholen. De commissie wil daarom dat de vakken geschiedenis, maatschappijleer en staatsinrichting in het hele voortgezet onderwijs onderdeel worden van het centraal schriftelijk eindexamen. Deze plannen van de commissie vinden brede steun bij de hooggeleerden. <

Johan Remkes, voorzitter van de Staatscommissie Parlementair Stelsel, tijdens de presentatie van het rapport 'Lage drempels, hoge dijken'.

advertenties

Maak vrijblijvend een afspraak voor een persoonlijk gesprek bij u thuis.

Anne-Matthijs Roskam

0592 201002 www.roskamgrafmonumenten.nl

DRENTH EN GRONINGEN

www.flare-uitvaartbegeleiding.nl **Saskia Geerts** // 06-154 27 898
ASSEN 24/7 BEREIKBAAR

Uitvaartzorg Bert van Dijken
Inez Zeldenrust & Bert van Dijken

heldere afspraken
bekwaam personeel
transparante kostenbegroting
goede organisatie van de uitvaart

Uitvaartzorg voor
Groningen en Drenthe

Verbindingsweg 36 9781 DA Bedum | (050) 3011 241 (06) 4122 6559 | www.bertvandijken.nl
zorg@bertvandijken.nl

Begravenisonderneming
De Meerwaarde

Alleen begravenissen

Douwe Jan Moesker
06 - 54 24 80 24
www.de-meerwaarde.nl
uitvaart@de-meerwaarde.nl

Drenthe, Groningen en op verzoek elders

voor Uniek zorgadvies

douma assurantiën

Maak bij uw zorgoverstap geen misstap!
Bel ons voor ✓ advies
✓ de unieke premie
✓ nadelen Naturapolis
✓ voordelen Vrije keuzepolis

Bel 050-5340320 of App 06-27532727
www.douma-assurantiën.nl **Gecertificeerd zorgadviseur**

Christelijke uitvaartzorg voor heel Nederland

Wij worden gedreven door de opdracht van Jezus: "Ik geef jullie een nieuw gebod: heb elkaar lief. Zoals ik jullie heb liefgehad, zo moeten jullie elkaar liefhebben".

Vanuit deze liefde mogen wij families ondersteunen in een moeilijke periode.

Wij werken daar waar wij gevraagd worden en hebben uitvaartbegeleiders in het hele land. Neem contact op voor een vrijblijvende afspraak om uw wensen te bespreken.

☎ 085 - 485 1457
info@noachuitvaartzorg.nl
www.noachuitvaartzorg.nl

FAMILIEBERICHTEN tarief
€ 1,24 per mm, per kolom
(incl. 21% btw); via site
€ 1,13 per mm, per kolom
(incl. 21% btw); over
telefonisch opgegeven
advertenties kunt u niet
reclameren

Gods zegen voor het
kerstfeest en 2019
Jan en Margje
Breukelman-Jonker
Heemse

Jan Overweg
wenst iedereen
fijne Kerstdagen en
een gelukkig nieuwjaar.
Stationsweg 85
7691 AP Bergentheim

God maakte ons blij met
de geboorte van ons
dochtertje en zusje

Iris

Ze is geboren op
17 december 2018

Wille Jan en Anniek
v.d. Molen-Kamminga
Nadine, Wilco, Tim
en Elisa

Dwarsweg 34, 9982 TW
Uithuizerveen

Lieve opa en oma,
vandaag is het feest!
**Opa en oma
Visscher**
zijn 40 jaar getrouwd!
Gefeliciteerd van Jarick,
Matthias, Elin, Noud,
Mats, Renze en Noor

Wij wensen familie, vrienden en bekenden
gezegende kerstdagen en Gods zegen voor
het komende jaar toe.

Huib en Riet Noordzij-Arnold,
Molenstraat 16-G 3882 AD Putten
Joop en Adrie Noordzij vd Berg
G. Borgesiusstraat 341 XK Harderwijk

Dank aan God !

Dankbaar en gelukkig staan we **22 december 2018**,
samen met onze kinderen en kleinkinderen, stil bij
het feit dat we dan **40 jaar** zijn getrouwd.

Roelof en Ali Visscher-Folkers

Henrike en Nick; *Jarick, Rowin (♥), Matthias*
Ilona en Hendrik Jan; *Renze*
Hester en Jan Geert; *Elin, Noud, Mats*
Erik Jan en Lydia
Eline en Erik; *Noor*

Maatschappijwijk 30, 7707 SH Balkbrug

*"De Heer houdt de wacht over je gaan en je komen,
van nu tot in eeuwigheid" Ps 121:8*

22.12.1978 **22.12.2018**

*We zijn dankbaar dat wij vandaag mogen vieren dat
onze ouders 40 jaar geleden getrouwd zijn.*

Arie van der Kaaden
en
Dineke van der Kaaden- Knol

Wimke, Raoul, Eldin, Marga, Matthijs, Feline, Carlijn,
Karin, Roelof, Noud, Aron, Arco, Lieke.

*Schaepmanhoeve 61
2743 JV Waddinxveen*

Soli Deo Gloria
Overweldigend waren de felicitaties per post, mail
en telefoon uit het hele land t.g.v. van ons 60 jarig
huwelijk. Heel veel dank daarvoor. Het was
hartverwarmend.
Ook willen wij alle familie, vrienden en
bekenden een gezegend kerstfeest en een
voorspoedig 2019 wensen.

Abram en Marianne de Haan
Cortgene 131
2951 EC Alblasserdam

*Dag aan dag draagt Hij ons;
die God is ons heil.*
Psalm 68 vers 20

In vol vertrouwen op zijn Heer en Heiland is op de
leeftijd van 87 jaar overleden onze betrokken en
zorgzame vader, opa en overopa

Hendrik Harink
sinds 4 oktober 2007 weduwnaar van
Jentje Harink - van der Horst

* Rouveen, † Staphorst,
12 februari 1931 19 december 2018

*Wij bedanken de medewerkers van De Berghorst voor
de goede zorg voor vader in de afgelopen tijd.*

Staphorst: Henny en Berend Poelarends - Harink
Rouveen: Ben en Aly Harink - Kruidhof
*Jenet & Marnix, Sigrid & Marco,
Christa & Mark, Niels, Michelle*

Stoney Creek: Klaas en Margaret Harink - van Anandel
(Canada) *Jennifer, Andrew & Lauren, Johnathan,
Jordan & Jennifer, Reuben*

Neerlandia: Jan en Yvonne Harink - Viersen
(Canada) *Daniel & Natasha, Jocelyn & Darryl,
Angela & Wes, Justin & Rochelle,
Michael, Nicole, Marlissa, Seth,
Elliot, Kenton*

Rouveen: Arend en Marry Harink - Tippe
Lynne & Bart, Monique, Stefan

Staphorst: Roel en Harmiena Harink - Kooistra
Nick, Mike, Iris

Assen: Jennie en Willem Koning - Harink
Joël

en achterkleinkinderen

Correspondentieadres:
A. Harink
Oude Rijksweg 312A
7954 DT Rouveen

Onze vader is opgebaard op Oude Rijksweg 312A te
Rouveen.

De dankdienst voor zijn leven zal D.V. gehouden
worden op donderdag 27 december om 10.30 uur in
de Gereformeerde Kerk ‘De Levensbron’, Esdoorn-
laan 3 te Rouveen.

Na de dienst zal de begrafenis plaatsvinden op de
algemene begraafplaats aan de Scholenweg te
Rouveen.

Voor aanvang van de dienst is er gelegenheid tot
condoleren en afscheid nemen van 9.45 tot 10.15 uur.

*Indien u geen rouwkaart heeft ontvangen dan kunt u
deze advertentie als een uitnodiging beschouwen.*

*Zalig hij die in dit leven
Jakobs God tot helper heeft.*
Psalm 146 vers 3

In dat geloof heeft de Here onze gewaardeerde zwager
en oom

Hendrik Harink

na een kort ziek bed Thuisgehaald. Hij is getrouwd
geweest met onze zus en schoonzus Jentje van der
Horst.
We hopen dat God de kinderen en kleinkinderen
kracht en troost wil geven om dit verlies te dragen.

Staphorst: Roelof van der Horst (in herinnering)
Heino: Klaas van der Horst
Alie van der Horst - Kruidhof

Rouveen: Hendrikje Kuiper - van der Horst
Jan Kuiper (in herinnering)

Zwolle: Klarie Petter - van der Horst
Henk Petter

Nieuwleusen: Jan van der Horst (in herinnering)

Hasselt: Roelie Hoeve - van der Horst
Willem Hoeve (in herinnering)

Neven en nichten

Staphorst, 19 december 2018.

*De Heer is mijn herder,
het ontbreekt mij aan niets.*
Psalm 23 vers 1

Na een periode van afnemende gezondheid is door de
Here Thuisgehaald onze geliefde broer, zwager en
oom

Hendrik Harink

Rouveen: Egbert Buitenhuis
Margje Buitenhuis - Harink
Klaas Smit (in herinnering)
Hendrikje Harink (in herinnering)

Rouveen: Arend Harink
Hendrikje Harink - Spijker

Hasselt: Jan Muskee
Gerrie Muskee - Harink
Neven en nichten

Staphorst, 19 december 2018

Ik ben de opstanding en het leven.
Wie in Mij gelooft zal leven,
ook wanneer hij sterft.
Johannes 11 : 25b

Bedroefd, maar dankbaar dat hij rust heeft gevonden
is, in vertrouwen op God, van ons heengegaan mijn
lieve man, onze zorgzame vader en fijne opa

Arend Herman Noppers
in de leeftijd van 69 jaar.

 46 jaar.

Wil Noppers – Scheper

Sandra en Wietze
Joël, Aron, Lois

Erwin en Feinanda
Huib, Veerle

Ronald en Harriët
Danike, Manuel♥, Melanie, Seanne

Karen en Bert
Thomas, Daniël, Seth

Arnoud en Nina
Cas, Leonie

20 december 2018
Berkenweg 28
8433 JX Haulerwijk

De samenkomst zal worden gehouden donderdag
27 december om 14.00 uur in de Kruiskerk,
Valckeniersweg 3 te Haulerwijk.

Daar is van 13.00 – 13.45 uur gelegenheid ons te
condoleren.

De begrafenis zal plaatsvinden op de begraafplaats
te Haulerwijk.

Plotseling nam zijn hemelse Vader hem bij Zich,
onze zwager en oom

Jan Steen

Carry & Nico Griffioen - Van Harten;
Anneclair & Erwin, *Dorine, Nora en Christian*
Jantine & Arjan, *Esther*
Hendrik-Jan
Gerliene

Wij wensen Emmy en de (klein)kinderen veel sterkte met
dit plotselinge verlies

NL

YVONNE HOF'S / VK nd.nl/nederland BEELD ANP

Zo wordt Nederland CO₂-neutraal

...Wat zijn de maatregelen die de Klimaatraad voorstelt om Nederland groener te maken?

...Een overzicht van de meest in het oog springende voorstellen.

► DEN HAAG

■ VERVOER

Vanaf 2030 worden er in Nederland alleen nog maar emissieloze auto's verkocht, dus geen benzine-, lpg-, of dieselauto's meer. Dat zullen in eerste instantie voornamelijk elektrische auto's zijn, en op veel langere termijn (richting 2050) wellicht ook waterstofauto's.

Nederlanders die een emissieloze auto kopen, hoeven tot 2025 geen aanschafbelasting (bpm) en motorrijtuigenbelasting (MRB) te betalen. Daarna betalen zij een lage aanschafbelasting van 350 euro en 25 procent (in 2025), oplopend tot 45 procent van de wegenbelasting die fossiele rijders betalen. Particulieren die een nieuwe emissieloze auto kopen, krijgen daarnaast een aankoopsubsidie die geleidelijk daalt van 6000 euro in 2021 naar 2200 euro in 2030. Deze subsidie geldt alleen voor emissieloze auto's met een kostprijs van 40.000-60.000 euro.

Mogelijk komt deze subsidie ook beschikbaar voor privélease- en deelauto's, maar dat wordt nog onderzocht. Voor zakelijke rijders met een emissieloze auto geldt een verlaagde fiscale bijtelling, die geleidelijk oploopt van 8 (2021) tot 20 procent (2030). Om deze stimuleringsmaatregelen te financieren, gaan de belastingen voor fossiele rijders omhoog. De wegenbelasting is daar één van (met hoeveel dat tarief stijgt is nog onduidelijk). Alle autobezitters, ook degenen met een emissieloze auto, gaan een 'innovatietoeslag' van 25 euro per jaar betalen. Een alternatief voor deze innovatietoeslag is het verhogen van de vliegbelasting (die per 2021 wordt ingevoerd) van 7 naar 15 euro. Als het kabinet kiest voor de hogere vliegbelasting, dan gaat de innovatietoeslag niet door.

Iedereen die een benzine-, lpg- of dieselauto koopt, moet vanaf 2021 een aankoopbelasting betalen die geleidelijk oploopt van 87,50 euro in 2021, naar 350 euro in 2024 en ver-

Meer elektrische auto's

Meer warmtepompen

Meer plannen om CO₂ te reduceren van de industrie.

der. De accijns op benzine en diesel stijgt in 2020 met 1 cent per liter en de dieselaccijns gaat in 2023 met nog een extra cent omhoog.

■ WONINGMARKT

Het kabinet voert vóór 2022 een wetswijziging door die gebouwgebonden financiering (leningen die gekoppeld zijn aan een gebouw, in plaats van aan een persoon) mogelijk maakt. De financiële sector ontwikkelt eveneens voor 2022 een aantal varianten van zulke leningen. Die moeten financieel aantrekkelijk zijn voor huiseigenaren, dus de rente erop mag niet te hoog zijn. Daarnaast wordt onderzocht of gebouwgebonden leningen op basis van vrijwillige erfpacht mogelijk zijn.

De rijksoverheid stelt jaarlijks 100 tot 150 miljoen euro extra subsidie beschikbaar voor particuliere huiseigenaren die hun woning energiezuinig maken. Woningcorporaties die hun huurwoningen verduurzamen, kunnen tot 2023 aanspraak maken op 570 miljoen euro subsidie, en daarna (tot 2030) op jaarlijks 70 miljoen euro.

De energiebelasting op gas gaat tussen 2020 en 2030 geleidelijk met 10 cent omhoog, terwijl de energiebelasting op elektriciteit vanaf 2025 elk jaar met 0,5 cent daalt.

De lastenstijging voor aardgasgebruikers wordt tot 2025 gecompenseerd met een belastingkorting van maximaal 65 euro. In 2030 moeten 1,5 miljoen bestaande woningen van

hun cv-ketel zijn verlost. Daarvan is de helft dan aangesloten op een warmtenet (stadsverwarming), een kwart op een hybride warmtepomp (deze woningen hebben dan nog een kleine cv-ketel voor koude dagen en zijn dus niet helemaal aardgasvrij) en een kwart op elektrische warmtepompen (wel aardgasvrij).

■ INDUSTRIE

De circa 350 industriële bedrijven die jaarlijks 10 kiloton CO₂ of meer uitstoten moeten voor 2020 een CO₂-reductieplan maken. Als dat plan niet volstaat, of niet goed wordt uitgevoerd, moeten zij een boete betalen over elke ton CO₂ die zij te veel hebben uitgestoten. Die boete bedraagt maximaal 43 euro per ton, maar in

de praktijk minder, omdat hij wordt verrekend met de internationale CO₂-prijs die zulke bedrijven sowieso betalen.

Om hun verduurzamingsplannen te betalen, krijgt de industrie vanaf 2030 jaarlijks 550 miljoen euro subsidie. In de aanloop naar 2030 loopt het jaarlijkse subsidiebedrag geleidelijk op richting de 550 miljoen euro. Daarnaast stelt de overheid jaarlijks 60 tot 100 miljoen euro beschikbaar voor het subsidiëren van duurzame innovatieprojecten, zoals de ontwikkeling van groene waterstof. Voor bedrijven die elektriciteit produceren, komt er een nationale CO₂-minimumprijs vanaf 2020. Die loopt geleidelijk op van 12,3 euro per ton CO₂ naar 31,9 euro in 2030. <

FAMILIEBERICHTEN tarief € 1,24 per mm, per kolom (incl. 21% btw); via site € 1,13 per mm, per kolom (incl. 21% btw); over telefonisch opgegeven advertenties kunt u niet reclameren

Met verdriet namen wij kennis van het overlijden van onze meelevende zwager, echtgenoot van onze lieve zus Greet Nijhof

BOTE JACOB HAZENBERG

we leven mee met Greet, de kinderen, hun partners en de kleinkinderen. Bote leefde in vertrouwen op een mooie toekomst.

Hardenberg	Ida
Beek	Ria en Ton
Hoogeveen	Gerrit en Joke
Roden	Ed en Janny
Zwolle	Nanny en Kees
Bunschoten	Joop en Annie
Zwolle	Annelies
Vlagtwedde	André en Mirjam
Bourtange	Wim

Zaandam, 19 december 2018
Adres Greet: La Palma 128, 1505 VP Zaandam

Eind oktober moesten wij onze dochter

Hannah

afstaan aan God.

Haar vlucht in Jezus armen, betekent voor ons een nog nauwelijks te bevatten leegte. Velen hebben ons verdriet enigszins verlicht met hun hartverwarmende berichtjes, kaarten, gebeden en 'geen woorden weten'.

Voor ons teveel om allemaal persoonlijk te bedanken. Daarom maar zo: hartelijk dank voor ieders meeleven. Gedeelde tranen zijn zo bijzonder! In deze dagen van Advent zien we reikhalzend uit naar het weerzien met onze Heer en Heiland. En in Hem naar onze zo geliefde dochter.

Wilma & Roel Hagg
Martin-Jan & Geke
Andrea & Jeroen

GEWIJZIGDE AANLEVERTIJDEN ADVERTENTIES

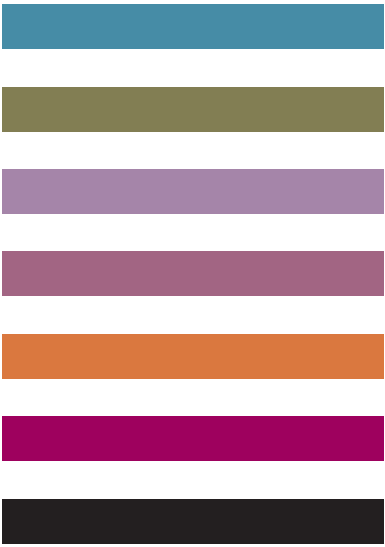
**Op eerste en tweede kerstdag,
dinsdag 25 en
woensdag 26 december,
verschijnt er geen krant.**

Afwijkende aanlevertijden zijn als volgt:

voor de krant van woensdag 27 december

► Zakenadvertenties:	maandag 24 december 12.00 uur
► Tips en vakantie:	maandag 24 december 12.00 uur
► Familieberichten:	woensdag 26 december 16.00 uur

NL

Privacywaakhond heeft nieuw bestuur

De organisatie die de privacy van alle Nederlanders in de gaten houdt, de Autoriteit Persoonsgegevens, heeft weer een nieuw bestuur. In de afgelopen maanden leidde voorzitter Aleid Wolfsen in zijn eentje de gehele organisatie. Hij krijgt nu gezelschap van oud-ziekenhuisbestuurster Monique Verdier en van Katja Mur, die nu directeur op het ministerie van Volksgezondheid is. <

Scherm tegen zout water uitgeschakeld

Rijkswaterstaat heeft het zogenoemde bellenscherm uitgeschakeld dat in augustus in het Amsterdam-Rijnkanaal bij Amsterdam werd afgezonken als maatregel tegen verzilting. Zo'n bellenscherm bestaat uit buizen met gaatjes waar lucht doorheen wordt geperst, zodat een 'gordijn' van luchtbelletjes ontstaat. Dat houdt de instroom van zout water tegen. Er komt weer genoeg water vanuit de Rijn. <

BEELD ANP

Waarschuwing voor cordon bleus DekaMarkt

Supermarktketen DekaMarkt haalt bepaalde cordon bleus uit de schappen, omdat na controle is gebleken dat ze het bestanddeel selderij bevatten, terwijl dat niet staat aangegeven op het etiket. Het gaat om de Slagers Beste Gehakt Cordon Bleu Italiaans 2x, met een houdbaarheidsdatum tot en met 28-12-2018, met de codes 2373215 en 2336461. Mensen met een selderijsallergie wordt geadviseerd het product niet te eten. <

Weer vertraging voor marinierskazerne

De oplevering van de nieuwe marinierskazerne in Vlissingen zal verdere vertraging oplopen. Het gaat om minstens zes maanden. Er is veel weerstand bij de mariniers om te verhuizen van Doorn naar de Zeeuwse stad. In de Tweede Kamer zijn twijfels, onder meer bij D66. <

Aanklacht tegen agenten ‘hennepbende’ Almelo

Het Openbaar Ministerie (OM) bereidt alsnog een aanklacht voor tegen twee agenten die betrokken zouden zijn bij een netwerk rondom grootschalige hennepteelt en -handel in Almelo. Eerder deze week moest het OM de aanklacht tegen de agenten intrekken. Voor deelname aan een criminele organisatie was volgens de rechtbank in Almelo geen aanwijzing in het dossier te vinden. Het OM wil de agenten hoe dan ook vervolgen voor computervredereuk en schending van het ambtsgeheim. <

BEELD ANP

Waterlinie voorgedragen als Werelderfgoed

De Nieuwe Hollandse Waterlinie wordt voorgedragen voor de Werelderfgoedlijst van de Unesco. Dat heeft het kabinet vrijdag besloten. In mei 2020 wordt duidelijk of de nominatie doorgaat. De verdedigingslinie uit de 19e en 20e eeuw is een uitbreiding van de Stelling van Amsterdam. Die laatste staat al sinds 1996 op de Werelderfgoedlijst. <

EU

Frankrijk blijft SDF-strijdkrachten steunen

Frankrijk blijft de Syrische Democratische Strijdkrachten (SDF) bijstaan. Regeringsfunctionarissen hebben dat een delegatie van de overwegend Koerdische militieën verzekerd. De SDF-vertegenwoordigers spraken vrijdag in Parijs met adviseurs van president Emmanuel Macron over het besluit van president Donald Trump de Amerikaanse troepen terug te trekken omdat ISIS zou zijn verslagen. <

Duitser die op bushalte inreed uit op zelfdoding

De automobilist die in de Duitse plaats Recklinghausen bij een bushalte inreed op wachtende mensen wilde zichzelf doden. Dat heeft de politie vrijdag bekendgemaakt na analyse van de sporen en ondervragingen. Een bejaarde vrouw raakte zo ernstig gewond dat ze later overleed. Nog vijf anderen moesten naar het ziekenhuis. De 32-jarige dader is gearresteerd en naar een psychiatrische inrichting overgebracht. <

Kerncentrale Doel om verstopt filter stilgelegd

De Belgische kerncentrale Doel 4 is vrijdag gecontroleerd stilgelegd. Dat bevestigt exploitant Engie Electrabel. Een pomp in het niet-nucleaire gedeelte van de centrale is stilgevallen door een verstopt filter. Engie schat dat de uitschakeling zal duren tot zondag. <

Koning aanvaardt ontslag regering-Michel

De Belgische koning Filip heeft het ontslag van de regering van premier Charles Michel aanvaard. Michel moet nu 'de lopende zaken afhandelen' tot aan de verkiezingen in mei. Vervroegde verkiezingen zijn daarmee van de baan. Koning Filip consulteerde drie dagen lang de leiders van de politieke partijen, nadat Michel dinsdag het ontslag van zijn kabinet had ingediend. <

Tot zeven jaar celstraf voor mensensmokkel

De Brusselse rechtbank heeft zes leden van een bende mensensmokkelaars veroordeeld tot gevangenisstraffen van een tot zeven jaar, terwijl een zevende een werkstraf van 100 uur kreeg. De groep smokkelde in 2017 vanuit Brussel minstens dertig migranten uit Irak, onder wie achttien minderjarigen, naar Groot-Brittannië. De Irakezen konden kiezen in de laadruimte van een vracht- of koelwagen, in een bestelbus of een personenwagen, voor 7000 tot 13.000 euro per persoon. <

Duitse politieactie vanwege terreuralarm

De Duitse politie is op grote schaal uitgerukt in een onderzoek naar eventuele samenzwering om een aanslag te plegen op het vliegveld van Stuttgart en mogelijk ook andere luchthavens. Aanleiding was volgens Duitse media verdacht gedrag van mensen, onlangs op het vliegveld van Stuttgart en dat van Parijs. Vier verdachten zouden op de vliegvelden hebben gespioneerd. Zeker één van de vier zou behoren tot een jihadistisch netwerk. <

Drugsbaron krijgt 22 jaar cel in Frankrijk

Een Britse drugsbaron is in Frankrijk veroordeeld tot een gevangenisstraf van 22 jaar. De 46-jarige Robert Dawes liet vanuit Venezuela 1,3 ton cocaïne naar Frankrijk vliegen. De drugs zaten verstopt in een dertigtal koffers aan boord van een toestel van Air France. <

BEELD AFP

🌐

Meer arrestaties na moorden in Marokko

De Marokkaanse politie heeft vanwege de moord op twee toeristen nog eens negen mensen opgepakt. Zij worden ervan verdacht banden te hebben met de vier mannen die eerder al waren gearresteerd, zeggen de autoriteiten. De Deense Louisa Vesterager Jespersen (24) en de Noorse Marlen Ueland (28) werden begin van de week dood aangetroffen. <

Vrachtvliegtuig neergestort in Congo

Een Congolees vrachtvliegtuig dat van de radar verdween na materiaal voor de presidentsverkiezingen te hebben afgeleverd, is neergestort. De zeven bemanningsleden zijn om het leven gekomen. Dat heeft de kiesraad van de Democratische Republiek Congo bekendgemaakt. Ongelukken in het vliegverkeer komen geregeld voor omdat Congo het met de veiligheid niet zo nauw zou nemen. <

‘ISIS-strijders zetten aanval in op Koerden’

De soennitische extremisten van ISIS zijn volgens hun tegenstanders in het uiterste oosten van Syrië in de aanval gegaan. Een leider van een door Koerden gedomineerde Syrische militie, de Syrische Democratische Strijdkrachten (SDF), Mustafa Bali, zei dat ISIS een grote aanval is begonnen in Hajin, op de linkeroever van de rivier de Eufraat. Het is niet duidelijk hoeveel ISIS-strijders er nog in de streek zijn, mogelijk 5000. <

Ex-majoor Ntuyahaga uitgewezen naar Rwanda

De Rwandese ex-majoor Bernard Ntuyahaga, die in 2007 in België tot 20 jaar cel werd veroordeeld vanwege zijn aandeel in de moord op tien Belgische blauwhelmen, is uitgewezen naar Rwanda. Dat heeft zijn familie bekendgemaakt. Ntuyahaga doodde de tien Belgen tijdens de volkerenmoord in 1994 op Tutsi's en gematigde Hutu's in Rwanda. <

BEELD EPA

€

Bonden verliezen kort geding tegen Defensie

De militaire vakbonden hebben een kort geding verloren dat ze tegen het ministerie van Defensie hadden aangespannen. De bonden hoopten zo te voorkomen dat er in januari in de pensioenregeling voor militairen zou worden ingegrepen. Het ministerie van Defensie hoopt nu dat de onderhandelingen over nieuwe arbeidsvoorwaarden met de vakbonden nu snel kunnen worden hervat. <

Kaufland stopt verkoop producten Unilever

De Duitse supermarktketen Kaufland stopt eind dit jaar met de verkoop van producten van Unilever. Dit vanwege een conflict tussen beide bedrijven over prijsverhogingen. De twee bedrijven liggen al sinds mei overhoop, nadat Unilever zijn prijzen flink zou hebben verhoogd. Ook klaagt Kaufland over andere aanpassingen door Unilever van het leveringscontract. Kaufland heeft in Duitsland ongeveer 660 winkels. <

Vierdaagse staking bij DAF in Eindhoven

Werknemers van truckbouwer DAF in Eindhoven zijn in de loop van vrijdag begonnen aan een vierdaagse staking in het langlopende cao-conflict in de metalektro. Werkgevers en werknemers in de sector liggen al maanden overhoop over een nieuwe cao. De actievoerders eisen onder meer een jaarlijkse loonsverhoging van 3,5 procent. Daarnaast beklagen ze zich over flexibilisering van banen binnen de sector. <

Plan Foxconn en Sharp voor chipfabriek in China

Foxconn en Sharp willen een chipfabriek bouwen in de Chinese stad Zhuhai. Dat schrijft de Japanse zakenkrant *Nikkei* op basis van ingewijden. De twee bedrijven zijn in vergevorderde onderhandelingen met de lokale overheden. De fabriek zou omgerekend een kleine 8 miljard euro gaan kosten. De bouw van de fabriek moet in 2020 beginnen. <

VEON gaat banen schrappen in Amsterdam

Telecomconcern VEON schrapt banen in Amsterdam en Londen. In totaal gaat het om honderd tech-gerelateerde functies in Londen en Amsterdam. Ook verdwijnen negentig banen op het hoofdkantoor. Topvrouw Ursula Burns stopt met de investeringen in het digitale platform waarmee het bedrijf de concurrentie wilde aangaan met grote techbedrijven als Facebook en Google. Ook wil VEON snijden in de operationele kosten. <

Takeaway koopt Duitse concurrent uit

Het Nederlandse maaltijdbestelbedrijf Takeaway koopt de Duitse activiteiten van zijn branchegenoot en concurrent Delivery Hero. Dat maakten beide bedrijven vrijdag bekend. De aankoopsprijs is 930 miljoen euro. De overname betreft de bezorgdiensten Lieferheld, Pizza.de en Foodora. <

BEELD AFP

>>

Feyenoord akkoord met plannen nieuw stadion

De kans dat Feyenoord in 2023 in een gloednieuw stadion speelt aan de Nieuwe Maas is fors toegenomen. Voetbalclub Feyenoord en Stadion Feijenoord zijn vrijdag akkoord gegaan met de opzet van de nieuwbouw. De laatste maanden zat het vast tussen de gemeente Rotterdam, die ruim 135 miljoen wil steken in stadion en gebiedsontwikkeling, en de voetbalclub. Er zat een gat van miljoenen, maar dat is weg nu Feyenoord 30 miljoen euro extra eigen geld heeft opgehaald. <

Michiel van Hout

POLITIEKE ANALYSE

PIET H. DE JONG • politiek redacteur, schrijft hier tweewekelijks een politieke analyse nd.nl/opinie

Ons stelsel verdient een hoeraatje

Het rapport van de 'Staatscommissie Parlementair Stelsel', dat vorige week werd gepresenteerd, is vooral ook een lofzang op het Nederlandse democratisch systeem. Een systeem dat goed functioneert en minderheden gemakkelijk toegang geeft tot het parlement. De basis voor dat stelsel van evenredige vertegenwoordiging werd gelegd bij de grondwetwijziging van 1917-1919, die bekendheid kreeg als de Pacificatie. Langjarige en heftige debatten over de bekostiging van het bijzonder onderwijs én de strijd om het algemeen kiesrecht werden eindelijk beslecht. De grote pacificator was de onafhankelijke liberale premier Pieter Cort van der Linden. 'Het stelsel dat ik heb verdedigd, is zeer kort dit: Het algemeen kiesrecht is gebouwd op de feitelijke indeling der natie in grote politieke groepen; om die politieke groepen tot hun recht te laten komen in de volksvertegenwoordiging is nodig de evenredige vertegenwoordiging.' Met de Pacificatie van een eeuw geleden werd het parlementair stelsel 'echt gedemocratiseerd', stelt de staatscommissie vast.

revolutie

Wat nu als een vanzelfsprekendheid wordt beschouwd, ook in christelijke kring, was dat een

eeuw geleden allerm minst. In het pas verschenen *Jaarboek van de geschiedenis van het Nederlands Protestantisme* gaat historicus George Harinck daar in een mooi overzichtsartikel nader op in. Het algemeen kiesrecht lag de confessionele partijen als een steen op de maag. De grote rooms-katholieke partij, de RKSP, en de beweging van de gereformeerde mannenbroeders, de ARP, kenden een kiesrechtideologie die op bijbelse gronden gekoppeld was aan het 'gezinshoofd', zijnde een man. In zijn laatste grote rede, in 1918, voor het ARP-congres haalde Abraham Kuyper ideologisch fel uit naar het algemeen kiesrecht. 'Zoo heeft de Revolutie van 1789 tenslotte schier allerwegen, en op geringe exceptie na ook ten onzent, gezegevierd.'

trofee

Dat was de taal van de antithese waarin de confessionele partijen gepokt en gemazeld waren. De strijd van het christelijk geloof tegen het ongelooft van de revolutie, zoals Groen van Prinsterer, de oorspronkelijke voorman van de antirevolutionairen, het bondig samenvatte. Na de Pacificatie, waarin de confessionelen de vrijheid van het onderwijs als grote trofee binnensleepten, moesten ze zich opnieuw verhouden tot de gewijzigde

omstandigheden, zoals het algemeen kiesrecht. Ze moesten zich heruitvinden. Het antithese-denken kwam deels voort uit de periode dat het kiesstelsel uit districten bestond en de politiek-ideologische gevechten man tegen man werden uitgevochten. Met de Pacificatie en de evenredige vertegenwoordiging 'boette principiële confrontatie in de politiek verder aan gebruikswaarde in ten gunste van verzoening en aansluiting', concludeert Harinck. Het taalveld veranderde. In het tijdvak tussen beide wereldoorlogen zat de vijand niet langer meer in eigen land, als wel in het buitenland, waar fascisme, communisme en nationaalsocialisme aan de macht kwamen. Tegenover die bedreiging gingen de confessionele partijen op de bres staan voor geestelijke vrijheid en democratie. Het waren, zegt Harinck, 'ongedachte gevolgen van de Pacificatie'. Met de omwenteling in het politieke stelsel leerden links en rechts in de politiek met elkaar om te gaan en de weg van het compromis te betreden. Dat proces bindt partijen aan elkaar. Wie vandaag de dag ziet hoe moeizaam maar hardnekkig voortploeterend de vier coalitiepartijen zich aan elkaar vastklampen, moet de staatscommissie wel gelijk geven. Het stelsel is na een eeuw springlevend en wel een hoeraatje waard.

Reageren?

Brieven: maximaal 200 woorden. **Artikelen:** maximaal 700 woorden. Mail uw reactie met naam, adres en telefoonnummer naar opinie@nd.nl of Nederlands Dagblad, Postbus 2085, 3800 CB Amersfoort. **Meer informatie:** nd.nl/contact

ND-lezers,

IS UW HUIS
DUURZAAM?
WAT MOET
ER NOG
GEBEUREN?

Nelleke Berntsen, gepensioneerd docent mbo
Wij doen niet mee met die gekkigheid. We hebben een zuinige cv-ketel, een nieuwe zuinige koelkast en wasma-chine en hebben de vloer ge-isoleerd. Verder laten we ons niet opjutten.

Rob Klok, IT-adviseur
We willen met name onaf-hankelijker van het gas wor-den. We gaan daarom de mogelijkheden van zonnepa-nelen en warmtepomp on-derzoeken.

Siem Verkade, ondernemingsadviseur
Al de nodige aanpassingen gedaan in woningen en be-drijfspannen: isolatie, vloerverwarming en geen gasverwarming, maar warm-tepompen. Zonnepanelen overwegen we.

Suze de Wolff, vrijwilliger
Heb een 'oude woning'. Ver-duurzamen, nee. Heb geleerd zuinig te zijn met gas, licht en water.

Ymkje Bouma, gepensioneerd verpleegkundige
Niets, mijn appartement is aan drie kanten ingebouwd en rondom voorzien van dubbel glas. Twee jaar gele-den is er een zuinige verwar-mingsketel geplaatst.

Bert Westerink, organisatieadviseur
We huren een appartement, maar hebben een dikke de-ken tegen een niet sluitend schuifraam liggen. Moeten we nog melden.

Gustaaf Modderman, oud-ambulanceverpleegkundige
Er moet nog wat gebeuren: vloerisolatie en dubbele be-glazing boven. Dat zal een hoop schelen.

Henk Kooistra, veehouder
Mijn driehonderd jaar oude rijksmonument in Groningen moet eerst versterkt worden. Het is in meerdere opzichten een gaskasteel.

Jochem Pleijzier, projectmanager
Zonnepanelen dekken de elektriciteitsbehoefte. Als bu-ren zoeken we nog een alter-natief voor de stadsverwar-ming. Wat het proces versnelt: de leverancier heeft een monopolie en rekent zonder degelijke onderbou-wing steeds hogere prijzen.

Mark Nikamp, buschauffeur
Ik woon in een apartemen-tencomplex waarvan de helft huur en de andere helft koop is. Veel milieumaatregelen kunnen hier niet, en veel is ook al gedaan.

KAREL SMOUTER • schrijver en docent nd.nl/opinie BEELD ISTOCK

NA PAUZE VAN ZEVEN JAAR W

...Mijn zestienjarige 'ik' wist het zeker: wie Jezus écht wil volgen, moet buiten de kerk wezen. Of in elk geval buiten de christelijke sub-cultuur.

Wat jaren later manifesteerde ik me zelfs even als christenanarchist: Jezus was gekomen om de orde der dingen omver te werpen. En kerken horen natuurlijk bij die orde, zo redeneerde ik. Had Jezus niet ook al de hele tijd ruzie met de farizeeërs van zijn tijd? Ik was wat extreem in mijn tempera-menten, ik geef het grif toe, maar als het gaat om het uitdragen, uitleggen en verdedigen van hun geloof laten ook minder burgerlijke gelovigen de kerk doorgaans liever achterwege. Je gelooft omdat je het voorbeeld van Jezus wilt volgen, omdat het je inner-lijke rust geeft, omdat het richting aan je leven geeft. Of om wat voor persoonlijke reden dan ook. Maar de kerk, met haar tweeduizend jaar oude imagoprobleem, daarover zwijg je liever. Je gelooft niet dankzij, maar ondanks de kerk, is vaak de teneur.

het woord 'kerk'
Veel gemeentestichtingsprojecten, waar ik wéér wat jaren later aan meedeed, waren er dan ook op ge-richt om het woord 'kerk' en de as-sociaties die daarbij horen, zo veel mogelijk te vermijden. We waren een gemeenschap, een netwerk, een platform, maar een kerk? Nee, dat was in zekere zin het verboden woord. Het rapport van het Sociaal en Cultu-reel Planbureau over de positie van christenen in Nederland deze week geeft aan dat de breuk met de kerk alleen maar radicaler wordt. Drie kwart van de Nederlanders geeft aan dat de kerken weinig of niet aanslui-ten bij zijn eigen visie op de zin van het leven. Twee derde zegt weinig of geen vertrouwen te hebben in de kerken of religieuze organisaties. En toch schrijf ik me juist deze week, na

een pauze van zo'n zeven jaar, met mijn gezin in als lid van een kerk. Natuurlijk heeft dat met levensfase te maken. Je moet, zo vind ik, je kind toch óók iets geven om tegenaan te schoppen als hij zestien is. Maar het zou niet eerlijk zijn om onze nieuwe wending tot de kerk daartoe te versmallen. We vinden er – na zeven jaren bewust wat afstand te hebben gehouden – méér dan we hadden verwacht te vinden. Niet al-leen voor onszelf, maar ook voor de samenleving waar we deel van uit-maken. En nu de kerk weer een kwetsbare minderheid is, is het misschien wel de plek bij uitstek om de tegencultu-rele, anarchistische elementen die mijn 16-jarige ik zo aanspraken, te bewaren en door te geven aan vol-gende generaties.

Je moet je kind
toch óók iets
geven om tegen-
aan te schoppen
als hij zestien is.

Waar anders komen mensen van ver-schillende generaties bij elkaar? Waar anders zijn verbanden te vin-den waar zorgen voor kwetsbare me-destadsbewoners de morele norm is? Waar anders word je – als kind en als volwassene – nog geconfronteerd met raadselachtige verhalen, rituelen en muziek die uit een andere wereld lijken te komen? Hoe anders kunnen iconische gebou-wen zoals de Lebuïnuskerk te Deventer (foto) overeind blijven, niet alleen als evenementlocatie, maar ook als spirituele kern midden in winkel- en horecagebieden? Weer terug in de kerkbanken ontroerde het mij om op

zondag de gebedsintenties te horen van toeristen, dagjesmensen en voor-bijgangers, geschreven in een schrift-je voorin de kerk. Het ontroerde mij om te ontdekken dat mijn kerk een caravan op een camping huurt voor mensen die geen geld voor vakantie hebben. Het ontroert mij om met poppetjes en attributen zo nu en dan een poging te wagen om kinderen in

een kindernevendienst te laten na-denken over iets anders. De liturgie, de vespers, de evensongs, maar ook de vele evenementen, zoals laatst nog een nachtconcert in dat prachtige oude gebouw met muziek, die je alleen als hemels kunt om-schrijven. Ook voor kunst en cultuur zijn kerken essentieel. Maar geloof ik nog? Ik weet eerlijk gezegd steeds

Kerken vragen steeds meer, zoals bij het drinken van goede wijn of whisky, een ontwikkelde smaak van je, die nu eenmaal met de jaren komt.

TOM VAN STRATEN • [communicatiewetenschapper nd.nl/opinie](http://communicatiewetenschapper.nd.nl/opinie)

LENEN OP JE LAATSTE BENEN

...Ik heb ervaren waarom studiefi-nanciering beter is dan het leen-stelsel.

Acht en een half jaar geleden was ik een mavo-leerling. Vorige week kreeg ik te horen dat ik mijn wo-master heb gehaald (hoera!). Het zou mooi zijn als ik zou zeggen dat het 'de Amerikaanse droom' was. Dat ik al die tijd wist waar dit naartoe ging, ik altijd gemotiveerd was en met hoge cijfers alles zou afronden. Van dat alles is weinig waar. Wat wel waar is, is dat ik met de oude studie-financiering kon doorgroeien. Zonder die steun had ik niet deze stappen gezet. Ik kan mij herinneren hoe ik samen met CDA-Kamerlid Michel Rog aan het doorrekenen was hoe bizar een 'leenstelsel' zou zijn. On-danks zijn inspanningen kwam het stelsel er helaas toch. ChristenUnie-leider Gert-Jan Segers riep gelukkig laatst dat het leenstelsel op zijn laat-ste benen liep, en ook de studenten-organisatie ISO verzet zich tegen de leenobsessie. En terecht: begin deze

maand werd bekend dat de Kamer zich grote zorgen maakt over de in-spraak van studenten bij dit stelsel. Het financiële voordeel dat het af-schaffen van de studiefinanciering meebracht, zou worden gebruikt om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren. Op de Universiteit van Amsterdam bleek echter dat studenten niet de beslissende stem hebben in die af-spraken, terwijl dat wel zo afgespro-ken was bij dit nieuwe stelsel. Ook bleek dat er geen duidelijkheid is over de toekomst van de ov-kaart voor studenten.

900 euro per maand
Van de achtenhalf jaar durende stu-dieroute heb ik twee jaar moeten le-nen omdat die periode onder het nieuwe leenstelsel viel. Als je een ka-mertje moet huren, je reiskosten moet betalen en je collegegeld moet afdragen, ben je minimaal 900 euro per maand kwijt. Probeer maar eens met een wisselend collegerooster, en zonder echte werkervaring, een

tweedaagse baan te vinden waarmee je deze kosten kunt ondervangen. De lening voelt als een acuut medicijn, dat je op de korte termijn nodig hebt, maar dat op de lange termijn veel ongemakken oplevert. Ik weet dat ik deze route nooit had kunnen voltooien met alleen het leenstelsel. Als ik elke maand 900 euro had geleend, had ik met een schuld van boven de 40.000 euro mijn hbo moeten afronden. Op dat moment had ik moeten kiezen of ik die schuld nog verder zou vergroten door er nog een master achteraan te doen. En dat is precies het probleem. Groeien is zelden een proces van een schuine lijn naar boven. Het is ploeteren, het is onzeker en het is op het randje van opgeven toch doorpak-ken. Met het gewicht van die schuld zou ik van het randje zijn gevallen. Studiefinanciering is duur. Maar jon-geren niet de kans kunnen geven om door te groeien, kan de samenleving nog duurder komen te staan. Ik heb een mastertitel. Geef die kans ook aan studenten die na mij komen. <

INGEZONDEN **ANDRÉ VAN AARLE,** LANGERAAR

Frank Bosman

In het *Nederlands Dagblad* van vrijdag 14 december werd Frank Bosman en zijn dochter geïnterviewd over het boek dat ze samen hebben geschre-ven. Frank Bosman geeft regelmatig zijn visie op van alles en nog wat vanuit de rooms-katholieke theolo-gie en was zelfs de eerste Theoloog des Vaderlands. Maar als hij zegt dat hij hoopt dat in het hemels vaderhuis vele kamers zijn (naar Johannes 14) en 'hij hoopt ook op een katholieke kamer want die kent hij al en dat is makkelijk als hij dan 's nachts moet pissen', en zijn dochter zegt dat wij allemaal wel in de hemel komen als we maar goede dingen doen, dan is het boek een aanfluiting en dan hoop ik dat dit alles zegt over het niveau en simplisme van de heer Bosman, maar dat het niets zegt over de Ka-tholieke Kerk en haar theologie. Een aanfluiting dus. <

Verhaalsuggestie?

ndmeedenken.nl

EER TERUG IN DE KERK

minder goed wat een ‘ja’ op die vraag eigenlijk betekent. Ik geloof het wel, meestal. Maar eigenlijk voelt die vraag steeds minder relevant. Ook tot mijn eigen verbazing merk ik met het ouder worden dat ik me ondanks het antwoord op die vraag wél me-deverantwoordelijk voel voor het in stand helpen houden. En dat ik er-voor pas om straks met een paar an-

dere overgebleven zielen voor altijd het licht te moeten uitdoen in een gebouw dat er al was vóór de stad er goed en wel was. Misschien begint geloven wel bij meedoen en eindigt het bij het koesteren van bepaalde overtuigingen. Kerken kunnen zich soms nogal wanhopig vastklampen aan die paar enthousiaste twintigers die er nog rondlopen.

Uit eigen ervaring kan ik zeggen: laat ze los, geef ze als ze daarom vragen kansen om in die oude gebouwen te doen wat past bij die levensfase. En sluit vervolgens nooit uit dat ze zich – zoals wij – in een volgende levens-fase alsnog of opnieuw bij jouw club vervoegen. Kerken vragen steeds meer, zoals bij het drinken van goede wijn of whisky, een ontwikkelde smaak die nu eenmaal met de jaren komt. Dit alles bracht mij deze week op de volgende gedachte: zouden christe-nen niet veel meer met de kerk te koop moeten lopen? Niet als een plek waar je ‘ja en amen’ tegen allerlei dogma’s zegt, maar als een plek waarin je door meedoen en mee-draaien misschien iets vindt waar-door je terug blijft komen. Waar je iets hoort wat je verder nergens an-ders horen kunt? Zijn we – door onze eigen kleine en grote allergieën met de kerk van onze jeugd, bijvoorbeeld – misschien vergeten hoe aantreкке-lijk een kerk kan zijn voor iemand die geen van deze allergieën met ons deelt?

nooit begrepen
Natuurlijk, de secularisatiecijfers lij-ken, zoals mijn hele leven al het ge-val is, op het tegendeel te wijzen. Maar ik sluit helemaal niet uit dat de wal op een goed moment het schip gaat keren. Het moet te denken ge-ven dat figuren als de Britse filosoof Alain de Botton niet de inhoud van het christelijk geloof overnemen, maar de institutie waarin die inhoud zijn beslag krijgt: de kerk. Dat had mijn zestienjarige ‘ik’ ver-moedelijk nooit begrepen. Het kind wiens geboorte we volgende week herdenken: als twaalfjarige had Hij het in de tempel al gezien. Maar bij fysieke afwezigheid van onze stichter ken ik geen betere plek om zijn es-sentie in te bewaren. <

INGEZONDEN NIEK TRAMPER,
PROTESTANTS PREDIKANT IN DELFT

Onbetrouwbare evangelisten?

Het artikel ‘De feiten, historische per-sonen en plaatsen uit het kerstver-haal’ (*Nederlands Dagblad* 15 decem-ber) bevat een opsomming van citaten van semiwetenschappelijke auteurs die moet aantonen dat de historische verwijzingen in het kerst-evangelie helemaal niet kloppen. De christelijke gemeente is er niet mee gediend. De betrouwbaarheid van de getuigen is immers fundamenteel voor het christelijk geloof, en die

wordt in dit artikel ondergraven. Dat wil niet zeggen dat profeten, evange-listen en apostelen uit waren op het schrijven van journalistieke en histo-risch wetenschappelijke verslagen zoals wij die nu kennen. De Heilige Geest die hen als schrijver inspireerde, had veel diepere bedoe-lingen dan het geven van historisch betrouwbare informatie. Maar ze waren geloofwaardig als ge-tuige. We mogen ervan uitgaan dat

ze integer en nauwkeurig te werk gingen. Kortom, dat ze zich niet lie-ten leiden door nepnieuws en on-juiste informatie zoals we daar van-daag veelvuldig mee geconfronteerd worden. ‘Want wij zijn geen kunstig bedachte verzinsels gevolgd, toen wij u de kracht en de komst van onze Heer Jezus Christus bekendmaakten, maar wij zijn ooggetuigen geweest van zijn majesteit’, zegt de apostel Petrus. <

INGEZONDEN JAN VAN DER STEEG, ZWOLLE

Lucas 2 al honderd jaar geleden betwist

In de krant van 15 december staat dat Lucas zich weleens vergist zou kunnen hebben in de beschrijvingen rond Jezus’ geboorte. Op gezag van onder andere historicus Fik Meijer en een Amerikaanse religiewetenschap-per en ‘de meeste’ geleerden, wordt Lucas eigenlijk als een suggestieve verhalenverteller gezien, die de din-gen zo aanpaste dat ze beter in zijn

theologie pasten. Dat de meeste ge-leerden ‘tegenwoordig’ zoiets aanne-men, is wel wat te gemakkelijk ge-dacht. Het was honderd jaar geleden al net zo. Lucas kreeg er op deze pun-ten altijd al van langs. Dr. G.J.D. Aal-ders probeert met behoorlijk succes al in 1938 te betogen (*Het romeinse imperium en het Nieuwe Testament*) dat de zaken echt niet zo duidelijk

zijn. En houdt een nogal overtuigend pleidooi voor het gelijk van Lucas. In 1994 laat professor J. van Bruggen in zijn commentaar op Lucas zien dat er tal van problemen te noemen zijn rond deze teksten over Augustus, Quirinius en Herodes. Hoewel lang niet alles oplosbaar is, blijkt volgens hem dat Lucas echt wel wist wat er in zijn tijd speelde. <

COLUMN

Wim Dekker doet onderzoek naar informele netwerken en doceert sociologie aan de Christelijke Hogeschool Ede. Hij schrijft iedere vierde zaterdag van de maand een column.

WIM DEKKER nd.nl/columns

WAT ME RAAKT

Dit jaar was ik echt in de stemming om advent te vieren. Vooral advent. Ik kan haast niet wachten tot de vierde kaars brandt. Met verwachting ga ik naar de kerk om stil te staan bij het verlangen naar het Koninkrijk. Troost zoekend in die verwachtingsvolle tussenruimte van alreeds en nog niet. Uit-zien naar Kerst doe ik echt. Natuurlijk, het is mooi dat Chris-tus is gekomen, maar het gaat mij om dat Koninkrijk. Daar zie ik naar uit.

het nieuws stemt me somber

Keerzijde van dat verlangen naar dat Koninkrijk is het besef dat het hier beneden niet is. En dat gevoel heb ik sterk. Het nieuws stemt mij somber. Het is vooral het populisme en de onderlinge haat en minachting die mij raken. Zo keek ik on-langs een stukje van het debat over het akkoord van Marra-kesh. Tijdens dat debat liet Baudet zien wat hij verstaat on-der democratie. Hij diende al een motie van wantrouwen in zonder het antwoord van de regering en de bijdragen van andere partijen gehoord te hebben. Alsof hij alleen het par-lement vormt. Hoezo Forum, hoezo Democratie? Zo cynisch en zo plat. Hiermee schoffeer je de basisprincipes van de de-mocratie zelf; de gedachte dat je door debat verschillen kunt overbruggen en met elkaar het goede voor het land kunt zoeken. Het heeft mij overigens verbaasd dat alle partijen Baudet hiervoor de gelegenheid boden. Bij ons thuis hebben wij voor dit soort situaties de afspraak dat je even afkoelt op je kamer tot je weer gewoon mee kunt doen. Treuriger nog vind ik het schouwspel dat Londen ons biedt. In Nederland gaven wij altijd hoog op van de debatstijl in het Engelse parlement. De krappe ruimte, het tegenover elkaar staan, slechts gescheiden door een tafel en de adhesiebetui-ingen vanaf de zijkant zouden resulteren in echte debatten. Nou, wat dit betreft zal ik een brexit niet betreuren. Het nieuws en soms stukjes van de debatten over de brexit vol-

Bij ons thuis koel je even af op je kamer.

gend ben ik vooral onder de indruk van het perverse karak-ter van het democratisch beraad in Engeland. Op een vol-strekt misleide manier heeft het volk voor of tegen vertrek uit de Europese Unie gestemd. De nipte overwinning, de lei-derschapscrisis bij de conservatieven daarna en de volko-men tegenstelling tussen Conservatives en Labour hebben het volk en het parlement in een machteloos makende ver-deeldheid achtergelaten. Een verdeeldheid die alleen maar leidt tot hardere onderlinge conflicten, wederzijdse minach-ting en veel gejoel.

ook het goede sneuvelt

Het nieuws stemt zo somber. Wanneer ik de adventskaarsen aansteek en even naar het kruis kijk, bid ik maar weer om dat Koninkrijk. Want het gaat niet goed. In Nederland en in Europa zijn wij elkaar kwijt aan het raken, verliezen wij het vermogen om in vrede samen te leven. Het treurigst is nog dat in dit alles dat wat echt goed is ook nog sneuvelt. Want in Duitsland en Engeland zijn dominees-dochters opgestaan die, ondanks alle ruzie, verdeeldheid, opportunisme en hoon, waardig pogingen doen parlement en volk in rustiger wateren te brengen. May en Merkel heb-ben de afgelopen jaren onvermoeibaar verbinding gezocht met anderen, geen persoonlijk gekwetst gedrag vertoond, smaadheid geleden. Maar de poten onder hun stoelen wor-den weggezaagd. Je vraagt je af waar ze de kracht vandaan halen om door te gaan. Ontsnapping aan de werkelijkheid zoek ik niet alleen bij ad-ventskaarsen. Ik las deze week *De naam van de roos*, van Umberto Eco, opnieuw. Niet bepaald een vroom boek. Maar ik kwam daar een dialoog tegen die mijn hele adventsbele-ving op zijn kop zette. Voor mij heel herkenbaar roept de hoofdpersoon daar uit: ‘Maar dan leven wij in een van God verlaten oord.’ De repliek die hij krijgt, zette mij recht op mijn benen: ‘Heb jij wel eens een oord gevonden waar God zich op zijn gemak zou voelen?’ Kerst betekent dat God deel-nam aan de kille en verbitterde werkelijkheid van ons be-staan. Wij worden niet bevrijd, wij worden opgezocht. Zo vervult Jezus de wet. Ik wist gelijk weer wat navolging bete-kende. Ik vermoed dat May en Merkel hier ook weet van heb-ben.

Oorlog in je hoofd

‘Annelies, Annelies, Annelies! Heb je het al gehoord?’ Buiten adem stuiert ze mijn kantoor binnen. ‘Er is een pleeggezin voor me gevonden!’ Stralend kijkt ze me aan, in haar ogen lees ik hoop en een spoortje zorgvuldig onderdrukte angst. Ik wist het stiekem al een paar dagen en nu weet zij het ook: binnenkort gaat ze kennismaken met een gezin dat ruimte in hun huis en hart wil maken voor een onbekende tiener. Ik antwoord: ‘Wat gaaf! Gefeliciteerd!’, en kom achter mijn bureau vandaan.

Ze zakt op het puntje van de bank en ratelt verder. Over de pleegbroertjes die ze zal krijgen, dat het gezin ook een hond heeft en dat er in de buurt een leuke school zit. We praten er samen over door en vieren het moment. Twee weken geleden zaten we nog heel anders bij elkaar. Ze vertrouwde me toe dat het wachten op een vervolgplek na de kliniek haar zwaar viel. Ze durfde er bijna niet meer op te hopen. Wie wilde haar nou hebben? We ontdekten dat haar levensgeschiedenis haar ervan had overtuigd dat ze niet van waarde is, dat ze onder aan de streep zelfs geen bestaansrecht heeft. Regelrechte leugens van een bijzonder hardnekkig soort, die dagelijks oorlog voeren in haar hoofd.

Als na een minuut of tien de eerste euforie wat gezakt is, steken de overtuigingen de kop weer op. Ze zal de kennismaking verpesten door wat ze zegt of hoe ze eruit ziet. En als ze er toch gaat wonen, zullen haar pleegouders haar een te zwaar geval vinden, met haar depressieve gedachten en de littekens op haar armen. De zorgvuldig onderdrukte angst wint snel terrein. Opnieuw praten we erover door en nu voelen we de zwaarte van het moment. We ploeteren om de leugens het zwijgen op te leggen. Dat lukt redelijk, al weten we samen ook dat de oorlog zo weer uit kan breken.

Een kwartiertje later verlaat ze mijn kamer. Nu niet meer stuitend, maar toch zeker met een lichte tred. Ik bewonder haar. Ondanks alle gebrokenheid toont ze zoveel veerkracht, zoveel moed. ‘En zo werd het toch nog een fijn kerstfeest’, mompelt ik hoopvol voor me uit.

Annelies van Pelt,
kinder- en jeugdpsycholoog
bij De Hoop ggz.

De Hoop helpt mensen op weg
naar een nieuw leven

www.dehoop.org of bel naar (078) 6111 111

“Bij De Hoop kun je zingeving in je werk meenemen. Het geloof geeft een extra dimensie, je kunt een stukje hoop bieden aan cliënten.”

Berdine Lekkerkerk, verpleegkundige

Bekijk de vacatures op www.dehoop.org/werkenbijdehoop

Zoek jij:

- ruimte voor initiatief
- verbinding van geloof en professie
- betrokken en gedreven collega's

Vacatures SPV en Verpleegkundigen

De Hoop heeft verschillende vacatures voor SPV en Verpleegkundigen.

Interesse? Bel 078 - 6111 444 of mail naar hr@dehoop.org

De Hoop helpt mensen op weg
naar een nieuw leven

www.dehoop.org of bel naar (078) 6111 111

Beste
Werkgever
2018-2019

THEO KOELÉ / VK nd.nl/buitenland BEELD EPA / HAITHAM IMAD EN MOHAMED SABER

Geheime missie Israël

Begin november infiltreren Israëlische commando's de Gazastrook. Het doel: een Hamas-commandant ontvoeren. Althans, zo lijkt het. Want wanneer ze worden ontmaskerd, blijkt hun opdracht een heel andere. Het leidt bijna tot een nieuwe oorlog in de enclave.

► KHAN YOUNIS

Voor de zoveelste keer denken inwoners van de Gazastrook dat er oorlog met Israël is uitgebroken – de vierde binnen tien jaar. Het is zondag 11 november, om een uur of negen 's avonds. ‘We hoorden geweervuur, toen explosies, en raketten die afschoten werden door F-16-straaljagers.’ Mohammed kruipt met zijn twee kinderen in de diepste ruimte van zijn huis in Khan Younis, een stadje in het hart van de Palestijnse kust enclave. Een inwoner van een nabijgelegen dorp, Amar Khalil: ‘De lucht was rood. We voelden de grond trillen.’

De volgende dag horen ze wat er aan de hand was. De Israëlische luchtmacht evacueerde commando's die tijdens een geheime missie betrappt zijn door Hamas, de extremistische beweging die in Gaza aan de macht is. De grond beefde door de landing van een helikopter die de speciale eenheden terug naar Israël wist te brengen. De commando's en de luchtmacht doodden zeven Hamas-strijders.

wapenstilstand

Maandag 12 november dreigt er echt oorlog uit te breken. Hamas en andere militante groepen vuren, als vergelding voor de dood van de zeven ‘martelaren’, honderden raketten af op Israëlisch grondgebied. Israël bombardeert meer dan 150 doelen, waaronder flatgebouwen, die volgens de legerleiding en inlichtingendiensten toebehoren aan de gewapende groepen.

In de regeringsploeg van premier Benjamin Netanyahu gaan stemmen op om het daar niet bij te laten. Maar Netanyahu voelt niets voor een grondoffensief, en daarmee voor een herhaling van de ‘zomeroorlog’ van 2014. Die kostte ruim 2200 Palestijnen, merendeels burgers, het leven en eiste aan Israëlische zijde bijna honderd slachtoffers, voornamelijk militairen. Netanyahu accepteert, via Egyptische bemiddelaars, een wapenstilstand met Hamas. Zijn minister van Defensie, Avigdor Lieberman, treedt om die reden af.

In de daaropvolgende dagen en weken wordt, langzaam maar zeker, meer bekend over de toedracht en het doel van de mislukte Israëlische actie in Gaza. Te veel, volgens de Israelische autoriteiten. Als er foto's van de mogelijke Israëlische commando's op Twitter verschijnen, zien de verspreiders ervan dat hun account plotseling geblokkeerd wordt. Dr. Basem Naim, een voormalige minister van Hamas, is een van hen. ‘Pas toen ik de foto's verwijderde, kon ik mijn account weer gebruiken. Er is Israël kennelijk veel aan gelegen de waarheid te verbergen. Het is dan ook de eerste keer dat een van hun geheime missies in Gaza aan het licht komt.’

Palestijnse nieuwssites, die hetzelfde overkomt, stellen dat Israël Twitter

onder druk heeft gezet. Feit is dat het leger en de Israëlische militaire censor de media – én, uitzonderlijk, de bevolking – dringend oproepen de foto's niet te verspreiden. Onbewust

FAUDA

De geheime eenheid die in Gaza opereerde, is de inspiratiebron van de wereldwijd succesvolle tv-serie *Fauda* (Arabisch voor ‘chaos’). Het is een creatie van twee Israëlische acteurs, Lior Raz en journalist Avi Issacharoff. De serie werd in 2015 in eigen land uitgezonden, het jaar daarna verschenen de twaalf afleveringen op Netflix. De als Arabieren vermomde Israëlische commando's jagen op terroristen op de bezette Westelijke Jordaanoever. Filmopnamen werden gemaakt in een Arabisch-Israëlische stad. Het tweede seizoen, dit jaar uitgebracht door Netflix, draait om het uitschakelen van een Palestijn die zich bij terreurbeweging ISIS heeft aangesloten. Een derde seizoen is in de maak, en zal waarschijnlijk komend jaar bij Netflix te zien zijn.

kan men mensenlevens en de veiligheid van de staat Israël in gevaar brengen, luidt de waarschuwing. Israëlische media tonen zich er gevoelig voor: gezichten worden onzichtbaar gemaakt. Arabische media als al-Jazeera publiceren wel open en bloot.

De officiële site van de al-Qassam-brigades, de gewapende tak van Hamas, verspreidt als eerste de foto's: ‘Dit is de eenheid die we ontmaskerden.’ De foto's tonen acht mogelijke commando's, mannen en vrouwen. Het lijken privékiekjes: twee mannen met de armen om elkaars schouder, een groepje liggend in het gras. Het materiaal is volgens Hamas afkomstig uit de auto's – twee, sommigen zeggen drie – die gebruikt worden bij de geheime operatie. Pogingen van de Israëlische luchtmacht om de voertuigen volledig te vernietigen, parallel aan de evacuatie van de militairen, zijn kennelijk mislukt.

de ontdekking

Een wit Volkswagenbusje wekt op die 11e november de argwaan van Hamasstrijders. Het bevindt zich zo'n 3 kilometer van de Israëlische grens, op een van de schaarse onbewoonde

I bracht Gaza op rand van oorlog

Nabij de stad Khan Younis wordt het wrak geborgen van het busje dat volgens Hamas door Israëlische commando's werd gebruikt.

van Hamas blijkt dat de Israëliërs van plan waren spionageapparatuur te plaatsen. Daarop duidt de vondst van elektronische apparatuur en gereedschap in de slechts gedeeltelijk verwoeste auto's van de commando's. 'De zionistische vijand probeerde een belangrijke doorbraak te bereiken op het gebied van veiligheid. Klaarblijkelijk wilde men apparatuur plaatsen en iets opbouwen om gemakkelijk te kunnen doden, hacken en ontvoeren', verklaart de tweede man van Hamas in Gaza, Khalil al-Hayya, enkele dagen nadat de commando's tegen de lamp zijn gelopen.

Op 3 december veroordeelt een militaire rechtbank zes Palestijnen tot de dood door ophanging, wegens 'collaboratie' met de Israëliërs. Acht anderen moeten een jarenlange celstraf uitzitten en dwangarbeid verrichten. De autoriteiten ontkennen een rechtstreeks verband met de mislukte operatie. Maar het tijdstip kan nauwelijks toeval zijn, de boodschap is duidelijk: 'Collaborateurs moeten beseffen dat de bezetter hen niet redden kan', verklaart het ministerie van Binnenlandse Zaken.

Afgelopen zondag, tijdens de viering van het 31-jarig bestaan van Hamas, zegt de hoogste leider Ismail Haniyeh inmiddels alles te weten over de infiltratie. Hoelang de commando's in Gaza waren – naar verluidt enkele weken, hoe ze binnenkwamen, wie hen geholpen heeft. Om eraan toe te voegen: 'Iedere soldaat die probeert Gaza binnen te dringen, zal worden gedood of opgepakt.'

Dit artikel is gebaseerd op enkele gesprekken met bronnen in Gaza en op openbare informatie, onder meer gepubliceerd in Palestijnse media, de sites van de Arabische tv-zenders al-Jazeera en al-Arabya, de Britse krant The Independent en de Israëlische pers. Die laatste moet zich veelal beroepen op buitenlandse bronnen, vanwege de militaire censuur.

plekken in de Gazastrook. Israëlische militairen dringen wel vaker het gebied binnen, openlijk, en blijven dicht bij de grens. Ze herstellen dan het zogeheten veiligheidshek dat door Palestijnen is beschadigd of efenen de grond, om goed zicht te houden op demonstranten die elke vrijdag bijeenkomen.

Enkele Hamasstrijders gaan poolshoogte nemen bij de Volkswagen. De inzittenden, onder wie een vrouw – of als vrouw verklede man – zeggen te werken voor de al Basma Club for the Disabled, die hulp biedt aan personen met een beperking en samenwerkt met de speciale VN-organisatie voor Palestijnse vluchtelingen UNRWA. Kijk maar, achterin staat een rolstoel.

De inzittenden tonen identiteitspapieren die op naam staan van Palestijnen. Perfect vervalst, zal Hamas later verklaren. Maar hun accent verraadt de Israëliërs. De lokale commandant, Nour Baraka, wil de auto naar een nabijgelegen commandopost van Hamas dirigeren. Daarop breekt een vuurgevecht uit. Baraka komt om het leven. Zijn adjudant, die gewond raakt, geeft andere Hamasstrijders per telefoon de opdracht tot

achtervolgning van de Volkswagen en nog een andere auto. Via een wirwar van wegen vluchten de Israëliërs, terwijl helikopters en gevechtsvliegtuigen hun achtervolgers bestoken. Na een rit van zo'n 4 kilometer landt een helikopter om de Israëliërs in veiligheid te brengen. Een hoge officier die bij de schietpartij om het

een eenheid gefilmd bij de arrestatie van een gewonde Palestijn in een ziekenhuis in Hebron, op de Westelijke Jordaanoever. De commando's deden zich voor als een Palestijnse familie, onder wie een zwangere vrouw. De gezochte man werd meegenomen uit het ziekenhuis; een aanwezige neef die weerstand bood,

werd doodgeschoten.

doodstraf

In eerste instantie noemen de Palestijnse persbureaus Ma'an en Wafa de geheime operatie van 11 november in Gaza een 'kennelijke poging tot ontvoering'. Israël ontkent dat prompt. Gaandeweg het onderzoek

'De lucht was rood. We voelden de grond trillen.'

leven is gekomen, wordt ook aan boord gebracht. 'M', zoals de Israëlische autoriteiten hem aanduiden, was jarenlang lid van een elite-eenheid, Mista'arvim. Dat betekent zoveel als 'een Arabier worden'. Luitenant-kolonel 'M' behoorde tot de druzengemeenschap, een Arabisch sprekende religieuze minderheid in Israël. Leden van de eenheid begeven zich in veelal traditionele Palestijnse kledij onder de Palestijnen. Hun acties komen zelden in de openbaarheid. In 2015 werd

Raketinslag in een gebouw waar een zender van Hamas gevestigd was.

GEZOCHT:

Managers voor een christelijk hotel gelegen bij Hallingskarvet Nasjonalpark, Noorwegen. Het hotel is genaamd Hallingskarvet Høyfjellshotell en ligt in Sudndalen, halverwege tussen Oslo en Bergen, bij het Hallingskarvet ski centrum. Hallingskarvet Høyfjellshotell is een conferentie hotel voor

Hallingskarvet Høyfjellshotell

christelijke gezelschappen evenals een tussenstop voor passerende auto's. Geweldig potentiaal voor de juiste mensen!

In Hokksund, Noorwegen, hebben wij een pension waarbij een bijbelschool en gebedscentrum is. Hiervoor zijn wij opzoek naar een christelijk echtpaar die van dieren en landbouw houden. Wie wil er naar Noorwegen verhuizen en deze boerderij runnen als bezoeksboerderij voor kinderen en jongeren?! Voor meer informatie, neem contact op met: jan@visjonnorge.com

Gjestegården, Hokksund

GEVRAAGD:

EEN KOERSVASTE DIRECTEUR

De Oranjeschool te Katwijk vraagt een koersvaste directeur! Een directeur die onderwijskundig leider is en tussen de mensen wil staan!

Onze school is een Hervormde basisschool met een duidelijke Christelijke signatuur. Onze leerlingen en leerkrachten verdienen een mens met hart voor de school en de samenleving.

Informatie over de vacature via www.oranjeschoolkatwijk.nl en/of www.prohles.nl. Bekijk daar ook de videoboodschap van onze leerlingen en laat u inspireren!

Theologische Universiteit Kampen

De Theologische Universiteit Kampen is een dynamische, nationaal en internationaal opererende instelling voor de wetenschappelijke beoefening van theologie voor kerk en samenleving.

De Raad van Toezicht ontvangt graag een motivatiebrief voorzien van CV van kandidaten die geïnteresseerd zijn in de functie van

Lid College van Bestuur (0,6 fte)

Voor toelichting, profiel en informatie over de procedure: zie www.tukampen.nl/vacatures

Reageren kan tot uiterlijk 31 december 2018

Verzekeringsadviseur Binnendienst

Raat Adviesgroep BV is een verzekeringskantoor in Utrecht. Wij bedienen zowel particuliere als bedrijfsmatige relaties bij hypotheek en verzekeringen.

De functie:

U onderhoudt de lopende schadeportefeuille en werkt offertes uit. Er is contact met de relaties en u ondersteunt bij schades.

Onze wensen:

U werkt zelfstandig en hebt minimaal 5 jaar ervaring. Vanwege de hoge kwaliteit van dienstverlening hebt u een denk- en werk niveau op MBO ++ of HBO niveau. U hebt de relevante Wft-diploma's en bent op de hoogte van de actualiteit.

Ons aanbod:

RAAT biedt een gezellige werkplek aan De Biltstraat te Utrecht in een team van deskundigen. U bouwt persoonlijke vertrouwde relaties op met onze klanten waarbij beloning en service in evenwicht zijn. Uw beloning is in overeenstemming met opleiding en ervaring.

Informatie:

Meer informatie kunt u krijgen bij de Enrico den Daas, telefoon 030-2736180. Uw sollicitatie met CV, met pasfoto, kunt u sturen naar: enrico@raat.com

RAAT®

ZOA is een christelijke hulporganisatie die hulp biedt aan mensen die getroffen zijn door conflicten en natuurrampen in 17 landen in Afrika, Azië en het Midden-Oosten. Wereldwijd zijn er 900 mensen werkzaam bij ZOA. In een constant veranderende omgeving is de organisatie steeds in ontwikkeling, gericht op verdere uitbouw en vernieuwing van hulpverlening en samenwerking met diverse partijen in het werkveld van de internationale hulpverlening.

Voor aansturing van haar internationale programma's zoekt ZOA een enthousiaste

DIRECTEUR PROGRAMMA'S / BESTUURDER (1 FTE)

die onderdeel uitmaakt van een tweehoofdige directie.

Voor meer informatie zie www.zoa.nl/vacatures
Een assessment kan onderdeel uitmaken van de selectieprocedure.

KOERSVAST & GRENsverleggend

'HET CONTACT MET LEERLINGEN, DAAR DOE IK HET VOOR!'
—Marja

Met ingang van het nieuwe schooljaar

ZIJN WIJ OP ZOEK NAAR EEN:

Docent aardrijkskunde	0,48 fte
Docent beeldende vorming	0,8-1,0 fte
Docent economie	0,8-1,0 fte
Docent godsdienst/klassieke talen	0,8-1,0 fte
Docent ITTL/informatica	0,36-0,48 fte
Docent natuurkunde	0,36 fte
Docent wiskunde	0,8-1,0 fte

Meer informatie over deze vacatures?

Kijk op Ichthuscollege.nl/vacatures

	<p>Voor de hervormde basisschool</p> <p>REHOBOTH</p> <p>zijn we op zoek naar een</p>
<p>Groenendaal 226 8271 EM IJsselmuiden</p>	<p>enthousiaste leerkracht voor groep 8 (1.0 fte of minder) met ingang van 1 februari 2019 of zoveel eerder als mogelijk</p>
<p>Het doel van de vereniging is het verstrekken van christelijk onderwijs op Bijbelse grondslag</p>	<p>Wij vragen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ een protestants-christelijke levensovertuiging, mede tot uiting komend in kerkelijke meelevendheid; ▪ affiniteit met en passie voor onderwijs aan kinderen in deze leeftijdsgroep; ▪ betrokken en open houding naar kinderen, collega's en ouders; ▪ nauwe samenwerking met de collega's voor een goede afstemming en continuïteit van het lesprogramma. <p>Wij bieden:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ een prettige werkomgeving in een enthousiast team; ▪ een benoeming met bijpassende secundaire arbeidsvoorwaarden conform CAO Primair Onderwijs. <p>Heb je belangstelling?</p> <p>Bel voor informatie of stuur een reactie naar: Adriaan Bax, directeur a.i. ☎ 038-331 64 35 of 06-575 95 180 ✉ directie@hbsrehoboth.nl</p> <p>We zien je schriftelijke reactie graag uiterlijk zaterdag 5 januari 2019 tegemoet.</p>

	<p>TERWILLE VERSLAVINGSZORG GELOOF IN VRIJHEID</p>
<p>Terwille is een ambulante GGZ-instelling in het Noorden, Midden en Oosten van Nederland, met een duidelijke christelijke visie. Terwille biedt hulp aan vrouwen die uit de prostitutie willen stappen en/of het slachtoffer zijn van loverboys. Bij een aantal van deze vrouwen speelt ook verslavingsproblematiek. Voor deze vrouwen beschikt Terwille over de Franse boerderij Het Gewone Leven, een veilige time-out plek waar de vrouwen op adem kunnen komen en het gewone leven weer leren oppakken. Ter continuering van onze verblijfszorg te Frankrijk zoeken wij per direct een:</p>	
<p>Echtpaar met passie</p>	
<p>Omschrijving: De historische en goed onderhouden boerderij ligt op het rustige platteland van Midden Frankrijk. De meiden/vrouwen verblijven hier voor een aansluitende periode van maximaal 3 maanden. Als echtpaar of gezin leef je samen met de vrouwen in de boerderij, die is opgesplitst in een privégedeelte en een opvanggedeelte. Het gedeelte voor de vrouwen bestaat uit 5 grote slaapkamers met eigen badkamer en een gezamenlijke woonkamer. De twee delen van de boerderij zijn verbonden door een grote woonkeuken, waar je samen kookt, eet en leeft met de vrouwen. Om de boerderij ligt ruim 5 ha tuin, met o.a. kippen, een moestuin en een zwembad. Als echtpaar heb je vooral een coachende rol bij de dagelijkse bezigheden. Professionals van Terwille ondersteunen je bij de zorg en toeleiding naar aansluitende zorgtrajecten.</p>	
<p>Wij zoeken mensen die: hun hart en huis open willen stellen voor kwetsbare vrouwen en een periode intensief met hen op willen trekken. We zoeken mensen die sociaal en communicatief vaardig zijn, passie hebben voor hun medemens en coachende kwaliteiten bezitten. Je moet stevig in je schoenen staan bij manipulatie of grensoverschrijdend gedrag. Handig zijn in en om het huis, is een pré. Ook vragen we:</p> <ul style="list-style-type: none"> • een afgeronde HBO-opleiding tot GGZ-agoog, MWD of SPH (minimaal 1 persoon); • het als een uitdaging zien en er plezier in hebben om op een rustig gelegen plek in Frankrijk te wonen; • een actief-christelijke levensstijl, met de sterke overtuiging dat ieder mens bestemd is om vrij te zijn. <p>Wij bieden vanuit Terwille een passend salaris in combinatie met verblijfsvergoeding.</p>	
<p>Werken bij Terwille - Terwille is een ambulante GGZ-instelling, met de visie dat ieder mens bestemd is om vrij te zijn. Het zorgaanbod van Terwille richt zich op de breedte van de samenleving en heeft naast ambulante vormen van behandelen, diverse vormen van (beschermde) wonen. Samenwerken voor deze doelgroep vinden we belangrijk. Kenmerkend voor de identiteit van Terwille is dat elke medewerker werkt vanuit een vasthoudende aanpak: wij geloven niet in hopeloze gevallen en gaan zo nodig de 100e mijl met mensen onderweg. Kijk voor meer informatie op www.terwille.nl</p>	
<p>Inlichtingen - Voor meer informatie over deze functie kunt u contact opnemen met Erik de Vos, bestuurder van Terwille, via het telefoonnummer: 050-3116226</p>	
<p>Solliciteren - Mail vóór 10 januari 2019 een sollicitatiebrief met cv naar Alida Soepboer, PZ-functionaris: personeelszaken@terwille.nl o.v.v. sollicitatie Het Gewone Leven</p>	

	<p><i>ZOA is een internationale christelijke hulporganisatie die HULP, HOOP en HERSTEL biedt aan mensen die getroffen zijn door een natuurramp of gewapend conflict.</i></p> <p><i>Omdat wij intern aan het groeien zijn en de hulpverlening wereldwijd (nog beter) mogelijk willen maken, zijn wij ter versterking van het team Fondsenwerving & Communicatie op zoek naar maar liefst vier nieuwe collega's voor de volgende posities:</i></p>
<p>CONTENT MARKETEER (0,8 – 1 FTE)</p> <p>COMMUNITY ENGAGER (0,8 – 1 FTE)</p> <p>RELATIEBEHEERDER MAJOR DONORS EN NALATENSCHAPPEN (0,7 FTE)</p> <p>RELATIEBEHEERDER VERMOGENSFONDSEN EN STICHTINGEN (0,6 FTE)</p>	
<p>Ben je geïnteresseerd geraakt in een van deze vacatures en of wil je meer informatie over het werk van ZOA, ga dan naar www.zoa.nl/vacatures.</p> 	

	<p>Professioneel</p> <p>Gastvrij</p> <p>Verbindend</p> <p>Ondernemend</p>	
<p>WERKEN IN DE WIJK IN BUNSCHOTEN</p> <p><i>"Zorg, een mens waardig en dichtbij"</i></p>		
<p>Hoi,</p> <p>Ik ben Sharon en ik ben wijkverpleegkundige bij Zorg- en Wooncentrum De Haven. Doordat we steeds meer nieuwe cliënten krijgen, groeit onze wijkverpleging hard. Daarom zijn we op zoek naar collega's die net als ik het belang van de cliënt voorop willen stellen en liefdevolle zorg geven.</p>		
<p>Werken bij de wijkverpleging van De Haven betekent gaan voor passionele klantgerichte warme zorg voor de inwoners van Bunschoten. We werken in een hecht team, kijken naar elkaar om en nemen het voor elkaar op als het nodig is. We starten onze routes gezamenlijk vanaf kantoor en komen daarna weer op kantoor terug, waardoor er tijd is om samen even koffie te drinken en verder te praten. Ook is er veel ruimte om jezelf te ontwikkelen door bijvoorbeeld het volgen van cursussen of een opleiding.</p>		
	<p><i>Ik word door De Haven gewaardeerd voor het werk dat ik doe voor onze cliënten, mijn bijdrage doet er toe. Dat gun ik jou ook!</i></p> <p>BENIEUWD OF WERKEN BIJ DE HAVEN IETS VOOR JOU IS?</p> <p>Neem gerust contact met mij op via vacatures@dehaven.nu.</p> <p>Hartelijke groet, Sharon Heek-Evers Wijkverpleegkundige www.dehaven.nu 033-2476700</p>	

EU

EWOUT KIECKENS / RD nd.nl/buitenland BEELD AFP / THOMAS COEX

Handboek over jodendom voor politieagenten Italië

...Zo'n 200.000 politiemensen in Italië krijgen in de strijd tegen antisemitisme instructie over het jodendom.

... 'Antisemieten zijn delinquenten', zegt minister van Binnenlandse Zaken Matteo Salvini.

► ROME

Een gapend gat van 2 vierkante meter. Dat is wat overbleef na de roof van twintig dicht op elkaar liggende Stolpersteine, vorige week maandag 10 december in Rome. De messing plaatjes op het trottoir voor het huis waar in 1943 twintig Joden werden weggevoerd, werden door onbekenden uit de grond gehaald. Inmiddels is er een plastic hekwerkje om het gat geplaatst, zijn er kaarsen en bloemen neergezet, en is een papier met een gedicht van Elie Wiesel aan het hek gehangen. De politie gaat uit van een antisemitisch motief.

Op dezelfde dag als de Stolpersteinerroof maakte de Europese Commissie een onderzoek bekend waaruit blijkt dat antisemitisme in

Europa snel toeneemt. Het verschijnsel is in de ogen van de onder-vraagde Joden, geïnterviewd voor het onderzoek, 'het belangrijkste politieke en sociale probleem in hun land'.

Ook in Italië neemt antisemitisme toe, hoewel minder sterk dan in andere landen.

Zo geeft 28 procent van de Oostenrijkse Joden aan een of meerdere ernstige vormen van antisemitisme te hebben meegemaakt, vergeleken met 19 procent van de Italiaanse Joden en 8 procent van de Hongaarse Joden. Volgens de respondenten zijn pieken in antisemitische uitingen vaak gerelateerd aan ontwikkelingen in het Midden-Oosten. Ruim 90 procent van de Italiaanse Joden denkt dat het conflict op een of andere manier hun veiligheid beïnvloedt. Toch zegt slechts 23 procent van de Italiaanse Joden te willen emigreren, vergeleken met 44 procent van de Duitse en Franse Joden.

reis naar Israël

De toename van antisemitisme is niet per se aan Matteo Salvini te wij-

ten. De minister van Binnenlandse Zaken laat zich geregeld sceptisch uit over buitenlanders. Hij staat op voet van oorlog met illegale immigranten, maar aan antisemitisme maakt hij zich niet schuldig.

Op de vooravond van zijn recente reis naar Israël verzekerde Salvini dat hij 'er alles aan zou doen' om antisemitisme in Italië te stoppen. 'Antisemieten zijn delinquenten.' Salvini vindt dat het onluikende antisemitisme te maken heeft met moslimextremisme, waarvan het gevaar naar zijn mening wordt onderschat.

In reactie op de toename van het antisemitisme is begin deze maand een boekje uitgegeven waarin het jodendom aan politiefunctionarissen wordt uitgelegd.

De uitgave is bedoeld om 'de verschillende en verraderlijke vormen van antisemitisme die onze samenleving blijven vergiften tegen te gaan', zei vicekorpchef Nicolo Marcello D'Angelo.

Het boekje is een uitgave van de koepelorganisatie van Joodse gemeenschappen in Italië en het dis-

criminatiemeldpunt van de politie en de militaire politiedienst carabinieri.

De tekst is deels gebaseerd op *A Police officer's guide to Judaism* van de Britse politie. In het bijna veertig pagina's dikke boekje staat wat de Joodse cultuur en geloof inhouden.

sabbat

Ook krijgen de agenten een inkijkje in de gebruiken van de sabbat. 'Voor politiemensen is het goed te weten dat op de sabbat of andere religieuze feestdagen geen aangifte wordt gedaan van situaties en misdrijven zonder urgentie', zo staat in het boekje. 'Joden maken op die dagen geen gebruik van telefoon en computer. Ze reizen niet per auto, openbaar vervoer of met welk transportmiddel ook.'

De gids wordt de komende tijd uitgedeeld aan ruim 104.000 politiemensen en 110.000 leden van het carabinieri. Naar schatting wonen in Italië 30.000 Joden, van wie er 25.000 zijn aangesloten bij een van de 21 Joodse gemeenschappen in het land. <

ADVERTENTIES PERSONEEL

Ben jij klaar voor het grote werk?

**Landelijk
Manager HR & Organisatie
Leger des Heils**

www.pool-management.nl/vacatures

VERRE NAASTEN

— geloof delen wereldwijd —

Verre Naasten is de landelijke mission-organisatie van en voor de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt. Onze missie: geloof delen wereldwijd!

Wil jij bijdragen aan onze missie? En heb je een vlotte pen, schakel je gemakkelijk tussen on- en offline, ben je creatief en resultaatgericht? Wij zoeken een:

Senior communicatiemedewerker
24 uur per week | standplaats Zwolle

Meer weten? Kijk op www.verrenaasten.nl/vacatures

**DEEL
JOUW
GELOOF!**

advertentie

**Samen eten
tegen honger**

Eet je mee?

De hele maand december loopt onze campagne 'Samen eten tegen honger'. Medair wil deze winter graag 1.000 ondervoede kinderen helpen in Afghanistan. En daar hebben we jouw hulp bij nodig ... door te gaan eten.

Kijk voor meer informatie op:

www.samenetentegenhonger.nl

MEDAIR
NOODHULP EN HERSTEL

ANP nd.nl/sport BEELD EPA / FACUNDO ARRIZABALAGA

Van Basten voelde zich als Don Quichot bij de FIFA

► AMSTERDAM

Oud-international Marco van Basten is mede uit onvrede bij de wereldvoetbalbond FIFA vertrokken als hoofd technische ontwikkeling en organisatie.

Dat blijkt uit een interview in *de Volkskrant*. De voormalige topvoetballer beaamt daarin dat hij zich een Don Quichot voelde die tegen windmolens vecht.

‘Exact, op deze manier had het voor mij geen zin om te blijven’, geeft de oud-bondscoach van Oranje toe. ‘Je vraagt mij om mee te denken, maar je doet niets met mijn voorstellen. Heel vreemd. Waar verbeteringen mogelijk zijn, moet je ook je best doen om ze door te voeren. Dat was ook de insteek. De invoering van de videoscheidsrechter bleek bij de FIFA het maximaal haalbare.’

geen ruimte

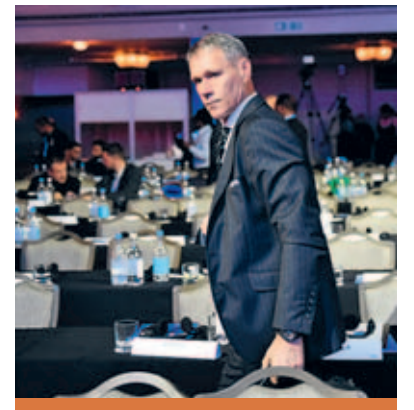
Bij zijn afscheid, in oktober na een dienstverband van twee jaar, liet Van Basten weten dat hij meer tijd met zijn familie wilde doorbrengen. Hij keek toen nog met tevredenheid terug op zijn periode bij de FIFA.

Van Basten (54) zegt niet te begrijpen waarom hij bij de FIFA geen ruimte heeft gekregen om veranderingen door te voeren. ‘Dat is gek, het heeft mij ook verbaasd. Telkens als ik iets

inbracht, kreeg ik te horen dat het wel heel erg ver ging.’

Van Basten is onder meer ook een groot voorstander van de invoering van de zuivere speeltijd, om de ‘voetbalvervuilers’ te bestrijden. ‘Atlético Madrid heeft het spelbederf tot kunst verheven. Het voortdurend vertragen en doodmaken van een wedstrijd is de voornaamste kwaliteit van die ploeg. Niemand is er blij mee. Maar iedereen doet het, we zijn eraan gewend geraakt. Dat is toch ziek?’

Volgens Van Basten kan de zuivere speeltijd snel worden ingevoerd. ‘Maar ik heb bij de FIFA ervaren dat niet veel mensen openstaan voor veranderingen.’ <

Marco van Basten

De Italiaanse minister van Binnenlandse Zaken Matteo Salvini, onlangs op bezoek in de oude stad van Jeruzalem. Hij belooft voortgaand aan zijn reis er alles aan te doen om antisemitisme in Italië een halt toe te roepen.

advertentie

Een
nieuw
begin...

Samen
vertellen we
het verhaal

Word lid voor 10,- per jaar

eo.nl/wordlid

HomeCenter

Kom woonshoppen in Kerstsfeer

Home Center op z'n mooist...

Onze 50 woonafdelingen staan boordevol bruisende woonideeën. Kom gezellig woonshoppen in een feestelijke winterse sfeer en laat je inspireren. Bij de grootste wooninspiratie van Nederland vind je vast die leuke bank, trendy accessoire of die mooie nieuwe keuken. Home Center heeft alles in huis.

Openingstijden		
Maandag	24 dec	10:00 - 18:00 uur
Dinsdag	1 ^e Kerstdag	gesloten
Woensdag	2 ^e Kerstdag	10:00 - 18:00 uur
Donderdag	27 dec	09:30 - 21:00 uur
Vrijdag	28 dec	09:30 - 18:00 uur
Zaterdag	29 dec	09:30 - 18:00 uur
Zondag	30 dec	Gesloten
Maandag	31 dec	10:00 - 17:00 uur
Dinsdag	Nieuwjaarsdag	Gesloten

DE GROOTSTE WOONBELEVENIS VAN NEDERLAND

Voor iedere
woonstijl

Voor elk
budget

200 merken onder
één dak

75.000 m²
woonwinkelplezier

Gratis stroom voor
auto en fiets

NL

RICK MOELIKER nd.nl/media ANP / JEROEN JUMELET

Edwin Evers neemt afscheid van ochtendshow

...Edwin Evers stopt na 21 jaar met zijn ochtendshow op Radio 538.

...Hij nam vrijdag afscheid met een twaalf uur durende marathonuitzending.

► HILVERSUM

'Lieve luisteraars. Ik zal maar direct met de deur in huis vallen. Ik heb besloten dat ik na 21 jaar ochtendshow ga stoppen met *Evers staat op*.' Groot was de schok in radioland toen Edwin Evers (47) op 23 maart met gebroken stem bekendmaakte te stoppen met zijn programma op Radio 538. Vrijdag was het zover: na een marathonuitzending van twaalf uur trok Evers de deur van de studio om zes uur 's avonds achter zich dicht. Of hij in de toekomst terugkeert op de radio weet hij nog niet. Hij sluit het in ieder geval niet uit. Voorlopig richt hij zich echter op zijn eigen band en het schrijven van muziek. Zijn opvolger staat al in de startblokken: vanaf 1 januari presenteert Frank Dane de ochtendshow op de commerciële zender. *Evers staat op* was tot het laatst het

best beluisterde ochtendprogramma op de Nederlandse radio. Het was elke werkdag te horen tussen zes en tien uur 's morgens en op zaterdag van acht tot twaalf. Evers was in 1991 voor het eerst op de radio te horen, zijn doorbraak volgde in 1998 toen hij op 26-jarige leeftijd begon met het programma *Evers staat op* bij 3FM. Vanaf 2000 presenteerde hij de show bij Radio 538.

Evers presenteerde het programma al vanaf het begin met sidekick Rick Romijn. Vanaf 2001 werden zij vergezeld door Niels van Baarlen, en in 2017 voegde Jelte van der Goot zich bij hen. Henk Blok was vanaf 2003 de vaste nieuwslezer.

typetjes

De grootste bekendheid verwierf Evers met zijn typetjes. Zo 'belde' hij geregeld met Johan Cruijff, Frank en Ronald de Boer en prins Bernhard, waarbij hij hun stem imiteerde. Een ander vast onderdeel was de zaterdagse rubriek 'Lieve Marianne', waarin cabaretier Peter Heerschop een samenvatting van de week liet

horen. Daarnaast belde Evers geregeld met bekende Nederlanders of vonden er liveoptredens plaats. Het programma viel een aantal keren in de prijzen, met als hoogtepunt de Gouden RadioRing in 2006. Evers kreeg in datzelfde jaar de prijs voor

beste presentator. In 2014 won hij de Marconi Oeuvre Award omdat hij volgens de jury 'met zijn programma *Evers staat op* de betekenis van de ochtendradio heeft gedefinieerd'. In 2017 volgde met de Gouden Harp nog een oeuvreprijs en werd hij be-

noemd tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau. Hoewel Evers het programma al die jaren presenteerde vanuit Hilversum, is hij altijd in Harderberg blijven wonen en is hij daar vaak te vinden langs de lijn bij voetbalclub HHC. <

'ALS DE NATIONALE HUISKAMER BELT, NEEM JE EVEN OP'

Premier Mark Rutte neemt in de studio afscheid van Edwin Evers.

Premier Mark Rutte verraste Edwin Evers vrijdagmorgen door hem op te zoeken in de studio. Rutte was sinds 2006 regelmatig aan de telefoon in het programma. De dj en zijn sidekicks maakten dan vaak grappen over zijn Saab, die hij al elf jaar rijdt. 'Ik merk op straat wat een impact jullie programma heeft, want in reacties op straat roepen mensen 'Ha Saab!' naar me. Jullie staan aan de basis van mijn succes', grapte Rutte. Evers noemde het bijzonder dat hij geregeld de minister-president aan de lijn kreeg. 'U heeft ons altijd fantastisch te woord gestaan.' Maar Rutte vond het vanzelfsprekend. 'Als de nationale huiskamer belt, de bazen, dan neem je even op!'

ADVERTENTIES PERSONEEL

nederlandsdagblad

CHRISTELIJK BETROKKEN

Op de redactie van het *Nederlands Dagblad* in Amersfoort ontstaat door uitbreiding en het vertrek van een medewerker plaats voor nieuwe collega's. We zoeken een bureauredacteur online, een redacteur/verslaggever en een of meer journalistiek trainees.

bureauredacteur online

Vanwege uitbreiding zoeken we een zorgvuldige redacteur die snel en nauwgezet het werk van onze verslaggevers presenteert in de digitale etalage: op onze website, via nieuwsbrieven en sociale media. Je doet dat werk in overleg met zowel de eind- en hoofdredactie als de afdeling marketing. Je helpt schrijvende redacteurs hun artikelen online te verrijken met extra informatie en beeld.

wie we zoeken

Jij hebt een brede blik op het nieuws en kennis van het maatschappelijk debat, een fijn gevoel voor journalistieke marketing, en je bent straatwijs in het domein van de sociale media. Je hebt creatieve ideeën over hoe we onze meest onderscheidende artikelen online mooi kunnen etaleren en onder de aandacht kunnen brengen bij potentiële lezers. Je hebt een relevante hbo- of academische studie afgerond, en deelt de christelijke geloofsovertuiging van waaruit we deze krant maken. *Reageer ook als je dit werk als freelancer wilt doen.*

wie wij zijn

Wij zijn een schaamteloos christelijke krant die geen blad voor de mond neemt. Zuinig op onze lange traditie van degelijke, betrouwbare kwaliteitsjournalistiek, treden we open, onbevangen en innovatief de mediatoekomst tegemoet. Het *Nederlands Dagblad* wordt uitgegeven door een onafhankelijke, gezonde onderneming die zich houdt aan de nieuwste cao voor het Uitgeverijbedrijf. Voor trainees kennen we een aparte regeling waarin behalve de salariering ook een opleidingsprogramma is opgenomen.

redacteur/verslaggever

Vanwege het vertrek van een collega zoeken we een ervaren allround journalist die zal worden ingezet in het redactieteam binnenland. Sollicitanten moeten een relevante hbo- of academische studie hebben afgerond, zich als vakmens bewezen hebben in de journalistiek, en de christelijke geloofsovertuiging delen van waaruit we deze krant maken.

wie we zoeken

Jij bent nieuwsgierig en onbevooroordeeld, intelligent, sociaal en wellevend, moedig, gretig, zorgvuldig en taalvaardig. Een scherpzinnige waarnemer, een heldere denker en een boeiende verteller. En een creatieve teamspeler, die lenig kan sparren met collega's, en professionele kritiek kan geven en incasseren in een sfeer van collegialiteit en geloofsverbondenheid. Gedreven om onze lezers betrouwbaar en actueel te informeren: niet alleen morgenochtend op papier, maar ook zo snel en direct als mogelijk digitaal. *Liever freelancer? Reageer gerust, wellicht hebben we werk voor je.*

informatie

Informeren of reageren kan tot en met 11 januari via hoofdredacteur Sjirk Kuijper of adjunct-hoofdredacteur Daniël Gillissen, bereikbaar via 088 - 1 999 999 of hoofdredactie@nd.nl. Sollicitatiegesprekken hopen we in de tweede helft van januari te voeren. Het *Nederlands Dagblad* is gevestigd in Amersfoort, dicht bij het station.

journalistiek trainee

Om jong talent een kans te bieden zich te ontplooien, en om onze nieuwsredactie verder te versterken, zoekt het *Nederlands Dagblad* weer een of meer trainees. Deze functie is bedoeld voor een starter op de arbeidsmarkt die net een hbo- of masterstudie journalistiek heeft afgerond, en nu een jaar werkervaring wil opdoen bij een professionele nieuwsorganisatie. Je krijgt alle kansen om te laten zien wat je in huis hebt en wat je kunt, in een omgeving die jou wat te leren heeft én die openstaat om iets van jou te leren. Je wordt als 'spitsverslaggever' ingezet om over de laatste actualiteiten snel online en in de krant te berichten.

wie we zoeken

Jij wilt het vak leren; je bent nieuwsgierig, onbevooroordeeld, intelligent, gretig, zorgvuldig en taalvaardig. Een scherpzinnige waarnemer met aantoonbare belangstelling voor nieuws, een heldere denker en een boeiende verteller. En een lenig sparrende teamspeler, die professionele kritiek kan geven en incasseren in een sfeer van collegialiteit en geloofsverbondenheid. Gedreven om onze lezers betrouwbaar en actueel te informeren: niet alleen morgenochtend op papier, maar ook zo snel en direct als mogelijk digitaal.

advertenties

STICHTING De Rozelaar
Wij zoeken een Teamleider
Meer informatie?
De volledige vacature vind je op https://rozelaar.heeft-vacatures.nl
Stichting De Rozelaar ondersteunt mensen met een verstandelijke beperking in de regio Barneveld.

€
ANP nd.nl/economie

Miljoenenboete voor bank van Marcel Boekhoorn

AMSTERDAM
De Maltese Novum Bank, eigendom van zakenman Marcel Boekhoorn, heeft een boete van 1,75 miljoen euro gekregen van de Autoriteit Financiële Markten (AFM).
De bank bood zogenoemde flitskredieten aan zonder daarvoor een vergunning te hebben. Novum Bank ontkent iets verkeerd gedaan te hebben en gaat in beroep tegen het besluit. Het gaat om praktijken tussen september 2013 en juni 2016 onder de merknaam Cashper. In die tijd verleende het bedrijf 140.000 kortlopende leningen, vaak tegen hoge kosten. De klanten moesten boven op de wet-

telijk toegestane 14 procent rente vaak ook een kwart van het geleende bedrag als kosten betalen. Zo moest een klant die 200 euro leende voor dertig dagen in totaal 252,15 euro afrekenen. De AFM geeft aan dat de overtreding 'bovengemiddeld ernstig en verwijtbaar' was en dat de boete daarom fors uitvalt. Het is niet de hoogst mogelijke boete. Boekhoorn is via zijn investeringsvehikel Ramphastos meerderheidsaandeelhouder van Novum Bank. De miljardair is ook eigenaar van Ouwehands Dierenpark in Rhenen. Eerder dit jaar lijfde hij ook winkelketen HEMA in. <

€
ANP
China gaat belasting 'aanzienlijk' verlagen

PEKING
China gaat de belastingen komend jaar 'aanzienlijk' verlagen. Dat staat in de slotverklaring na een driedaags overleg van de hoogste beleidsmakers. Ook moet de overheid zorgen dat de leges die ze voor bepaalde diensten vraagt, goedkoper worden. Met die stimuleringsmaatregelen wil China voorkomen dat de economie verder vertraagt. Het monetair beleid moet volgens de verklaring komend jaar 'verstandig' zijn en 'de juiste balans' vinden tussen verruiming en aanscherping. Wat die balans is, lieten de beleidsmakers in het midden. Opmerkelijk is het feit dat niet meer wordt gesproken over een neutraal beleid, zoals in eerdere jaren het geval was. <

BEURS
ANP nd.nl/economie

Beurs Amsterdam sluit licht lager

AMSTERDAM
De aandelenbeurs in Amsterdam is vrijdag licht lager gesloten, terwijl elders in Europa de uitslagen ook beperkt waren. De verliezen van eerder op de dag werden grotendeels weggepoetst na opmerkingen van een bestuurder van de Federal Reserve dat de Amerikaanse centrale bank zijn rentebeleid baseert op economische cijfers en daarbij oog voor de markten heeft. De AEX-index op Beursplein 5 eindigde 0,2 procent lager op 484,81 punten. De MidKap steeg 0,8 procent tot 640,41 punten dankzij de koerssprong van Takeaway. Parijs was vrijwel vlak en Londen en Frankfurt stegen

tot 0,2 procent. Bij de middelgrote bedrijven kreeg Takeaway er ruim 28 procent bij. Het Nederlandse maaltijdbestelbedrijf koopt de Duitse maaltijdbezorgdiensten Lieferheld, Pizza.de en Foodora van zijn Duitse branchegenoot Delivery Hero voor 930 miljoen euro in contanten en aandelen. Delivery Hero krijgt door de deal een belang van circa 18 procent in Takeaway en het recht een onafhankelijke commissaris te benoemen. Het aandeel Delivery Hero werd ruim 10 procent meer waard in Frankfurt. De Britse branchegenoot Just Eat klom 3 procent in Londen.

AEX FONDSEN

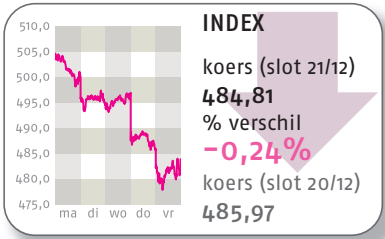

Table with 4 columns: Company, slot, vk, and %. Lists various companies like Aalbert Industries, ABN Amro, Aegon, etc., and their corresponding index values and percentage changes.

MIDKAP FONDSEN

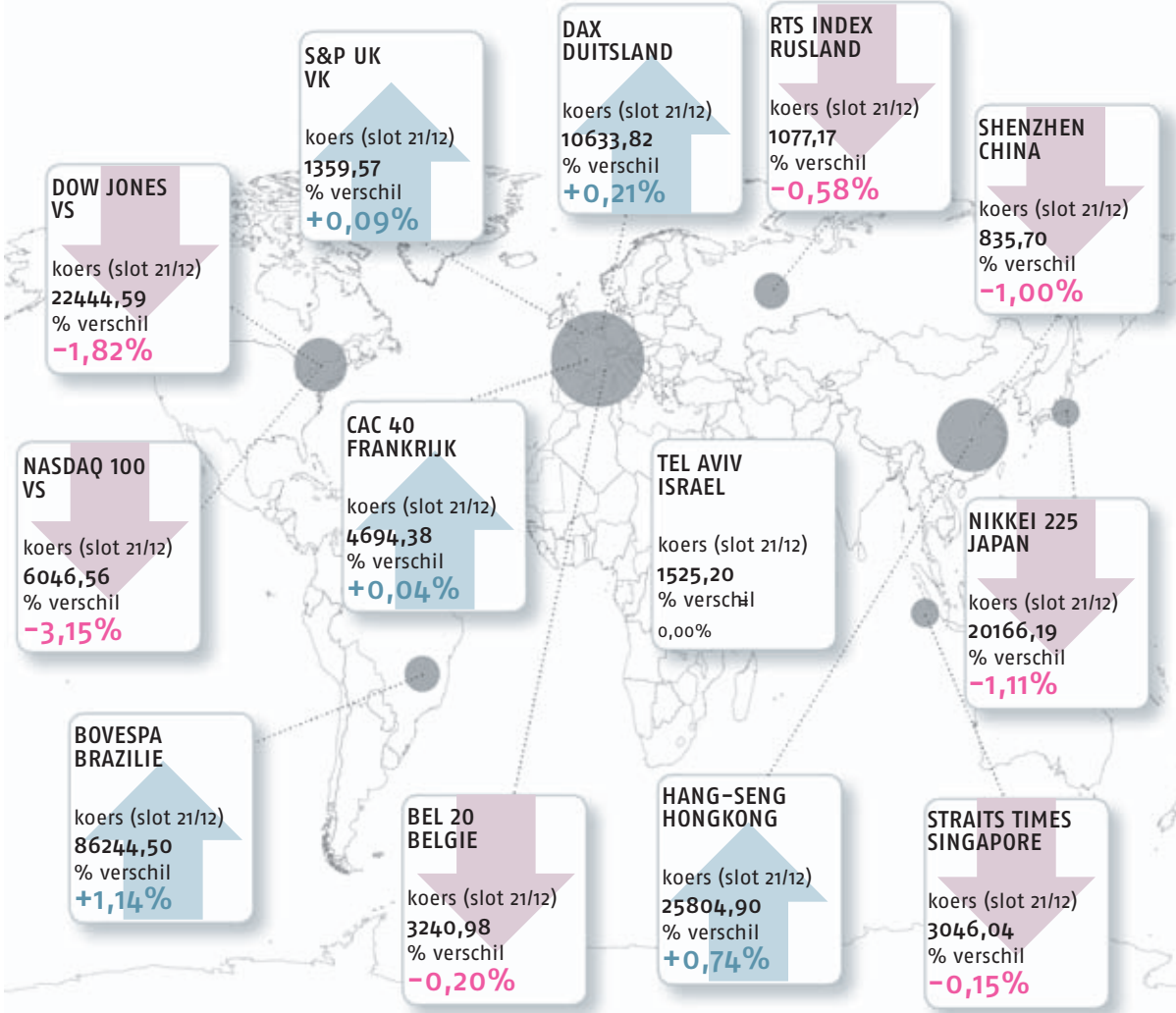
Table with 4 columns: Company, slot, vk, and %. Lists various companies like Adyen, Air France-KLM, AMG, etc., and their corresponding index values and percentage changes.

DUURZAME FONDSEN

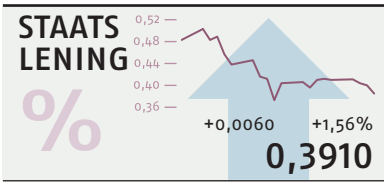
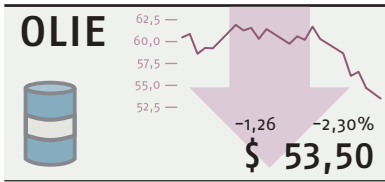
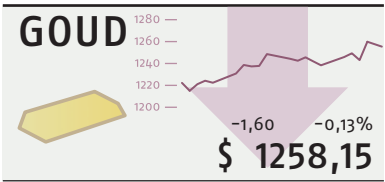
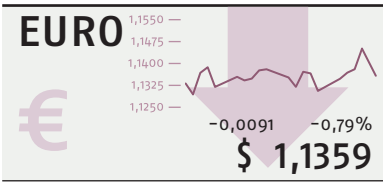
Table with 4 columns: Company, slot, vk, and %. Lists various companies like Actiam Europa, Actiam Noord Am., Actiam Wereld, etc., and their corresponding index values and percentage changes.

BELEGGINGFONDSEN

Table with 4 columns: Company, slot, vk, and %. Lists various companies like Add Value Fund, ASN Duurz Obl., ASN Duurz Sm&Mid, etc., and their corresponding index values and percentage changes.

Periode: 20 dagen

RENTE

Table with 3 columns: Rente type, 21/12, and 20/12. Lists various interest rates like Euribor 3 mnd, Euribor 6 mnd, etc., and their corresponding values for the two periods.

Bron: vwd:

RICK MOELIKER nd.nl/nederland BEELD LEX VAN LIESHOUT

Helpt Nederlanders tegen groei luchtvaart

► DEN HAAG

Een op de drie Nederlanders wil dat de luchtvaart in ons land niet verder groeit en ongeveer een kwart pleit voor krimp. Daartegenover staat dat iets meer dan een derde juist wel op groei wil inzetten.

Dit blijkt uit een onderzoek van Motivation, uitgevoerd in opdracht van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Het onderzoek is gehouden omdat de regering wil weten hoe Nederlanders tegen de luchtvaart aankijken. Hierbij was in het bijzonder aandacht voor omwonenden van vliegvelden. Deze staan vaker afwijzend tegenover groei dan niet-omwonenden, blijkt uit het onderzoek. In totaal 82 procent van de ondervraagden staat positief ten opzichte van de luchtvaart. Desondanks vindt een kwart dat de luchtvaart moet

krimpen en 35 procent dat deze niet verder mag groeien. Als reden hiervoor wordt vaak de belasting van het milieu genoemd. Een derde wil echter wel groei en pleit hier vooral voor met het oog op economisch belang.

goede alternatieven

Zeven op de tien mensen zien graag dat er wordt gekeken naar het ontwikkelen van goede alternatieven voor het vliegtuig, zoals de trein. Vier op de tien mensen willen dat Schiphol vluchten afstoot naar kleinere luchthavens, terwijl twee op de tien daartegen zijn. Uitbreiding van kleinere luchthavens kan zodoende op meer goedkeuring rekenen dan uitbreiding van Schiphol.

Minister Cora van Nieuwenhuizen wil nog geen conclusies trekken uit het rapport. Ze schrijft aan de Tweede Ka-

Belangstellenden kijken naar een vliegtuig van KLM dat opstijgt van de luchthaven Schiphol.

mer dat het rapport gezien moet worden als onderdeel van een 'verkenningfase'. Hoe de luchtvaart zich

namelijk ontwikkelt, hangt volgens haar af van verscheidene factoren, waaronder milieueisen, de ontwikke-

ling van technologie voor vliegtuigen, geluidsnormen en de ruimtelijke ordening van gemeenten.

voorwaarden

Desondanks werd vrijdag wel geprobeerd om tot een akkoord te komen over de uitbreiding van Schiphol tussen de luchthaven zelf, KLM, lokale overheden, milieuorganisaties en omwonenden. Hoewel op de meeste punten overeenstemming is bereikt, is dat nog niet het geval over de voorwaarden die moeten worden gesteld aan de eventuele groei van de luchthaven.

De partijen hopen dat dit in januari wel lukt, waarbij ze benadrukken dat er voor die tijd duidelijkheid moet komen over de opening van Lelystad Airport om tot een goed advies te komen. <

ANP nd.nl/economie

Groei VS komt iets lager uit

► WASHINGTON

De economische groei in de Verenigde Staten lag in het derde kwartaal iets lager dan eerder gemeld. Dat blijkt uit een derde raming van het Amerikaanse ministerie van Handel.

De grootste economie ter wereld ging op jaarbasis met 3,4 procent vooruit. In de eerdere ramingen was nog sprake van een plus van 3,5 procent. In het tweede kwartaal nam de Amerikaanse economie nog met 4,2 procent in omvang toe.

De persoonlijke bestedingen in de VS groeiden het derde kwartaal met 3,5 procent op jaarbasis, blijkt verder uit de nieuwe gegevens. Dat was iets minder dan de 3,6 procent uit de vorige raming.

De groeicijfers spelen doorgaans een belangrijke rol bij het rentebeleid van de Federal Reserve. De Amerikaanse koepel van centrale banken schroefde de rente deze week weer wat verder op en gaf daarbij aan dat er volgend jaar nog twee rentestappen nodig zijn om de economie en inflatie weer op de gewenste niveaus te krijgen. <

ANP

Consumenten weer minder positief

► DEN HAAG

De stemming onder consumenten is in december voor de vijfde maand op rij minder positief dan een maand eerder. Dat meldt het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Het oordeel over het economisch klimaat is minder positief en ook de koopbereidheid is lager. Het consumentenvertrouwen daalt in de laatste maand van het jaar met 4 punten en komt uit op 9. Daarmee is het vertrouwen nog steeds ruim boven het gemiddelde van de afgelopen twintig jaar, dat op min 3 staat. <

advertentie

IMMANUEL, GOD MET ONS!

Engelen maakten het aan herders bekend, de Redder is geboren! Sindsdien wordt wereldwijd dit goede nieuws verteld, zodat ieder het zal horen.

3xM maakt christelijke televisieprogramma's in West-Afrika, Bangladesh, Pakistan, Afghanistan en Centraal Azië. In deze landen, waar het christelijk geloof moeilijk doorgang vindt, komt Gods Woord via nationale zenders in miljoenen huiskamers. Ook via internet en social media worden de programma's massaal gedeeld. In 2019 hoopt 3xM uit te breiden naar Japan, een land waar veel mensen worstelen om te overleven onder de extreem hoge verwachtingen en werkdruk.

Steun 3xM met een gift. Want heel de wereld moet het weten.

Stichting 3xM | Postbus 2510, 3800 GB Amersfoort | Tel: 033 286 4103 | www.3xm.nl |
Twitter: @Stichting3xM | Facebook: Stichting3xM | Steun 3xM: IBAN NL13 INGB 0000 001144

3xM
more message in the media

advertenties

nd.nl/wandelingen

Groepswandelingen

VELUWE EN GELDERSE VALLEI

Ontdek de
schoonheid
van dit
gebied
met bos,
heidevelden
en
boerenland.

4 nieuwe
wandelingen in
januari en februari

nd.nl/wandelingen **nederlandsdagblad**

DE KRANT IN UW VAKANTIE

nd.nl/vakantieservice

Vakantie? Wat doen we met de krant?

- Bezorgen op een ander (vakantie)adres
- Bezorging stoppen, bonnen voor gratis krant
Op te halen bij elk verkooppunt in Nederland waar nd^o verkrijgbaar is.
Kijk voor verkoopadressen op nd.nl/losseverkoop.
- Bezorging stoppen

Deze mogelijkheden gelden alleen voor een periode van minimaal 1 week. De digitale krant blijft altijd beschikbaar. Bij *bezorging stoppen* wordt de eerstvolgende betaling opgeschoven met het aantal dagen dat de krant niet bezorgd wordt. Bezorging in het buitenland is op eigen risico en kost in Europa € 3,30 en buiten Europa € 3,50 per dag.

- Vul de bon in of geef de wijziging door via nd.nl/vakantieservice

Uw gegevens:

voorletter(s)/naam:

straat:

huisnr.:

postcode:

plaats:

telefoon (vast):

telefoon (mobiel):

e-mail:

Ik/wij gaan op vakantie van

t/m:

Uw keuze:

☐ Bezorgen op een ander (vakantie) adres

voorletter(s)/naam:

Evt. nummer/kamer/plaats:

straat:

huisnr.:

postcode:

plaats:

land:

☐ Bezorging stoppen, bonnen voor gratis krant

☐ Bezorging stoppen

- Deze bon minstens twee weken voor uw vakantie opsturen naar:
Nederlands Dagblad Vakantieservice, Postbus 2085, 3800 CB Amersfoort

TIPS

tarief € 5,78 per regel; tekst wordt achterelkaar doorgezet; opgave via ndadvertenties.nl

ACTIVITEITEN

■ BIJeenKOMSTEN

Zondag 23 december.
Gereformeerde kerken
Nederland. Assen: 10.00 uur
dienst. 14.30 uur ds
R.v.d.Wolf H.A. Groen v
Prinstererlaan 20.

■ CONCERTEN

Amsterdam Koepelkerk
(Kattengat 1) Donderdag 27
december 20:00 uur Peter
Eilander, orgel [www.
stichtingvoxhumana.nl](http://www.stichtingvoxhumana.nl)

FAMILIE EN RELATIES

■ KENNISMaking

pers. bemiddeling bij het
vinden van een christelijke
partner: 088-1303400 [www.
samen-verder.nl](http://www.samen-verder.nl)

■ VERHUISD

Verhuisd: T. ESINK-KAMPMAN
naar Middelhagenhof 19,
6883 JK Velp, 026-3653920

■ Na 42 jaar Diamantweg 89
nu: Faustpad 2 3816TZ
Amersfoort En iedereen
gezegend 2019 Mennie
Groenevelt- Hofsteenge

GERECHTELijke PUBLICATIES

■ ALGEMEEN

De kantonrechter: kent
Engelina Cornelia van
Kalmthout, de bevoegdheid
toe van een meerderjarige,
voor zover het betreft de
voorkomende handelingen
die uitgevoerd moeten
worden aangaande het toe-
treden tot/ deelnemen in de
vennootschap onder firma,
waaronder begrepen het
mede bepalen van het
ondernemersbeleid, het
aangaan van rechtshande-
lingen en het nemen van
ondernemersbeslissingen,
een en ander in de ruimste
zin, met inachtneming van
het bepaalde in artikel 1:
235 BW.

OPLEIDINGEN EN CURSUSSEN

■ OPLEIDING

Misschien theologie
studeren? Kom een dag
meelopen op de TUA. Kijk
voor meer info op [www.tua.
nl](http://www.tua.nl)

PERSONEEL

■ ALGEMEEN

ERFGOED groeit! Altijd al je
vleugels willen uitslaan?
Zijn uitdaging en afwisseling
belangrijk voor je? Wil je
werken in een hecht team?
Ben je een handige
aanpakker met gevoel voor
techniek? Doe je graag ook
eens een project in het
buitenland? En werk je
graag bij een bedrijf waar
de zaken goed geregeld
zijn? Pak dan je kansen bij
ErfGoed! Ons bedrijf biedt
volop mogelijkheden, voor
alle leeftijden. Net van
school? Of al een (groot)
deel van je loopbaan achter
de rug? Kom kennis maken
bij ErfGoed! Om bij ons te
solliciteren hoeft je niet in
Moerkapelle te wonen. Wij
werken in alle werelddelen,
daarom is afstand bij ons
een relatief begrip. Vanuit
elke hoek of windstreek van
Nederland kun je werken
voor ErfGoed. Enthousiast
geworden? We zien jouw
reactie tegemoet. Lees meer
op [www.werkenbijerfgoed.
nl](http://www.werkenbijerfgoed.nl).

Al geboekt voor 't zomerseizoen?
recreatieteam, verwarmd zwembad,
sportvelden, visvijver...
Stacaravan of kampeerplaats

www.oldemeyer.nl of 0523-262805
Rheeze - Hardenberg

VAKANTIE BINNENLAND

■ OVERIJSSSEL

Ommen-Hardenberg/Rheeze
Terschelling- Ameland t.h.
chalet/stacars 0512-516096
u bent "Uit en Thuis" bij
www.vdsluisvakanties.nl

■ Luxe vakantiewoning 4 pers.
In een van de mooiste
streken van Nederland.
www.caphorst.nl Tel: 06-
20033957.

■ ZEELAND

Vakantieverblijf de Trommel
- Domburg. Te huur
sfeervolle
vakantiewoningen. Direct
onderaan de duinen en op
100m loopafstand van het
strand. [www.
detrommeldomburg.nl](http://www.detrommeldomburg.nl)

- Groot verw. zwembad met waterglijbaan
- Apart peuterbad
- Ruime kampeerplaatsen
- Recreatieprogramma in het hoogseizoen

Verhuur van:
- chalets - stacaravans
- blokhutten - bungalows tot 10 pers.
- Groot fam.huis v.a.€ 65 p.p. per week bij 16 pers.
Meer pers. mogelijk. Bel...

Groepsaccommodatie
- apart gelegen
- groot eigen terras
- voor groepen en families

Christelijk recreatiecentrum in/zuid-Drenthe.

DE WOLFSKUYLEN

Holtweg 9 - Gees
t: 0524 58 15 75

Maak de woordzoeker op onze website en win een snackdiner voor het hele gezin op ons gezellige park.

Boek nu uw vakantie voor 2019!
www.wolfskuylen.nl

LAURENSKERK ROTTERDAM
Improvisatie nieuwjaarsconcert
Pieter Heykoop

speelt zijn mooiste improvisaties en bewerkingen van
Klaas Jan Mulder
met samenzang

Voorverkoop: laurenskerk.ntk.nl of aan de kerk
ZAT. 5 JAN. 15.00 UUR

WEER NEDERLAND

WILFRED JANSSEN

Buien

Vandaag start vooral in het oosten met buien. Deze buien horen bij een buiengebied dat al grotendeels afgelopen nacht over ons land is getrokken. Al vrij snel trekken deze buien naar het oosten weg, maar enkele nieuwe buien blijven boven ons land ontstaan. Hierdoor houdt in het oosten de bewolking de overhand, in het westen breekt de zon af en toe door. Er waait een vlagerige matige tot krachtige westenwind, 3 tot 5 Bft, en het wordt op de meeste plaatsen 9 of 10 graden. Zondag start op veel plaatsen droog. Het is wel grijs door de bewolking en in de loop van de dag valt vanuit het westen op steeds meer plaatsen regen als een klein lagedrukgebiedje passeert. Uiteindelijk wordt het in de avond en in de nacht naar maandag vanuit het noordwesten geleidelijk droog. De maxima liggen zondag rond een graad of 7 en de westenwind is meestal matig van kracht. Na het weekend vestigt een hogedrukgebied zich boven het Europese vasteland. Hierdoor blijven actieve storingen vanaf de Atlantische Oceaan op afstand van ons land, waardoor maandag en de kerstdagen vrijwel droog verlopen. De lucht waarin we zitten is wel vrij mild en vochtig, waardoor we vaak met bewolking te maken hebben. Af en toe is de bewolking dik genoeg voor wat motregen. Het wordt 6 graden.

EXTREMEN

Warmst:	14,4 °C	in 2015
Koudst:	-13,4 °C	in 1938
Natst:	23,2 mm	in 2002

VORIG JAAR

Maximum	9,6 °C
Minimum	7,3 °C
Aantal mm	2,5 mm

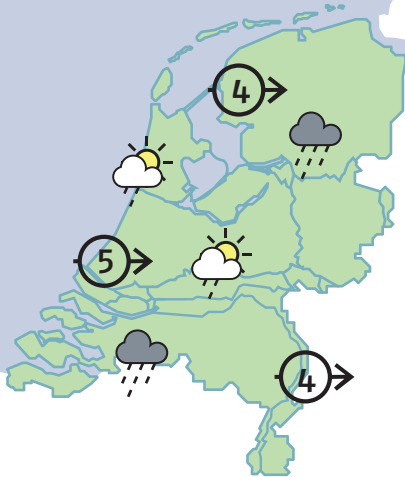
COLOFON

Uitgave van Nederlands Dagblad B.V.
Berkenweg 11, 3818 LA Amersfoort.
Postbus 2085, 3800 CB Amersfoort.
Tel. 088 1 999 999, www.nd.nl.
Nederlands Dagblad B.V. maakt deel uit van Nedag Uitgevers B.V.
Directie: Rinder Sekeris en Sjirk Kuijper
Uitgever: Rinder Sekeris

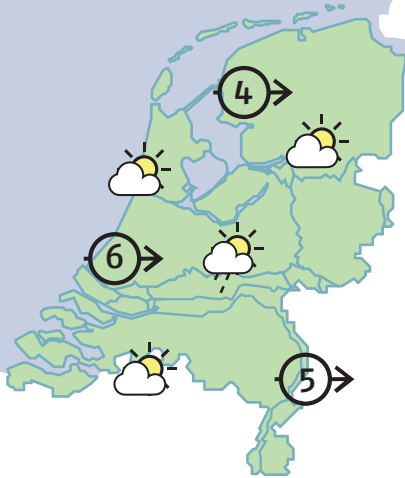
REDACTIEADRESSEN
ALGEMEEN Postbus 2085, 3800 CB Amersfoort, tel. 088 1 999 999;
e-mail: redactie@nd.nl
POLITIEKE REDACTIE: Postbus 20018, 2500 EA Den Haag, tel. 070 3183180;
e-mail: politiek@nd.nl

ABONNEMENTEN
tel. 088 1 999 999,
e-mail: abonneeservice@nd.nl
ABONNEMENTSPRIJZEN:
Compleet: zes dagen per week de papieren krant thuisbezorgd en volledig digitale toegang:
per maand € 38,10
per kwartaal € 109,70
per jaar € 410,30
COMBINATIEABONNEMENTEN:
Zaterdag papier en door de week digitaal: per maand € 23,65, per kwartaal € 68,40, per jaar € 263,65.
Vrijdag en zaterdag papier en de hele week

VANOCHTEND

VANMIDDAG

zonnig

opklaringen

bewolkt

buien

onweer

regen

sneeuwregen

sneeuwbuien

sneeuw

mist

wind in Bft

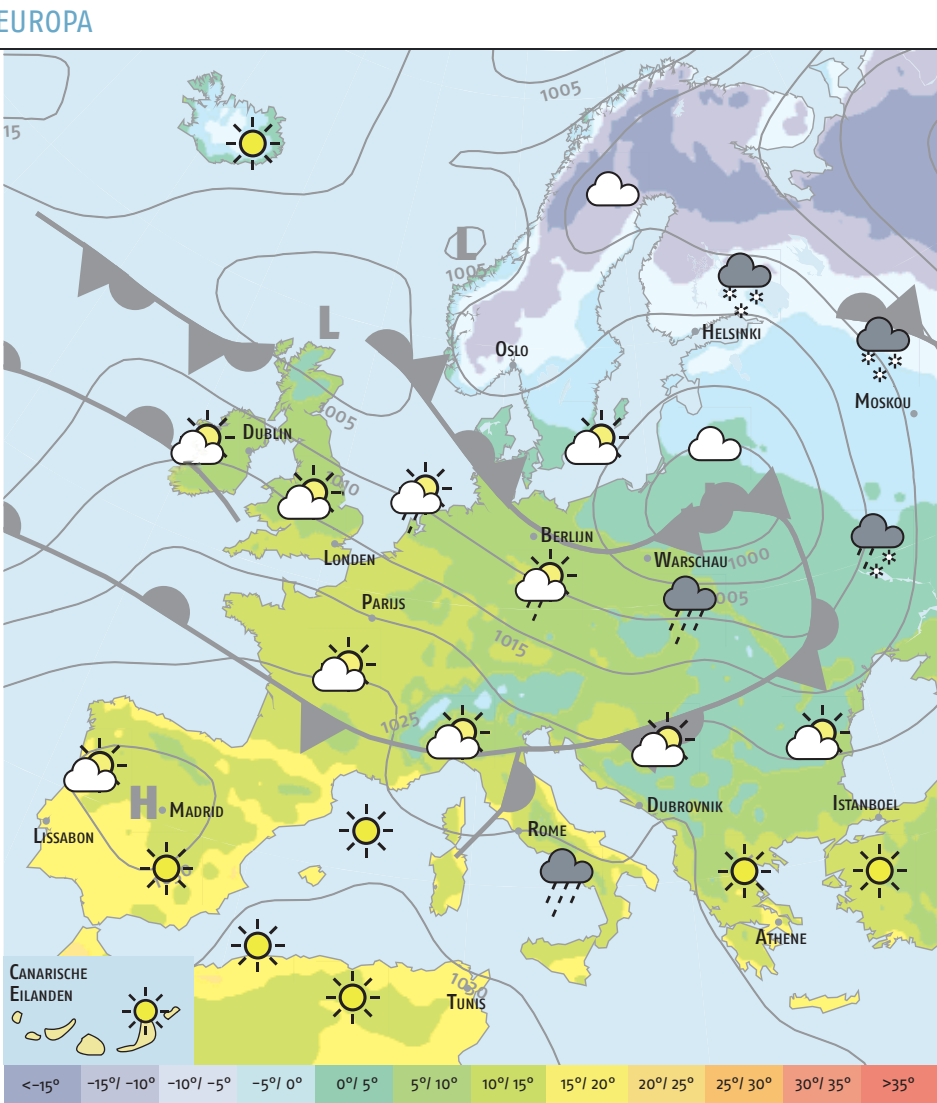
warmtefront

koufront

hogedrukgebied

lagedrukgebied

-1000- isobar

NEDERLAND stad	VANDAAG weer	°C	MORGEN weer	°C	EUROPA stad	VANDAAG weer	°C	MORGEN weer	°C	WERELD stad	VANDAAG weer	°C	MORGEN weer	°C
Amsterdam	regenbui	10	regen	8	Athene	zonnig	16	zonnig	17	Antalya	zonnig	18	zonnig	17
Apeldoorn	regenbui	10	regen	8	Barcelona	bewolkt	17	zonnig	17	Bangkok	bewolkt	35	bewolkt	35
Arnhem	regenbui	10	regen	8	Berlijn	regenbui	8	neerslag	7	Buenos Aires	zonnig	30	zonnig	32
Breda	regenbui	10	regen	9	Boedapest	regenbui	7	regenbui	7	Casablanca	zonnig	22	zonnig	23
Den Bosch	regenbui	10	neerslag	9	Bordeaux	regen	13	bewolkt	16	Curaçao	zonnig	30	zonnig	30
Den Haag	regenbui	10	regen	9	Brussel	onweer	11	regenbui	10	Delhi	zonnig	22	zonnig	22
Den Helder	regenbui	9	neerslag	8	Dublin	bewolkt	9	regenbui	11	Johannesburg	onweer	30	zonnig	32
Eindhoven	regenbui	10	regen	9	Frankfurt	bewolkt	12	regenbui	10	Lima	bewolkt	26	bewolkt	25
Emmen	neerslag	9	neerslag	7	Heraklion	zonnig	18	zonnig	17	Los Angeles	zonnig	22	bewolkt	22
Enschede	neerslag	9	neerslag	8	Innsbruck	onweer	9	regenbui	7	Melbourne	regenbui	19	zonnig	26
Groningen	neerslag	9	neerslag	7	Kopenhagen	regen	4	neerslag	5	Mexico City	zonnig	21	zonnig	20
Leeuwarden	regenbui	9	neerslag	8	Las Palmas	zonnig	23	bewolkt	23	Nairobi	zonnig	27	bewolkt	26
Lelystad	regenbui	9	regen	8	Lissabon	bewolkt	18	bewolkt	17	New Orleans	zonnig	18	bewolkt	21
Maastricht	regenbui	10	regen	9	Londen	bewolkt	11	regenbui	12	New York	bewolkt	10	zonnig	7
Middelburg	onweer	10	regen	10	Madrid	zonnig	13	bewolkt	14	Paramaribo	regenbui	30	regenbui	29
Nijmegen	regenbui	10	regen	9	Milaan	bewolkt	9	bewolkt	9	Peking	bewolkt	8	zonnig	1
Rotterdam	regenbui	10	regen	9	Moskou	sneeuw	-4	sneeuw	-4	Seoul	zonnig	8	zonnig	6
Terschelling	regenbui	8	neerslag	8	Nice	bewolkt	19	zonnig	17	Singapore	onweer	32	bewolkt	33
Utrecht	regenbui	10	regen	8	Oslo	bewolkt	-8	bewolkt	-8	Sydney	regenbui	22	zonnig	23
Venlo	regenbui	10	regen	9	Parijs	bewolkt	12	regenbui	13	Tel Aviv	zonnig	18	zonnig	18
Vlissingen	onweer	10	regen	10	Rome	neerslag	14	bewolkt	15	Tokio	bewolkt	14	bewolkt	14
Winterswijk	regen	9	regen	8	Sofia	bewolkt	7	zonnig	8	Toronto	bewolkt	1	bewolkt	2
Zierikzee	onweer	10	regen	9	Stockholm	bewolkt	-2	bewolkt	-5	Tunis	zonnig	17	zonnig	18
Zwolle	neerslag	9	regen	8	Warschau	regen	6	regenbui	3	Vancouver	regen	6	regen	8

ZON	
VANDAAG	MORGEN
△ 08:44 uur	△ 08:45 uur
▼ 16:30 uur	▼ 16:31 uur
MAAN	
VANDAAG	MORGEN
△ 16:35 uur	△ 17:34 uur
▼ 08:05 uur	▼ 09:14 uur
MAANSTANDEN	
Volle maan	22 dec
Laatste kwartier	29 dec
Nieuwe maan	06 jan
Eerste kwartier	14 jan

HOOGWATER

Delfzijl	11:31 uur	23:56 uur
Dordrecht	03:34 uur	15:55 uur
Harlingen	08:54 uur	21:36 uur
IJmuiden	02:57 uur	15:17 uur
Rotterdam	03:08 uur	15:26 uur
Stavenisse	02:50 uur	15:17 uur
Vlissingen	01:16 uur	13:31 uur
Yerseke	02:56 uur	15:13 uur

ZATERDAG	ZONDAG	MAANDAG	DINSDAG	WOENSDAG	DONDERDAG
8° 10°	6° 8°	4° 7°	2° 6°	3° 7°	3° 6°
50% W 4	50% ZW 3	30% NW 3	10% ZW 3	10% ZW 3	10% Z 2

WATERHOOGTE (CM)

Arnhem	740	-8
Keulen	194	3
Konstanz	281	-1
Lobith	791	-10
Zwolle	6	-3

van Nedag. Als u die informatie niet wenst, kunt u dat schriftelijk melden of een formulier aanvragen bij onze afdeling abonneeservice.

ADVERTENTIES
Tel. 088 1 999 999, ma. t/m vr. 8.30-17.00 uur; site: nd.nl/adverteren.
FAMILIEBERICHTEN via site: www.ndadvertenties.nl € 1,13 per mm, per kolom; via e-mail: familiebericht@nd.nl. € 1,24, per mm, per kolom.
TIPS via site: www.ndadvertenties.nl.
ZAKELIJKE ADVERTENTIES via site: www.nd.nl/adverteren; via e-mail: advertentie@nd.nl
SLUITINGSTERMIJN geboorte- en overlijdensberichten vóór 16.00 uur, overige familieberichten vóór 13.00 uur; tips één dag voor plaatsing vóór 12.00 uur; zakelijke advertenties reserveren vóór 09.00 uur, aanleveren vóór 11.00 uur.
SLUITINGSTERMIJN MAANDAGEDITIE familieberichten via site en e-mail zaterdags tot 16.00 uur; tips vrijdags tot 12.00 uur; zakelijke advertenties vrijdags tot 12.00 uur.

AUTEURSRECHTEN
Alle auteursrechten en databankrechten ten aanzien van de inhoud van deze uitgave worden uitdrukkelijk voorbehouden. Deze rechten berusten bij Nederlands Dagblad B.V., c.q. de desbetreffende auteur.

BANK
IBAN NL79 RABO 0329 6800 99
BIC-code RABONL2U
Identificatienummer: NL44ZZ090569430000
BEZORGING
Informatie over bezorging tijdens kantooruren: 088 1 999 999. Op zaterdag van 8.30 tot 10.30 uur. Mailen kan ook: service@nd.nl of ga naar onze site nd.nl/bezorging. Of SMS 222 naar 1008 (55 cent per bericht) wanneer u vandaag geen krant hebt ontvangen.
Wanneer u voor het eerst gebruik maakt van deze service, vermeld dan uw e-mailadres, postcode en huisnummer.
ND IN AANGEPASTE LEESVORM
Het ND is in aangepaste leesvorm verkrijgbaar bij Stichting Aangepast Lezen, Den Haag, tel. 070 3381500. klanten@aangepastlezen.nl

REDACTIE
HOOFDREDACTIE
Sjirk Kuijper (hoofdredacteur),
Daniël Gillissen (adjunct-hoofdredacteur),
Frans Tijssen (secretaris)
EINDREDACTIE
Hugo de Bruijne, Cees Dorland,
Annemarie Eversdijk-Cornelisse,
Reiny de Fijter,
Jenneke van Garderen-Hoogland,
Hilbert Meijer, Dick Schinkelshoek
CULTUUR, MEDIA & WETENSCHAP
Rien van den Berg, Maurice Hoogendoorn,

Rick Moeliker, Hilbrand Rozema,
Roel Sikkema, Eymke Verhoeven-Lobbezoo
BUITENLAND
Jan van Benthem,
Tilly Dadds-Reijnen, Sanne van Grafhorst,
Ruth van der Kolk, Ruurd Ubels,
Herman Veenhof
POLITIEK & ECONOMIE
Gerard Beverdam, Piet de Jong,
Sjoerd Mouissie, Eduard Sloot
KERK & RELIGIE
Gerard ter Horst, Wim Houtman,
Eline Kuijper, Hilbert Meijer,
Remco van Mulligen, Gerhard Wilts
BINNENLAND
Willem Bouwman, Gerald Bruins,
Sophia Geuze-Verboom, Rebecca van de Kar,
Rimme Mastebroek, Petra Noordhuis,
Aaldert van Soest, Hans-Lukas Zuurman
OPINIE & DEBAT
Wim Houtman, Frans Tijssen,
Reina Wiskerke, André Zwartbol
BUREAUREDACTEUREN
Harm Bosma, Robin van Deutekom,
Debora Dijkstra, Fokke Holwerda,
Roeland van Mourik, Harco Ploegman,
Jan-Willem Veenhof
VORMGEVING
Egbert Bonte, Lieneke Eefting,
Bert Hagenaars, Wilco Pot, Patrick Staal
Christel Versteeg-van de Pol

PUZZEL

WOORDZOEKER

Word search grid with letters for finding words.

© Sanders Puzzelboeken 181222

Alle onderstaande woorden zijn verstopt in deze woordzoeker. Streep alle woorden door. De resterende letters vormen de oplossing.

Table with 3 columns: AUTOMAAT, BETALEN, BEWAKING, BOETIEK, BONNETJE, GALERIJ, GESLOTEN, KASSA, KLANTEN, KLOK, KORTING, LIFT, MERK, SIERADEN, SLAGERIJ, SPECIAAL, WINKELN.

OPLOSSING KRUISWOORD VAN GISTEREN

Grid showing the solution for the crossword puzzle from yesterday.

RECEPT

ALICE WATERS nd.nl/koken BEELD PIXABAY

Prei in vinaigrette

Prei is het best in de koude maanden, als sla schaars is. Aangemaakt met deze mosterdvinaigrette vormt prei een lekkere wintersalade.

BENODIGDHEDEN
VOOR 4 PERSONEN
Maak schoon en snijd bij:
• 12 kleine (minder dan 2,5 cm in doorsnee) of 6 middelgrote preien
Kook ze in 7 tot 12 minuten gaar in ruim water met zout. Prik met een scherp mes in het dikste deel om te zien hoe gaar ze zijn. Het mes moet er gemakkelijk in glijden. Haal ze dan voorzichtig uit de pan en laat ze uitlekken en afkoelen. Meng voor de vinaigrette in een kleine kom:
• 1 el rodewijnazijn
• 2 tl dijonmosterd
• zout
• versgemalen zwarte peper
Klop erdoor:
• 60 ml extra vergine olijfolie
Proef of er meer zout bij moet. Knijp het water zachtjes uit de gekookte preien. Snijd grote preien in de lengte doormidden of in vieren. Hussel ze om met wat zout. Schik ze op een schaal, lepel de vinaigrette erover en wentel ze er rustig door. Strooi erover:
• 1 el gehakte peterselie of kervel

- VARIATIES
• Hak 1,5 hardgekookt ei grof en strooi het samen met de peterselie over de prei.
• Hak 4 ansjovisfilets op zout grof of snijd ze in stukjes en strooi ze samen met de peterselie over de prei.
• Verdeel olie en zout over de gekookte preien en grill ze boven matig hete kolen. <

n.a.v. De kunst van simpel koken, Alice Waters, Uitgeverij Nijgh & Van Ditmar, 39,99 euro

SUDOKU

★★

8x8 Sudoku grid for a two-star difficulty level.

Schrijf alle cijfers 1 t/m 9 in alle verticale kolommen, alle horizontale rijen én in alle vierkantjes van 3 x 3 vakjes.

★★★★

8x8 Sudoku grid for a four-star difficulty level.

OPLOSSING SUDOKU LIGHT VAN GISTEREN

8x8 grid showing the solution for the light Sudoku puzzle from yesterday.

OPLOSSING SUDOKU HEAVY VAN GISTEREN

8x8 grid showing the solution for the heavy Sudoku puzzle from yesterday.

FEUILLETONS

DAAN EN SIETZE

3. Er lag grind op het dak. Dat heeft hen op een nieuw idee gebracht. Sietze heeft een katapult in zijn zak. Hij legt er een steentje op, spant het elastiek, mikt en laat los. De steen vliegt weg en komt een heel eind verder in een achtertuin terecht. Daan heeft het ook geprobeerd. Het gaat geweldig. Je moet alleen goed uitkijken dat je geen ongelukken veroorzaakt en niets vernielt. Ze waren nog druk bezig toen ze het schorre gezang hoorden. Toen zijn ze direct de trap op gerend die naar de zolder gaat, naar de voorkant, om te zien wat er aan de hand was. Nu weten ze het. Hun onbezorgde vrolijkheid is plotseling verdwenen. Sietze gooit zijn ergernis en boosheid eruit, spontaan en driftig. Daan zegt niets, maar er gaat zoveel meer in

hem om. Hij verwerkt alles weer in zijn fantasiewereld. Toen ze net met de katapult aan het schieten waren, heeft hij zich David gevoeld, die tegen de Filistijnse reus Goliat ging vechten. Nou ja, David had een slinger en hij een katapult, maar dat scheelde toch niet zoveel... Zijn levendige fantasie sleept hem nog mee nu hij door het kapotte raam kijkt. In zijn linkerhand houdt hij de katapult. 't Was net zijn beurt,

toen ze hiernaartoe zijn gelopen. Zijn rechterbroekzak is gevuld met steentjes. Daar komen ze, de Filistijnen! De grootste, die voorop loopt, die met zijn brede, brutale kop, is Goliat. Daan leeft in zijn droomwereld en beseft nauwelijks wat hij doet. Hij luistert niet langer naar het drukke gepraat van zijn vriend. Zijn rechterhand voelt in zijn zak. Hij zoekt de grootste steen uit, legt hem op het leertje. 'Niet doen joh, ben je gek!' schreeuwt Sietze. Maar het is al te laat. De steen suist in flitsende vaart omlaag en raakt de WA-man met volle kracht op zijn dikke neus. De man steigert van de schrik. Zijn uniformpet valt op de grond. Opeens stopt het gezang.

WORDT VERVOLGD

SONATE IN G ROOD

161. Toen begon ze druk aan de voorbereidingen van het avondeten: broodjes, frites en ijsthee uit het havenwinkeltje. 'Het eten van morgen stelt nog minder voor', gaf ze toe. 'Dit was het beste wat ik kon doen voordat we ervandoor gingen. Sorry.' Ian haastte zich haar te helpen het eten uit de tassen te pakken. Later die nacht stapte Cade zachtjes uit zijn stapelbed. Hij trok zijn zeiljack aan en liep stilletjes naar de voordeur. Hij had er geen goed gevoel bij dat de vrouwen alleen buiten sliepen. Hij wist vrij zeker dat niemand hen hier gevolgd was, in die storm. Maar hij wilde toch even kijken of alles goed met hen was. Toen dacht hij aan de knarsende hordeur, genoeg lawaai om de slapers te wekken. Hij zocht een andere uit-

gang en vond vlak naast het keukenblok een zijdeur. Langzaam trok hij die open, dankbaar dat de scharnieren meewerkten. Hij pakte de zaklamp die hij, voordat hij naar bed ging, in zijn zak gestopt had. Maar toen hij eenmaal buiten was, borg hij die weer op. De donderwolken waren verdwenen en hadden een heldere maan achtergelaten, die zijn pad bescheen. Hij liep om de grasrand om het huis heen en ging in de richting

van de steiger. Halverwege de verweerde, ongelijke planken bleef hij even stilstaan om te luisteren. Hij hoorde alleen de ritmische golfslag van het water tegen de romp van de beide boten, en er bewoog niets binnen in de Exodus. Hij liep naar het eind van de steiger en zag hoe het maanlicht als elfjes op het water danste. Boven hem strekte een zachtgrijze overdekking zich uit van de ene drassige horizon tot de andere, met hier en daar wat lichtspikkeltjes. Cade kon nauwelijks ademhalen; hij wilde die majesteitlijke indruk niet verstoren. Hij keek in de richting van de bocht in de kreek waar Ian en hij die middag doorheen gevaren waren. Er bewoog niets, behalve de golfslag en het gras dat meebewoog in de wind.

WORDT VERVOLGD

MEELEVEN

MARIANNE HOKSBERGEN nd.nl/meeleven

■ **ACHTTIEN PLUS**
Janwillem en Adri Boer uit Ter Apel vragen uw aandacht voor hun buurvrouw en vriendin Tine Arends. ‘Ze heeft zelf heel wat moeilijke jaren achter de rug, maar staat toch altijd klaar voor anderen. Mensen die in *Meeleven* staan, krijgen post van haar, daar is ze erg trouw in. Morgen, 23 december, hoopt ze 70 jaar te worden. Wat zal ze het fijn vinden als u haar blij maakt met een mooie felicitatiekaart!’ Het adres is:
Mevr. Tine Arends, Steenbraam 12, 9561 DB Ter Apel.
‘Onze dochter Ellen Dekker-Hummel (35) uit Hoogeveen zit nu ruim een jaar in de ziektewet’, mailt Martha Hummel-Snippe. ‘Ellen is getrouwd en heeft twee kinderen. Ze had pijn in haar nek en rug, en is

geopereerd aan een nekhernia. Dat is niet helemaal goed gegaan en nu heeft ze een incomplete dwarslaesie en spasmen in armen en benen. Wat zou het mooi zijn als ze post krijgt: dat geeft wat afleiding.’ Haar adres is:
Ellen Dekker-Hummel, Kymmelstraat 57, 7907 CP Hoogeveen.

■ **HARTELIJK DANK**
Sjanie Versteeg uit Almkerk bedankt hierbij graag ieder die haar een kaart of briefje stuurde. De bemedigende en troostende woorden hebben haar erg goed gedaan. Elke dag werd ze blij verrast door de vele kaarten die de postbode bezorgde: ‘Nogmaals dank!’

►► [opgaven: meeleven@nd.nl](mailto:meeleven@nd.nl) of ND, Postbus 2085, 3800 CB Amersfoort.

NL

ANP nd.nl/nederland BEELD ANP / SIESE VEENSTRA

113 aardbevingen

Het KNMI telde dit jaar in totaal 113 aardbevingen in ons land. De meeste (87) deden zich voor in het aardgasgebied in Groningen. Vijftien daarvan hadden een kracht boven de 1,5, zo blijkt uit een voorlopig jaaroverzicht van het KNMI. De zwaarste aardstoot was op 8 januari in het Groningse Zeerijp. Die had een kracht van 3,4, bijna even zwaar als die in 2012 in Huizinge (3,6). Ook in Noord-Holland vond een aardbeving plaats die door gaswinning werd veroorzaakt, op 5 juni in Warder. De trilling met een kracht van 2,5 werd veroorzaakt door gaswinning in het nabijgelegen Middelie-veld, ten noordoosten van Purmerend. Limburg had deze zomer te maken met een reeks natuurlijke bevingen, door spanningen in de aardkorst. Tussen 23 juli en 8 augustus waren er elf aardbevingen met magnitudes tussen de 0,5 en 2,4. In totaal kende Limburg dit jaar zeventien natuurlijke bevingen. Er was één beving bij Velden, die mogelijk samenhangt met de winning van aardwarmte. <

KERKNIEUWS

■ **GEREFORMEERDE GEMEENTEN BEROEPEN** te Picture Butte (Alberta, Canada): A.H. Verhoef te St. Catharines (Ontario, Canada). **BEDANKT** voor Oostkapelle: H. Brons te Vlaarding.

NL

ANP

Kwart van vuurwerk bij test niet veilig

► **DEN HAAG**
Van het geïmporteerde en geteste consumentenvuurwerk voldoet ruim een kwart (28 procent) niet aan de veiligheidseisen. Dat komt naar voren uit controles van de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT). Het is een stijging ten opzichte van vorig jaar. Toen bleek 22 procent onveilig. Het grootste risico vormen de batterijen, ook bekend als cakeboxen. Ze kunnen omvallen en er kunnen brandende delen af vallen. De ILT testte driehonderd partijen op de Maasvlakte. Vuurwerk dat niet door de test is gekomen, moet op kosten van de importeur worden vernietigd. Dat 28 procent van de onderzochte partijen niet veilig wordt geacht, betekent niet dat er met 28 procent van het vuurwerk in de winkels iets mis is. <

LEZERSFOTO

FOTO'S VAN DE WINTER

Opnieuw dank voor de ingezonden foto's. We konden weer een mooie nieuwe selectie foto's maken, waar u hopelijk van geniet. Wellicht krijgt u zelf ook inspiratie voor het maken van een originele foto. Stuur uw foto in en wie weet staat deze volgende week op deze plek. Foto's kunnen gestuurd worden naar meedenken@nd.nl.

BEELD ERICA VAN LEEUWEN, KLOETINGE • Het strand in Vlissingen op een stormachtige dag in december.

BEELD HANS WERKMAN, AMERSFOORT • Stilstand en voortgang op straat na de eerste sneeuwval.

BEELD MAHIEM GUNNINK, PUTTEN • Zondagochtend op weg naar de kerk in Putten een mooie sneeuwbal maken.

BEELD AAFKO TUIN • Parels, tot in de verte waar te nemen.

BEELD JAN WESSELING, GRONINGEN • Als er sneeuw is, komen de vogels dichterbij om voer te zoeken in de tuin.

Huwelijksjaren

HUGO DE BRUIJNE nd.nl/nederland BEELD DIRK HOL

Ga de ander niet veranderen

De één is al jaren getrouwd, de ander staat aan het begin van de huwelijksjaren. Hoe doen koppels dat? Larinda en Dirk Bok uit Bleiswijk, 38 jaar getrouwd, drie kinderen, vier kleinkinderen. Zij helpt mensen via personal branding in hun presentatie. Hij heeft zichzelf opgewerkt van heftruckchauffeur op de veiling tot zelfstandig veiligheidsadviseur.

Zij: 'We geven in onze kerk een cursus huwelijks-toerusting. Dan zijn we open over onszelf.'
Hij: 'Zoals over de afspraken die we hebben ge-

'Larinda is direct. Ze houdt me een spiegel voor als ik mijn gang ga.'

maakt. Ik ruim altijd de vaatwasser uit. En negen van de tien keer tank ik en breng ik de banden op spanning. Maar Larinda doet de boodschappen.'
Zij: 'Dat samen doen, werkt niet bij ons. Ik heb een plan in mijn hoofd en ga efficiënt en snel door de winkel. Dirk loopt te rommelen bij de schappen.'
Hij: 'In de supermarkt is ze Larinda Verstappen.'
Zij: 'Ik vind het fijn dat hij de banden oppompt of mijn auto wast. Dat hebben we afgesproken toen bleek hoe lastig hij het vond om een kussen in een sloop te doen. Weet je wat, zei ik, ik doe dat voortaan en jij de banden.'
Hij: 'Het knettert weleens, hoor. Opruimen is een vak apart. Als ik het een keer fout doe, dan zit het in mijn systeem en gebeurt het niet weer.'
Zij: 'Het kan niet allemaal perfect zijn.'
Hij: 'We hebben geleerd met elkaar om te gaan.'
Zij: 'Als je je verhaal kwijt wilt en de ander reageert niet op wat je zegt, maar met iets wat in hem opkomt, dan voel je je niet gehoord.'
Hij: 'We hebben afgesproken het dan te zeggen: ik heb het idee dat je me niet begrijpt.'
Zij: 'De tijd nemen voor elkaar, daarmee zijn we begonnen toen 25 jaar geleden in *EO Visie* tien stellingen stonden om als echtpaar te bespreken.'
Hij: 'We gingen ook naar huwelijksweekenden.'
Zij: 'Niet alleen praten over wat je meemaakt, maar de diepte in, hoe je dingen ervaart.'

Hij: 'We kregen mooie tips, zoals elk jaar een weekend weg. Laatst zijn we in Lissabon geweest.'
Zij: 'Maar ook met de kinderen nog thuis kun je een uurtje gaan wandelen, of fietsen.'
Hij: 'Ga aan de slag. Trouwen is een werkwoord.'
Zij: 'Probeer de ander niet te veranderen. Ik respecteer Dirk om zijn rust, zijn overzicht, hij is breed georiënteerd en kan dan advies geven.'
Hij: 'Ik respecteer Larinda om haar zorgzaamheid. En ze is direct. Ze houdt me een spiegel voor als ik mijn eigen gang ga.'
Zij: 'Ik vind het fijn dingen te bespreken. Vorige week zei ik: heb je last van je hand? Tja, ik ken je, je was stiller en ik zag je gezicht vertrekken.'
Hij: 'Ik heb ooit een spijker door mijn hand geschoten met een luchthamer. Dat speelt soms op.'
Zij: 'Dan moet je niet blijven tobben, we hebben spullen in huis, ik ga er meteen mee aan de slag.'
Hij: 'Voor ik ga praten, maak ik afwegingen. Ik ben conflictmijdend. Ik heb geleerd iets bespreekbaar te maken voordat het tot een conflict leidt.'
Zij: 'Dirk is bang een ander te kwetsen. Maar als je meteen zegt wat je niet fijn vindt, kan de ander daar wat mee. Ik ben vrij doelgericht. Dat is ook mijn valkuil.'
Hij: 'We hebben elkaar leren kennen op een vakantieberoerderij.'
Zij: 'Dirk is a drem en heeft veel humor, die ik trouwens vaak niet snap.'
Hij: 'Larinda zat in de Gereformeerde Gemeente, ik in de Gereformeerde Bond. Toen we wilden verloven, kon dat niet: ik was van de foute kerk.'
Zij: 'Het was kiezen of delen, en ik ben altijd redelijk gezagsgetrouw geweest.'
Hij: 'Ik ging met haar mee, het meisje was belangrijker dan de kerk.'
Zij: 'Maar na je trouwen, moet je je eigen weg vinden. Vaccineren, televisiekijken? Dat kon niet. Waarom? Nou, daarom. Maar we zijn het wel gaan doen. Nu zijn we lid van de Gereformeerde Bond. Het geloof is onze basis.'
Hij: 'Ik heb 33 jaar geleden kanker gehad, nadat Larinda in de kraamtijd al erg ziek was geweest. Toen hebben we de hand van de Here God ervaren en vonden we troost bij elkaar.'
Zij: 'Dirk vindt het lastig ergens alleen heen te gaan als het spannend is: een uitslag in het ziekenhuis, of laatst een examen. Dan ga ik mee.'
Hij: 'Toen Larinda in de zorg een vervelende tijd had op haar werk, ging het een tijd niet om mij.'
Zij: 'Ik kon klein zijn. Dirk was naast God mijn enige houvast. Niemand vroeg nog naar hem en ik wilde altijd maar wandelen en praten.'

Hij: 'Praten, praten, praten. Haar werd onrecht aangedaan. Ik kan daar niet tegen.'
Zij: 'Zeker weten dat je aan elkaar wordt gegeven.'
Hij: 'We hebben nu meer dan vroeger tijd voor elkaar. Maar ga niet van de drukte in je gezin over in druk zijn met werk of kerk. God, gezin, werk, kerk. Jaren geleden op een mannenontbijt zei ik al: als je aan die volgorde sleutelt, gaat het fout.'
Zij: 'Maar laatst, toen Dirk geslaagd was voor zijn examen voor een certificaat, vroeg ik: wat ga je nu doen? Misschien zang? Want één long van Dirk is kleiner. Zingen is goed voor je longen.'
Hij: 'Diverse mensen zeiden tegen mij dat ik een mooie stem had. Nu zit ik op een koor, De Gouwe Stem, met 150 mannen. Het eerste optreden vond ik heel spannend.'

'Dirk is ad rem en heeft veel humor, die ik trouwens vaak niet snap.'

Zij: 'Je viel niet flauw, hield wijs en viel niet van het podium. Daarover had hij vooraf gedroomd.'
Hij: 'Ik ben veiligheidsman en dacht: straks val ik vanaf de achterste rij van het podium.'
Zij: 'Ik geef Dirk af en toe een schop. Als het aan hem had geleden gingen we nog steeds op vakantie naar een huisje in Elspeet.'
Hij: 'Naar een christelijke camping in Hardenberg, buiten mijn comfortzone ... Het was heel leuk.'
Zij: 'Probeer dingen gewoon, zoals laatst die veiligheids certificering. Het bevestigt dat je een waardevol mens bent, die kwaliteit levert.'
Hij: 'Ik kreeg een 10! Dat had ik niet verwacht.'
Zij: 'Wat je aan wijsheid opdoet, kun je delen.'
Hij: 'Als de kinderen ons nodig hebben, bellen ze mij als er iets moet worden gedaan, en Larinda voor andere dingen.'
Zij: 'Ze houden je soms een spiegel voor. Dan vraag ik me af waardoor het komt dat ik het anders zag en denk ik na hoe ik eraan tegemoet kan komen.'
Hij: 'Er zijn altijd dingen te ontdekken. Recent was Larinda een week weg. Dan haal ik mijn eigen boodschappen, ook voor de week erna. Ik kies wel een rustig moment, niet op zaterdagmiddag.'
Zij: 'Ik wil graag het beste uit mensen halen. God heeft mensen uniek geschapen. Dus ga aan het werk met je talenten.'

Stilgezet/
Openbaring 1:13

Als een mens?

Ik zag iemand die eruitzag als een mens. Hij was gekleed in een lang gewaad en had een gouden band om zijn borst. Zijn hoofd en zijn haren waren wit als witte wol of als sneeuw, en zijn ogen waren als vlam-mend vuur.

Ooit zullen wij Jezus zien. Zouden we Hem dan zien net zoals Johannes Hem zag? In de gedaante van een mens? Kan heel goed, Hij is tenslotte mens geworden en als mens naar de hemel opgevaren. Johannes heeft dat zelf meege-maakt, hij zag Hem opstijgen, met zijn armen zegenend wijd. Toch herkent hij Hem niet meteen in dit visioen. Hij ziet er wel uit als een gewoon mens, zelfs zijn kleding lijkt menselijk, maar toch is Hij zo heel anders met dat witte haar en die vlamme ogen, met een gezicht dat schittert als de felle zon. Je ziet die timmerman er niet meer in terug, laat staan dat kindje in de voerbak. Want Hij is ook God. Om voor te beven, zo groot.

►► Beluister Stilgezet op nd.nl

LIMERICK

KEES VAN EGMOND, BLEISWIJK

JONGE EGELTJES HEBBEN ONDERGEWICHT

Een egelfamilie in Vorden met weer eens niet veel op de borden maakt ruzie. Venijn vermengd met chagrijn. Je merkt dat ze prikkelbaar worden.

Limerick bijdragen? achterop@nd.nl

.....@nandokastelijn:
Veel wind en veel regen. We komen al lekker in de Nederlandse kerstseer.

.....@JOR_ID:
Wat doet een dief in de trein? Hij stiltecoupé.

IK EN MIJN HUIS

Maria

In veel Brabantse dorpen kan men in de kersttijd een kerstomgang lopen. Men komt dan langs plaatsen waar het kerstverhaal wordt uitgebeeld en eindigt bij een levende kerststal (vanwege de kou) in een kerk. Enkele jaren geleden liepen we zo'n Kerstroute en eindigden in de kerk, waar we ontvangen werden met 'Maria-kaakjes' bestrooid met blauw-/witte muisjes. In de levende kerststal bevonden zich Jozef en Maria met het baby'tje. Tot mijn verwondering zat er ook nog een ongeveer twee jaar oud meisje in het stro. Op mijn vraag aan 'Maria' wie dat baby'tje was, antwoordde zij: 'Dat is mijn zusje en ze heet Maria.'

NIET TE MISSEN

WISANNE VAN 'T ZELFDE nd.nl/media BEELD ANP CHRIS JACKSON

DE OPERATIE WAARDOOR HIJ ONDRAAGLIJK LIJDT

Wat was deze week boeiend, interessant, verstrooiend of anderszins de moeite waard op radio, televisie en internet?

Op zijn vierde werd prins Charles troonopvolger, maar hij staat nog steeds in de wachtstand. ‘Zijn enige taak is rustig zijn tijd uitzitten. En hij is de eerste in de familie die alles uit die rol, uit die positie haalt’, zegt prins Harry in de documentaire over zijn vader die *Blauw Bloed* zaterdag uitzond. De zeventigste verjaardag van prins Charles dit jaar vormde de aanlei-

ding voor de documentaire. De nadruk ligt vooral op zijn betrokkenheid bij de familie, maar ook bij maatschappelijke thema's, zoals het milieu en kansarme jongeren. Ca-

milla, de echtgenote van prins Charles, wil voor eens en voor altijd afrekenen met de kritiek die haar man te verduren krijgt: ‘De mensen weten niet wat hij allemaal achter de schermen doet. Ze realiseren zich niet hoe aardig hij is.’

De laatste tijd is er volop aandacht voor ‘mensen die in het verkeerde lichaam geboren zijn’ die zich laten opereren. Vooral de succesverhalen worden sterk belicht. Maar er zijn ook mensen die spijt hebben van hun geslachtsveranderende operatie, zo blijkt uit de aflevering van

Zembla van afgelopen woensdag. ‘Ik dacht: straks gaan voor mij de poorten open’, vertelt Patrick de Veen over de tijd voor zijn operatie. Maar hij kreeg vreselijke spijt. Dorine Sellenraad was enkele jaren psycholoog bij het VU Medisch Centrum en voerde in die hoedanigheid gesprekken met mensen die een geslachtsveranderende operatie wilden ondergaan. ‘Wat ik miste, was een kritische houding’, zegt ze. Artsen gingen te snel mee in de wensen van de patiënt zonder kritisch en grondig onderzoek te doen. Bij De Veen werd vastgesteld dat hij

helemaal niet transseksueel is, maar ondertussen was hij al geopereerd. Voor de camera vertelt hij huilend wat dit voor hem betekent, wat de kijker kippenvel bezorgt. ‘Je kan nooit meer helemaal jezelf zijn’, zegt De Veen. Na een periode als vrouw te hebben geleefd, gaat hij nu weer door het leven als man. Maar er is bij hem uitzichtloos en ondraaglijk lijden vastgesteld, waardoor hij toestemming voor euthanasie heeft gekregen. Voorlopig durft hij dat nog niet aan: ‘Ook dat is een grote stap en is onherroepelijk.’

►► npo.nl

ZATERDAG

NPO 1

05.55 Nederland in beweging. 06.00 Nederland in beweging. 06.20 Een Huis Vol. 07.15 Tijd voor MAX. 07.55 Na Het Nieuws. 09.05 Vrije Geluiden. 09.55 Boeken. 10.35 Close Up: Op zoek naar Haydn. 11.30 Het Uur van de Waarheid. 12.20 Sterren NL Top 20. 13.00 NOS Journaal. 13.05 3FM Serious Request: Lifeline. 13.20 Sterren NL Special. 14.10 NOS Sport: NOS NOC*NSF Sportgala. 15.50 Zet 'm op! 17.15 Nederland Zingt. 17.44 Socutera. 17.50 3FM Serious Request: Lifeline

18.00 NOS Journaal. 18.15 EenVandaag. 18.50 NOS Sportjournaal. 19.05 Kassa. 20.00 NOS Journaal. 20.30 Knoop Gala 2018. 21.55 Ik vertrek. 22.45 NOS Studio Sport Eredivisie. 23.40 NOS Studio Sport

00.12 NOS Journaal. 00.15 3FM Serious Request: Lifeline. 00.35 Wim Daniëls – As-sociëren. 01.40 Sterren NL Special. 02.20 EenVandaag. 02.54 NOS Journaal. 03.00 NOS Journaal.

NPO 2

08.25 Blauw Bloed. 09.05 Sahara. 09.55 Joris zoekt troost. 10.45 Rail Away. 11.15 Café Lazarus. 11.45 Het geld van de sjeik? 12.15 De Herbestemming. 12.49 Politieke partijen: ChristenUnie. 13.00 NOS Journaal. 13.10 The Queen at 90. 14.00 MAX Maakt Mogelijk. 14.15 Podium Witteman. 15.30 Fryslân DOK. 16.15 Nederland op de sofa. 17.00 NOS Journaal. 17.15 NOS WK Voetbal clubteams 1ste helft

18.26 NOS WK Voetbal clubteams wedstrijdanalyse. 18.35 NOS WK Voetbal clubteams 2de helft. 19.35 Ik mis je. 20.00 Rail Away. 20.30 Nationale Bijbelquiz – kersteditie. 22.00 Nieuwsuur. 22.40 Het kerstverhaal van De vloer op – De zingevingsfabriek. 23.35 Woman in Gold

01.15 Nachtzoen. 01.30 Nieuwsuur. 02.05 Nieuwsuur. 02.35 Tekst TV.

NPO 3

07.35 De Zoo. 07.45 Buurman en buurman. 07.55 Apennoten XL. 08.15 Zapp Kids Top 20. 08.45 Zapplive. 08.55 Zappsport. 09.10 Zapplive. 09.30 CupCakeCup. 09.55 Zapplive. 10.05 Freeks wilde wereld. 10.15 Zapplive. 10.40 Weekoverzicht SpangaS. 11.35 De mooiste sprookjes. 12.35 Alleen op de wereld marathon. 12.36 Alleen op de wereld. 12.46 Alleen op de wereld. 12.56 Alleen op de wereld. 13.06 Alleen op de wereld. 13.16 Alleen op de wereld. 13.26 Alleen op de wereld. 13.35 Alleen op de wereld. 13.45 Alleen op de wereld. 13.55 Alleen op de wereld. 14.05 Alleen op de wereld. 14.15 Freeks wilde wereld. 14.30 Freeks wilde wereld. 14.40 Grote Hummimummi Kerstspecial. 15.05 Gips. 15.30 Zappbios: Molly Moon's ongelooflijke hypnoseboek. 17.00 Betreden op eigen risico. 17.40 Checkpoint. 17.45 De regels van Floor. 17.55 Gips

18.15 CupCakeCup. 19.00 NOS Jeugdjournaal. 19.25 Kerst met de Zandtovenaar. 20.18 Socutera. 20.20 Trapped. 22.00 Top 2000: The Untold Stories. 22.40 Het beste van... Kerst. 23.55 3FM Serious Request: Life-line

00.15 The Graham Norton Show.

RTL 4

12.30 Off Piste. 13.00 Baas BBQ. 13.30 Een Zaak Van Bloemen. 14.00 Bubbels & Gloss. 14.30 Welkom In Mijn Stad. 15.00 Pluijms eetbare wereld. 15.30 Van Passie Naar Droombaan. 16.00 De Beste Van Nederland Kerstspecial. 16.30 Plezier En Passie. 17.00 Later Als Ik Groot Ben. 17.30 House Vision .... 18.00 RTL Nieuws. 18.03 RTL Weer. 18.05 Eigen Huis & Tuin. 18.35 RTL Boulevard. 19.20 Het December Nieuws. 19.30 RTL Nieuws. 19.50 RTL Boulevard 30 Secondds. 19.55 RTL Weer. 20.00 Oh, Wat Een Jaar!21.30 The Big Music Quiz. 23.00 Het Perfecte Plaatje ..... 00.00 RTL Nieuws. 00.10 RTL Weer.

RTL 5

06.00 Teleshop 5: Tommy Teleshopping. 07.30 New Creation Church TV. 08.00 Teleshop 5: Tommy Teleshopping. 11.00 Teleshop 5: Dit is mijn toekomst. 12.00 Teleshop 5: Tommy Teleshopping. 16.00 Films & sterren. 16.30 Helden Van Hier: Door Het Vuur. 17.30 Helikopter Helden UK ..... 18.30 Expeditie Robinson. 20.00 Helden Van Hier: Door Het Vuur. 21.00 Politie 24/7. 22.00 Politie USA Live ..... 00.30 Teleshop 5: Nachtlounge. 02.01 Teleshop 5: Nachtlounge. 05.00 Teleshop 5: Car Tracks. 05.30 RTL De Journal.

SBS 6

08.30 Huizen onder de Hamer. 09.30 Levende steen ministries. 10.00 Hoeveel ben je waard?10.55 De Handhavers. 11.30 Beestengeluk. 12.00 De Handhavers. 12.30 Holland van boven. 13.00 Dance as One. 14.25 Fijne Kerst. 15.25 De Handhavers. 15.55 Dieren op spreekuur. 16.25 De Nalatenschap. 16.55 De Grote Tuinverbouwing ..... 18.15 De 20 grappigste grapjurken. 18.50 Dr. Seuss: The Lorax. 20.30 The Secret life of Pets. 22.20 Minions mini movie: Orientation Day. 22.35 Hart van Nederland – Late editie. 23.00 Nick & Simon Theatertour 'Aangenaam' ..... 00.25 Wereldreis op Wielen. 01.15 Astro TV.

RTL 7

06.30 B.O.Z.: Ben 10. 06.41 B.O.Z.: Ben 10. 06.55 B.O.Z.: Power Rangers Ninja Steel. 07.20 B.O.Z.: Transformers Robots In Disguise. 07.45 B.O.Z.: Beyblade Burst. 08.10 B.O.Z.: Zak Storm. 08.35 B.O.Z.: Pokémon. 09.00 B.O.Z.: LEGO Nexo Knights. 09.25 B.O.Z.: LEGO City. 09.30 Teleshop 7: Mediashop. 10.15 Teleshop 7: Car Tracks. 10.30 Teleshop 7: Mediashop. 13.00 Ondernemend Nederland. 13.30 RTL 7 Darts: WK 2019 ..... 18.00 De Sterkste Man. 19.00 Barney: Het Verdriet Van Een Wereldkampioen. 20.00 RTL 7 Darts: WK 2019 ..... 00.00 RTL Autowereld. 00.30 RTL Transportwereld. 01.05 Teleshop 7: Hollandse Kanjers.

►► kijk voor het complete programmaoverzicht op www.nos.nl of op Teletekst pagina 200 ..... ►►

EEN

09.00 Music for Life. 12.05 De week van BRUZZ. 12.35 De markt. 13.00 Het journaal. 13.25 Het weer. 13.30 Sporza: Veldrijden. 16.20 VRT NWS Update. 16.25 Villa Política. 16.55 Music for Life ..... 18.00 Kijk uit. 18.07 VRT NWS Update. 18.10 It's a wild Christmas. 19.00 Het journaal. 19.30 Het weer. 19.35 Iedereen beroemd. 20.05 Joker+ en Lotto. 20.15 Heathrow. 20.40 F.C. De Kampioenen. 21.25 Boychoir. 23.05 Het journaal. 23.21 Winst joker+ / lotto. 23.22 Keno. 23.23 Euromillions winstverdeling. 23.25 Het weer. 23.30 Section de recherches

ARD

07.35 Kinderprogramm: Anna und die Hausti-ere. 07.50 Kinderprogramm: Checker Can. 08.15 Kinderprogramm: Neuneinhalb. 08.25 Kinderprogramm: Die Pfefferkörner. 08.50 Kinderprogramm: Die Pfefferkörner. 09.20 Kinderprogramm: Die Pfefferkörner. 09.50 Tagesschau. 09.55 Sportschau ..... 18.00 Sportschau. 18.30 Sportschau. 19.57 Lotto am Samstag. 20.00 Tages-schau. 20.15 Wir sind doch Schwestern. 21.45 Wir sind die Neuen. 23.15 Tages-themen. 23.35 Das Wort zum Sonntag. 23.40 Die Akte Grant ..... 01.30 Tagesschau. 01.35 Wir sind doch Schwestern. 03.08 Tagesschau.

BBC 1

07.00 Breakfast. 11.00 Saturday Kitchen Live. 12.30 Nigel Slater's Simple Suppers. 13.00 Football Focus. 14.00 BBC News – Weather. 14.15 Merry Madagascar. 14.40 Penguins of Madagascar. 16.00 Kung Fu Panda. 17.25 Fi-nal Score ..... 18.20 Celebrity Mastermind. 18.50 BBC News. 19.00 BBC Regional News and Weather. 19.10 Pointless Celebrities Christmas Special. 20.00 Watership Down. 21.40 Casualty. 22.30 The Vicar of Dibley. 23.15 BBC News – Weather. 23.27 National Lottery Update. 23.30 Match of the Day ..... 01.05 The NFL Show. 01.35 Old School.

BBC 2

07.00 Top Class: Christmas Special. 07.30 This Farming Life. 08.30 Top of the Shop with Tom Kerridge. 09.30 The Hairy Bikers Home for Christmas. 10.15 The Hairy Bikers Home for Christmas. 11.00 The Muppets. 12.35 Cars 2. 14.15 Equestrian: Olympia. 17.25 Finding Neverland ..... 19.00 The Good Life. 19.30 Porridge. 20.15 The Lone Ranger. 22.30 Live at the Apollo Christmas Special. 23.15 Good-ness Gracious Me – 20 Years Innit!23.55 Goodness Gracious Me ..... 00.40 The Sapphires. 02.20 The Spectacular Now. 03.45 Sign Zone: Mary Berry's Christ-mas Party. 04.45 This Is BBC Two.

WK VOETBAL CLUBTEAMS Liveverslag van de finale Real Madrid – Al Ain in Abu Dhabi. NPO 2, 17.15 uur

NGC

06.00 Dr K's Exotic Animal ER. 07.10 Dirty Rotten Survival. 08.05 The Incredible Dr. Pol. 09.05 The Incredible Dr. Pol. 10.00 Science of Stupid. 10.30 Science of Stupid. 11.00 Megafactories. 12.00 Strippers Cars for Cash. 13.00 Britain's Greatest Machines. 14.00 Britain's Greatest Machines. 15.00 Britain's Greatest Machines. 16.00 Big, Bigger, Big-gest. 17.00 Big, Bigger, Biggest ..... 18.00 Wild Sri Lanka. 19.00 Wild Aus-tralia. 20.00 Lockdown Comps. 21.00 Airport Security: Peru. 22.00 Latin Ame-rican Hot Borders. 22.30 Latin American Hot Borders. 23.00 Drugs Inc..... 00.00 UFO Europe: The Untold Stories. 01.00 I Wouldn't Go in There. 02.00 Drugs Inc.02.45 Air Crash Investigation. 03.30 Airport Security: Colombia. 04.15 Locked Up Abroad. 05.00 Science of Stupid.

KNOOP GALA 2018 Gala vol muzikale talenten met een verstandelijke beperking. NPO 1, 20.30 uur

FAMILY7

06.00 Building a difference. 06.30 Het geheim van Israël. 07.00 Questions and Answers. 07.30 Krummel. 08.00 Joyce Meyer. 08.30 Opwekking Praise 2013. 09.00 Wijs. 09.30 Het geheim van Israël. 10.00 In Touch. 11.00 Maranatha. 11.30 De 7 ge-meenten en Patmos. 11.45 Uitgelicht!12.00 I24News. 12.05 Wijs. 12.35 Questions and Answers. 13.05 Het geheim van Israël. 13.35 Building a difference. 14.05 Two Steps From Hope. 15.22 Glimpse of Eternity. 16.15 Het geheim van Israël. 17.01 Blalala. 17.13 Blalala. 17.30 The Drive TV ..... 18.00 I24News. 18.10 De 7 gemeenten en Patmos. 18.28 Questions and Ans-wers. 19.00 Young Explorers. 19.30 Het leven van de profeet Daniel. 20.00 Isra-elCNN. 21.00 Homecoming. 22.00 Out of the Ashes. 23.00 God op de werkvloer

TOP 2000: THE UNTOLD STORIES Do-cumentaire met het persoonlijke ver-haal van Beth Hart. NPO 3, 22.00 uur

GROOT NIEUWS RADIO

06.00 Het Weekend. 10.00 Mens en Missie. 12.00 Het Weekend ..... 19.00 't Heerlijk Loflied. 20.00 Het Weekend ..... 00.00 De Nacht. 05.25 De Bijbel Door.

CANVAS

06.00 Music for Life. 17.20 FIFA Club World Cup 2018 ..... 19.30 Music for Life. 20.00 VRT NWS up-date. 20.05 Vranckx. 20.35 Greyzone. 21.20 Greyzone. 22.05 Lola rennt. 23.25 Het weer. 23.30 Vranckx. 23.55 Music for Life.

TV
VOORKEUR

ZA NPO 2 ► EO, 19.35–20.00 UUR
Ik mis je
Als Sonja en Menno drie maanden verking hebben, krijgt Menno ernste nierproblemen. Toch weet Sonja zeker dat ze met hem verder wil. Een paar jaar later krijgt Menno een nieuwe nier en een nieuwe alveolier. Zijn leven hangt dan aan een zijden draad, maar hij krijgt er nog 21 jaar bij. Tijdens een druk kinderfeestje wordt Conny Rijcken gebeld door haar zus met de vraag: ‘Heb je al iets gehoord van mama?’ Omdat deze vraag haar vreemd voorkomt, belt ze zo snel mogelijk haar moeder op. Die vertelt haar dat haar vader naar het ziekenhuis is gebracht. Conny gaat dezelfde dag nog naar hem toe, maar heeft niet door hoe ernstig de situatie is.

ZA NPO 2 ► EO, 20.30–22.00 UUR
Nationale Bijbelquiz
Anita Witzier, Rik Felderhof, Karin Bloemen en Jos en Dycke (*Boer zoekt Vrouw*) strijden, ieder met twee zelfgekozen secondanten, om de titel ‘Bijbelkenner van 2018’. Deze editie staat in het teken van Kerst. Wie weet het meest van dit bijbelse feest? Net zoals de voorgaande jaren presenteert Bert van Leeuwen het programma. Marleen Stelling voorziet de kandidaten én de kijker van interessante achtergrondverhalen en unieke weetjes.

ZO NPO 2 ► KRO–NCRV, 21.05–22.00 UUR
Joris' kerstboom
‘Voor wie heb jij een kerstgedachte en wie wil jij in het licht zetten?’ vraagt presentator Joris Linssen aan mensen uit het hele land. Zij komen naar Joris' kerstboom om er een foto in te hangen van een bijzonder persoon. Aan Joris Linssen vertellen zij hun vrolijke, verdrietige en ontroerende verhalen. Dit jaar staat de kerstboom in verschillende steden.

ZO NPO 1 ► MAX, 23.05–00.02 UUR
Een kaarsje voor Nicky Verstappen
Krijgt de familie van Nicky Verstappen na twintig jaar eindelijk antwoord op de vraag hoe hun geliefde zoon in 1998 om het leven kwam? Hoe bang is hij op zijn laatste momenten geweest? Openhartiger dan ooit vertellen ze over het verdriet en het gemis van Nicky. Zij doen dit samen met Peter R. de Vries, die hun vriend en steunpilaar werd.

TV VOORAF

WISANNE VAN 'T ZELFDE nd.nl/media BEELD EO

Theologische twisten

Kan de mens invloed uitoefenen op zijn zielenheil of beslist God? Over dit vraagstuk wordt vandaag de dag nog steeds gediscussieerd, maar aan de vooravond van de Synode van Dordrecht ontketende deze discussie bijna een burgeroorlog.

Ernst Daniël Smid neemt de kijker in het eerste deel van het tweeluik *God in de Lage Landen* mee naar Oudewater. Daar werd in 1560 Jacobus Arminius geboren. Voor zijn studie theologie vertrok hij naar Utrecht, wat hem waarschijnlijk het leven redde. In 1575 kwamen zijn moeder, broertje en zusje namelijk om bij een Spaanse aanval op Oudewater.

Arminius zette zijn studie in Zwitserland voort bij Johannes Calvijn. Zo kwam hij in aanraking met de predestinatieleer, die ervan uitgaat dat God al voor de geboorte van ieder mens bepaalt of hij of zij in de hemel komt. De mens heeft daar zelf geen invloed op.

Arminius kon dit niet rijmen met bijbelteksten die hij las. En hoe zat het met zijn broertje en zusje? Zouden zij niet in de hemel komen, terwijl de Spaanse soldaat die hen had vermoord daar wel zou zijn? Volgens Arminius gaf een oprecht geloof in God en Jezus Christus juist toegang tot de hemel door Gods genade.

Zijn ideeën druisten in tegen de heersende leer en werden dus als ketters beschouwd. Dat begrijpt dominee Mirjam Kollenstaart niet, zo zegt zij tegen Smid. ‘Eigenlijk ben ik ook arminiaans en mijn gemeente ook.’

Arminius kreeg het echter aan de stok met theoloog Franciscus Gomarus, die de predestinatieleer fel verdedigde. De theologische discussie werd door de gewone man met bijzonder veel interesse gevolgd. De steden en kerken kozen een van beide kanten en op straat braken er zelfs gevechten uit tussen aanhangers van Gomarus en arminianen.

Raadspensionaris Johan van Oldenbarnevelt zag dit alles met lede ogen aan. Zijn ideaal was eenheid en godsdienstvrijheid, na een decennialange oorlog tegen de Spanjaarden. Maar nu dreigde een burgeroorlog uit te breken. Hij wilde pertinent geen dure landelijke domineesvergadering en vond dat de heren er samen maar uit moesten komen.

In het tweede deel van *God in de Lage Landen* wordt duidelijk dat deze gedachte te naïef was. Prins Maurits bemoeide zich met de zaak en liet Van Oldenbarnevelt ter dood brengen. De Synode van Dordrecht in 1618 moest voor eens en voor altijd afrekenen met de theologische discussie.

Uit dit tweeluik blijkt maar weer hoezeer staat en godsdienst met elkaar verweven waren, wat op boeiende wijze uit de doeken gedaan wordt door Smid. Wie de geschiedenis uit zijn mond hoort, kan de details niet meer vergeten. En ook blijkt hoe groot de betrokkenheid van de gewone man was bij een theologische discussie. Iets wat wij ons vandaag de dag niet meer voor kunnen stellen.

►► *God in de Lage Landen*, EO, NPO 2, zondag 22.40–23.20 uur.

ZONDAG

NPO 1

06.15 Heel Holland Bakt. **07.15** Emmen op 1. **07.55** TV Monument: Drs. P. **08.50** Sterren NL Special. **09.30** WNL Op Zondag. **10.30** Vrije Geluiden. **11.20** Boeken. **11.55** 3FM Serious Request: Lifeline. **12.00** NOS Journaal. **12.10** Buitenhof. **13.10** NOS Studio Sport. **15.15** NOS Studio Sport. **16.20** NOS Studio Sport. **17.20** NOS Studio Sport. **17.50** 3FM Serious Request: Lifeline

18.00 NOS Journaal.
18.10 NOS Studio Sport.
19.00 NOS Studio Sport Eredivisie.
20.00 NOS Journaal.
20.25 Heel Holland Bakt.
21.25 Sterke Verhalen.
22.05 NOS Studio Voetbal.
23.05 Een kaarsje voor Nicky Verstappen

00.00 NOS Journaal. **00.05** 3FM Serious Request: Lifeline. **00.25** Sanne Wallis de Show. **01.10** Het Uur van de Waarheid. **02.00** WNL Op Zondag. **02.59** NOS Journaal. **03.05** NOS Journaal.

NPO 2

06.45 Andries en de wetenschappers. **07.20** Metterdaad. **07.50** Met hart en ziel. **07.55** Jacobine op zondag. **08.30** De Verwondering. **09.00** Ik mis je. **09.15** Nederland Zingt op Zondag. **09.55** De Kapel. **10.05** Metterdaad. **10.15** Geloofsgesprek. **10.30** Eucharistieviering. **11.35** Het Vermoeden. **11.59** Wilde Ganzen. **12.00** Het kerstlied van Minella. **12.35** Ik mis je. **13.10** Fryslân DOK. **13.50** Brainwash Talks. **14.15** 50 jaar de Benjamin. **15.15** Benjamin Herman concert Project S. **16.25** Moeders voor de buurt. **16.50** Socu-tera. **17.00** NOS Journaal. **17.10** Jacobine op zondag. **17.35** Kunstuur

18.05 Podium Witteman.
19.15 MAX Maakt Mogelijk.
19.45 Rail Away.
20.15 Sahara.
21.05 Joris' Kerstboom.
22.00 Nieuwsuur.
22.40 God in de Lage Landen.
23.20 De mooiste kloosters van Europa.
23.55 Café Lazarus

00.25 Andries. **01.00** Het Vermoeden. **01.25** Naches. **01.35** Nieuwsuur. **02.15** Buitenhof. **03.10** Nieuwsuur. **03.40** Tekst TV.

NPO 3

07.45 Buurman en buurman. **07.50** Apennoten XL. **08.10** Twisted Whiskers. **08.20** Studio Snugger. **08.40** Zappsport. **09.00** Zapplive op zondag. **09.20** Zappbios: Meester Kikker. **10.40** Weekoverzicht SpangaS. **11.35** Gips. **12.45** Alleen op de wereld marathon. **12.46** Alleen op de wereld. **12.56** Alleen op de wereld. **13.06** Alleen op de wereld. **13.16** Alleen op de wereld. **13.26** Alleen op de wereld. **13.36** Alleen op de wereld. **13.47** Alleen op de wereld. **13.57** Alleen op de wereld. **14.07** Alleen op de wereld. **14.17** Alleen op de wereld. **14.30** Freeks wilde wereld. **14.40** Checkpoint. **14.50** Verborgten Verhalen. **15.05** Gips. **15.30** Zappbios: De reis naar de Kerstster. **16.45** Kerst met de Zandtovenaar. **17.30** Freeks wilde wereld. **17.40** De regels van Floor. **17.55** Gips

18.15 DierenDetectives.
18.40 De Blauwe Hond.
19.00 NOS Jeugdjournaal.
19.25 Zapp Echt Gebeurd: Rico & Indy.
19.50 3 op reis.
20.20 Killing Eve.
21.10 Gevoel voor Tumor.
22.10 Draadstaal.
22.45 3FM Serious Request: Lifeline.
23.05 Adele – Live in New York City.
23.55 Top 2000: The Untold Stories

►► [kijk voor het complete programmaoverzicht op www.nos.nl](https://www.nos.nl) of op Teletekst pagina 200

EEN

09.00 Music for Life. **10.00** Joodse eredienst. **11.00** De zevende dag. **13.00** Het journaal. **13.25** Het weer. **13.30** Music for Life. **17.00** Sporza op zondag

18.07 VRT NWS Update. **18.10** Dagelijkse winterkost. **19.00** Het journaal. **19.35** Het weer. **19.40** The secret life of the zoo. **20.20** Reizen Waes Europa. **21.15** Over water. **22.00** Vrede op aarde. **23.00** Het journaal. **23.14** Keno. **23.15** Het weer. **23.20** It's Christmas

00.20 De zevende dag. **02.20** Het journaal. **02.35** Het weer. **02.40** Music for Life.

ARD

08.15 Kinderprogramm: Märchenhaftes Weihnachten – Die neuen Märchen 2018. **08.20** Kinderprogramm: Pinocchio. **09.50** Kinderprogramm: Die Sendung mit der Maus. **10.20** Tagesschau. **10.25** Sportschau. **15.30** Um Himmels Willen – Weihnachten in Kaltenthal. **17.00** Erlebnis Erde: Wildes Deutschland. **17.45** Tagesschau. **17.50** Sportschau

18.19 Gewinnzahlen Deutsche Fernsehlotterie. **18.20** Der kleine Lord. **20.00** Tagesschau. **20.15** Tatort. **21.45** Tatort. **23.15** Tagesthemen. **23.35** KinoFestival im Ersten: Der Richter – Sein wichtigster Fall

01.48 Tagesschau. **01.50** Tatort.

BBC 1

11.15 Mr Peabody & Sherman. **12.40** My Faith and Me: June Sarpong. **13.40** BBC News. **13.47** Weather for the Week Ahead. **13.55** Songs of Praise: Christmas Big Sing. **14.30** A Christmas Carol. **16.00** Room on the Broom. **16.25** Up. **17.55** BBC News

18.10 BBC Regional News and Weather. **18.20** Countryfile. **19.20** Hold the Sunset. **19.50** Still Open All Hours. **20.20** Watership Down. **22.00** Have I Got 2018 News for You. **22.30** King Gary. **23.00** BBC News. **23.20** BBC Regional News and Weather. **23.30** Match of the Day 2

00.15 The Young Offenders Christmas Special. **00.45** This Country.

BBC 2

07.00 Sign Zone: Darcey Bussell: Dancing to Happiness. **08.00** This Farming Life. **09.00** Countryfile. **09.55** Wild Tales from the Village. **10.55** Saturday Kitchen Best Bites. **12.25** Simply Nigella: Christmas Special. **13.25** The Hairy Bikers Home for Christmas. **14.10** Twelfth Night. **16.20** Back in Time for Christmas. **17.20** Amazing Hotels Christmas Special

18.20 Alice in Wonderland. **20.00** Best Of Top Gear. **21.00** Dragons' Den. **22.00** Chris & Michaela – Under the Christmas Sky. **23.00** Far from the Madding Crowd

00.55 Insert Name Here: Christmas Special. **01.25** TOTP2: Xmas 2013. **02.55** Countryfile. **03.50** Sign Zone: Holby City.

50 JAAR DE BENJAMIN Benjamin Herman is de nestor en inspirator van de nederjazz. NPO 2, 14.15 uur

NGC

06.00 Atlantis Rising: Cutdown. **07.00** Nazi Megastructures. **08.00** Nazi Megastructures. **09.00** Car S.O.S. **09.55** Car S.O.S. **11.00** Air Crash Investigation. **12.00** Air Crash Investigation. **13.00** Wild Russia. **14.00** Wild Russia. **14.55** Wild Russia. **16.00** Explorer. **17.00** Aryan Brotherhood

18.00 The Incredible Dr. Pol. **19.00** Bid & Destroy. **19.30** Underworld Inc. **20.30** One Strange Rock. **21.30** Japan: Between Earth and Sky. **22.30** Inside North Korea's Dynasty. **23.30** Nazi Megastructures: Hitler's Railways of Death

00.30 Drain the Oceans. **01.30** Seconds from Disaster. **02.30** Drugs Inc. **03.15** Air Crash Investigation. **04.00** Airport Security: Colombia. **04.45** Locked Up Abroad. **05.30** Science of Stupid. **05.50** Science of Stupid.

ZO NPO 2 ► KRO, 23.20–23.55 UUR

De mooiste kloosters van Europa

Presentator Leo Fijen bezoekt nog een keer de mooiste abdijen. Hij begint met de trappisten van Orval. Die keuze heeft alles met de feestdagen te maken, want de monniken in de driehoek tussen Luxemburg, België en Frankrijk zijn specialisten in kaas en bier. Sterker nog, ze produceren niet meer bier en kaas dan de scheping hun geeft.

ZO NPO 2 ► EO, 12.00–12.35 UUR Het kerstlied van Minella

Iedereen heeft wel een favoriet kerstlied. Een lied met een bijzondere boodschap of waar je een speciale herinnering aan hebt. Minella van Bergeijk, hoofdredacteur van het vrouwenblad *Eva*, vertelt waarom ‘Amazing Grace’ haar mooiste kerstlied is. Verder klinken er bekende en onbekende kerstliederen met een speciale boodschap door de band Trinity en de Brass Band van het Leger des Heils.

RADIO VOORKEUR

ZA NPO RADIO 5 ► EO, 19.00–22.00 UUR

E0 Live

Vanavond onder meer een gesprek met schrijver en journalist Johan Bakker. Komende week verschijnt het boek *Diepe Gronden*, de Nederlandse vertaling van een boek van Matthew Jacoby, zanger van de Australische psalmen-band Sons of Korah. Matthew Jacoby beschrijft in *Diepe Gronden* hoe de Psalmen hem hebben geholpen bij het opbouwen van zijn relatie met God. Die verdiepende en verrijkende ervaring wil hij graag delen. *Diepe Gronden* gaat uitgebreid in op de vele emoties die in de Psalmen voorbijkomen, ook de emoties die we het liefst diep wegstoppen. Met zijn band Sons of Korah heeft Jacoby de Psalmen opnieuw onder de aandacht gebracht.

ZA NPO RADIO 5 ► EO, 22.00–23.00 UUR

Onderweg

Zangeres Kinga Bán vertelt over haar vertrek bij Sela, over haar ziekte en over afscheid nemen. Wel blijft ze solo-optredens geven. Eind vorig jaar nam ze afscheid als zangeres van de band Sela. Het tempo van Sela werd te hoog voor de zieke Kinga, waardoor haar vertrek onvermijdelijk was. Dit jaar maakte ze een solo-cd en er volgden enkele series solo-optredens. Ook heeft ze een ziekenhuisopname achter de rug, maar aan stoppen denkt ze nog niet.

RTL 4

10.20 House Vision. **10.50** Later Als Ik Groot Ben. **11.20** The Dutch Way. **11.50** Plezier En Passie. **12.20** Off Piste. **12.50** Films & sterren. **13.20** RTL Wintertijd. **13.50** Van Passie Naar Droombaan. **14.25** Lifestyle Experience. **14.55** Bubbels & Gloss. **15.30** Call 2 Action. **16.00** De Beste Van Nederland Kerstspecial. **16.30** Off Piste. **17.00** Van Woonvilla Naar Droomvilla. **17.30** RTL Snowmagazine ..... **18.00** RTL Nieuws. **18.03** RTL Weer. **18.05** RTL Woonmagazine. **18.35** RTL Boulevard. **19.20** VriendenLoterij De Winnaars. **19.30** RTL Nieuws. **19.55** RTL Weer. **20.00** Première: Me Before You. **22.10** Marry Me At Christmas

RTL 5

06.00 Teleshop 5: Tommy Teleshopping. **07.00** New Creation Church TV. **07.30** Answers with Bayless Conley. **08.00** Hour of Power. **09.00** Hour of Power. **10.05** Teleshop 5: Tommy Teleshopping. **10.45** Teleshop 5: Dit is mijn toekomst. **12.00** Teleshop 5: Tommy Teleshopping. **16.05** Foute vrienden USA. **16.35** Models in Paris: Het echte leven. **17.35** Tabatha Takes Over ..... **18.35** Curvy Supermodel. **19.35** America's Next Top Model. **20.30** Hartenstraat. **22.25** Foute vrienden. **23.25** Naked Attraction ..... **00.25** Gepest Australië. **01.25** Teleshop 5: Nachtlounge. **02.01** Teleshop 5: Nachtlounge.

JACOBINE OP ZONDAG Jacobine Geel praat met Huub Oosterhuis en zijn dochter Trijntje. NPO 2, 17.10 UUR

FAMILY7

06.00 IsraelCNN. **07.00** Het leven van de profeet Daniel. **07.30** Krummel. **08.00** Joyce Meyer. **08.30** Without Limits. **09.00** Opwekking 2018. **10.00** Out of the Ashes. **11.00** I24News. **11.05** Young Explorers. **11.35** Homecoming. **12.30** Questions and Answers. **13.00** Het leven van de profeet Daniel. **13.30** God op de werkvloer. **14.30** Euro Spirit. **15.00** IsraelCNN. **16.00** Young Explorers. **16.30** Het leven van de profeet Daniel. **17.00** Hour of Power ..... **18.00** I24News. **18.10** Basic. **18.30** Questions and Answers. **19.00** Chip Ingram. **19.30** Beproevingen in je leven. **20.00** In Touch. **21.00** Bible Bee. **21.39** The Fountain of Tears. **22.00** The bible – the verdict of history. **22.30** Arjan en Efi Knevel. **23.00** In Gesprek op 7 ..... **00.00** Questions and Answers.

SBS 6

06.00 Loop: Hart van Nederland. **06.50** Vt-wonen. **07.50** Vt-wonen. **08.50** Huizen onder de Hamer. **09.55** De Grote Tuinverbouwing. **11.05** Lxry tv. **12.00** Dieren op spreekuur. **12.35** Dieren op spreekuur. **13.05** Huizen onder de Hamer. **14.05** Fijne Kerst. **15.00** Dieren op spreekuur. **15.35** Holland van boven. **16.05** Huizen onder de Hamer. **17.05** Beestengeluk. **17.35** Je eigen droomhuis ..... **18.35** Designdroom. **19.30** Vt-wonen verhuist. **20.30** De Handhavers. **21.30** Stegeman op de Bres. **22.30** Hart van Nederland – Late editie. **22.55** Show-nieuws – Late editie. **23.25** Piets weerbericht. **23.30** De Handhavers

RTL 7

06.41 B.O.Z.: Ben 10. **06.55** B.O.Z.: Power Rangers Ninja Steel. **07.20** B.O.Z.: Transformers Robots In Disguise. **07.45** B.O.Z.: Beyblade Burst. **08.10** B.O.Z.: Zak Storm. **08.35** B.O.Z.: Pokémon. **09.00** B.O.Z.: LEGO Nexo Knights. **09.25** B.O.Z.: LEGO City. **09.30** Vis TV. **10.00** Ondernemend Nederland. **10.30** Business Class. **12.00** Business Tips. **12.30** Best Of Bright. **13.00** Doe Maar Duurzaam! Plus. **13.30** RTL 7 Darts: WK 2019 ..... **18.00** Custom Cars: Las Vegas. **18.30** Custom Cars: Las Vegas. **19.00** Stop! Politie. **20.00** RTL 7 Darts: WK 2019 ..... **00.00** Business Class. **01.30** Teleshop 7: Hollandse Kanjers. **02.01** Teleshop 7.

ADELE – LIVE IN NEW YORK CITY Liveconcert dat zangeres Adele gaf in New York. NPO 3, 23.05 UUR

GROOT NIEUWS RADIO

06.00 Het Weekend. **10.00** Kerkdienst. **12.00** Het Weekend ..... **19.00** 't Heerlijk Loflied. **20.00** Het Weekend ..... **00.00** De Nacht. **05.25** De Bijbel Door.

CANVAS

06.00 Music for Life. **14.00** Ketnet Junior ... **18.55** Rolkrant. **19.30** Vranckx. **20.00** VRT NWS update. **20.05** Vienna: empire, dynasty and dream. **20.55** Mediterranean with Simon Reeve. **22.00** Ademloos. **22.30** Doof kind. **23.45** Maverick ..... **00.05** Het weer. **00.10** Het journaal. **00.25** Music for Life.

COLUMN

REINA WISKERKE nd.nl/columns BEELD NTR

MOSLIMS EN LEGE KERKEN

Moslims met elkaar in gesprek in *Moslims zoals wij*.

Twee moslims staan bij een raam. ‘Je hebt een mooi uitzicht’, grapt de ene tegen de andere, die bijna blind is. ‘Je hebt uitzicht op een kerk!’ De bijna blinde moslim, als kind uit Somalië naar Nederland verhuisd om ‘medische redenen’, reageert vrolijk: ‘Nu nog wel: de islamisering komt eraan.’ De deelnemers aan het NTR-programma *Moslims zoals wij* zitten tien dagen op elkaars lip. Ze moeten ons ervan overtuigen dat er diversiteit schuilt achter ‘de islam’. Het werkt wel. Eenzijdige beeldvorming krijgt reliëf. Ik herken in de gesprekken veel van hoe het toegaat onder christenen. En als het vuur van hun geloof aan de oppervlakte komt – hun wens om Allah te dienen –, denk ik: wanneer praten christenen nog zo in de media; wanneer praat ik zo? Bovendien tonen deze moslims een flinke portie postmoderniteit en individualisme waarmee heel Nederland is behept (‘Jij zit in je eigen proces’). De serie is afgelopen dagen uitgezonden. Nadrukkelijk zijn er beelden ingelast van typisch Hollands landschap: een grote kerk in het midden van het dorp. En dat in een week waarin het SCP de drastische ontkerkelijkijking van Nederland weer ritueel heeft onderstreept met statistieken. Volgens Joep de Hart van het SCP worden er ‘kraters in onze samenleving geslagen’. Hij doelde op de sociale bewogenheid en het vrijwilligerswerk van kerkleden. Radio 1 was woensdagochtend daarom druk met de vraag of de ontkerkelijkijking zorgwekkend is. Het ging steeds over verbinding en omzien naar elkaar, en of we de kerk daarvoor nodig hebben. Bert

Huisjes van de omroep WNL vond van wel, al was hij als gelovige zelf niet meer kerkelijk – tja, dat lijkt me dan wat tegenstrijdig. Ik voelde meer mee met Boris van der Ham van het Humanistisch Verbond, die zei: ‘Het is niet zo dat mensen per definitie minder naar elkaar omkijken op het moment dat ze niet meer naar de kerk gaan.’ Hij wees op het functioneren van sportclubs en koren. Nu denk ik dat een kerk meer omvat voor kerkleden dan een koor voor koorleden. Toch ben ik het met Van der Ham eens dat ‘vrijwilligerswerk’ of ‘verbondenheid’ niet het unique selling point is van de kerk. En als het wel zo uitwerkt op een bepaalde tijd en plaats, moet de kerk zich beheersen, en haar identiteit daarin niet zoeken en claimen – wat snel gebeurt, want de verleiding is groot, zeker in tijden van kerkverlating. De identiteit van de kerk ligt in haar boodschap dat God heil brengt in Jezus Christus. En de realiteit van dit heil is de enige reden om erin te geloven. Het idee dat de kerk er zou zijn om een voedingsbodem te creëren voor ‘vrijwilligerswerk’, ‘verbondenheid’ en ‘zingeving’ is juist een teken van kerkverlating. Ik word niet blij van moslims die grappen over islamisering van Nederland; over lege kerkgebouwen die straks overvol zullen zijn, op vrijdag, met moskeebezoekers dus. Maar de kerkverlating komt niet voor hún rekening. Het is best verstandig de culturele impact van religieuze aardverschuivingen in de gaten te houden. Mij kan het flink bezighouden. Ik denk dan graag dat mijn oriëntatiepunt elders ligt, bij de komst van Jezus Christus op aarde.

**8%
korting**
op de zorg-
verzekering
van Pro Life

Nog nooit was het PCOB- lidmaatschap zo voordelig!

Met exclusieve toegang tot het collectief van Pro Life.

Met uw lidmaatschap van PCOB krijgt u 8% korting op alle zorgverzekeringen van Pro Life.

Maar ook:

- Keuze uit christelijke zorg
- Overstappen wordt voor u geregeld
- Jaarlijks €25,- vergoeding voor het PCOB-lidmaatschap als u een aanvullende zorgverzekering afneemt.

Hoe werkt het?

1. Ga naar de website www.kbo-pcob.nl/prolife om u in te schrijven als PCOB lid
2. Sluit de zorgverzekering af bij Pro Life

Stap nu over en ontvang de jaarlijkse vergoeding van € 25,- op het lidmaatschap.* U bent dan PCOB-lid voor slechts €12.50 per jaar! Lees er alles over op www.kbo-pcob.nl/prolife

*Geldt bij afname van minstens één aanvullende zorgverzekering.

Gemeenschappelijk actief

PCOB komt op voor de belangen van alle senioren in Nederland. Sinds 2017 heeft de PCOB de krachten gebundeld met de KBO en vormen wij op landelijk niveau de grootste seniorenorganisatie van Nederland: KBO-PCOB. Bovendien kunt u als lid van PCOB tot wel honderden euro's per jaar besparen.

de christelijke zorgverzekeraar

De verzekeringen van Pro Life bieden u toegang tot zorg. En waar dat mogelijk is tot christelijke zorg. Pro Life helpt u bij het vinden van deze zorg. Christelijke zorg is waardevol op de momenten dat zorg en het geloof elkaar raken. Bijvoorbeeld pastoraal-therapeutische zorg in herstellingssoorten en zorg rondom het levenseinde.

GOED NIEUWS

De engel zei tegen hen: 'Wees niet bang, want ik kom jullie goed nieuws brengen. Vandaag is in de stad van David voor jullie een redder geboren.'

► LUCAS 2, VERS 10 EN 11

VERHAAL VAN NIKS

Goed nieuws? Wat heeft Kerst nu voor goeds gebracht?, vraagt dominee Paul Visser zich af.

► PAGINA 12

MIJN ENGEL

Een boek, een nieuwe baan, een huwelijk: door die ene persoon kwam het er tóch van.

► PAGINA 7, 11, 21, 27

KERSTSPEL

Wie is het eerst bij de koek-en-zopie? Een familiespel, ideaal voor tweede kerstdag.

► PAGINA 14

'Goed nieuws!', zeiden de engelen in de velden van Betlehem. Want de redder is geboren. Redacteuren van deze krant zochten een foto uit van het afgelopen jaar en vertellen waarom zij juist in deze wereld vol slecht nieuws Kerst vieren. Wat was dit jaar het moment dat u zelf uitkeek naar een hoopvolle Kerst?

Remco van Mulligen, redacteur kerk: 'Verdachte Jenny D. aan tafel, bij Twan Huys in RTL Late Night. Zij is de aanvoerder van de 'blokkeer-friezen'. Ze bracht daarmee levens in gevaar en schond de grondrechten van anderen. Haar club is in beeld bij de AIVD als dreiging. Jerry Afriqie, een van de slachtoffers van haar actie, moest op de tribune. Dat had D. geëist. Live op tv maakte ze Afriqie uit voor terrorist. Hij voelde zich als Rosa Parks, in een witte wereld, verplicht achter in de bus – als tweederangsbuurger. Nadat D. uitgebreid en zonder kritisch weerwoord haar zegje had gedaan, mocht Afriqie toch nog eventjes aanschuiven. Voor een kruisverhoor door Huys, die hem amper een zin liet afmaken. Alsof hij de verdachte was. In de hoop op kijkcijfers, in de behoefte te scoren, geven we maar al te vaak aandacht aan de verkeerde mensen. Afriqie kreeg nooit excuses van RTL. Dus ja: we hebben goed nieuws nodig. Maar dan moeten we dat nieuws ook maken. Ik hoop dat in 2019 zodat de slachtoffers aan tafel zitten en niet de verdachten.'

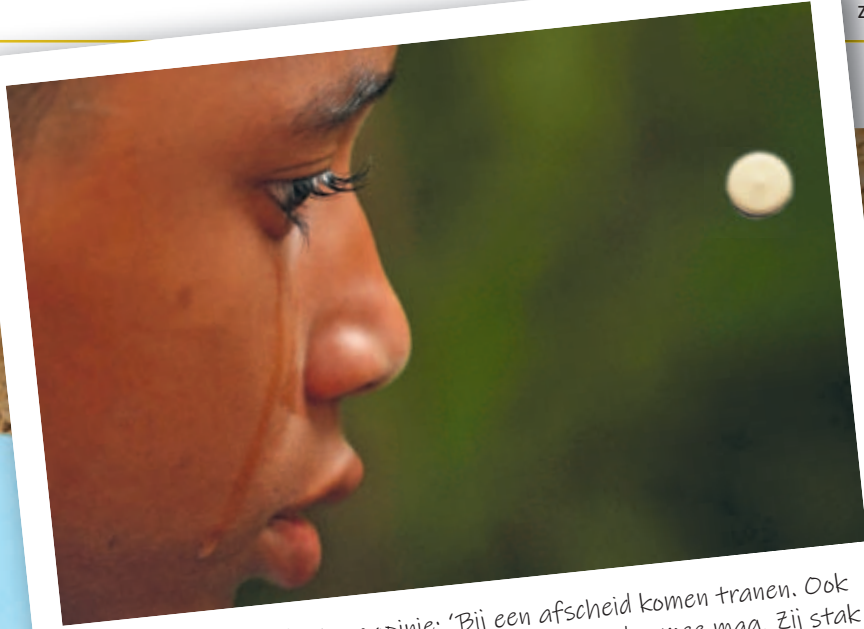
Sophia Geuze, redacteur binnenland: 'Deze foto raakt me omdat het zo ver van mijn bed lijkt, maar zo dichtbij is: de honger in Jemen. Ver weg omdat ik de strijd niet snap. Ver weg omdat de vrouwen er zo'n totaal ander leven hebben. Dichtbij omdat ik me – zeker sinds ik moeder ben – kan voorstellen hoe wanhopig je moet zijn niets voor je kind te kunnen doen. Dichtbij omdat het ziekenhuis er zo hetzelfde uitziet als dat waar ik regelmatig kom. Op de foto een vrouw met haar kind. Het slaat zijn ogen op. Zijn armen wijd. Hij geeft zich over. Waar komt zijn hulp vandaan? Als we alleen deze beelden zagen, gaan we kapot. Een mens heeft hoop nodig. Hoop doet leven. Hoop doet helpen. Hoop steekt de handen uit de mouwen. Hoop laat handen vouwen. Goed nieuws is nodig het zicht op God niet kwijt te raken. Om glimpen van zijn koninkrijk op te vangen en door te gaan.'

Ruth van der Kolk, redacteur buitenland: 'Vluchtelingen in kamp Moria op het Griekse eiland Lesbos wachten in kooien om geregistreerd te worden. Dit is eind september, toen ik zelf een bezoek bracht aan het kamp. Nog altijd komen er migranten aan per boot. Het kamp puilt ondertussen uit. De capaciteit is 3000, terwijl er nu zeker zo'n 7000 mensen zijn. Er werd toen opnieuw gevreesd voor de winter, die inmiddels is aan gebroken. Ik moet denken aan een Afghaanse man, die hoopte dat hij vóór die tijd naar het vasteland van Griekenland kon gaan. Hij liet me een stempel zien, waar hij maandenlang op had gewacht. Waar zou hij nu zijn tijdens deze kerstdagen, vraag ik me af. En de betekenis van Kerst, raakt die bij hem in zo'n situatie op de achtergrond of juist niet?'

mijn
eigen
foto

André Zwartbol, redacteur opinie: 'Bij een afscheid komen tranen. Ook voor deze Hondurese jongen die niet met zijn moeder mee mag. Zij stak in oktober de sterk stromende rivier Goascoran over om zo in de VS te komen. Daar ligt het beloofde land voor Midden-Amerikanen. Al heeft niemand hun iets beloofd. Hooguit de belofte dat je in de VS met heksen en militairen wordt tegengehouden. De blik van de jongen is niet ra- deloos. Eerder nadenkend. Alsof hij weet dat het land waar zijn moeder naartoe gaat het echte beloofde land niet kan zijn. Honduras heeft een overwegend christelijke bevolking. Daar weten ze vast beter dan wij waarop je je hoop kunt stellen. De foto krijgt dan iets hoopvols.'

Gerard ter Horst, redacteur kerk: 'Kerst is een buitengewoon hoopvol feest. Past het misschien daarom goed bij hoopvolle mensen? De Keniaan Eliud Kipchoge (nu 34) is zo'n hoopvolle man. Hij schreef in september geschiedenis door het wereldrecord op de marathon te verpulveren tot twee uur, een minuut en 39 seconden. In cijfers: 2.01.39 voor 42,195 meter. In interviews maakte Kipchoge, die christen is en 'de filosoof' wordt genoemd, indruk met zijn optimisme, doorzettingsvermogen en de hoop in hem. "In een derdewereldland als Kenia heb je vaak moeilijke momenten. Je mag de hoop nooit opgeven, en daarbij helpt de Afrikaanse denkwijze: als je vandaag verliest, is er altijd een morgen'. De Bijbel is hem tot steun.", zei hij tegen NRC Handelsblad. "Als ik negatieve denkbeelden heb, helpt de Bijbel me op het rechte pad te blijven. Omdat ik vertrouw op wat er staat."

Hilbert Meijer, redacteur kerk: 'Vanmorgen zaten ze nog op het roze-paarse kunststof. Gewoon kinderen die op een donderdag in september wakker werden, een boterham aten, tanden poetsten, hun jas aantrokken. Een knuffel van papa en mama, een zwaai op de vroege morgen. Bij de voorschoolse opvang stappen ze in een stint in de vrolijkste kleur die er bestaat. Even verderop, bij de gesloten spoorbomen, hapert de rem. Vier kinderen komen om. Dana (8). Fleur (6). Kris (4). Liva (4). Probeer dat verdriet maar eens onder woorden te brengen. Alles wat je zegt, klinkt obligaat. De dood hoort bij het leven, daar veranderen strategische verkeersplannen weinig aan. Het aantal verkeersdoden in 2030 naar nul? Het is goedbedoelde ambitie van een minister van Verkeer, maar deze wereld heeft beter nieuws nodig. Nieuws dat volledig heelmaakt en echte verlossing brengt.'

REDACTIONEEL

ANNEMARIE EVERSDIJK EN
DICK SCHINKELSHOEK, EINDREDACTIE

'Goed nieuws' is het thema van deze speciale kerstbijlage van het *Nederlands Dagblad*. Want dat was hoe de engel het noemde in de velden bij Betlehem. 'Ik kom jullie goed nieuws brengen', zei hij tegen de herders. 'Jullie Redder is geboren.' De geboorte van Christus is goed nieuws, misschien wel het beste nieuws dat je als krant kunt brengen. Maar hoe merk je dat? Kijk naar de foto's hiernaast, uitgezocht door mensen die het hele jaar boven op het nieuws zaten. Is het kerstverhaal niet eigenlijk 'een verhaaltje van niks'?, vraagt dominee Paul Visser zich verderop in deze bijlage af. We spraken verder met twee hoofdredacteuren, elk van een christelijke krant, over hoe je dat doet: een krant maken vanuit het geloof in het goede nieuws van Kerst (en Pasen). En we portretteerden mensen die goed nieuws kregen, samen met hun 'engel'. Ontroerend zijn ook de verhalen van de stellen die na jaren tóch een kind kregen. Omdat niet alle berichten altijd positief zijn: ook een verhaal over hoe je omgaat met slecht nieuws. Een HR-expert, een dokter en een relatietherapeut geven antwoord. Maar zeker niet alles is zwaar en serieus in deze – alweer vierde – kerstbijlage bij de krant. Er zijn ook recepten en er is een onderhoudend verhaal over dé kerstdrank bij uitstek (je houdt ervan of je gruwet ervan): glühwein. En er bevindt zich een fantastisch kerstspel in het hart van deze bijlage, dat u door de winterse sfeer nog dagen ná Kerst kunt blijven spelen. Goede feestdagen!

Kerst is goed nieuws. Hoe maak je in dat geloof een krant, boordevol goed én slecht nieuws?

DICK SCHINKELSHOEK EN WIM HOUTMAN BEELD CAREL SCHUTTE

'Wij zijn journalist, geen dominee'

Wat heeft het 'goede nieuws' van Kerst te maken met het nieuws in de krant? Wat is eigenlijk 'goed nieuws'? Steef de Bruijn (*Reformatorisch Dagblad*) en Sjirk Kuijper (*Nederlands Dagblad*) over christelijke journalistiek in een verwarrende wereld.

'Goed nieuws' – of in elk geval: nieuws – is het dagelijks werk van Steef de Bruijn en Sjirk Kuijper. Zij geven elk als hoofdredacteur leiding aan een christelijk dagblad. Wat betekent het feest van Kerst voor hen persoonlijk en voor hun krant? De 'concullega's' ontmoeten elkaar bij Kuijper thuis in Apeldoorn – de plaats waar de krant van De Bruijn is gevestigd. Ze hebben nog niet eerder zo een-op-een over hun werk doorgepraat. De Bruijn spreekt met ingetogen stem, Kuijper met iets grotere gebaren.

DE BRUIJN: 'Voor mij is de diepe betekenis van Kerst, dat ik in de puinhoop van mijn leven niet aan mezelf ben overgelaten. Dan was ik verloren. Maar God heeft naar mij omge-

De Bruijn: 'Soms spitten ook wij in een positief rapport op zoek naar narigheid. Dat is een journalistiek trekje.'

zien. Op Goede Vrijdag heeft Christus de toorn van God gedragen, omdat ik anders de eeuwige dood had moeten sterven. Dát is goed nieuws, voor iemand die dat helemaal niet verdiend had.

Het kerstfeest geeft me ook een gevoel van onbehagen, als ik de mensen in de winkelstraten zie. Wat jammer dat zoveel van de betekenis ervan langs hen heen gaat.'

KUIJPER: 'Het Kind kwam om te lijden – er is niets romantisch aan. Maar Kerst kijkt ook vooruit naar Openbaring: het kind is Koning van de wereld. Ik leef elk jaar naar het kerstfeest toe door de Messiah van Händel te luisteren, heel geconcentreerd.

Dat gevoel van onbehagen in de winkelstraten herken ik wel. Wij eten thuis op eerste kerstdag pannenkoeken en op tweede kerstdag houden we in de kerk in onze vorige woonplaats Franeker een open maaltijd.'

DE BRUIJN: 'Toch is gezelligheid voor mij ook een wezenlijk onderdeel. Je kunt Kerst ook té kaal maken. Thuis zitten we lang aan tafel en we praten over allerlei dingen van het leven. Zo'n dag geeft daar ruimte voor, die je in het gewone, drukke leven niet pakt.'

Doet uw krant iets bijzonders met Kerst?

DE BRUIJN: 'Wij brengen geen speciale bijlage met Kerst, wel met Oudjaar. We maken wel altijd een speciale voorpagina en ik schrijf een meditatief artikel. Dit jaar hadden we voor de adventstijd een serie rondom het thema 'verwachten'.'

KUIJPER: 'Wij brengen altijd wel speciale pagina's, met beelden en teksten. Maar we zijn journalist, geen dominee, geen schoolmeester en geen evangelist. Ons ambt is nieuws brengen. Maar wel zo dat we leven in de verwachting dat alle stemmen eens "Waardig is het Lam" zullen zingen.'

Hoe geeft Kerst kleur aan uw beide kranten? Brengt u speciaal voor de feestdagen 'goed nieuws'?

KUIJPER: 'Het lastige is dat nieuws vaak over incidenten gaat, en 'goed nieuws' zit vaak in langer lopende ontwikkelingen. Mijn overgrootmoeder kreeg een reeks kinderen; ze heeft er twee groot zien worden. Op het gebied van kindersterfte – en de andere millenniumdoelen van de Verenigde Naties – is er zo veel om dankbaar voor te zijn, en waar ik ook Gods hand in wil zien.'

DE BRUIJN: 'Als journalist moet je ook verslag doen van de goede, positieve ontwikkelingen. Maar niet met oogkleppen op. De wereld wordt niet steeds beter. De geschiedenis wordt voortgestuwd naar een einde toe: de komst van Christus op de wolken. Alles werkt daar naartoe. Ook nare ontwikkelingen. Tegelijk wil ik onszelf geen profetenmantel aanmeten, alsof wij precies kunnen aanwijzen hoe de wereldgebeurtenissen voorboden zijn van Christus' komst.'

KUIJPER: 'Zeker, bij de eerste komst van Christus had ook geen mens het zo bedacht. Ik wil het 'slechte nieuws' graag in proportie zien. Ten aanzien van criminaliteit bijvoorbeeld gaan sommige kranten de perken volstrekt te buiten. Alsof onze maatschappij zo onveilig is. Wij leven op de meest bevoorrechte plek van de wereld.'

Is christelijke journalistiek het tegen-gestelde van sensationeel?

DE BRUIJN: 'Elkaar bang maken, daar moeten we niet aan meedoen. Soms spitten wij ook in een positief rapport nog naar narigheid. Dat is een journalistiek trekje, dat kan ontspreken.'

KUIJPER: 'Wie progressief denkt, verwacht dat het steeds beter gaat in de wereld. Wat van die verwachting afwijkt, is dan nieuws – alle narigheid dus. Als christen is mijn mensbeeld dat de mens geneigd is tot alle kwaad. Dan wijkt het goede van de verwachting af en is dat dus nieuws. Dank zij Gods Geest doen mensen ook goede dingen.'

Wat was voor u in de afgelopen tijd goed nieuws?

DE BRUIJN: 'De vrijlating van Asia Bibi in Pakistan. Publieke druk en aandacht én gebed voor vervolgte christenen helpt dus. Daar kan ik God voor danken.'

KUIJPER: 'We hebben meer mogelijkheden om mee te leven met christenen wereldwijd. Hoe vaak heb ik vroeger niet horen bidden voor "de

kerk achter het IJzeren Gordijn"? De val daarvan is gebedsverhoring geweest.'

DE BRUIJN: 'Wat betreft de openheid voor het evangelie die daar gekomen is, ja, daar ben ik blij mee. Maar ik ben wel voorzichtig om aan te wijzen wanneer en hoe God wel of niet luis-tert.'

Is er verschil tussen uw beide kranten, als het erom gaat wat goed nieuws is?

DE BRUIJN: 'Ik zou het zo niet kunnen bedenken.'

KUIJPER: 'Wij zien eerder goed nieuws op het gebied van cultuur en sport. Als er een Nederlands succes is bij het wielrennen en de fietsverkoop neemt daarna toe, dan kan sport dus plezierig én motiverend zijn. Of misschien de bezinning op de rol van Zwarte Piet? Zou het voor jullie goed nieuws zijn als Zwarte Piet werd afgeschaft?'

DE BRUIJN: 'Zwarte Piet hoeft voor mij niet. Ik heb er heel weinig mee. Dat het onze Nederlandse, christelijke cultuur zou zijn die verdedigd moet worden, dat vind ik zwaar overdreven.

Homoseksualiteit, daar zitten jullie ruimer in. Bij ons gelden daar duidelijke markeringen.'

KUIJPER: 'Over die verschillen wil ik terughoudend zijn, want een generatie terug dachten we nog precies hetzelfde. Ik wil graag dat iedereen in Nederland veilig kan leven, ongeacht zijn of haar geaardheid. Ik denk dat er vroeger in de kerkelijke afwijzing van homoseksualiteit ook veel ordinaire walging heeft gezeten, en gebrek aan inlevingsvermogen.'

DE BRUIJN: 'Het kader is voor ons duidelijk: intieme relaties horen alleen binnen het huwelijk van man en vrouw. Binnen dat kader willen we maximaal toeschietelijk zijn en geborgenheid bieden aan mensen in soms schrijnende situaties. Daarin hebben we nog heel wat te leren. Ik ken dramatische verhalen van mensen die tussen de wielen geraakt zijn doordat ze niet geaccepteerd werden.'

Is een verschil misschien dat homoseksualiteit voor het RD echt een punt is aan het front in de strijd tegen secularisatie? En dat voor het ND andere zaken belangrijker zijn?

KUIJPER: 'Laat kerkelijke afwijzing van homorelaties geen struikelblok zijn voor het evangelie.'

DE BRUIJN: 'In de RD-achterban leeft wel sterk het gevoel dat ons iets door de strot wordt geperst als het gaat om homorelaties. Je ziet datzelfde bij gendergelijkheid. Zo van: er is in Nederland iets bereikt op dat gebied; er is alleen nog een vervelend groepje mensen dat niet meekomt. Daarom wil men in onze achterban een streep trekken. Het gevaar is dat je dan de pastorale bewogenheid en de zorgvuldigheid tegenover personen over het hoofd gaat zien. Wij gaan in de krant wel de dialoog aan. Bij sommigen is de angst dat dan de volgende stap is: acceptatie. Want in een dialoog moet je de moeite nemen in elkaars schoenen te gaan staan. Ja, misschien nemen bij sommige lezers de bezwaren dan af. Dat moet je dan op de koop toe nemen. Het hoort bij journalistieke waarheidsvinding om de ander tot zijn recht te laten komen.'

Sjirk Kuijper

Sjirk Kuijper (52) is hoofdredacteur van het *Nederlands Dagblad*. Hij werkte bij het *Gelders Dagblad*, het *ND*, EO-televisie en het *Friesch Dagblad*. De journalistiek wisselde hij af met functies als voorlichter en woordvoerder, bij de Tweede Kamer (voor de ChristenUnie) en het ministerie van Infrastructuur en Milieu. Hoofdredacteur is hij sinds 2013. Kuijper woont in Apeldoorn en is vrijgemaakt-gereformeerd.

De panelen schuiven dus?

DE BRUIJN: 'Wij hadden vorige maand een interview met Barbara Lamain, kleindochter van een bekende voorganger in de Gereformeerde Gemeenten, die nu zelf predikant is in de Protestantse Kerk. Hoe zij daarover vertelt, zal misschien bij een deel van de achterban leiden tot meer acceptatie van vrouwen in het ambt. Maar uit de vragen die we stellen blijkt duidelijk dat we daar afstand van nemen. Dat blijkt ook uit commentaren die we hierover schrijven.' **KUIJPER:** 'Wij hebben nooit in een commentaar geschreven: de vrouw moet in het ambt. We doen verslag van de discussie en besluitvoor-

Kuijper: 'Er zijn allerlei nepverhalen over christenvervolgung door de islam. Houd je bij de feiten.'

ming. Wij hoeven daarin geen leiding te geven.'

DE BRUIJN: 'Kun je de journalist zo zuiver scheiden van de dominee? Heb je in de krant ook niet de taak om ontwikkelingen in een kader te plaatsen en richting te wijzen?'

KUIJPER: 'Mij interesseert dan vooral waarom dit punt ineens zo kon omslaan. Binnen een generatie!'

DE BRUIJN: 'Maar is die omslag dan iets wat je wilt veroordelen of aanprijzen? De Schrift wijst een richting. Er is geen enkele rechtvaardigingsgrond voor de vrouw in het ambt.'

KUIJPER: 'Ik ga niet per kerkgenootschap voor-schrijven hoe ze zich moeten ontwikkelen.'

Is er nieuws geweest in de afgelopen tijd dat u pijn heeft gedaan?

KUIJPER: 'Voor mijzelf is dat de misbruikzaak in vrijgemaakt Amersfoort. Ik kende betrokkenen; ik woonde in die kerkelijke wijk destijds. Dat maakte bij mij een hoop boosheid los, over hoe de kerk dertig jaar geleden functioneerde. Dat predikanten meenden dat ze dit in kleine kring moesten afhandelen. Daar heb ik een heftig commentaar over geschreven. Achteraf had ik dat beter aan een collega kunnen overlaten, omdat het me persoonlijk raakte.'

Hoofredacteuren Sjirk Kuijper (links) en Steef de Bruijn praten thuis bij Sjirk over Kerst en christelijke journalistiek.

DE BRUIJN: 'Dus je schrijft weleens kritisch over ontwikkelingen in je eigen kerkelijke kring?'

KUIJPER: 'Zeker, als het over macht en manipulatie gaat bijvoorbeeld. Maar van theologische discussies doen wij verslag, zonder dat het onze taak is daarin een koers uit te zetten.'

DE BRUIJN: 'Voor ons is het lastig om ons uit te spreken over leeropvattingen binnen de kerken in onze achterban. We slaan liever bruggen dan dat we verschillen groter maken. Als er ingezonden brieven komen die zulke verschillen juist aanzetten

– over uitverkiezing bijvoorbeeld – plaatsen we die niet.'

Ten aanzien van kerken buiten uw directe achterban hebt u weleens minder moeite om verschillen op te blazen.

DE BRUIJN: 'Dan ligt het inderdaad makkelijker. Maar wat we dan vooral niet moeten vergeten, is onszelf een spiegel voor te houden.'

DE BRUIJN: 'Pijnlijk nieuws waren voor mij kerkelijke kwesties binnen onze achterban in Kruiningen en Opheusden. Je krijgt dan dossiers vol achtergrondinformatie toegespeeld –

zó veel pijn, rottigheid, verwijten. Hoe kan het dat mensen die in veel dingen elkaar herkennen, op een paar punten zo van elkaar verwijderd raken? Dat doet afbreuk aan betrokkenen en aan het beeld van de kerk in de samenleving. Dat hebben we toen ook geschreven: Dit kan echt niet, houd elkaar vast, om deze schade te voorkomen.'

Krijgt u als krant dan de onderste steen boven?

DE BRUIJN: 'Dat is moeilijk. In zo'n conflict-situatie krijg je vaak allerlei dossiers van ge-

Steef de Bruijn

Steef de Bruijn (56) is hoofdredacteur van het *Reformatorisch Dagblad*. Hij begon in 1996 bij die krant als redacteur wetenschap, na een studie aan Wageningen Universiteit. Van 2013 tot 2016 was hij naast zijn werk bij de krant lector nieuwe media aan de hogeschool Driestar Educatief. Hoofdredacteur werd hij in 2017. De Bruijn woont in Achterberg, bij Rhenen, en is lid van de Oud-Gereformeerde Gemeenten in Nederland.

meenteleden. Die informatie kun je in de krant zetten, maar ik vraag me dan altijd af: wie dien je hiermee? Vanuit de kerkenraad of de predikant hoor je vaak niets. Dus we weten ook niet wat de waarheid is.'

KUIJPER: 'Soms denken instituten dat ze, door niets te zeggen, publiciteit kunnen tegenhouden. Als je dan toch publiceert, zeggen ze: er is geen wederhoor toegepast. Maar zo werkt het niet. Ze krijgen de kans, maar ze willen zelf niet.'

DE BRUIJN: 'Een predikant of een kerkenraad heeft natuurlijk ambtsgeheim.'

KUIJPER: 'Er is een gebrek aan professionele woordvoering in kerkelijke kring. Dat speelt ons hier parten.'

DE BRUIJN: 'Daar ben ik het erg mee eens. Ik geef kerkenraden of personen uit onze kring daarover ook weleens advies: wees zo veel mogelijk open en transparant – zeker als dat helpt om de leugen tegen te gaan. Ze luisteren alleen niet altijd.'

Behalve goed en slecht nieuws is er ook nepnieuws. Hoe wapen je je daar tegen?

KUIJPER: 'Het is een ziekte van onze tijd, dat we soort ideologisch geladen verhalen zo makkelijk van elkaar overnemen. Er zijn bijvoorbeeld allerlei nepverhalen in omloop over christenvervolging vanuit de islam. Ik heb geen enkele illusie over de wreedheid van terroristen, maar juist dan is nepnieuws schadelijk, ook voor het evangelie. Houd je bij de feiten.'

DE BRUIJN: 'Er is kennelijk een voedingsbodem voor. Mensen vinden het fijn als iets in hun bubbel past. Wij merken het in de discussie over inenting. Principiële tegenstanders halen met graagte de verhalen van de anti-vaxxers aan. Ik vind het onze taak als krant om dan kritisch te zijn.'

KUIJPER: 'Over Israël en de Palestijnen wordt ook zomaar van alles geretweet, zonder dat mensen even twee stappen terugdoen om te kijken uit welke bron het komt.'

Zijn christenen nogal eens te naïef?

DE BRUIJN: 'Er zijn veel machten en krachten actief om ons te verdelen en tegen elkaar uit te spelen, om de komst van Gods koninkrijk te belemmeren. Desinformatie is er daar een van.'

KUIJPER: 'Op het persoonlijke vlak mag je naïef zijn. Help gerust mensen, ook al loop je het risico dat je belazerd wordt. Individueel ben je niet zo gauw te goed voor deze wereld. Maar als krant mag je niet naïef zijn.' ■

‘Feest in de hemel’ heet de jaarlijkse *ND*-zomerserie over pasbekeerde mensen. Dit is een kerstaflevering.

GERHARD WILTS BEELD MARTIN WAALBOER

Kerstfeest in de hemel

Amsterdammer Barend van Loggem (84): ‘Ik heb bijna geen tijd om thuis Kerst te vieren. Ik ben nu bijna altijd weg voor de kerk.’

Hoe kwam u in aanraking met het geloof?

‘Een vriend nam mij mee naar Hoop voor Noord.’

Wat trof u daarin?

‘Fijne en lieve mensen, die ondanks veel verschillen elkaar aanvaarden. Zo heeft God ons bedoeld.’

Van welke geloofsgemeenschap bent u lid?

‘Amsterdam Hoop voor Noord’

Wat roept nog steeds vragen op?

‘Ik heb nooit vragen over het geloof. Al snap ik twintig procent van de Bijbel niet. Ooit beantwoordt God al onze vragen.’

Met Kerst gaat Barend van Loggem naar de kerk. Logisch is dat niet, want de 84-jarige Amsterdammer zat vijftien jaar bij de Jehova's Getuigen. ‘Verdwaald geraakt’, zegt hij nu. ‘Het vieren van Kerst is daar verboden, net als verjaardagen’, zegt hij.

Pas toen zijn vrouw Dirkje drie jaar geleden overleed en daar in de Koninkrijkszaal geen enkele aandacht voor was, ging voor Barend de knop om. ‘We waren 65 jaar getrouwd geweest, maar haar sterven zou iets zijn wat God van ons vraagt.’ Hij zwijgt even: ‘Dat eist God helemaal niet van ons. Als iemand in je gemeente sterft, dan ga je mee naar het kerkhof.

Dat is niet gebeurd, de mensen lieten me stikken.’

Meeleven ervoer Van Loggem niet. ‘Het heeft lang geduurd voordat bij mij de ogen opengingen. Ik was niet opstandig tegen God, wel tegen de mensen daar. Bij de Jehova's Getuigen was het je plicht langs de deuren te gaan. Verloor een van je kinderen het geloof, dan mocht je niet meer met hen praten. Na het sterven van mijn vrouw, sloeg ik op hol. Ik stond zelfs op het punt om mezelf van kant te maken. Want ik was alles kwijt.’

‘meteen raak’

Een vriend nam hem mee naar Hoop voor Noord. Bij binnenkomst was het volgens Van Loggem ‘meteen raak’. De manier waarop de mensen daar met elkaar omgingen, uit tientallen nationaliteiten, ontroerde hem diep. ‘De ander ontvangen zoals hij is, een beetje lief zijn voor elkaar – dát is wat God van ons vraagt. Eigenlijk wilde ik maar één ding: een arm om mijn schouder.’ Hij liet zich uitschrijven bij de Jehova's Getuigen en liet zich na twee jaar dopen in zijn nieuwe gemeenschap. ‘Serieus, ik voelde toen de hand van God om me heen. Ik weet nu dat ik een echte Vader heb.’ Praten met God maakt hem gelukkig. ‘Mijn zes kinderen geloven niet, maar een van hen is wel bij mijn doop geweest. Ze zeiden “ouwe, we zijn trots op je”. Ze zien dat ik veranderd ben. “Pa, je voelt je ondanks je verdriet toch heel gelukkig.” En dat is ook zo, al ben ik soms best

verdrietig. Als ik op bed lig, dan denk ik vaak aan mijn vrouw. Dan roep ik naar beneden: “Hé Dikkie!” En meteen denk ik bij mezelf: “Wat ben je nou aan het doen, joh? Ze is er toch niet meer?” Dan ga ik met God praten, op z'n Amsterdams, en dat helpt mij tot en met.’

een moordknul

De bekering heeft zijn leven mooier gemaakt, zegt Van Loggem. ‘Ik accepteer anderen meer, ik zoek contact, al is het niet overdreven. De ander aanvaarden, zo wil God het graag. We geven vaak met een groep lezingen, ergens in het land; dan leer ik mijn broeders en zusters nog beter kennen.’ Vreugde ervaart hij wanneer christenen, blank of bruin, geel of zwart, in hetzelfde kerkgebouw bijeenkomen. ‘Als ik die zie zingen, springen, dansen, dan merk ik wat leven is. Daar word ik warm van. Ik hou niet van vergaderen, wel van praten.’ Het mooiste vindt Van Loggem zijn dagelijkse wandelingetje naar de kerk. ‘De eerste twee jaar bleef ik wat op afstand, nu heb ik de sleutel’, grinnikt hij. ‘Als ik in de kerk kom, dan zie ik zusters en broeders, en hebben we schik met elkaar. Je kunt bij elkaar terecht als je klachten of moeilijkheden hebt. De dominee, Jurjen ten Brinke, is precies zo hoor. “Hé ouwe, hoe is het ermee?”, zegt-ie dan. Een moordknul, gewoon een mens onder mensen.’ De kerk is Van Loggems lust en zijn leven. Op zondag komt hij altijd naar beide diensten. ‘Ik heb bijna geen tijd om thuis Kerst te vieren. Ik

ben bijna altijd weg. Het is vandaag donderdag, ik heb voor het eerst weer tijd om deze week mijn eigen potje te koken. Jezus heeft het bevel over me, ik ben zijn lijfsbediende. Als Hij tegen me zou zeggen elke dag spinazie te eten, dan doe ik dat. Hij is gekomen om zijn leven voor ons op te offeren. Welk mens doet dat nou?’

geintje

Van Loggem noemt zijn bekering ‘een bevrijding’, heel resoluut. ‘Ik loop nu meer te zingen dan ooit. En ik zing echt alles: van opera tot André Hazes, ook psalmen. In het begin was dat moeilijk, want bij de Jehova's Getuigen had je andere liederen en melodieën. In Hoop voor Noord zijn vrolijker wijsjes, en liedjes speciaal voor kinderen. Maar als ik de melodie ken, zing ik keihard mee.’

De bedaagde Amsterdammer heeft geen vragen over het geloof. Hij vindt de Bijbel een prachtig boek. ‘Maar twintig procent van die verhalen snap ik niet. Ook anderen, zelfs de dominee, begrijpt niet alles. En dat is precies wat geloven is. Toch denk ik dat God ooit al onze vragen beantwoordt. Als ik daar niet van overtuigd was, bleef ik thuis. In Amsterdam zeggen we vaak “van binnen huil je, buiten lach je”. Ik mag als rasechte Amsterdammer graag een geintje maken, maar 's avonds in bed denk ik aan Dirkje en mis haar. Dan zeg ik tegen God: “Moet je horen, Vader, ik zit in de penarie”, dan is het alsof Hij bij me komt staan, en voel ik me weer rustig en kalm worden.’

Wie was uw 'engel' het afgelopen jaar? In deze fotoserie vertellen mensen over het goede nieuws dat ze van een ander hoorden.

JACQUELINE IMMINKHUIZEN BEELD JACQUELINE IMMINKHUIZEN

EEN LIEVE, GRAPPIGE EN ONDEUGENDE MAN

MICHELLE KOK (26) MET HAAR 'ENGEL' DIRK SCHUT (29) UIT AMERSFOORT.

'Afgelopen september ben ik ten huwelijk gevraagd door mijn vriend. Dit huwelijksaanzoek heeft mij als mens sterker gemaakt. Ik heb vanaf mijn negende jaar diabetes type 1 en op mijn twintigste ben ik gediagnosticeerd met een dissociatieve stoornis. Dit houdt in dat ik meerdere persoonlijkheden heb. Een halfjaar na de diagnose leerde ik Dirk kennen. Ik zat toen nog in therapie. Dirk heeft mij altijd heel goed gesteund hierin. Daar heb ik heel veel aan gehad. Vanaf het moment dat we elkaar leerden kennen, heeft hij gezegd er samen voor te willen gaan. Hij zei: "Ik vind jou leuk en alles wat we tegenkomen doen we samen."

'Dirk is stuntvechter en geeft daarmee voorstellingen op kastelen. Het eerste weekend van september moest hij trainen op kasteel Muiderslot en vroeg hij of ik ook meeding. Onder het mom van "dat is gezellig in de auto, dan zit ik niet alleen". Dat vond ik wel een beetje verdacht. Toen is hij met uitzicht op het Muiderslot op zijn knieën gegaan. Dat hij, ondanks mijn krakkemikkige lijf, met mij wil trouwen geeft mij extra kracht. Ik weet dat ik er niet alleen voor sta. Dirk is een heel zorgzame, lieve, grappige, ondeugende en intelligente man. Een echte 'engel' voor mij dus.'

In het ziekenhuis, op je werk, in een relatie – ineens krijg je te maken met slecht nieuws. Wat doe je dan?

MARA WIENKE BEELD MARA WIENKE

Wat als je slecht nieuws moet brengen (of krijgen)?

Er bestaat niet alleen goed, maar helaas ook slecht nieuws. Een HR-expert, een chirurg en een relatie-therapeut vertellen hoe het is om geregeld boodschapper van slecht nieuws te zijn. En hoe je als ontvanger het beste ermee kunt omgaan.

DE HR-ADVISEUR: 'RAAS THUIS HELEMAAL UIT'

Voor HR-adviseur Roland Grootenboer is ontslaan een complex deel van zijn job. Maar als het 'goed' verloopt voor de werkgever en werknemer, toch ook een mooi onderdeel. Hij leeft zichtbaar op als hij erover vertelt: 'Ik wil ook dit onderdeel integer en authentiek te doen.' Hoe besluit je dat iemand ontslagen moet worden? Grootenboer: 'Ik stel managers of teamleiders een controlevraag om mee te beginnen. Zou je deze persoon nu aannemen voor deze rol? Of: zou je het contract van deze persoon nu verlengen, als je de kans had?'

Als er twijfels zijn over het functioneren van een werknemer, is de makkelijkste optie wachten tot een contract afloopt. 'Dat is een natuurlijk moment om de werkrelatie te beëindigen. Een ongemakkelijk halfuurtje en dan is de werknemer weg.' Grootenboer pleit echter voor de moeilijke weg: als werkgever eerder verantwoordelijkheid nemen en de werknemer op tijd waarschuwen. Ongeacht het soort contract. 'Praten. Aangeven waar het op dat moment aan schort. Als diegene dat niet herkent, is dat al gesprekstof op zich. Je werknemer is iemand die voor jónú werkt. Jij moet iemand de kans geven te verbeteren. Dat is mijn paradepaardje: feedback geven.'

Helaas is de realiteit vaak anders. Voor een werknemer die verrast wordt, heeft Grootenboer een aantal tips. 'Allereerst: luister. Je wilt niets zeggen waar je later spijt van krijgt.' Doet de werkgever een financieel aanbod? 'Hap nog niet. Vraag om een vervolgesprek om over die dingen te praten.' Het zou kunnen dat je in het ontslaggesprek al emotioneel wordt. 'Dan vergeet je een hoop, logisch. Je kunt vragen om het ter bevestiging naar je te mailen, zodat je nu naar huis kunt gaan.' Als het ontslag of de contractbeëindiging is aangekondigd, moet je ermee leren leven. 'De werkgever wil niet met jou

verder. Waarom zou jij dat dan wel willen? Raas helemaal uit als je thuis komt. Praat met iemand of bel iemand op.' Het is beter dat niet bij een collega te doen. 'Die collega moet nog door. Het helpt niet als jij zijn of haar collega's voor rotte vis uitmaakt in dit proces.'

Het is makkelijk om als werknemer de werkgever overal de schuld van te geven – maar dat is niet helemaal eerlijk. 'Jij was erbij. Tuurlijk, als je werkgever eerder niets heeft gezegd is dat een fout. Maar het is belangrijk om te reflecteren: waar heb jij iets laten liggen? Zo kun je ervan leren. Neem de tijd om de inhoud af te sluiten voordat je je over geld en juridische zaken buigt.'

'Bij het zakelijke deel biedt het Juridisch Loket gratis hulp. Zo weet je waar je op moet letten en wat jij graag zou willen halen uit het volgende gesprek. Het proberen waard.' Blijf vooral dicht bij jezelf in dit laatste hoofdstuk van je baan. 'Ga niet ineens geveinsd zakelijk of juridisch doen. Hakken in het zand zetten helpt vaak niet.'

Voor de werkgever is het ook belangrijk netjes afscheid te nemen. Grootenboer: 'Als alles over is, kan deze werknemer een ambassadeur voor het leven zijn, ook al gaat hij of zij weg.'

Tips: wat kun je doen vóór ontslag in beeld is?

1. Neem de verantwoordelijkheid voor je eigen functioneren: vraag om feedback.
2. Ga eerlijk het gesprek aan met de werkgever als je merkt dat iets niet lekker loopt.
3. Blijf jezelf verbeteren en oriënteren. Er is vast ruimte voor bijvoorbeeld een boek in de trein. Misschien kun je zo een andere rol in dit of een ander bedrijf krijgen.

DE RELATIETHERAPEUT: 'ROEP NIET: IK GA WEG, DOEI!'

Relatietherapeut Cocky Drost ziet een rode lijn in de ervaringen van Grootenboer, Van der Zaag en zichzelf: in alle soorten 'slecht nieuws' is er sprake van een rouwproces. Ook in relaties die stuklopen. Alleen durven we dat niet altijd te erkennen en er de tijd voor te nemen. 'Het is geen slikken en maar doorgaan. We moeten kunnen zeggen wat het is: rouw. En rouw kost tijd, die we onszelf moeten gunnen.'

In haar praktijk ziet ze dat rouwproces vaak net als in het ziekenhuis beginnen bij woede. En eindigen in de reële fase, of zoals zij die noemt: aanvaarding.

De boodschapper van slecht relatienieuws heeft meestal lang getwijfeld. 'Het is goed de boel niet te lang door te laten etteren. Maar let op: opeens de bom laten barsten is ook geen goed alternatief. "Ik ga weg, doe!" Ik had een cliënt die al drie jaar een relatie had. Die relatie werd midden in de nacht uitgemakt door de ander, met een appje. Kom op, zeg!'

Als helpt in een relatie zou je de ander respectvol moeten behandelen. Daarin kan Drost zich goed vinden in Grootenboers advies voor de boodschapper: op tijd waarschuwen. 'Ga in gesprek. Vertel waar je mee zit en kijk

hoe je hier samen mee om kunt gaan. Dan ben je de crisis voor.'

En als de boodschapper toch wacht en ineens de bom laat barsten ... 'Dan voelt diegene zich schuldig. En dat is terecht ook. Want op die manier geef je de ander geen kans meer, voelt diegene zich niks waard.'

Als ontvanger leren leven met het slechte nieuws is lastig. Op kantoor, in het ziekenhuis en thuis is de sleutel volgens Drost hetzelfde: stilstaan. 'Niet meteen weer doorgaan. Laat toe dat het nu donker is. Als je daar oké mee bent, ga je vanzelf weer licht zien.' En verwen jezelf: 'Een avond met vrienden, lekker een film kijken, wat je wilt.'

Tips: doe een relatiecheck in de feestmaand

1. Onthoud dat de maand december stressvol is en niet per se representatief voor jullie hele relatie.
2. Juist rond de feestdagen is het goed om één of twee avonden met zijn tweeën te zijn. Praktische thema's (zoals: waar vieren we Kerst) zijn dan verboden.
3. Elke relatie kent twijfels. Spreek ze uit en bedenk hoe je elkaar hier weer in kan vinden – als goede voornemens, bijvoorbeeld.

DE CHIRURG: 'ER ZIJN VIER FASEN'

De pieper steekt uit de witte doktersjas van Edwin van der Zaag. Op elk moment kan hij als chirurg van dienst opgeroepen worden voor een spoedoperatie in het Gelre ziekenhuis in Apeldoorn. De kans dat hij vandaag nog een slechtnieuwsgesprek moet voeren is groot. 'Het is een dagelijks en essentieel deel van de baan. En een van de redenen dat ik dit werk doe.'

Hij realiseerde zich dit toen hij een 30-jarige stagiair was in het Antoni van Leeuwenhoek-ziekenhuis, dat gespecialiseerd is in oncologie. Hij moest een 23-jarige patiënt met een dik medisch dossier (Van der Zaag beeldt het uit als een boek dat 20 centimeter dik is) nóg meer slecht nieuws vertellen. Want er was een door uitzaaiing veroorzaakte tumor gevonden in de hersenen. De patiënt brak. Na tien jaar medische pech dit weer. Maar hij herstelde zich snel. 'Hij zei tegen zichzelf: "Ik heb vaak slecht nieuws gehad en steeds kwam ik er weer bovenop. Dat zal ik ook nu doen." Dat maakte zo veel indruk op mij. Toen wist ik dat ik dit werk wilde blijven doen. Het is betekenisvol. En steeds weer zie ik de veerkracht van de mens.'

Iedere ontvanger van slecht nieuws reageert anders, maar grofweg zijn er vier fasen. Van der Zaag benoemt ze in de meest voorkomende volgorde. 'Eerst woede. Meestal naar mij, de boodschapper. Dat kan ver gaan: tot "ik weet waar je woont en zoek je vanavond op" aan toe.' Dan volgt de ontkenningfase. 'De patiënt hoopt dat ik dossiers heb verwisseld. Of dat het maar een ontsteking is. Daar kan ik niet in meegaan. Ik houd vol dat het slecht nieuws is, dat het geen ontsteking maar kanker is.' Dan maakt onmacht zich meester van de patiënt. 'Dan wordt in een depressieve opwelling soms gevraagd of ik dan maar alles wil stoppen.' En de laatste fase: 'Als de

patiënt reëel is en besluit er het beste van te maken.' Als dokter vindt hij het zijn plicht om begeleider te zijn van dat emotionele proces. 'Dat doe ik graag, maar je moet er wel een dikke huid voor hebben.'

Dokters worden uitgebreid getraind voor allerlei slechtnieuwsgesprekken. 'En toch is de praktijk steeds anders en leer je door. Een jongedame met een ingegroeide teennagel bijvoorbeeld. Ik dacht: dit valt mee vergeleken met darmkanker. Maar ze moest hard huilen. Voor haar was het een slechtnieuwsgesprek. Want ze moest twee weken thuisblijven, midden in haar toetsweek.' Voor de zwaardere slechtnieuwsgesprekken bereidt Van der Zaag zich altijd in alle rust voor. Het gesprek zelf voert hij het liefst ook rustig, op een rustige plek in het hectische ziekenhuis. 'Soms is er te veel spoed, is het aflopende zaak en moet dat slechte nieuws pats boem verteld worden.' En als zoiets gebeurt ... dan hoopt Van der Zaag op regen en tegenwind als hij terug naar huis fietst. 'Dan kan ik het van me afwassen.'

Tips: hoe ga je goed voorbereid naar een ziekenhuisgesprek?

1. Neem iemand anders mee naar het gesprek. Als patiënt mis je info, zeker als het een slechtnieuwsgesprek wordt.
2. Er is geen juiste of onjuiste reactie: blijf bij jezelf en vertel de dokter wat er in je omgaat.
3. Na het gesprek komen er vragen. Bespreek ze met degene(n) die bij het gesprek waren. Schrijf vragen op die overblijven; neem ze mee naar de dokter.
4. Langzaam verandert dit trauma van een emotionele achtbaan in een feit: het is zo en je kunt het niet veranderen. Gun jezelf hiervoor ruimte en tijd – het tempo is voor iedereen anders.

HomeCenter

Kom woonshoppen in Kerstsfeer

Home Center op z'n mooist...

Onze 50 woonafdelingen staan boordevol bruisende woonideeën. Kom gezellig woonshoppen in een feestelijke winterse sfeer en laat je inspireren. Bij de grootste wooninspiratie van Nederland vind je vast die leuke bank, trendy accessoire of die mooie nieuwe keuken. Home Center heeft alles in huis.

Openingstijden		
Maandag	24 dec	10:00 - 18:00 uur
Dinsdag	1 ^e Kerstdag	gesloten
Woensdag	2 ^e Kerstdag	10:00 - 18:00 uur
Donderdag	27 dec	09:30 - 21:00 uur
Vrijdag	28 dec	09:30 - 18:00 uur
Zaterdag	29 dec	09:30 - 18:00 uur
Zondag	30 dec	Gesloten
Maandag	31 dec	10:00 - 17:00 uur
Dinsdag	Nieuwjaarsdag	Gesloten

DE GROOTSTE WOONBELEVENIS VAN NEDERLAND

Voor iedere
woonstijl

Voor elk
budget

200 merken onder
één dak

75.000 m²
woonwinkelplezier

Gratis stroom voor
auto en fiets

Wie was uw 'engel' het afgelopen jaar? In deze fotoserie vertellen mensen over het goede nieuws dat ze van een ander hoorden.

JACQUELINE IMMINKHUIZEN BEELD JACQUELINE IMMINKHUIZEN

MEER RUST IN HET GEZIN DANKZIJ BENJAMIN

WILBRAND RAKHORST (44, RECHTS) UIT NIJKERK MET ZIJN 'ENGEL' BENJAMIN JA-HOLA (62) UIT NIJKERK.

Wilbrand: 'Benjamin verdient het om mijn 'engel' te genoemd te worden. Hij heeft voor een baan gezorgd voor mij en mijn vrouw. Ik was acht jaar lang docent godsdienst, maar ik kwam thuis te zitten met een zware burn-out. Om echt tot rust te komen, ben ik toen bewust een tijdje thuis gebleven. Dat was best wel lastig, omdat in ons 'calvinistische' land werk vaak als onderdeel van je identiteit wordt gezien. Ik heb trajecten gevolgd om mezelf te leren kennen en ik heb veel gebeden. Benjamin kwam op een gegeven zelf naar mij toe of ik hem wilde helpen met zijn werk. Door deze verandering is er meer rust in het gezin gekomen en heb ik minder tijd om te piekeren. Ook hebben we zo financieel een gat kunnen dichten.'

'Ik kende Benjamin al langer, we kwamen elkaar weleens tegen in Nijkerk. Hij is twintig jaar geleden vanuit Irak naar Nederland gekomen en heeft het TIP College opgericht. Hier worden inburgeringslessen gegeven aan vluchtelingen. Daarnaast biedt hij met Stichting De Herder hulp aan christenen in Mosul (Irak). Ik zit in het bestuur van deze stichting en ik ben medewerker op het TIP College.'

Verder ben ik zelf bezig met de website muziekbijbel.nl en ben ik medeoprichter van De Huiskamer in Nijkerk, een inloophuis voor ontmoeting en gebed. Mensen verbinden en gebed hebben altijd centraal gestaan in mijn leven. Benjamin is ook een heel gedreven man en altijd druk. Af en toe moet ik bij hem op de rem trappen. Wat dat betreft lijken we erg op elkaar.'

Het kerstverhaal

PAUL VISSER • PREDIKANT IN AMSTERDAM BEELD VARA

Het was in de adventstijd. Een groep van zo'n vijftig zakenmensen had de Noorderkerk afgehuurd voor een kerstdiner. Het leek de organisator wel interessant voor deze gelegenheid ook de dominee uit te nodigen om hen een kerstboodschap mee te geven. Hij waarschuwde me wel dat het geen preek moest worden, omdat de meesten niets (meer) met het geloof hadden.

Om maar meteen aan te sluiten bij de gedachtewereld van mijn gehoor, was mijn openingszin: 'Het kerstverhaal in de bijbel is een verhaaltje van niks.' Je zag ze kijken. Die insteek hadden ze niet verwacht. Het gaf wel meteen aandacht. Ik neem aan, zo vervolgde ik, dat als jullie een nieuw product in de markt zetten, jullie alles doen qua marketing zodat niemand erom heen kan. Door de consument te 'bombarderen' met een gerichte en gelikte reclamecampagne. Het ontlokte instemmend geknik. God, zo ging ik verder, deed echter precies het omgekeerde. Toen Hij met het beste wat Hij bedacht had voor de dag kwam, de incarnatie van zijn Zoon oftewel de komst van Jezus, ging het er bij de introductie nogal knullig en onbenullig aan toe – afgezet tegen de spelregels van een adequate marketing.

Je zou verwachten dat de aftrap in de tempel van Jeruzalem gegeven zou worden. Het begon echter in een klein onbetekend stadje, Nazaret, met een ongehuwd zwanger meisje. Op zich al een verdacht gebeuren in die tijd. Haar verklaring was echt te gek voor woorden. Ze beweerde een onverwacht bezoek te hebben gehad van een engel, die haar gezegd had dat zij door de hemel verkoren was om, zonder tussenkomst van een man, de lang beloofde Messias te dragen en te baren. Zelfs Jozef, haar verloofde die zielsveel van haar hield, maakte het niet mee. Toen zij hem in vertrouwen nam, had hij iets van: je kunt me nog veel meer vertellen, Maria. Maar geloof je het zelf? Het was dat hij door een bijzondere droom van Hogerhand werd overtuigd, anders had hij de relatie verbroken. Laat staan dat haar omgeving er iets mee kon. Er zal van alles zijn gedacht, gegniffeld ook, maar het zal weinig zijn geloofd.

Ook daarna werd het er niet veel beter op. Geboren werd Jezus in de nacht op de binnenplaats van een herberg, terwijl heel Betlehem lag te slapen. De enige tamtam, die van dat engelenkoor, werd gemaakt in het open veld ver buiten de bebouwde kom en vernomen door een paar onbeduidende herders. Geen mensen die doorgingen voor de meest betrouwbare getuigen. De tamme reactie waarmee hun verhaal de volgende dag in Betlehem ontvangen werd, spreekt wat dat betreft boekdelen. Mensen verbaasden zich, maar niemand voelde zich gedrongen er verder 'iets mee te moeten'. Hoe wij dat geboorteverhaal van Jezus door de loop van de tijd ook hebben opgeblazen, destijds was het echt een verhaaltje van niks.

Niet echt handig van God om de zaak zo 'ongelukkig' aan te pakken, zo suggereerde ik voor mijn intussen welwillende gehoor. Als Hij wilde dat mensen gelijk het nodige in Jezus zou-

den gaan zien, had Hij de komst van Jezus in die wereld van grote namen dan niet wat krachtiger en overtuigender moeten presenteren? Heeft Hij het niet voor een groot deel aan zichzelf te wijten dat het destijds al niet echt een succes werd? Is dat trouwens ook nu niet het probleem? Wat zie je er eigenlijk van? Van zijn liefde en macht? Van zijn reddend ingrijpen? In hoe het eraan toegaat in deze wereld?

Tussen twee haakjes: nu ik dit schrijf, moet ik denken aan wat er nog niet zo lang geleden gebeurde aan de tafel van DWDD. Presentator Matthijs van Nieuwkerk vroeg aan Beatrice de Graaf bij de presentatie van haar nieuwste publicatie een en andermaal wat ze bedoelde met de zin, geciteerd uit een interview met haar: 'Ik geloof dat er een eind komt aan het kwaad en dat God alles goed maakt.' Ondanks goedbedoelde pogingen dat uit te leggen en een welwillende houding om het te snappen leidde het tot verder onbegrip en een ongemakkelijke sfeer. Er valt blijkbaar nog heel wat huiswerk te doen, om de relevantie van (het geloof in) Christus voor buitenstaanders inzichtelijk te maken.

Eeuwenlang is er in de kerk verhaald dat God in Jezus het verschil maakt. Maar hoe dan en waarin dan? Is het er na 2000 jaar echt zoveel beter op geworden? Zouden we 'zonder' zoveel slechter af zijn? Het zijn de steeds weerkerende vragen van veel mensen. Misschien gaat het wat te ver het evangelie af te doen als een verhaaltje van niks – daarvoor is het leven van Jezus te inspirerend geweest – maar per slot van rekening heeft het de wereld ook niet echt verder geholpen. Er werd instemmend geknikt.

Inmiddels was mijn gehoor wel één en al oor. Als een soort toebereide akker om het zaad van het evangelie met gulle hand in uit te strooien. Hoe vreemd het ook klinken mag, vervolgde ik, juist die manier van doen, toen, is typisch voor God. In plaats dat Hij zich met veel lawaai en geweld zó aan ons opdrong dat je niet om Hem heen kon – of je wilde of niet – diende Hij zich zo onbeduidend aan dat je het meteen kon afdoen als iets van niets. Het laat zien dat we door de hemel niet worden gemanipuleerd, zoals in de wereld wel vaak gebeurt als er wat aan de man of vrouw gebracht moet worden. Is dat niet verrassend? Het verhaal van Jezus' geboorte rekent radicaal af met het beeld van God waar velen op afgeknapt zijn: als iemand die vanuit de hoge mensen naar Zijn hand zet en onder de duim houdt. Niet dus!

De reden? God is liefde en liefde dwingt niet, maar wint in. Het typeert het kerstverhaal. Steeds als Hij verscheen met een onverwacht woord of in een ongedacht gebeuren, verwarde en verwonderde Hij de bezochte zó, dat die zich als vanzelf gewonnen gaf. Ongedwongen en blij verrast. Deze invalshoek deed mijn publiek van die dag zichtbaar goed.

Zoals toen gaat God ook nu te werk, verhaalde ik verder. Niet bedreigend, maar uitnodigend. Via een kwetsbaar menselijk woord of een persoonlijke gewaarwording. Waardoor Hij, zonder iets te dwingen, dingt naar ons hart en in ons diepste denken iets gaande maakt. Zoals bij die ras-Jordanees die zo verrast werd door Gods helpende hand dat hij begon te gelo-

►► Dit essay is ook te beluisteren als podcast, ingesproken door ds. Paul Visser. De podcast is te vinden op nd.nl/podcast of te beluisteren op het soundcloud account van het Nederlands Dagblad.

is een verhaaltje van niks

Beatrice de Graaf over haar geloof bij *De Wereld Draait Door* (DWDD), 8 oktober 2018.

ven. Of bij die geslaagde directeur van een multinational, die zo direct werd aangesproken door een zin uit een preek, dat hij wist 'dit is God'.

Het zijn kleine wonderlijke verhalen. Op het eerste gehoor verhaaltjes van niks in het grote wereldgebeuren. Waar de omgeving ook nu, net als toen, nogal eens de wenkbrauwen bij optrekt en zich afvraagt of het iemand niet in de bol geslagen is. Door deze manier van doen kreeg het kerstverhaal van ooit een blijvend en levendig vervolg. Tot in Amsterdam toe. Het leverde verraste blikken op.

Vraag blijft: wat dat heeft gebracht na 2000 jaar? Het antwoord luidt: sowieso een onafzienbare rij mensen, van hoog tot laag, klein en groot, voor wie deze hemelse liefde hun leven werd. Liefde die in Jezus' komst aan het licht kwam. Allereerst toen wij niet van Hem gediend bleken te zijn en Hij door onze handen belandde aan een kruis. Dat zag er nog veel minder uit dan in het begin. De meesten gingen dan ook

schouderophalend aan de Gekruisigde voorbij. Als dit de Redder moest zijn ... Intussen was Hij het méér dan ooit. Want op hetzelfde moment dat Hij slachtoffer werd van ons gedrag, werd Hij zondebok vóór dat gedrag. Verrezen uit de dood was daarom het eerste en enige wat Hij zei: Sjalom! Vrede. Waarmee er een streep door ons verleden ging en toekomst werd beloofd.

Ik kwam al meer op dreef. Het begon toch bijna nog een preek te worden. Tot mijn verbazing haakte mijn gehoor echter niet af. Dus waagde ik het erop nog een stap verder te gaan en vroeg: Wat is er tegen dat God ons zó tegemoet komt? Behalve dat het je misschien te veel van het goede is? Als vanzelf kwam het tot een slotsom: Het feit dat u vandaag met zo veel aandacht luisterde naar dit oude verhaal, bewijst dat het echt méér is dan een verhaaltje van niks.

Het bleef even doodstil. Het leek op de een of andere manier in goede aarde gevallen te zijn.

ND tweede-

ILLUSTRATIE MICHEL DE BOER

-kerstdagspel

Met de hele familie een spelletje doen met Kerst? Pak snel een paar pionnen en een dobbelsteen en doe het *ND tweede-kerstdagspel*. Gooi met de dobbelsteen en volg de aanwijzingen op de speciale vakjes. Wie het eerste precies bij 80 is, heeft gewonnen. Heb je aan het einde van het spel te hoge ogen gegoooid, ga dan evenzoveel stapjes terug.

- 7** Je hebt de dominee geholpen met de liturgie voor de kerstdienst. Goed zo! Ga naar 21.
- 14** Oei, je hebt geen duurzame kerstboom gekocht. Bied je excuses aan aan al je medespelers.
- 22** Je bent vergeten de chocolademelk te kopen voor het kinderkerstfeest. Ga terug naar 11.
- 24** Hè bah. De kalkoen was net niet gaar. Dat merk je onmiddellijk aan je darmen. Een beurt overslaan.
- 27** Oei, je hebt net iets te veel gedronken en tijdens de kerstnachtdienst val je in slaap. Ga terug naar 20.
- 32** Je zakt tijdens het schaatsen door het ijs. De aardige buurman trekt je uit het water, maar je moet wel een beurt overslaan.
- 43** Wauw! Je hebt gezongen als een nachtegaaltje in de dienst. Een vriendin had tranen in haar ogen. Ga door naar 79.
- 50** Kerstvakantie! Reislustige ome Gerard neemt je een paar dagen mee naar de zon. Hoera! Ga naar 68.
- 52** Prrrrtt ... Je darmen spelen weer op van de kalkoen. Blijf op de wc zitten totdat iemand anders een hapje van de kalkoen neemt en je op dit vakje komt aflossen.
- 60** Je hebt vakantie, maar helaas, daar komt een appje van collega Daan die je erop wijst dat je iets vergeten bent te regelen. De laptop moet dus weer open ... Wacht een beurt.
- 61** Twee dagen met de familie valt niet mee. Na een grappig bedoelde opmerking van ome Anton loopt tante Sjaan huilend weg. Jij mag de boel weer aan elkaar lijmen. Ga terug naar 41.
- 66** De glühwein stijgt je naar het hoofd. Je gooit het halve glas per ongeluk over de nieuwe feestjurk van tante Els. Je gaat snel met zout en water in de weer. Een beurt overslaan.
- 70** Verdraaid, gebeurt het je weer! Net als drie jaar geleden ben je tante Mien vergeten uit te nodigen. Dat kan écht niet! Terug naar 1!
- 78** Ja hoor. Ze moeten jou weer hebben. Na de dienst vraagt kosten Kees of je meehelpt de stoelen op te ruimen. Je durft weer eens geen nee te zeggen. Ga terug naar 48.
- 80** Hoera! Gewonnen. Maak een selfie met het spel en deel die op Instagram met de hashtag #ikhebbetndkerstspelgewonnen. Mail je foto ook naar kerst@nd.nl

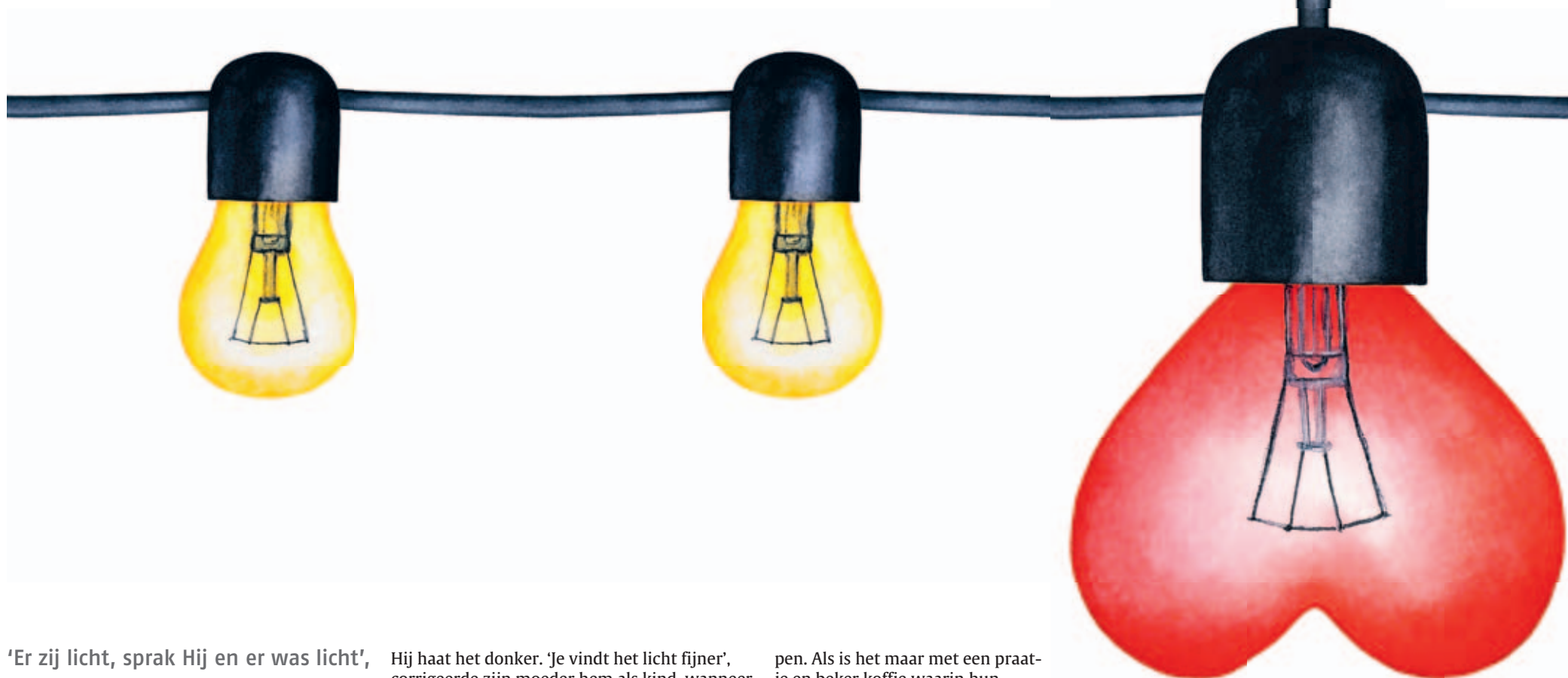

Een hardwerkende man die zijn vrouw te weinig aandacht geeft. Komt het goed met hen?

ELINE DE BOO BEELD ISTOCK

Lichtplan

'Er zij licht, sprak Hij en er was licht', mompelt hij terwijl hij de zaklamp, die altijd onder de kassa hangt, grijpt en aanzet. Gelukkig heeft hij alle snoeren goed weggewerkt, anders zou hij zijn benen breken op zoek naar de meterkast. En zijn klanten trouwens ook, want die lopen vaak omhoog te kijken. Ondanks de gerichte lichtbundel moet hij langs de muur tasten om te voelen hoe hij het deurtje, dat zo veel schakelaars verbergt, kan openen.

Hij haat het donker. 'Je vindt het licht fijner', corrigeerde zijn moeder hem als kind, wanneer ze voor de zoveelste keer het nachtlampje naast zijn bed uit kwam doen. Hij knipte zelf mooie figuren en die zette hij achter de witte lampenkap; zo werden bekende schaduwen op de muur geprojecteerd, in plaats van de verknipte gedachten die auto-lichten langs het behang lieten flitsen. Als zijn moeder onverbiddelijk het licht uitdeed, streelde ze nog één keer zijn wang en verzekerde hem dat Jezus zijn licht in de nacht was. Dat maakte de duisternis draaglijk, al begreep hij zo al jong dat het op geloven aan kwam. Als hij zijn ogen opendeed, zag hij er niets van. Nog steeds niet.

Na zijn studie elektrotechniek ziet hij een leven onder de tl-buizen van een kantoor niet zitten. Als monteur is hij niet opgeleid, bovendien is een zwervend bestaan van meterkast tot meterkast ook maar kaal. Nu is hij verantwoordelijk voor één enorme meterkast waarin alle elektra van de lampenwinkel en zijn woning daarboven is geregeld. Hij klemde de zaklamp tussen zijn tanden en inspecteert alle schakelaars. Er zijn geen stoppen doorgeslagen en de aardlekschakelaar staat ook nog goed. Het moet een stroomstoring zijn. Hij schuifelt, bijgelicht door de lichtbundel van de zaklamp, richting de ingang en ziet alleen zijn eigen reflectie in het winkelraam. Buiten is het aardedonker. Er is gestommel boven, misschien moet hij even kijken hoe het met Marianne is. Eerst de winkel sluiten. Of toch niet, het is bijna Kerst. Er zijn altijd mensen die nog kerstlampjes willen kopen, op zoek naar wat lastminutegezelligheid voor hun huis. De laatste jaren houdt hij zijn Lichtparadijs tot laat open op kerstavond, de zee van kerstverlichting trekt dan in de donkere straat veel bekijks.

zonderlinge klanten

Het is nog de enige lampenwinkel in de stad. En de laatste winkel die op deze bijzondere avond open is. Het trekt wat zonderlinge klanten, maar het voelt goed om ze te kunnen hel-

pen. Als is het maar met een praatje en beker koffie waarin hun eenzaamheid voor even oplost. Nog voor hij de deur naar het trapgat kan bereiken, gaat deze al open. 'Kom je naar boven? Het is zo naar, alleen in het donker. Nou ja, Joostje is er wel maar die slaapt lekker door.' 'Maar de winkel dan?' 'Het is al negen uur geweest, het is toch wel goed zo?' 'We zijn altijd tot middernacht open op deze dag.' 'Weet ik, maar er gaat nu echt niemand meer op pad op zoek naar verlichting. Het is zo donker, niemand waagt zich meer op straat. Wat heb jij ze nog te bieden?' 'Ehm ... eigenlijk niets op batterijen.' 'En ik heb gekeken, maar we hebben ook geen kaarsje, dus die kun je ook niet voor ze opsteken.' 'Koffie, heb ik. En een plak kerststol.' 'En hoe ga je die koffie zetten?' 'Wat baal ik hiervan. De belangrijkste avond van het jaar en de stroom valt uit. Alsof de duivel ermee speelt.' 'Hoezo de belangrijkste avond van het jaar? De omzet op 24 december is nooit erg hoog.' 'Maar het is een bijzondere avond, iedereen ziet uit naar het kerstfeest en is gezellig bij elkaar. Mooie lichtjes aan.' 'En ik zit alleen boven. Gezellig zeg. Al bijna zes jaar. Gelukkig is Joost er nu. Maar toch, die ligt in zijn wiegje. Is het nu niet eens tijd om er voor ons te zijn, in plaats van voor degenen die nog wanhopig op zoek zijn naar licht?'

juiste toon

Wat hij al vermoedde, heeft ze nu hardop gezegd. Ze vindt dat hij er niet is. In zijn huwelijk en als vader. Omdat hij er voor zijn klanten wil zijn. Niet dat die dezelfde trouw tonen, ze winkelen liever op internet. Hoe kun je nu de juiste lamp kiezen als je niet de juiste toon van het licht met je eigen ogen kan zien? Hij begrijpt het niet. Ze komen er wel achter en dan komen ze terug. Dan worden de rode cijfers weer

zwart en kan hij Marianne en Joost meenemen op vakantie. Dan hoeven ze niet langer te leven van het salaris dat ze binnenbrengt met de nachtdiensten die ze als verpleegkundige draait. Dat lukt trouwens ook maar net. Het geld dat elke maand bij de winkel moet, nekt ze. Schuld drukt hem neer, maar hij vecht terug. Ziet ze dat dan niet, dat hij het voor haar doet? En om Joost een toekomst te geven?

Nog meer dan het donker haat hij zijn tekortschieten. Samen zorgen ze voor kortsluiting en hij kan geen woord meer uitbrengen. Marianne is alweer op weg naar boven. Hij hoort Joost huilen, zijn nachtlampje is natuurlijk ook uit. Hij had hem zelf besteld, nog voor Joost geboren werd. Een gedimd lichtgevende wolk. Elke avond zet hij deze lamp zelf aan als hij zijn zoontje instopt voor de nacht en zegt dan 'papa is dichtbij je, al zie je me niet. Ik ben er als de wolk boven je.' Marianne moet hem maar troosten, hij moet het probleem van de stroom oplossen.

wantrouwen

Met de zaklamp zoekt hij de laptop. De site van het energiebedrijf heeft het over een onbekende oorzaak en durft niet te voorspellen hoe lang het gaat duren. Hij schrikt als naast hem een stem klinkt: 'Hebt u die ook te koop, zo'n zaklamp?'

'U laat me schrikken, ik hoorde u niet binnenkomen. De winkelbel doet het natuurlijk ook niet. Nee, eerlijk gezegd is dit de enige.' 'Jammer', zegt de man die inmiddels zijn telefoon aangezet heeft. 'Ik heb wel een lampje op mijn telefoon, maar die is bijna leeg en ik kan hem zo natuurlijk niet opladen.' Hij schijnt het felle licht op zijn gezicht dat oogverblindend afsteekt tegen het diepe donker. 'Het spijt me dat ik u niet kan helpen, wellicht

'En ik zit alleen boven. Gezellig zeg. Al bijna zes jaar. Is het nu niet eens tijd om er voor ons te zijn?'

kerstverhaal

springen de lichten zo weer aan. Ik zou trouwens ook niets af kunnen rekenen, de kassa kan niet open en de pin werkt ook niet.' Goed om gelijk duidelijk te maken dat er niets te halen valt, in ieder geval geen geld. Hij schaamt zich meteen voor zijn wantrouwen. Kan hij deze late klant iets anders aanbieden? Hij ziet er eenvoudig uit, maar niet als een dakloze.

'Het is wel te hopen dat we zo weer stroom krijgen, zeker nu met al die mooie kerstverlichting. En anders zitten de kerken op deze kerstavond misschien wel vol, daar branden in ieder geval kaarsjes', zegt de late klant. 'Doen ze dat tegenwoordig nog, die kerstnachtdiensten? Je zou denken dat ze daar tegenwoordig elektrische kaarsjes gebruiken.' 'Ook wel, maar licht is licht, toch?' 'Daar vergist u zich in. Je hebt sfeerverlichting, functionele en decoratieve verlichting en dan moet je kijken naar het gewenste effect. Wil je direct, indirect of diffuus licht? Dat bepaalt de keuze van je lichtbron. Soms is led beter, in andere situaties halogeen. Je moet eigenlijk eerst een lichtplan maken en niet zomaar wat rommelen via internet.' 'Maar vanavond zien we dat een lichtplan je uiteindelijk niet helpt.' De mobiele telefoon van de man valt uit. Samen staan ze daar in het donker. Het duurt even tot ze weer iets kunnen onderscheiden.

kerststol

De man blijft naast hem staan, hoewel hij weet dat er geen zaklampen te koop zijn. Wat wil hij nog? 'Wilt u misschien wat chocolademelk? Ik kan het niet opwarmen, maar heb er wel een lekker stuk kerstbrood bij.' 'Graag. Ik ben net aangekomen en heb nog weinig vriendelijkheid ontmoet. Iedereen is zo druk met zichzelf, dat zie je zo. Het lijkt wel een andere wereld hier, zo ver van huis.' Hij nodigt de man uit om op de stoel vlak bij de toonbank te gaan zitten en geeft hem de zaklamp. 'Kunt u me even bijlichten met de zaklamp,

dan giet ik de chocomelk niet naast de beker. Dat zou zonde zijn.' 'Heb je zelf een lichtplan?' vraagt de man met zijn mond vol kerststol. 'Ik, een lichtplan?' Hij lacht. 'Dat past hier niet, ik moet zo veel mogelijk lampen hier kwijt om anderen te laten zien. Ik help anderen met hun plannen.' 'En jij dan? Wie verlicht jou over hoe het in jouw huis moet?'

nieuw leven

Een paar minuten zwijgen ze. De een kauwt. De ander ook, maar op woorden. De man bedankt en loopt de winkel uit. 'Ik zie je wel weer.' 'De winkel is de komende twee dagen dicht', roept hij hem nog na. En even later: 'de winkel gaat niet meer open.' Hij hoort het zichzelf in het donker fluisteren.

'Marianne, Mar', hij struikelt bijna op weg naar de trap. Ze is al op weg naar beneden, met Joost ingebakerd in de lange doek aan haar lichaam. 'Ik ga de winkel sluiten. Wil je me helpen een plan te maken? Ik zie het licht niet.' 'Tuurlijk, ik zie ook geen hand voor ogen. Kom, pak je jas. We gaan naar de kerk, deze Kerst pakken we het anders aan. Joost is er nu, we moeten een nieuw leven met hem beginnen.' ■

OVER DE AUTEUR

Dit kerstverhaal is geschreven door Eline de Boo. Zij is schrijfster met een missionaire roeping. De Boo woonde tien jaar in Japan en werkte daar voor de Gereformeerde Zendingsbond als kerkplanter/zending. Ze werkt nu als schrijver en manager bij de IZB. In 2013 kwam haar roman *Blauw Zeil* uit. ►► meer informatie: elinedeboo.nl

advertenties

HELPT U ÉÉN VAN ONZE BEWONERS?

Met € 20,- per maand helpt u hen aan :
voeding, kleding, therapie en verbandmiddelen

WWW.JEMIMA.NL / financiële-adoptie

STEUN

Bedankt voor uw steun
voor **theologisch
onderwijs** in Frankrijk
in 2018!

Nog niet gedoneerd? Stort
op: **NL04 INGB 000 349
0687**

Een kerstdiner geïnspireerd door de Britten; dan kom je al snel uit op een *high tea*.

ANNEMARIE EVERSDIJK BEELD HANS-LUKAS ZUURMAN

Ook restjes kunnen heerlijk

zalsoufflé

INGREDIËNTEN (VOOR 8 PERSONEN):

50 gram boter, plus extra om in te vetten
50 gram bloem
300 ml melk
3 eieren, gesplitst
zout en peper
100 gram gerookte zalm, fijngehakt
Verder nodig: 8 theekopjes

BEREIDING:

Verhit de oven tot 200 graden Celsius. Vet 8 kleine theekopjes in met boter. Smelt de rest van de boter in een steelpan op laag vuur. Roer de bloem erdoor en gaar deze roux al roerend in 1 minuut. Neem de pan van het vuur en giet al roerend de melk bij de roux. (Als je niet roert, kunnen er klontjes ontstaan; als dat toch gebeurt, druk de saus dan door een zeef). Zet de pan op het vuur als de melk is toegevoegd en blijf roeren tot de saus is gebonden. Neem hem weer van het vuur en laat afkoelen. Roer de eidooiers los met wat zout. Roer het mengsel door de iets afgekoelde

saus. Roer ook de zalm erdoor. Klop de eiwitten in een vetvrije kom tot een stevig schuim; het mag niet uit de kom glijden als je deze omkeert. Spatel het schuim rustig door het zalmmengsel. Verdeel de massa zorgvuldig over de voorbereide kopjes. Strijk de bovenkant glad en maak de randen van binnen schoon. Bak ze 10 minuten in de oven tot ze gerezen en goudbruin zijn. Dien ze onmiddellijk op. (BRON: HET VINTAGE TEA PARTY BOEK, ANGEL ADOREE, FONTAINE UITGEVERS)

Wat eet je op tweede kerstdag als je de dag ervoor al uitgebreid hebt getafeld? Waarschijnlijk zijn er nog wat restjes over van het eerste kerstdiner. Die kun je prima hergebruiken, bijvoorbeeld in een hartige taart. Met wat kleine gerechten erbij en een flinke pot thee serveer je een smakelijke *high tea*.

Een lichte restjesmaaltijd in Britse stijl; redacteurs van het *Nederlands Dagblad* probeerden het alvast uit. Cees Dorland, Dick Schinkelshoek en Annemarie Eversdijk (eindredacteurs) gingen aan de slag in de keuken om sandwiches, hartige en zoete gerechtjes te maken. De redacteurs Linda Stelma, Hans-Lukas Zuurman en Harm Bosma werden uitgenodigd om mee te eten en eventueel commentaar te leveren.

Bij een *high tea* hoort goede thee. Cees Dorland heeft een grote doos earl grey gehaald bij de toko. 'Zo'n doos kost bijna niets en de thee is erg lekker.' De thee ruikt inderdaad heerlijk en we zetten een grote pot. De tafel is inmiddels feestelijk aangekleed met etagères vol verschillende gerechten. Een *high tea* begint meestal met hartige hapjes. We starten daarom met een zalsoufflé. Het is een soort luchtige omelet in een koffiekopje dat goed in de smaak valt. Het ei in combinatie met zalm is goed in evenwicht, vinden de tafelenoten.

Als volgende gerecht zijn er twee hartige taarten: één met pompoen en ham, de ander met spinazie, tonijn en champignons. Twee heel verschillende quiches, de pompoentaart is een stuk pittiger. De meningen van de eters zijn verdeeld: de een vindt de pittige meteen favoriet, de ander gaat vooral voor de zachtere tonijnquiche.

Een *high tea* is nooit compleet zonder sandwiches. 'Het makkelijke van sandwiches is dat je de restjes kalkoen van eerste kerstdag kunt gebruiken', tipt Dick Schinkelshoek, die sandwiches maakte met ham en kalkoen, naar eigen recept. De boterhammen zijn getoast, wat een knapperige bite geeft.

Na al het hartigs is het tijd voor zoet. Scones met jam en clotted cream, chocoladefudge (óverheerlijk volgens de mee-eters) en een romig laagjesdessert volgen elkaar op. Inmiddels beginnen we wel vol te raken van al het eten. Als klap op de vuurpijl heeft Dick Schinkelshoek een echte plumpudding gekocht. Een Britse kerstmaaltijd kan niet zonder dit loodzware nagerecht. Dick: 'Zelf een plumpudding maken met noten, rozijnen, brood, specerijen, fruit en wortels kost uren en volgens sommigen zelfs weken werk. Dus de meeste mensen kopen er eentje.' De prijs van een plumpudding is niet mals: voor 15 euro koop je er eentje bij de Bijenkorf. Je hoeft hem alleen in de magnetron te verwarmen en met poedersuiker te bestrooien. Helaas is het eetgezelschap minder te spreken over de pudding. De reacties: 'Oef, wat een buikbeton.' 'Dit mogen ze bij de brexit wel houden', en 'Het is net een oliebol met veel te veel suiker.' Harm Bosma weet de laatdunkende opmerkingen nog recht te breien: 'Als er hongersnood was, zou ik het wel opeten.' ■

pompoentaart met pecannoten

INGREDIËNTEN

600 g verse pompoen
150 g ham (dikke plak)
1 el donkere basterdsuiker
2 tl hot peppersauce
3 el tomatenketchup
2 el traditionele olijfolie
1 tl zout
80 g ongebrande pecannoten
6 plakjes deeg voor hartige taart
3 middelgrote eieren
125 ml verse slagroom

BEREIDING

Verwarm de oven voor op 200 graden. Vet de taartvorm (diameter 26 centime-

ter) in. Verwijder de zaden en de draderige binnenkant van de pompoen. Verwijder de schil en snijd het vruchtvlees in stukjes. Snijd de ham in blokjes. Meng basterdsuiker, hot peppersauce, ketchup en olie in een kom, voeg zout en peper naar smaak toe. Schep de ham, pompoen en pecannoten erdoor. Bekleed de taartvorm met het deeg en druk aan de randen goed aan. Snijd het overtollige deeg weg. Klop de eieren los met de slagroom en breng op smaak met zout en peper. Verdeel het eimengsel over de bodem van de taartvorm en schep het pompoenmengsel erin. Bak in 30-40 minuten goudbruin. (BRON: ALLERHANDE)

quiche met spinazie, tonijn en champignons

INGREDIËNTEN (VOOR 1 TAART)

300 g bloem
70 ml water
130 g boter
0,5 tl zout
0,5 tl suiker
3 eieren
200 ml room
200 g gesneden champignons uit blik
1 blik tonijn
115 g verse spinazie

BEREIDING:

Verwarm de oven voor op 180 graden. Leg de bloem op het keukenblad, met een putje in het midden. Voeg water, boter, zout en suiker toe en kneed het deeg tot het niet meer aan je handen plakt. Gebruik eventueel iets meer

bloem en bestrooi ook de taartvorm (diameter 26 centimeter). Maak het deeg in de taartvorm. Voor de vulling roer eerst de eieren en de room goed door elkaar en breng op smaak met zout, peper en een beetje citroensap. Voeg de tonijn, de champignons en de spinazie toe en doe in de taartvorm. Bak circa 45 minuten in de oven.

sinaasappelscones

INGREDIËNTEN

300 g bloem
1,5 theelepel bakpoeder
65 g suiker
1 sinaasappel, rasp
1,5 theelepel zout
120 g boter
120 ml karnemelk
75 g donkere rozijnen
melk om te bestrijken

BEREIDING

Verwarm de oven voor op 200 graden. Bekleed een bakplaat met bakpapier. Doe de bloem, het bakpoeder, de suiker, sinaasappelsrasp en het zout in een kom en meng dit met een lepel door elkaar. Snijd de boter in kleine blokjes en meng deze met je vingers door de droge ingrediënten. Doe dit net zo lang totdat het mengsel kruimelig is, maar ga vooral niet te lang door. Voeg de karnemelk en de rozijnen toe aan het geheel en kneed totdat je van het geheel een bal kunt vormen. Ook hier is het belangrijk niet te lang door te kneden. Zodra het deeg een geheel is, ben je klaar.

Rol het deeg uit tot 2 centimeter dik. Steek er met een ronde steker rondjes uit van ongeveer 4 centimeter. Bestrijk de scones met melk. Bak ze 13 tot 17 minuten in de oven.

Serveer de scones met jam naar keuze en clotted cream. Clotted cream maak je door 125 ml slagroom stijf te kloppen en daar 125 gram mascarpone doorheen te roeren en vervolgens nog een keer te kloppen. (BRON: BAKBIJBEL, RUTGER VAN DEN BROEK, UITGEVERIJ CARRERA)

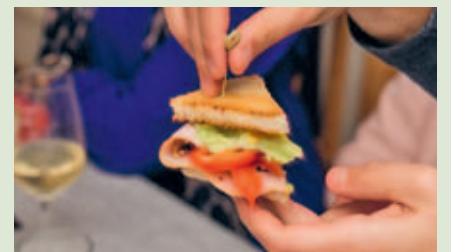

k zijn

Twee soorten hartige taart en sandwiches; bij een *high tea* begin je meestal met hartige hapjes en eindig je met zoete gerechtjes.

turkey and ham sandwich

INGREDIËNTEN

brood om te toosten
kalkoen- of kippenvlees
plakken lekkere gekookte ham
een paar tomaten
een krop sla
mayonaise
kerrie, citroen
peper, zout
cocktailprikkers

BEREIDING

Dit is een ideaal recept om van de restjes kerstkalkoen of kip af te komen. Meng de kerrie, citroen, zout en peper naar smaak door de mayonaise. Snijd eventueel de korstjes van het brood, en toast het in een broodrooster. Besmeer de broodjes met de kerriemayo en leg er een blaadje sla op. Vouw het vlees en een of twee plakjes tomaat in een plakje ham, en leg dat tussen twee broodjes. Snijd diagonaal door en voorzie beide helften van een prikkertje.

romig laagjesdessert

INGREDIËNTEN

250 ml banketbakkersroom
125 ml slagroom
fijne kristalsuiker
2 granaatappels

VOOR DE BANKETBAKKERSROOM (500 ML)

1 vanillestokje
350 ml melk
75 g suiker
3 eidooiers
3 el bloem

BEREIDING BANKETBAKKERSROOM

Halveer het vanillestokje in de lengte en schraap met een mespunt het merg eruit. Breng in een pan de melk met het merg, het lege vanillestokje en de helft van de suiker aan de kook. Klop de eidooiers (het geel) met de rest van de suiker los in een kom en roer de bloem erdoor. Meng een scheut warme melk door het eimengsel en schenk terug in de steelpan. Breng al roerend aan de kook en laat op laag vuur binden tot een dikke, stevige vla. Giet in een kom, dek af met vershoudfolie en laat helemaal afkoelen. Zet daarna in de koelkast om

door en door koud te worden. Verwijder voor verder gebruik het vanillestokje.

BEREIDING LAAGJESDESSERT

Klop de slagroom stijf met suiker naar smaak. Halveer de granaatappels. Tik met een pollepel op de vrucht en vang de pitjes op in een kom (help desnoods een beetje met een lepel). Verwijder eventuele witte vliesjes. Schep in elk glas een laagje pitjes. Schep er een laagje banketbakkersroom op en lepel daarop een laag slagroom. Maak laagjes tot alles op is en sluit af met wat pitjes.
(BRON: HUISGEMAAKT, LA PLACE, UITGEVERIJ FONTAINE)

donkere chocoladefudge

INGREDIËNTEN

200 g pure chocoladedruppels
210 ml 'double cream' (zie toelichting)
340 g kristalsuiker
170 ml glucosestroop
60 g boter + wat extra om in te vetten
suikerthermometer

BEREIDING

Dit is een recept van de Britse chef-kok Simon Hulstone. Vet de randen van een bakvorm in en leg een vel (siliconen) bakpapier op de bodem. Giet de room, suiker en glucosestroop in een zware, stevige pan. 'Double cream' is zware room met een vetpercentage van 48 procent. In de meeste Nederlandse supermarkten is het niet te koop. Vervang eventueel door wat duurdere ongeklopte slagroom (meestal is het: hoe duurdere, hoe vetter). Meng het zachtjes door elkaar en laat het heel langzaam aan de kook komen tot de suikerthermometer 120 graden aangeeft. Probeer daarbij niet te roeren, of de pan te bewegen! Haal van het vuur, roer de boter voorzichtig door het mengsel en laat de temperatuur op-

nieuw zachtjes oplopen naar 120 graden. Haal de pan van het vuur, en roer de chocolade door het mengsel tot die is opgelost. Giet het in de bakvorm en laat het zeker 30 minuten afkoelen en opstijven. Snijd de fudge in blokjes.
(BRON: GREATBRITISHCHEFS.COM)

Hoop, verwachting en aanbidding. Daar gaat het om in veel kerstliederen.

DEBORA DIJKSTRA BEELD LABAN PRODUCTIES, HENK VISSCHER, ANP / BART MAAT

Een lied dat steeds terugkomt

Stille nacht, Komt allen tezamen of Ere zij God. We zijn allemaal met kerstliederen opgegroeid. Wat is uw favoriete kerstklassieker? We vroegen het aan zangeres Elise Mannah, dominee Paul Visser uit Amsterdam en vicepremier Hugo de Jonge.

►► beluister de interviews

De volledige interviews met Elise Mannah, Paul Visser en Hugo de Jonge zijn te beluisteren als podcast. Naast de drie portretten zal cultuurredacteur Roel Sikkema uitgebreid achtergronden, grappige anekdotes en leuke weetjes van deze kerstliederen vertellen. Alle afleveringen zijn te vinden op nd.nl/podcast of abonneer je op het soundcloud account van het *Nederlands Dagblad*.

'ZO'N PRACHTIGE MELODIE DIE IN HET REFREIN ECHT OPENBREEKT'

ELISE MANNAH, ZANGERES
FAVORIETE KERSTLIED: LICHT IN DE NACHT

'December is altijd een heel drukke maand met veel optredens. Ook voor mijn man is het druk, want hij heeft een bedrijf in kerstpakketten. Toen ik bevallen was van mijn eerste dochter had ik na twee weken alweer mijn eerste optreden. Dat had ik onder voorbehoud laten staan, want ik vond het gewoon veel te leuk. Maar dit jaar doe ik het anders. Ik ga één optreden doen met Martin Brand, maar verder heb ik geen boekingen aangenomen. Ik ben net voor de tweede keer moeder geworden van mijn dochter Lotte en ga de komende decembermaand nog genieten van mijn zwangerschapsverlof. Het wordt een traditionele, gezellige Kerst met veel familiebezoekjes.

Licht in de nacht, een vertaling van het lied *O holy night* is mijn favoriete kerstlied. Als tiener werd de Nederlandse vorm van dit lied in mijn kerk gespeeld. Toen had ik er een hekel aan; ik hield alleen van moderne kerstliedjes. Maar toen ik het lied jaren later moest instuderen voor een optreden vond ik het ontzettend mooi. Zo'n prachtige melodie, die in het refrein echt openbreekt. En als je naar de

tekst kijkt, klinkt er voor mij een en al hoop door. Ik vind vaak vertalingen minder geslaagd dan originele teksten, maar

die van dit lied is echt mooi. Deze zin bijvoorbeeld:

Uit ons hart en dwars door alle tranen, ontspringt een lied dat jubelt door de tijd.

Ik snap wel dat ik het als tiener wat hoogdravend vond, maar nu vind ik het poëtisch heel mooi. Dit is voor mij echt de hoop van Kerst. Als ik het zelf ooit moeilijk ga krijgen, hoop ik dat ik dit terug kan halen. En dat ik dan denk: Hij is ons nieuwe hoop komen brengen. Hij is er.'

Licht in de nacht, een ster schijnt door de wolken. Dit is de nacht dat zijn leven begon. Een sluier van angst en pijn lag op de volken. Totdat hij kwam en het kwaad overwon. Nieuwe hoop is hij ons komen brengen. Stralend breekt die heldere morgen aan.

Wat hij ons leert is geven om een ander. Liefde alleen is de weg die hij wees. En als hij spreekt, verbreekt hij alle banden. Vrij van het juk, verdrukking en vrees. Uit ons hart en dwars door alle tranen, ontspringt een lied dat jubelt door de tijd.

'HET HEIL IS ÉÉN KNieVAL BIJ ME VANDAAN'

PAUL VISSER, PREDIKANT (NOORDERKERK, AMSTERDAM)
FAVORIETE KERSTLIED: GEZANG 21

'In Amsterdam hebben we elk jaar twee kerstnachtdiensten, omdat de mensen er in één dienst onmogelijk in kunnen. Het hoort echt bij Amsterdam; Amsterdammers komen niet zo trouw in de kerk, maar op kerstavond doen ze dat wel. Dan komen ze ook echt op z'n Amsterdams binnen allemaal. Dat vind ik aan de ene kant heel mooi en daar ga ik voor, om er toch weer elke keer iets van te maken. Maar als de Kerst voorbij is, heb je vaak een soort Elia-ervaring. Zo van: God, het is nu genoeg en neem nu mijn ziel. Want ze hebben allemaal weer gewoon hun dingetje gedaan en je hoort er nooit meer wat van.

In zo'n dienst moet je vooral de bekende kerstmelodieën laten horen, het heeft helemaal geen zin om allerlei ingewikkelde moderne kerstliederen te bedenken. We zorgen altijd wel voor heel goede muzikale bijdragen, want Amsterdammers zijn kritisch, het moet allemaal op niveau zijn. We zingen de bekende kerstliederen die hopelijk ergens wel raken. En ja, wie mee kan zingen, zingt mee en wie niet, die houdt zijn mond.

Mijn eigen favoriete kerstlied is gezang 21. Die ene regel daarin komt elk jaar weer terug bij mij: 'Ik kniel aan uwe kribbe neer, oh Jezus Gij mijn leven'. Dat ontroert mij altijd weer. Omdat het zegt

dat het heil maar één knieval bij mij vandaan is. Zo dichtbij. Het zegt ook dat God allang voorzien heeft in mijn genade, mijn vrede, in mijn behoud en leven, voordat ik er zelfs maar om vroeg. Zelfs voordat ik was geboren. Dus er is allang gered. Het enige dat ik kan doen, is een knieval maken voor deze God die voor mij geknield heeft, gekruisigd is, het heeft gered en op mijn bestaan heeft gerekend. Dat ontroert me, dus dat blijft het mooiste lied. Het lied komt elk jaar ook in een preek of een kerstmeditatie voorbij. Ik krijg het er gewoon niet uit.'

'WE ZINGEN DE MESSIAH LUIDKEELS MEE'

HUGO DE JONGE, VICEPREMIER
FAVORIETE KERSTLIED: MESSIAH (HÄNDEL)

'De kerstboom staat bij ons al voor Sinterklaas. De dames thuis hadden de onbedwingbare behoefte om de boom op te zetten, dus op enig moment zag ik hem staan. Ik moet dan ook eerlijk bekennen dat ik geen rol heb gehad in het optuigen van de boom. Wij hebben thuis eigenlijk een vrij traditionele Kerst. Op eerste kerstdag gaan we naar mijn ouders en op tweede kerstdag gaan we bij mijn schoonouders op bezoek. En van beide kanten komt dan de hele familie bij elkaar. We hebben allemaal drukke banen en op zo'n moment spreek je elkaar nog eens. Ik kom uit een predikantengezin, dus vroeger was het thuis rond de feestdagen heel druk. Mijn vader moest altijd veel preken, een soort preekmarathon. Hij was op tweede kerstdag pas echt klaar en kon dan relaxen. Kerst was echt thuis met het gezin. Dat komt denk ik ook, omdat we vaak zijn verhuisd. Waar anderen vanaf de basisschool jarenlange vriendschappen hebben opgebouwd, heb ik dat zelf eigenlijk niet zo. Maar de vrienden die je dan wél over hebt, zijn dan je broers en je zussen.

Een echt favoriet kerstnummer heb ik niet, maar wat ik ieder jaar luister is de Messiah. Vroeger vond ik het ongelooflijk saai. 'Wat een allemachtig lang stuk',

dacht ik toen. Maar later heb ik het stuk zelf een aantal keer mogen zingen in een oratoriumvereniging. En nu zingen we thuis in aanloop naar Kerst de Messiah luidkeels mee. Vooral de uitvoeringen van Paul McCreesh en Marc Minkowski behoren tot mijn favorieten. Vooral die laatste is een beetje ruw en snel. De Messiah en Kerst zijn voor mij echt onlosmakelijk met elkaar verbonden.'

Wie was uw 'engel' het afgelopen jaar? In deze fotoserie vertellen mensen over het goede nieuws dat ze van een ander hoorden.

JACQUELINE IMMINKHUIZEN BEELD JACQUELINE IMMINKHUIZEN

BAAN BIJ DE BIJENKORF NA ECHTSCHIEDING

MARISKA BECKER (36, LINKS) UIT CAPELLE AAN DEN IJSSEL MET HAAR 'ENGEL' ANGIE SCHOB (33) UIT ROTTERDAM.

Mariska: 'Dankzij mijn lieve vriendin Angie heb ik sinds mei weer een baan, waardoor ik uit een zware depressie ben gekomen. Na mijn scheiding zat ik in een heel moeilijke periode. Nu ik weer aan het werk ben en meer regelmaat heb, voel ik me een stuk beter en sta ik steviger in mijn schoenen. Ik kan nu veel makkelijker dingen van me afzetten en prioriteiten stellen. Tijdens het bevrijdingsfestival op 5 mei vertelde ik Angie dat ik op zoek was naar werk. Zij werkt al een aantal jaren bij het klantencontactcentrum van de Bijenkorf en heeft mij aangedragen bij haar manager. Zo is het balletje heel snel gaan rollen en ik kon die week erop al beginnen.'

'Ik ben heel blij met mijn baan en heb het erg naar mijn zin. Het werk is ook goed te combineren met de zorg voor mijn twee kinderen. Als ik die baan niet had gekregen, weet ik niet hoe het nu met mij en mijn kids zou zijn gegaan. Omdat ik zo ziek was, dreigde ik mijn kinderen namelijk kwijt te raken. Dit mooie gebaar van Angie heeft mijn leven een positieve wending gegeven. Voor haar een kleine moeite, maar voor mij van onschatbare waarde.

Voor mij is Angie een echte 'engel'. Ze wil altijd helpen, luistert heel goed en prikt overal doorheen. Ze is één van mijn betere vriendinnen en een echte positiviteitsgoeroe.'

Drie verhalen over hoe God onverwacht
tóch een kind kan schenken.

ESTHER VAN LUNTEREN BEELD JEROEN JUMELET EN ROLIENKE VAN DER VELDE

Lang gewacht, toch geboren

Kerst. Feest van verwachting, en van wonderlijk geboren kinderen. Zoals bij de bijbelse Zacharias en Elisabet. Dat gold niet voor de familie Van Schelven, Benders en Van der Velde. Kerstfeest na kerstfeest ging voorbij zonder dikke buik, zonder baby in de armen. Tot er een wonder gebeurde.

'WEER MOESTEN WE LOSLATEN'

Wendy (44) en Jan Pieter (48) van Schelven uit Veenendaal kwamen in Israël op een 'vruchtbaarheidsbankje' terecht. Daarna gebeurde een wonder.

WENDY: 'Ik vond kinderen altijd al fantastisch. Op mijn zesde sleepte ik de baby van de burens al de trap af, en gaf hem een schone luier.'

JAN PIETER: 'Toen vrienden om ons heen kinderen begonnen te krijgen, mocht het er bij ons ook van komen. Maar een half jaar later zaten we bij de huisarts en niet veel later kwamen we in de medische molen terecht.'

WENDY: 'Heel veel mensen hebben voor ons gebeden. Ik lag dubbel van de buikpijn door de hormonen, maar ik had hoop. Tot ik weer ongesteld werd ...'

JAN PIETER: 'Toen duidelijk werd dat wij via kunstmatige inseminatie geen kindje konden verwachten, bezochten we een informatiebijeenkomst over ivf. Nog diezelfde avond keken we elkaar aan: dit gingen we niet doen. Het voelde voor ons alsof we te veel zouden ingrijpen in het natuurlijke proces, hoewel de kans op een zwangerschap door onze beslissing nagenoeg nul werd. Tegelijkertijd wisten we: voor God is niets onmogelijk.'

WENDY: 'Het klinkt misschien nuchter, maar er waren al zo veel tranen vergoten. We zijn nooit boos geweest op elkaar of op God. We zeiden eerder: waarom zou ons dit niet overkomen?'

JAN PIETER: 'Na onze beslissing rond ivf zijn we wel gestopt met bidden voor een kindje. We wilden het kunnen loslaten en door gaan met ons leven. Ook samen kun je God de eer geven.'

WENDY: 'Vlak daarna werd ik verliefd op een ander.'

JAN PIETER: 'We waren zo lang gefocust op kinderen krijgen dat we elkaar uit het oog hadden verloren.'

WENDY: 'Toch wilden we er samen uitkomen. Hoe moeilijk het ook was om weer met elkaar verbonden te raken. Ook op lichamelijk vlak. Als je jaar in jaar uit elke maand op gezette tijden gemeenschap hebt, geniet je niet meer van elkaar. Zo is het niet bedoeld.'

JAN PIETER: 'En toen werd Wendy zwanger.'

WENDY: 'Op de echo zagen we een kloppend hartje, maar enkele weken later verloren we dit kindje. Opnieuw moesten we rouwen en loslaten, maar ook was er nieuwe hoop: het kan dus toch!'

JAN PIETER: 'In 2013 waren we als assistent-reisleiders in Israël met een groep waarvan ook de verloskundige die ons had begeleid deel uitmaakte. Het was 30 mei. In de synagoge van Safed werden we door de gids op een bankje gezet. Een vruchtbaarheidsbankje.'

WENDY: 'Gigantisch confronterend.'

JAN PIETER: 'Vier maanden later bleek Wendy zwanger.'

WENDY: 'Tien weken lang was ik heel bang en verward, tot ik huilend op mijn knieën voor Jan Pieter zat en hem vroeg om voor mij te bidden. Wéér moest ik loslaten. Achteraf hoorden we van de verloskundige dat ze de avond voor de tweede echo tegen haar man had gezegd dat ze ons waarschijnlijk slecht nieuws moest brengen. Het vruchtje had er bij de eerste echo zwak uitgezien. Maar het hartje klopte. Dit kindje leefde!'

JAN PIETER: 'Toen Wendy vertelde dat ze zwanger was, was ik nieuwsgierig, dankbaar, maar ook op mijn hoede, er kon nog zo veel misgaan.'

WENDY: 'Mijn angst was juist verdwenen. God had ons al die jaren geleid, dat zou Hij ook nu doen. Zo werd Evy na vijftien jaar wachten geboren. Vijf weken te vroeg maar er was zo veel rust en vertrouwen.'

JAN PIETER: 'De volgende ochtend kwam de verloskundige langs. Ze zei: "Weet je nog waar je vorig jaar was?" We hadden geen idee. "Op het bankje in Safed." Dat maakte ons stil.'

WENDY: 'Dit jaar zijn we opnieuw naar de synagoge geweest, met Evy. We hebben ons verhaal verteld, wat de mensen daar verwonderde en bemoedigde.'

JAN PIETER: 'Elke avond geef ik Evy Gods zegen met de woorden van haar geboortekaartje 'De Here zegent jou en Hij beschermt jou ...'

WENDY: 'Twee jaar geleden werd ik opnieuw zwanger. Het zag er perfect uit, maar na elf weken eindigde de zwangerschap in een miskraam. Vlak voor Kerst. We hebben het kindje Immanuël genoemd. God met ons.'

'NOOIT VERWACHT, TOCH GEKOMEN'

Charlotte (44) en Eelco (55) Benders uit Bodegraven adopteerden twee kinderen. Na zestien jaar huwelijk werd Charlotte ineens toch zwanger.

CHARLOTTE: 'Omdat wij elf jaar schelen, was Eelco eerder toe aan een kindje dan ik. Maar toen ik na een jaar stopte met de pil, gebeurde er niets.'

EELCO: 'Eenmaal in het ziekenhuis hoorden we dat alleen ICSI – waarbij ze zaadcellen injecteren in de eicel – mogelijk was. Na de eerste twee onderzoeken zijn we gestopt. Het waren de jaren negentig met al die medische programma's op televisie. Alles kon. Maar bij ons konden ze het niet. We waren in het ziekenhuis vooral een nummer. Er was totaal geen aandacht voor wat wij doormaakten.'

CHARLOTTE: 'Onze kinderwens bleef groot. Een moeilijke tijd. Als kleuterjuf zag ik dagelijks moeders met kinderwagens binnenrijden. Ook zelf bleven we zoeken naar manieren waarop onze kinderwens vervuld kon worden. Heel het medische proces hielden we vooral voor onszelf. We wilden eerst samen rouwen voordat anderen allemaal goedbedoelde dingen zouden zeggen.'

EELCO: 'Na twee jaar schreven we ons in voor adoptie.'

CHARLOTTE: 'We ontvingen twee prachtige meiden, de vervulling van onze kinderwens. Mensen zeiden destijds wel eens: "Nu zul je zien dat je toch nog zwanger wordt." Dat slaat nergens op. Het is altijd een wonder als er een kindje geboren wordt.'

EELCO: 'Als je zelf geen kinderen krijgt, zie je om je heen hoe vanzelfsprekend het voor anderen soms lijkt. Je trouwt, binnen bepaalde tijd verwacht men een kindje en het liefst twee jaar later nog een.'

CHARLOTTE: 'En dat terwijl elke zwangerschap magisch is. Een wonder!'

EELCO: 'Na zestien jaar huwelijk werd Charlotte opeens zwanger.'

CHARLOTTE: 'Eerst was ik bang dat ik ziek was. Pas daarna viel het kwartje.'

EELCO: 'Charlotte belde of ik een zwangerschapstest wilde halen, maar dat deed ik niet. Wij konden tenslotte geen kinderen krijgen. Een paar dagen later vroeg ze het weer. Toen heb ik er toch een gekocht, dan waren we er maar mee klaar.'

CHARLOTTE: 'De test was positief.'

EELCO: 'Ik was blij, maar Charlotte begon alles wat er mis kon gaan in de toekomst op te noemen.'

CHARLOTTE: 'Hoe moest het met de meiden als alle aandacht naar de baby ging? Kon ik het aan? Pas toen mijn beste vriendin vertelde dat ze ook zwanger was, begon ik wat te ontspannen.'

EELCO: 'Vervolgens stond onze wereld op zijn kop. Charlotte was heel ziek van de zwangerschap. We waren vooral aan het overleven.'

CHARLOTTE: 'Er waren weinig momenten dat we ons konden verwonderen. Pas na de geboorte, toen anderen verwonderd over Sarah's wiegje hingen, kwam het besef: nooit verwacht, toch gekomen. Een geschenk van God.'

EELCO: 'Voor de doopdienst mochten we een lied uitkiezen. Het werd: 'Groot is Uw trouw, o Heer. Aan ons beloofd'. Charlotte: 'Wie had ooit gedacht dat ons gezin er zo uit zou zien. Drie cadeautjes, op een wonderlijke manier bij ons gebracht.'

'DE VERDUBBELAAR IS INGEZET'

Rolienke van der Velde kreeg een tweeling toen ze een boek schreef over de onvervulde kinderwens.

Toen een zwangerschap uitbleef, begon Rolienke van der Velde over dat rouwproces te schrijven. Ergens halverwege het boek met de veelzeggende titel *Dan neem je toch een hond?* werd ze, ehm ... zwanger.

ROLIENKE: 'Toen mijn vader overleed gaf iemand mij de tip om over het verlies te schrijven. Schrijven helpt om overzicht te creëren en de gebeurtenis een plek te geven. Ook als je al heel lang wacht op kinderen. Want leven met een onvervulde kinderwens is een rouwproces.'

Ook bij ons kwamen de kinderen niet. Na de eerste onderzoeken bleek de kans op een spontane zwangerschap klein. Na een bezinningsperiode kozen we voor ICSI-behandelingen in de natuurlijke cyclus met diverse pauzes ertussendoor. Juist toen we er weer voor wilden gaan, overleed mijn vader. En begon ik met schrijven. Eerst voor mezelf, maar al snel heb ik het idee bij uitgeverij Sestra aangeboden. Het is namelijk belangrijk om bewust met een onvervulde kinderwens om te gaan. Niet alleen medisch, maar ook in wat het psychisch en sociaal met je doet en hoe je daarmee kunt leren leven. Juist ook als partners. Als je ervoor weglloopt of het wegstopt komt het vroeger of later bij je terug. Daarbij hoop ik dat het herkenning biedt, want worstelen met een kinderwens kan heel eenzaam zijn. Wij worstelden ook, bijvoorbeeld met God. Maar Hij stuurde ons herhaaldelijk de tekst uit Spreuken 3, vers 5: "Vertrouw op de HEER met heel je hart, steun niet op eigen inzicht." Zo vaak zelfs, dat we op den duur zeiden: "Bedankt Heer, het is duidelijk nu."

Tijdens het schrijven gingen de vruchtbaarheidsbehandelingen door. En toen bleef de ongesteldheid opeens uit. Omdat ik veel buikpijn had, dachten we dat de zwangerschap (weer) zou

Dan neem je toch een hond. Informatie- en verwerkingsboek bij een (nog) onvervulde kinderwens

ROLIENKE VAN DER VELDE. UITG. SESTRA, HEERENVEEN 2018. 136 BLZ. € 13,50
► onvervuldekinderwens.com

uitlopen op een miskraam. De echo was dan ook een grote verrassing: het waren er twee! Iemand van onze kring zei treffend: na jaren wachten heeft God de verdubbelaar ingezet. Het schrijfproces werd hierdoor wel wat surreëel. Was ik met een dikke buik informatie aan het zoeken over rouwprocessen bij een onvervulde kinderwens. Dat voelt dubbel, alsof je een soort verrader bent. Tegelijkertijd is mijn missie onveranderd, want de ervaring blijft, ook al weet ik nu hoe het óók kan aflopen.

Kerst was altijd een moeilijke periode. Weer een jaar voorbij waarin onze verwachting niet werd vervuld. Weer familie over de vloer zonder onze eigen kleintjes. Dit jaar nemen we maar liefst twee meiden mee. Hoe wonderlijk is dat!'

Een glaasje glühwein doet het goed bij een winters evenement, maar wijnkenners gruwen ervan.

MARCO BOSMANS BEELD ISTOCK

Glühwein: lekker vies

Een liter glühwein voor nog geen 2 euro, onder in het supermarktschap. Veel voor weinig, Nederlanders zijn er dol op. Maar veel meer nog is het de gezelligheid die we vinden in deze (w)arme wijn. Zelfs als-ie niet te drinken is, warmt de glühwein onze harten en handen.

Het is een beetje zoals het meisje dat zich liet betoveren door haar zwavelstokjes. Zo brengt de dampende geur van kaneel en kruidnagel ons in de ultieme decemberstemming. Compleet met kramen en versierde bomen om ons heen en ergens in de verte een kling-klokje-klingelingeling, uiteraard. Glühwein hoort immers bij de kerstmarkt. Anders hadden we het hier wel *ypocras* genoemd, zoals de Romeinen deden, of *mulled wine* en *vin chaud*, naar de Engelse en Franse traditie. Nee, veel Nederlandse kersttradities komen, gelijk de wijzen, uit het oosten. De weihnachtsmarkt en glühwein inclusief. Maar wie haalde het ooit in zijn hoofd om wijnen te verwarmen en liet wijnkenners en fijnproevers spugen?

opwarmer

De dader ligt al eeuwen op het kerkhof. Tenminste, wanneer we de historie van de glühwein in grote stappen en wat dichtelijke vrijheid mogen samenvatten. De allereerste warme wijn had met kerstmarkten, ijsbanen en skipistes niets te maken, maar was al wel degelijk bedoeld als opwarmer. *Conditum paradoxum* was indertijd het elixer van de Romeinen, een oude gekruide wijn. Het hielp de spijsvertering op gang en zou om allerlei andere redenen ook goed zijn voor de gezondheid, maar wat het feitelijk deed, was gewoon het onderkoelde lichaam op tempera-

tuur brengen. Nogal wiesde dat de koukleum zich na een paar slokjes wat beter voelde. En nóg beter toen een flinke kruik de alcohol zijn werk deed. Het zogenaamde doktersrecept ging een eigen leven leiden en trok Europa in, waar het, vooral in de koude tijden en streken, in vele variaties werd geschonken. Rode wijn was de gemene deler en de specerijen maakten het verschil. Zo werd 500 jaar geleden in Nederland Clarey gedronken, een voorloper van de glühwein, maar dan zonder citrusschillen. Ook de Bisschopswijn, populair rond de sinterklaastijd en in het oude Engeland beter bekend als smoking bishop, varieert op dit thema, maar dan met sinaasappel.

boegeroep

Het kruiden en zoeten van de wijn had niet alleen een (zogenaamde) medicinale werking, het maakte de wijn langer houdbaar bovendien. Ja, slimme jongens, die Romeinen. De argumenten gaan vandaag de dag niet meer op. Glühwein is verworpen tot een gezelschapsdrankje, dat mede door Dickens' *Christmas Carol* onlosmakelijk verbonden is met de Kerst. Hoewel wijn nog altijd het hoofdbestanddeel is, zul je er weinig wijnkenners en -liefhebbers mee kunnen verrassen. Laat staan verwennen. Een rondje bellen levert dan ook vooral boegeroep op.

'Vinpressionist' en wijschrijver Hubrecht Duijker is kort en krachtig in zijn reactie: 'Zonde van de wijn: lampen moeten gloeien, wijn niet. Sterkte met je verhaal, ik zou er geen woord aan willen wijden ...'

Collega Harold Hamersma is net zo duidelijk, maar iets breder van stof: 'Ik heb me voor een tv-programma wel eens laten verleiden tot een test van de glühweinen uit de supermarkt. Dat was geen feestdag, kan ik je melden. Nee, er is volgens mij geen wijn die ik met zo veel liefde uitspuug. Laten we wel zijn, deze flessen worden gevuld met wijn van het allerlaagste allooi. Bulkwijnen zijn het, veel voor weinig, want waarom zou je er een betere wijn aan besteden? De mensen maken het toch warm. Dus de enige deskundige wijnanalyse die je van mij krijgt is: *garbage in, garbage out*. In de vuilnisbak!'

Wijnjournalist Gert Crum kan er niet veel meer van maken: 'Dit is vaak onverkoopbare wijn uit het doucheputje die ze kunnen maskeren met citroen en kaneel, zodat je van de wijn zelf eigenlijk niets proeft. Ik wil ze niet allemaal afschrijven, want ik heb nog weleens een redelijke glühwein gedronken van de Plus-supermarkt. De kruidnagel was wat muf, maar tussen alle onvoldoendes, kwam die met de hakken over de sloot. Ik zou dat dan ook vooral als boodschap willen meegeven voor mensen die het echt willen drinken: maak je glühwein vooral zelf met een goede basiswijn en wees subtiel met de specerijen.'

vrolijk

Het resultaat van drie telefoongesprekken is een dikke onvoldoende. Voor de vierde reactie rijd ik graag even naar Zwolle, naar Thérèse Boer, die samen met haar man Jonnie eigenaar is van driesterrenrestaurant De Librije. In één van de mooiste en rijkste wijnkelders van het land durf ik de vraag amper te stellen: waar ligt de glühwein, sommelier Boer? 'Haha, nergens! Ik kan de heren die u gesproken heeft geen ongelijk geven, voor glühwein worden niet al te beste wijnen gebruikt. Maar ik denk oprecht dat er met het drankje niets mis is. Wij moet het in principe alleen geen wijn willen noemen. Het is een gelegenhedsdrankje dat het in gezelschap en bij een knapperend haardvuur altijd goed doet. Mensen worden er vrolijk van, prima toch? Dat geldt ook voor ieder biertje tijdens het carnaval. Maar als het om wijn gaat, dan is verwarmen uit den boze. 16 graden is voor mij de perfecte temperatuur. Op die manier krijg je de ultieme fruitbeleving, maar dat heeft met glühwein natuurlijk niets te maken.' ■

ZELF GLÜHWEIN MAKEN

Voedingskundige Sytske Scholze (mindyourfood.nl) is thuis in de keuken én de (wijn)kelder. 'Ik kom ook als fijnproever graag in Duitsland, een heerlijk land. De glühwein waardeer ik vooral als een traditionele drank na het schaatsen of een winterwandeling en in deze tijd van het jaar maak ik hem dan ook graag weer een keer-tje zelf.'

Scholze gebruikt het liefst twee flessen biologische Dornfelder, een halve citroen (schijfjes), twee sinaasappels (sap) in schijfjes, vier kruidnagels, twee stokjes kaneel, twee steranijs en een klein beetje honing. 'Het verwarmen van de wijn moet vooral langzaam gebeuren en vervolgens moet je het een uurtje warm houden zonder te koken.'

Wat je straks ook met de kerstboom gaat doen, steek 'm niet in de fik. Dat vervuult enorm.

REBECCA VAN DE KAR BEELD JACO KLAMER

Adopteer een kerstboom

Verkoopster en oprichtster Kyra Gunneweg rolt de adoptiekerstboom van klant Marianne van Zwieten en zontje Ezra naar hun auto.

In de groencontainer, naar de milieustraat of op de brandstapel. Wat doe je na de feestdagen met je kerstboom? Alvast een groene tip voor Kerst volgend jaar: adopteer een boom die je kunt hergebruiken.

Aan de rand van Leusden schuilt een kerstbomenparadijs. Boompjes in allerlei maten vullen de velden tot waar je kijken kunt. Hier, bij biologische kwekerij Randijk, kun je een kerstboom 'adopter'. Na de feestdagen breng je de hier gekochte kerstboom weer terug. Het jaar rond groeit hij lekker door en wordt hij milieubewust verzorgd, waarna je 'm met de volgende decembermaand weer kunt ophalen. Zo recycle je je kerstboom zonder een kuil in je achtertuin te hoeven graven. Klant Renske Hoekstra (32) haalt dit jaar voor het derde jaar op rij haar boom op: een anderhalf meter hoge fijnspar. 'Vroeger ging onze boom altijd in januari op de brandstapel. Een gaaf gezicht, maar eigenlijk best zonde om zo'n boom na een paar weken weg te gooien.' Op zoek naar een duurzaam alternatief vond ze 'Adopteer een kerstboom'. Na een kleine keuring – is-ie nog mooi genoeg? – wordt de boom in een kruiwagen geladen en naar haar auto gerold. Hier en daar zit een gelig takje of mosje, maar dat vindt de Amersfoortse niet erg. 'Als-ie straks versierd is, zie je daar niets meer van.' In elke boom hangt een zilveren penning met

een nummer. Daarmee staat hij in het systeem geregistreerd, legt Kyra Gunneweg (45) uit. Zo kan iedereen 'zijn' boom het jaar erop weer reserveren. Gunneweg en haar man begonnen Adopteer een kerstboom twaalf jaar geleden. Door het jaar heen verkoopt het echtpaar voornamelijk biologisch gekweekte bamboe. 'In het eerste jaar werden honderd bomen geadopteerd. Een jaar later waren het er al zeshonderd', vertelt ze vanuit haar kantoor bij de kwekerij. 'Onze klantenkring blijft groeien, we komen ieder jaar bomen tekort. Zeker dit jaar na de droge zomer, nu onze complete nieuwe bomenoogst is mislukt.'

boom met een nummer

Voorheen hadden haar man en schoonvader een 'normale' biologische kerstboomkwekerij. 'Het kost ongeveer vijf jaar om een kerstboom groot genoeg te laten worden voor de verkoop. Bovendien gebruikt de gemiddelde kerstboomkweker veel giftige bestrijdingsmiddelen die in de bodem verdwijnen. De meeste mensen hebben daar geen idee van. Hoe zonde is het om zo'n boom na een paar weken weg te gooien, terwijl hij makkelijk vier jaar mee kan? We open mensen aan het denken te zetten: zo'n kerstboom is er niet zomaar, daar is iets voor nodig.' Inmiddels dragen Gunneweg en haar man het jaar rond de zorg voor zo'n 2500 kerstbomen, die bij zeventien uitgiftepunten in het land geadopteerd kunnen worden. Tussen 2 en 13 januari zijn ze daar ook weer in te leveren. De meeste bomen, voornamelijk fijnsparren en

Servische sparren, worden gekweekt bij een biologische kerstboomkwekerij in Waalre. Een adoptiekerstboom kan tot wel vijf keer worden hergebruikt, vertelt Gunneweg. 'Zo zie je je eigen boom jaar na jaar groeien. Je moet hem thuis wel goed verzorgen, anders overleeft hij het niet. Bij de adoptie krijg je de nodige verzorgingstips mee naar huis. Het is bijvoorbeeld niet handig om de boom naast de open haard te zetten, al staat het nog zo gezellig.'

heeft hij het overleefd?

Elk jaar wordt zo'n 15 procent van de kerstbomen afgeschreven. De eigenaars krijgen in november een mailtje of 'hun' boom het heeft overleefd. Anders mogen ze een nieuwe uitkiezen. De meeste 'gepensioneerde' bomen

gaan naar een biologische kippenboer, als schuil- en klimplek voor de kippen. De rest wordt gecomposteerd. Als mensen de adoptie stoppen terwijl de boom nog gezond is, gaat hij terug in roulatie. 'De boom groeit natuurlijk door, daar moet je wel ruimte voor hebben. Veel mensen kiezen hun kerstboom daarom uit op de groei.' Het adopteren van een boom kost tussen de 26 en 52 euro. Dat bedrag betaal je ieder jaar opnieuw, om het werk en de verzorging die de adoptie vraagt mogelijk te maken. Boven op de huur betaal je tien euro statiegeld. Dit bedrag krijg je terug als de boom in januari heelhuids wordt ingeleverd. Meestal gaat dat gelukkig goed. 'Mensen doen vaak heel erg hun best om hun boompje te laten overleven. Je krijgt er toch een beetje een band mee.' ■

VERZORGINGSTIPS

Heb je een kerstboom met kluit, al dan niet geadopteerd? Zo verzorg je die:

- Geef de boom dagelijks ruim water, dicht bij de stam.
- Laat de kweekpot of juten lap om de kluit zitten.
- Gebruik een schotel onder de pot om te controleren of het water de bodem bereikt.
- Laat de boom bij vorst eerst acclimatiseren in de schuur.
- Zet de boom niet naast of op een warmtebron zoals haard of verwarming.

- Knip geen top of takken uit.
- Gebruik geen engelenhaar of kunst-sneeuw.

Heb je een boom zonder kluit?
► Zorg dan dat deze na de feestdagen netjes wordt afgevoerd. Gooi hem in de groencontainer of breng hem naar de milieustraat als groenafval.
► Zorg er in elk geval voor dat de boom niet op de brandstapel komt. Door kerstboomverbrandingen ontstaat veel luchtvervuiling.

Hoe keken kunstenaars al die eeuwen naar Gods boodschappers van het goede nieuws?

BERT HAGENAARS BEELD ND

Hemelse boodschappenjongens (m/v)

Sinds de vroege Middeleeuwen komen engelen voor in de beeldende kunst. Van de naakte putti tot de machtige serafijnen met zes vleugels: allemaal staan ze in dienst van God en verkondigen ze – direct of indirect – het goede nieuws.

De renaissanceschilder die naar de aartsengel Rafaël is vernoemd, heeft misschien wel de beroemdste engeltjes uit de geschiedenis vormgegeven. Deze schattige 'putti' zijn een eigen leven gaan leiden op een eindeloze hoeveelheid koektrommels, theebladen en suikerzakjes. Bij de Sixtijnse Madonna functioneren ze als laconieke tegenhangers van de imposante Maria met het kind Jezus op haar arm. Soms zijn ze nog onbeduidender en blijft er niet meer van hen over dan een gevleugeld kinderhoofdje.

Met mysterie- en mirakelspele werden in de Middeleeuwen bijbelse verhalen uitgebeeld. Voor het ongeletterde volk speelden ze daarom een belangrijke rol voor de beeldvorming. Engelen moesten worden onderscheiden van God de Vader door over een wit gewaad een stola te dragen, en een koord om het middel. Om een schilderij of sculptuur begrijpelijk te houden, moest de kunstenaar in zijn afbeeldingen dezelfde beeldtaal gebruiken. In later tijd figuren de hemelse wezens vooral met kleurrijke kledij.

Google even op 'cherubijn', en je krijgt een overvloed aan dikbuikige baby's met kleine vleugeltjes. Joost van den Vondel verwachtte dat zijn overleden zoontje een 'cherubijntje van omhoog' zou worden, een 'engeltje van 't hemelrijk'. Maar in de Bijbel houden de vreeswekkende cherubs of cherubijnen de wacht voor de Hof van Eden, met een vlamvend zwaard in hun hand. Het zijn de hemelse beveiligers. Met twee vleugels – op de ark van het verbond – of vier vleugels, zoals bij de profeet Ezechiël.

In de kunst zijn engelen vaak behoorlijk muzikaal. Bij de geboorte van Jezus verschijnen ze aan de herders als een grote menigte, maar of ze hebben gezongen, weten we niet. En in het laatste bijbelboek blazen ze op bazuinen, niet om muziek te maken, maar om de visioenen van Johannes aan te kondigen. Heel bijbels is het dus niet, maar op schilderijen zingen en musiceren ze er flink op los. Ze begeleiden hun zang met luiten, violen, citers, harpen en trompetten. Zelfs pijporgels worden ingezet voor de eer van God.

We kennen drie engelen van naam. Gabriël verschijnt aan Zacharias om de geboorte aan te kondigen van Johannes, en op de annunciaties – aankondigingen – zien we hem vaak met een lelie in zijn hand Maria groeten en de komst van Jezus aankondigen. Gabriël is een rasechte 'angelos', het Griekse woord voor boodschapper. Michaël is degene die in de apocalyptische boeken Daniël en Openbaring optreedt als beschermer en strijder en wordt vaak met zwaard en soms met een harnas voorgesteld. De derde engel, uit het deuterocanonieke boek Tobit, is Rafaël.

Wie was uw 'engel' het afgelopen jaar? In deze fotoserie vertellen mensen over het goede nieuws dat ze van een ander hoorden.

JACQUELINE IMMINKHUIZEN BEELD JACQUELINE IMMINKHUIZEN

IN KORTE TIJD VRIENDINNEN GEWORDEN

ANGELIQUE BOEZER (47, RECHTS) UIT RAAMSDONKSVEER MET HAAR 'ENGEL' JOSÉ BOSMA (68) UIT BUSSUM.

'Dankzij José gaat een wens van meer dan dertig jaar geleden in vervulling. We zijn samen bezig met een kinderboek. Ik maak de illustraties en José schrijft de teksten. Het is een grappig en leerzaam boek dat gaat over een dametje dat van alles meemaakt in Nederland. Het verhaal is gebaseerd op José zelf. Als vijftienjarige maakte ik al tekeningen. Ik wilde graag illustrator worden bij de tijdschriften *Yes* of *Libelle*. Maar omdat ik niet goed genoeg was in wiskunde kon ik niet naar het Grafisch Lyceum. Dus ik heb hier verder nooit meer iets mee gedaan en ben op een kantoor gaan werken.'

'Tot ik dit voorjaar een aantal tekeningen van vroeger op zolder vond en deze op Facebook plaatste. Ik kreeg hier heel leuke reacties op. Een kennis zag mijn tekeningen en vroeg of ze mij in contact mocht brengen met een schrijfster. José had toen net al een boek uitgebracht over haar verleden. Het klikte meteen heel goed tussen ons. Ik kan wel zeggen dat we in die korte tijd vriendinnen zijn geworden, terwijl ze qua leeftijd mijn moeder had kunnen zijn. Ik doe nu iets wat echt mijn passie heeft en ik heb hierdoor veel nieuwe mensen leren kennen. Dat geeft veel zelfvertrouwen. Ik dacht altijd dat ik niet goed genoeg was. We verdienen er geen geld mee, maar om iets te doen wat ik zo leuk vind, maakt me al een rijk mens.'

gedicht

HENK KNOL BEELD ISTOCK

Vanwege Kerst

Elke winter kiemt het licht,
waait de tijding aan
van een eerstgeboren kind:
hoop voor ons bestaan.
Kan dit kind de kruisweg gaan,
moederziel alleen?
Kan een kind de bloedschuld aan,
die ons hart versteent?

Groter raadsel is er niet:
dwaasheid die gekroond
aan een kruis het leven liet
zonder machtsvertoon.
Iemand die mijn voeten wast
en zich honen laat;
die mijn blinde ziel genas
sterft door mijn verraad.

Welkom, kleine Zoon van God,
welkom, mensenkind!
Wees gezegend, zoutend zout,
licht dat ons verblindt.
Man van smarten, koningszoon,
neem dit loflied aan:
God die nu weer bij ons woont,
glorie voor uw naam!

